אלע ווערק פון שלום־עליכם

יונעגד־ראמאנען

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

יוגענד־רעמאנס

שלום-עליכם פאַלקספאַנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1920

יונעגד־ראמאנש

Copyright 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינהאלט

טייבעלע 7
קינדער־שפיעל 59

טויבעלע

נעשריבען אין יאהר 1884.

טייבעלע

עס איזט איינע אלטע נעשיכטע,
דאך בלייבט זי איממער נייי;
אונד וועם זי יוסט פאסיערטע,
דעם בריכט דאס הערץ ענטצוויי...
(היינריך היינע).

I

אין א קליין ליכטיג צימער, ביי א קליין אפען פענסטער, איז נעזעסען טייבעלע, א יונג מיידעל פון א יאהר אכצעהן, מיט איין ארבייט אין די הענד. איהר שען ליכטיג פנים האט בעוויזען, אז זי איז צופריערען; איהרע טונקעלע, גלענצענדיגע אויגען האבען נעברענט ווי פייער, איהרע שווארצע געקרייזעלטע קורצאונטערגע־שוירענע האר האבען פערשטעלט פון ביידע זייטען איהרע פער־פלאמטע באקען, און אויף איהר קליין מיילכען האט געשפיעלט א צופריערענער שמייכעל; מיט איהרע קלייגע ווייסע הענטלעך האט זי אוועקגעלענט די ארבייט אן א זייט, האט א וואַרף געטהאן מיט דעם קאפ, פערשארט די האר, צונויפגעלעגט ביידע הענד אויף דעם ארצען, און האט נעווארפען איהרע שענע שווארצע אויגען אויף דעם יונגען מאן, וואס איז געזעסען אקעגען איהר און האט נעלע־זען א בריעף. דאס איז געווען א הויבער שענער מאן פון א יאהר צוואנציג, מיט א ווייס קיילעביג נעזיכט, מיט בלויע אויגען

— טהייערער, טהייערער מאריץ, דו ביזט מיין פריינד! טהייערער מאריץ! זיי מיר מוחל, איך בין א שלעכטע; בע־שטראף מיך, איך בין דיך ניט ווערטה: איך קלער אויף דיר שלעכטס... אז דו געהסט אוועק און איך זעה דיך ניט, ווערסט דו ביי מיר אן דעם גאנצען נלאנץ; דו וויזט מיר אוים קליין, ארעם, נידעריג, פאלש, נאך ערגער פון פאלש — שוואך, שוואך!! מא־ריץ! איך האב פיינט א שוואכען מענשען אהן א כאראקטער, — ערגער, הונדערט מאל ערגער פון א פאלשען, פון א מערדער; דער מערדער איז א שלעכטער מענש, נאר א מענש; אבער דער „בעזכאראקטערנע" איז נאר קיין מענש ניט ביי מיר — א פליעג, א ווארעם...

ביי די ווערטער האט טייבעלע ארויסגעלאזט מאריצען פון איהרע ארעמס און איז ווידער געבליבען זיצען שטיל און האט נאר געקוקט אויף איהם. מאריץ איז געוועזען פערוואונדערט אי־בער איהר היינטיגער אויפיהרונג; ער האט געזהן, אז זי איז היינט צערודערט: אט ווערד זי לעבעדיג און מונטער, און אט ווערד זי פערטראכט און עפים אזוי אומעטיג, אז דאס הארץ קאן צעריסען ווערען קוקענדיג אויף איהר בלאס געזיכט; עס איז עפים ניט כדרך הטבע.

— טייבעלע! מיין טהייערע! דו ביזט היינט ניט מיט אלעמען. זאג דעם אמת, וואס איז מיט דיר? וואס קלערסט דו איצט? וואס זענען דיינע שענע אויגען אזוי פערטראכט? וואס בעדייט דער וואלקען, וואס ווערד פלוצים איבערגעצויגען אויף דיין שען געזיכט? איך קען דיך ניט פון נעכטען, דאכט זיך, — זאג, וואס איז מיט דיר? דו צווייפעלסט אין מיר? אין דיין מאריצען? דו וויסט, ווי אזוי איך האב דיך ליעב, איך דארף דאס דיר ניט דערצעהלען...

— איהר דארפט דאס מיר ניט דערצעהלען — האט טייבעלע איבערגעזאגט זיינע ווערטער פערטראכט ווי פריהער.

און בלאָנדע האָר. געקלייַדט איז ער געווען זעהר עלעגאַנט, אייראָפּאַיש, ווי אונזערע האַלב־אַריסטאָקראַטישע גביר'ישע קינדער; א שווערע מאַסיווע גאָלדענע קייט מיט זעהר א טהייערען שטיין אייַנגעזעצט אין דעם רינג, וואָס ער האָט געטראָגען, און דערצו זייַן רייַן ווייס געזיכט מיט זייַנע אויסגענומענע ווייסע הענד האָבען געווייַזען, אז ער איז געוואָכסען בייַ רייַכע עלטערען און האָט נאָך ניט געווואוסט וואָס הייסט ארבייטען אין דער וועלט און פון וואַנען רייַכקייט נעמט זיך. דאָס איז געווים א אידישער פינאַנציַפרינץ — איינער פון די, וואָס נלויבען ניט דעם, וואָס בעקלאָגט זיך אויף דער שלעכטער צייט, און מיינט, אז ע ר ד א ר ף אזוי לעבען, און דער אנדערער — דער אנדערער לאָז זיך לעבען, ווי ער פערשטעהט... נאָר מיר וועלען זיך נאָך בעקענען גאַנץ נאָהענט מיט אונזער העלד.

— מאָריץ! וואָס קלערט איהר צו ענטפערען דער מוטער אויף דעם בריעף? — האָט איהם דאָס מיידעל פלוצים א פרעג געטהאָן. מאָריץ איז רויט געוואָרען און האָט איהר ניט באַלד גענאָגט ענטפערען; ער איז אויפגעשטאַנען פון דעם בענקעל און איז זיך א פאָר מאָל דורכגענאַנגען הין און צוריק; דערנאָך האָט ער זיך געזעצט נעבען דעם מיידעל און האָט געזומען איהר האַנד אין זייַנע הענד און האָט לאַנג געקוקט איהר אין די אויגען. ער האָט געזאָגט צו איהר:

— וואָס פרעגט איהר מיך עפּים היינט, וואָס איך קלער איהר צו ענטפערען אויף איהר בריעף? דאָס זעלבע וואָס אויף אַלע איהרע בריעף...

דאָס מיידעל האָט אביסעל נאָכגעטראַכט און האָט שטיל ארויסגעצויגען איהר האַנד פון זייַנע הענד און האָט אראָפּגעלאָזט די אויגען. מאָריץ האָט זיך איינגעבויגען און האָט איהר געוואָלט א קוס טהון אין פּנים; זי האָט איהם מיט בייַדע הענד ארומגעהאַפּט דעם האַלז און האָט איהם לאַנג געקושט אין קאָפּ און אין די אויגען.

געפיהל, מיט דעם גאנצען האַרצען, מיט דעם רעכטען אמת... טייבעלע אַבער איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם אַנגעהרט ביי דער האַנד.

— מאַריץ, נענוג! אייל דאָך ניט אזוי: מע דארף ניט טעלעגראפירען קיין קאַרלסבאַד; אייער מוטער דארף ניך קומען אהיים; מיר וועלען נאָך האָבען צייט איהר צו זאָגען...

מאַריץ איז א ביסעל געשטיל געוואָרען און האָט נעזאָגט:

— נו, וועל איך איהר חאָטש א בריעף שרייבען, אז איך בין אזוי גליקליך...

— מאַריץ! מע דארף דאָס אויך ניט! זי וועט ניט פערשטעהן אייער גליק; זי קאָן דאָס ניט פערשטעהן... אָבער אז זי וועט קומען און איהר וועט מיט איהר פערזעלליך רעדען, וועט דאָס אנדערש זיין... איצט געהט אהיים: עס איז שוין זייגער צוויי. קומט ניט היינט, קומט מאָרגען פריה; איך בין היינט פערנומען א גאנצען טאָג — אדיע!

מאַריץ האָט אויף זיך ארויפגעוואָרפען דעם אויבערראָק, ער האָט אָפגעזוכט דעם הוט מיט דעם שטעקען און האָט זיך געקליבען אוועקצוגעהן; ער איז צוגעגאַנגען צו טייבעלען און האָט איהר געגעבען די האַנד.

— דו גלויבסט מיר? טהייערע!...

— מאַריץ! — האָט זי איהם נעענטפערט, און איהרע אויגען האָבען זיך וויעדער אָנגעצונדרן. — מאַריץ! איך גלויב דיר! טהייערער, טהייערער מאַריץ! זיי מיר מוחל מיינע נאַרישע גנאַנקען... איך גלויב דיר, מאַריץ, דו ביזט מיין לעבען...

מאַריץ איז שוין געשטאַנען ביי דער טהיר; טייבעלע האָט איהם צוריק צוגערופען און האָט איהם נעזאָגט:

— מאַריץ! איך בין אינגאַנצען דיינע... דו ביזט ביי מיר אלץ... אָהן דיר בין איך גאָרנישט, מאַריץ! אז דו נעהסט נאָר ארויס פון דער טהיר, וווייזט זיך מיר אויס, אז איך וועל דיך שוין מעהר ניט זעהען... וואָס וועל איך טהון? — זיי מיר מוחל,

— וואָס זשע דען? וואָס זשע דען זאָל איך קלערען? מיר וועלען דאָך באַלד — דו ווייסט? — מיר וועלען דאָך באַלד גליק־ליך זיין: מיין מוטער וועט נאָר פון קארלסבאַר קומען, זאָג איך איהר באַלד מיינע פּלאַנען; זי וועט זיך דאָס דערפרייען; זי וועט דיך אַרומנעמען ווי א קינד...

— אַך, מאַריץ, מאַריץ! איהר זענט יאָ א קינד. און דערצו נאָך א פערצערטעלט קינד! איהר רעדט זיך אַליין אַיין גאָט ווייסט וואָס פאַר נאַרישקייטען, און ווילט נישט קוקען אויף דער אַנדערער זייט פון דער מטבע... איהר האָט דאָך ערשט אַליין נע־לייענט איהר בריוף! איהר פערשטעהט דען ניט, צוליעב וואָס זי דולט אויך א קאַפּ מיט דער פאַמיליע נאָטקין און מיט די זעל־טענע מעלות פון דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט זיך, נאָך די ווערטער פון אייער מוטער, כמעט פערליבט אין אייער פאַר־טרעט?...

— נו, ווער הערט זי! — האָט מאַריץ געענטפערט, ארומ־געהענדיג איבער דעם צימער. — איך לעב ניט מיט דער מאַמע'ס שכל, איך בין ניט דער „מאַמע'ס קינד"... זי וועט ניט וועלען? וואָס הייסט? פאַר וואָס זאָל זי ניט וועלען? וויל מיין כלה האָט קיין געלד ניט? נאַרישקייט! איך האָב אַליין געלד און דאַרף נאָר ניט קיין געלד! יחום? וואָס טויג מיר יחום? זי וועט מורא האָבען פאַר אידישע מיילער: מע וועט זאָגען, אז מאַ־ריץ, גאָלדע זילבערמאַנ'ס בן־יחיד, האָט חתונה געהאַט פאַר אַיין אָרעם מיידעל, וואָס קיינער ווייסט זי ניט? וועד הערט זיי? וואָס בין איך — א קינד? איך בין א מאַנספערזאָן! איך קאָן בעשטעהן פאַר זיך! איך בין פריי: קיינער סמיעט ניט מיר צו שטעהרען מיין גליק, אפילו מיין מוטער! איך געה באַלד אהיים און שרייב איהר א בריוף... און שיק איהר היינט א דע־פעש... איך געה שוין, די רגע...

וואָס ווייטער מאַריץ האָט נערעדט, איז ער אַלץ מעהר פער־פלאַמט געוואָרען. מע האָט געזעהן, אז ער רעדט דאָס ערנסט, מיט

פריץ איז „מת" געוואָרען און האָט קיין קינדער ניט איבערגעלאָזט, איז ער געוואָרען ביי דער פּריצה א „בן־בית", און האָט מיט איהר אזוי לאַנג געהאַנדעלט, ביז רב מאיר איז געוואָרען דער פּריץ, און די פּריצה האָט געמוסען ביי איהם פּענסיע. רב מאיר איז געוואָרען גרויס, האָט בעקומען א נאָמען, האָט אָנגעהויבען פּאָהרען צום רבין... אויף דער עלטער איז רב מאיר ארויסגעפּאָהרען קיין נ., האָט אָנגעהויבען פּראָווען שלש־סעודות'ען, און „חברה" האָבען איהם געמאכט דעם נאָמען אזוי גרויס, ביז ער האָט זיך משדך געווען מיט דעם רבינ'ס א שוועסטער און האָט געקויפט פּאר הונ־דערט טויזענד רובל איין איידעם א צאצקע פּאר זיין בת־יחידה, גאָלדעניו, און איז בערוהט געשטאָרבען. דער אייידעם, די צאצקע, רב מאטעלע, איז טאקי געווען א גילדערנער יונגערמאַן, א תכשיט, און האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. ער איז אָבער געווען א קראַנקער, האָט ער זיך אָפּגעמוטשעט עטליכע יאָהר און איז גע־שטאָרבען און איבערגעלאָזט גאָלדען א יונגע אלמנה פון דריי און צוואַנציג יאָהר, מיט א קליין קינד פון צוויי יאָהר. גאָלדע האָט שוין דאָם צווייטע מאָל ניט געוואָלט חתונה האָבען (דאָם איז ביי אונז אפילו זעלטען), כדי איהר מאיר'ע זאָל ניט דאַרפען אָנקומען צו א שטיפפאָטער. זי האָט איהר נאָכן לעבען אוועקגעשענקט מאירל'ען, וועלכער איז אויפגעצויגען געוואָרען אויף זייד מיט אלערליי פערגענגענס. ביז צעהן יאָהר האָט מען איהם געהאַלטען מלמדים, און מאיר'ל האָט זעהר גוט געלערנט. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל קענען אלץ אויף דער וועלט. קיין געלד האָט זי ניט געקארגט. זי האָט געזעהן, וויי אנדערע גבירים לאָזען לערנען זייערע קינדער, האָט זי איהם אויך צוגענומען א פּראָ־צויז אין שטוב אריין, מיט א לעהרער אויף רוסיש און דייטש; מע האָט איהם געלעהרענט פּיאָנא שפּיעלען, טאַנצען, רייטען אויף א פערד און „עטיקעטע" (דרך־ארץ) — ווי אזוי צו געהן, צו רע־דען און זיך צו בענעמען צווישען מענשען. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל דערצו זיין איין עהרליכער איד אויך. צו דער

טהייערער פרוינד מיינער! דיין טייבעלע איז א נאריש קינד, א קאפריזנע מיידעל, חא־חא־חא!

מאריץ איז אוועקגענאנגען פערטיעפט אין געדאנקען: ער האט גאר ניט געקאנט פערשטעהן איהרע ווערטער, איהר געלעכטער... ער וואלט זיך אבער נאך מעהר פערוואונדערט, ווען ער זאל זיך געווען אומקעהרען צוריק: ער וואלט געטראפען שייבעלען אין בעט, בענאסען מיט היסע ביטערע טרערען...

II

מאריץ זילבערמאן האט אמאל, מיט א יאהר צעהן פריהער, געהייסען „מאיר", און זיין מוטער, גאלדע רב מאיר'ס, רופט איהם נאך היינט אויך „מאיר'ל". נאר זינט די ציוויליזאציע האט אנגענויבען אריינקוקען צו אונזערע ברידער אויך, האבען מיר זיך דערשראקען פאר איהר, און האבען זיך באלד געהאפט צו די קליידער מיט די נעמען: די אטלעסענע זשופעצע מיט דעם קייליגען שטריימל איז פערביטען נעווארען אויף א קורצען פראק מיט א צילינדערהוט, און דער נעכטיגער מאיר בערל'ס, זרח נפתלי'ס און קלמן רב וועלוועל'ס זענען פלוצים געווארען מאריץ באריסאוויטש, זאהאר פאנטעלעמאנאוויטש און קלימענטי וולאדימיראוויטש... מאיר'ל, וועלכען מיר מוזען אנרופען ווי ער ווייל — „מאריץ", איז געוואכסען א יתום ביי זיין רייכער מוטער, גאלדע זילבערמאן, אדער גאלדע רב מאיר'ס, — איהר פאטער רב מאיר איז געווען זהר איין „אדם חשוב"; אין די יונגע יאהרען איז ער נעווען א פשוט'ער ארענדאר, נאר דער פריץ האט איהם זהר ליעב געהאט, און האט איהם געמאכט פאר דעם ערשטען פאקטאר אין הויף. רב מאיר האט בעקומען עטליכע קערבלעך, און אז דער

III

מיכאיל פעלדמאן איז געווען איינער פון די, וואָס האָבען זיך געשלאָגען פאר דער „השכלה" און זענען מיט גוואלד געוואָרען „משכילים". זיי זענען געווען א גאנצע קאמפאניע יונגע לייט, וואָס זענען געזעסען אויף קעסט און האָבען געשטודיערט אין קלויז, אלע אויף אייגן פאקולטעט: געריסען די גמרא, געבאקען קארטאָפלעס, ג'ענב'עט ליכט פון די יאָהרצייטען, געשמיסען דעם שמש און געטהאָן נאָך אזעלכע וויכטיגע זאכען... דאָס איז געוועזען אין דער צייט, וואָס אידען האָבען נאָך פון קיין גימנאזיעס ניט געהערט — וועט שמועסט אין די קלייניע שטעדטלעך, וואו מע האָט מאפו'ס מיט שולמאנ'ס ביכלעך געברענט, און וועט עס האָט בגנבה געלייענט דעם „המגיד", „המליץ", „קול מבשר", דער האָט געהייסען „אפיקורס"... פעלדמאן האָט ערגיץ געקראָגען דעם „תעודה" מיט דעם „זרובבל" און האָט זיי געליינט פאר די חברים, ביז רב פייביש דער לאנגער, וואָס פלעגט אויך לערנען אין קלויז, האָט זיי ג'מסר'ט צו דעם גביר פון דער שטאָדט, רב נחמן פליאסק, און עס איז געוואָרען א ווילדער כעס אין שטאָדט. רב נחמן איז געווען זעהר א פרומער איד; ער האָט געלעבט פון פראָצענט און פלעגט עסען אָרעמע לייט מיט די ביינער, און אפ־שרייבען איין אָרעמאן די בעבעכעס פאר צעהן רובל פראָצענט איז ביי איהם קיין נאָווינע ניט געווען, נאָר קיין עולות האָט ער ניט געקאָנט ליידען — ער האָט די אלע ביכלעך געהייסען פער־ברענען, און דעם „אפס דמים" האָט ער פריהער אליין צעריסען אויף פיץ־פיצלעך און דערנאָך ערשט פערברענט. די יונגע לייט האָט ער צעטריבען פון דער קלויז: אייניגע פון זיי האָט מען אָפגעשיקט צום רבין אויף תיקון, און פעלדמאנען, דעם רעכטען סם, האָט מען גענויט, ער זאל גט'ען דאָס ווייב און פאָהרען „וואו

„בר־מצוה" האָט מאיר'ל געזאָגט פאַר איין עולם זעהר א פיינע דרשה, וועלכע האָט געקאָסט נענוג געלד און אויף וועלכער ער האָט נעבאַך נענוג געהאַרעוועט, חאָטש ער האָט זי אַליין ווינציג־וואָס פערשטאַנען, און אַז ער איז נעקומען סאַמע צום רעכטען שפּיץ, וואו מע דאַרף אויסבויגען דעם גראָבען פינגער, האָט איהם ליפּא־קנאָבעל (אַזוי האָט נעהייסען דער גמרא־מלמד) שיער אייננע־שלונגען, און רב געצעל דער דיין איז נעזעסען אויף אַזא שטיי־נער, ווי קופּערניק אין דער מינוט, וועו ער איז נעפאַלען אויף דער המצאה, אַז די ערד דרעהט זיך. און נאָלדע? נאָלדע האָט נעווויינט מיט זיסע גליקליכע טרערען און האָט נאָכדעם דריי טאָג כסדר אַלע רגע נעשיקט נאָך ליפּשע די גראָבע, זי זאָל אָפּשפּרע־כען מאירל'ען א גוט אויג... אַזוי איז ער געוואָכסען דאָס, וואָס ביי אונז האַלט מען פּאַר איין אידעאַל — „א ביסעל אַהין, א ביסעל אַהער", פון יעדער זאַך דאָס אויבערשטע, נאָר אין אמת אַריין — אָהן תורה, אָהן חכמה, אָהן וויסענשאַפט, ניט אויסגעסוויסטשעט, ניט אויסגעבילדעט דעם שכל... אַלץ איז בערעכענט צו גלאַנצען פון אויבען, כדי מע זאָל קאָנען טהון א שענעם שידוך. דער שדכן שרייבט אויף דעם חתן, אַז ער איז א „מושלם", א „גאַנצער מענש", „צו גאָט און צו לייט", מע גיט איהם א סך נדן מיט א כלה, און אַזוי געהט פּאַרבי זיין יוגענד, און אַז ער ווערד עלטער און געהט־ארויס אויף דער וועלט, זעהט מען ערשט דעמאָלט ארויס, ווי די ערציהונג האָט אויף איהם געווירקט... מאיר'ל האָט געהאַט אַזא ערציהונג ביז זיעבעצעהן יאָהר, ביז די געלעגנהייט האָט איהם צוזאַמענגעבראַכט מיט פּעלדמאַנען, מיט וועלכען מיר וועלען אונ־זער לעזער באַלד בעקאַנט מאַכען.

— מאיר'ע! איך וויל דיר דינגען אט דעם נייעם לעהרער, ער לעהרעט מיט אונזער גראפ'ס קינדער.

מאיר'ע האט אפילו קיין קוק ניט געטהאן אויף איהם און האט נאר א פרעג געטהאן די מוטער, צי זי האט זיך שוין מיט איהם בעדונגען. פעלדמאן האט זיך אויפגעהאפט פון דעם שטוהל און איז צוגעגאנגען צו גאלדען און האט געזאגט:

— איך האב אייך פריהער געזאגט, אז איך רעד ניט פון קיין געלד, ביז איך וועל זיך נישט בעקענען מיט דעם תלמיד פערזענליך. אייער זוהן דארף נאך ניט קיין לעהרער: ער איז נאך צו יונג און דארף זיך נאך אביסעל צו־לערנען, ווי אזוי זיך צו בעגעהן מיט מענשען. — מיט די ווערטער איז ער אוועק פון זילבערמאנ'ס הויז. גאלדע האט זיך געפונען שרעקליך בעלעדיגט און האט איהם בעשיט מיט קללות, און מאיר'ע איז אריינגע־גאנגען צו זיך אין קאבינעט און האט אנגעהויבען בעקלערען פעלד־מאנ'ס וועדטער: ער האט צום ערשטען מאל אויף זיין לעבען געהערט אזא מיינונג אויף זיך פון א פרעמדען מענשען. דאם ער־שטע מאל אויף זיין לעבען האט ער זיך געפרעגט, וואם איז ער אליין פאר א מענש און ווער איז דער גראבער לעהרער? צוויי מאל האט ער זיך מיט איהם בעגעגענט אין גארטען, און האט קיין אויג ניט אראפגעלאזט פון פעלדמאנען, וועלכער האט אויף איהם אפילו קיין קוק ניט געטהאן. דאם האט איהם נאך ערגער געקרענקט, און ער האט זיך ענטשלאסען איין מאל פאר אלע מאל בעקאנטשאפט צו שליסען מיט איהם און אין עטליכע טעג ארום איז ער צוגעפאהרען אין זעהר א שענער קארעטע מיט גרויס קוראזש צו א קליין ארעם שטיבעל, און האט נעטראפען פעלד־מאנען ביי'ם טיש פערוואלפען מיט ביכער און מיט פאפיערען, אז מע האט קוים ארויסגעזעהען זיין הויכען שטערן, די גרויע אויגען מיט זיין אויסגעטריקענט אויסגעדארט געזיכט. אז פעלדמאן האט דערזעהן דעם גאסט, האט זיך בעוויזען אויף זיינע ליפען אזא זיסער ליעבליכער שמייכעל, אז מאיר'ע האט זיך פערוואונדערט. ער

דער שווארצער פעפער וואכסט"... פעלדמאן איז אוועקגעפאהרען קיין זשיטאמיר אין דער ראבינער־שולע; ער האט דארט נעענדיגט און איז אוועק קיין פעטערבורג אין דער אוניווערזיטעט. נאר די לעבענסמיטעל מיט דעם פעטערבורגער קלימאט האבען איהם ניט ערלויבט צו לערנען ווייטער, איז ער נעקומען קיין נ., ווא עם קומט־פאר אונזער געשיכטע. ער האט דא געהאט אייניגע פרייזד, נאנץ רייכע לייט, נאר ער האט אבער ביי זיי ניט נעוואלט זיין, און האט נעלעבט פון שטונדען. זיין נעזונד, וועלכעם איז אפגעשוואכט נעווארען אין זשיטאמיר פאר די אכט יאהר, וואס ער האט דארט געליטען הונגער און קעלט, האט זיך אין נ. אנגעהויבען צו פערבעסערען, נאר קיין פעטערבורג האבען איהם די דאקטוירים נאך ניט געהייסען פאהרען, ביז ער וועט ניט אינגאנצען געזונד ווערען, און אזוי זענען אוועקגעגאנגען דריי יאהר. אין דער צייט האט ער נעהאט א שטונדע ביי דעם נראף וו., וועלכער פלענט לייהען נעלד ביי נאלדע זילבערמאן. איינמאל האט דער נראף אפגעלויבט זיין אידישען לעהרער פאר גאלדען. נאלדע האט נעוואלט, אז איהר מאיר'ל זאל ביי איהם אויך לערנען, האט זי נעשיקט נאך איהם די קארעטע, נאר פעלדמאן האט געענטפערט, אז ער קאן קומען צו־פוס. און אז ער איז נעקומען, האט ער מאיר'לען נישט נעטראפען. נאלדע האט איהם געבעטען זיצען.

— וויפיעל וועט איהר נעמען ביי מיר פאר מיין זוהן? — האט איהם נאלדע נעפרענט.

— איך וויל פריהער זעהן אייער זוהן און איהם קענען.

— וואס הייסט? איהר קענט ניט מיין מאיר'לען?...

ביי די וועלטער איז מאיר'ל אריינגעקומען, האט א קוש געטהאן דער מוטער די האנד, אויף פעלדמאנען האט ער א וואהרף געטהאן איין אויג און קוים א שאקעל געטהאן מיט דעם קאפ. פעלדמאן איז געזעסען, ווי אויף הייסע קוויהלען.

זיינע לעהרער, און צי איז ער צופריעדען. מאיר'ל האָט איהם איבערגענעבען וואָס ער האָט געוואוסט, און פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט מיט דעם זעלבען לייבליכען שמייכעלע, ערטערווייז האָט ער איהם איבערגעשלאָגען מיט זיינע פראָגען, און טייבעלע האָט דערווייל אָנגענאָסען טיי. זי האָט זיך געזעצט אקעגען דעם גאסט און האָט זיך אויף איהם לאנג פערטראכט. פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט ביז'ן סוף, און נאָך דער טיי האָט ער איהם אזוי געזאָגט:

— אויב איהר ווילט מיט מיר בעקאנט זיין, בעט איך אייך מיר מוחל זיין, וואָס איך רער מיט אייך אויפריכטיג; איהר זענט געוואָהנט געוואָרען, אז אייערע לעהרערס, וואָס האָבען געלעבט פון אייך, זאָלען אייך חנפ'ענען. זיי האָבען אייך געזאָגט, אז איהר וויסט שוין און קענט שוין אלץ, חאטש אין אמת'ען זענט איהר נאָך א קינד. אייער מוטער וויל, איהר זאָלט זיין א אידישער „מושלם", דאָס הייסט, א אידישער ענציקלאָפערסט, מיט פיעל רוסישע, דייטשע, פראנצויזישע ווערטער, נאָר אהן וויסענשאפט. געלייענט האָט איהר נאָך גאָר ניט. אויסגעוואכסען זענט איהר אויף גרוים ראָסקאָש, און אויף אייערע ערציהער האָט איהר געקוקט ווי אויף ניאנקעס, משרתים. די אלע מענשען, מיט וועלכע איהר זענט אויפגעוואכסען, נעמען־אראָפ פאר אייך דאָס היטעל, און יעדער ווייזט אויף אייך מיט די פינגער: „אָט געהט דער יונגער מיליאָנער!" איהר זענט אויפגעוואכסען, ווי א געבלאָזענער פרינץ, נאָך דעם פאלשען אריסטאָקראטישען סיסטעם, און איהר האָט נעמיינט, אז די אלע מענשען, וואָס איהר זעהט, דרעהען זיך ארום אויף דער וועלט נאָר צוליעב אייך...

מאריצען איז פעלדמאנ'ס רעדע אפילו ניט געפעלען, נאָר ער האָט זיך ניט ווילענדיג צונעהערט צו זיינע ווערטער, וועלכע האָבען זיך ווי גענאָסען און זענען געווען אין אזא טאָן, אז ער האָט זיך ניט נעקאָנט בעלעריגען פון זיי. פעלדמאן האָט פיינט נעהאָט אין זיין רעדען אריינצומישען הויכע ווערטער. זיין לשון איז

האָט זיך אָפּגערעקאָמאַנדירט. פּעלדמאַן איז אַרויסגענאַנגען פון דעם טיש און האָט איהם מיט דעם זעלבען פּריינדליכען שמייכעל געזאָגט:

— אַך, זעהר אַנגענעהם! איך נעדענק אייער נאָמען, עס פּרייעט מיך זעהר, וואָס איך האָב די עהרע אייך צו זעהען ביי זיך אין מיין נאָרע; זיצט, איך בעט אייך, זיצט ביי אונז... טייבעלע, קום נאָר אַהער!...

ביי דער זייט האָט זיך אויפגעפּענט א קליין וויים טהירעל, און אויף דער שוועל האָט זיך בעוויזען א קליין מיידעל פון 8 יאָהר פּופּצעהן און האָט א קוק געטהאָן אויף פּעלדמאַנען, דערנאָך אויף דעם גאַסט, און איז צוגענאַנגען צום טיש.

— עס וועט באַלד זיין טיי? — האָט זי פּעלדמאַן א פּרעג געטהאָן.

— די רגע! — האָט טייבעלע א וואָרף נעטהאָן מיט איהרע שענע האָר און איז אוועקגעלאָפּען צוריק אין דעם אַנדערען צימער. פּעלדמאַן האָט זיך נעזעצט נעבען דעם גאַסט און האָט איהם געפּרעגט: מיט וואָס קאָן ער איהם דיענען? מאיר'ע האָט איהם דערצעהלט אלץ, וואָס ביי איהם אויפ'ן האַרצען האָט זיך אַנגע־קליבען, זינט ער האָט איהם נעזעהען ביי זיך. מאיר'ע האָט זיך געפיהלט היימיש מיט פּעלדמאַנען, און האָט איהם דערצעהלט, וואָס פּאר א שנאה ער האָט אויף איהם געטראָגען ביי זיך אין האַרצען ביז היינטיגען טאָג. פּעלדמאַן האָט זיך צעלאַכט און האָט איהם געזאָגט:

— איהר זענט נאָך נאָר וויילד, מיין ליעבער גאַסט. איך וואָלט נעהרען נעזעהען די חיות, מיט וועלכע איהר זענט ערצויגען נע־וואָרען!...

טייבעלע האָט דערווייל אַריינגעטראָגען גלעזער מיט דעם סאַמאָוואַר און האָט פּערקאָכט טיי. פּעלדמאַן האָט אויסגעפּרעגט ביי מאיר'לען, ווי אזוי ער לעבט, וואָס ער לערענט, ווער עס זענען

נעלענען, און האָט איהם מיט גרויס נעטרייישאפט צונעלענט קאל־
טע קאמפרעסען צום קאָפ.

טייבעלע איז אויך געזעסען און האָט זיך געביטען מיט מאָ־
ריצען. גאָלדע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז ג׳ע־
קומען זייגער צוועלף ביינאכט זעהען, וואָס טהוט דאָ מאיר׳ל
אזוי שפעט. זי האָט געטראָפען מאָריצען מיט טייבעלען זיצען
ביי׳ם בעטעל, אין וועלכען פעלדמאן איז געלענען אין גרויס היץ.
זי איז אריינגעקומען מיט א ליאַרעם, ווי זי איז געוואָהנט ג׳ע־
וואָרען. זיי ביידע האָבען איהר געוויזען מיט דעם פינגער, אז
זי זאָל הויך ניט רעדען. זי איז צוגענאנגען צום בעט און האָט
זיך אייננעבוינען צום קראנקען. דאָס האַרץ האָט זיך איהר א
וואָרף געטהאָן פאר רחמנות: ער איז געווען בלאָס, געלבליך, מיט
דאָרע געלע הענד, ווי ביי א טוידטען, נאָר אויף זייגע ליפען האָט
געשפיעלט א שוואך שמייכעל. גאָלדע האָט בעטראכט דאָס
קליינע שטיבעל מיט דעם אָרעמען מעבעל, וועלכעס איז אפילו
נאָנץ ריין געווען; זי האָט א קוק געטהאָן, ווי די קינדער (מאָריץ
מיט טייבעלען) זיצען אזוי ערנסט נעבעו דעם חולה, איז זי צו־
געגאנגען צו טייבעלען, האָט זי ארומגענומען און האָט איהר א
קוש געטהאָן אין קאָפ. דער חולה האָט זיך איבערגעוואָרפען,
האָט אויפגעעפענט די אויגען און האָט דערזעהען א פרעמדע פרוי
ביי זיך, איז ער אביסעל צעמישט געוואָרען. מאָריץ האָט דאָס
פערשטאָנען, האָט זיך צו איהם אָנגעבוינען און האָט געזאָגט, אז
דאָס איז זיין מוטער.

— אפשר וואָלט איך געשיקט צו מיין דאָקטאָר? ער וועט
באָלד קומען. — האָט איהם גאָלדע געזאָגט פערזאָרגט.

— א דאנק. — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — א בי־
סעל בין איך אליין א דאָקטאָר, און אביסעל פערלאָז איך זיך
אויף דער נאטור: זי דארף אליין איבערארבייטען.

גאָלדע איז פאר׳ן אוועקגאנג צוגענאנגען צו טייבעלען און
האָט איהר נאָך א מאָל א קוש געטהאָן. מאָריצ׳ם מיט טייבעלע׳ם

נעווען איינפאך, נאָר נענאַנגען גלייך אין הארצען, מיט א זעלטע־
נער הארמאָניע; אז פעלדמאן האָט נאָר אָננעהויבען צו רעדען,
האָט זיך נעגלוסט הערען און הערען אָהן א שיעור... אז מאָריץ
איז אַרויסגענאַנגען פון פעלדמאנען, האָט ער נעפיהלט אין הער־
צען עפּעס א נייע אומבעקאַנטע ליכטיגקייט און וואַרעמקייט, און ער
איז נעקומען אהיים אזוי פרייליך, לעבעדיג, אז נאָלדע האָט איהם
אַרומגעהאַפּט קושען, און זיין לאקיי האָט אויף איהם פערוואונ־
דערט נעקוקט, וואָס ער נעהט אַרום ביי זיך אין קאַבינעט און
זינגט... אויף מאָרגען איז ער וויעדער אַוועקגענאַנגען צו פעלד־
מאנען, און פון דעמאָלט אָן האָט מען שוין נעזעהען מאָריצען אלע
טאָג נעהן פון דאָרט מיט א בוך; אפטמאל האָט מען איהם צו־
זאמען מיט פעלדמאנען נעזעהען שפּאַציערען אין גאָרטען. נאָלדע
איז ניט צופריעדען נעווען פון דעם, וואָס ער האָט זיך אזוי פלייסיג
נענומען „צו די ביכלעך", ביי וועלכע ער פלענט אויסזיצען נאַנצע
נעכט, און פון דעם, וואָס ער פלענט נאַנצע טעג פערברענגען מיט
דעם אָרעמען לעהרער... איינמאל איז ער נעפאלען גאָלדען אויף
דעם האלז:

— מאמוניו! איך וויל ברענגען פעלדמאנען! אט וועסט
דו אליין זעהען, וואָס דאָס איז פאר א מענש...

עס פערשטעהט זיך, אז נאָלדע האָט אויף איהם גאָרניט
אַרויסגעזעהען „קיין פיינעלעך", ווי זי האָט נאָכדעם גענאָגט.
דאָס האָט אָבער מאָריצען ניט געשטערט, ער זאָל זיין ביי פעלד־
מאנען טאָג ווי נאכט. פעלדמאן האָט איהם ליעב געקריגען פאר
זיין פעהיגקייט און פאר זיין וווייכען גוטען כאראקטער, און האָט
איהם אזוי צוגעבונדען צו זיך, אז מאָריץ האָט איהם אלסדינג
פערטרויעט, און האָט קיין זאך ניט געטהאן און ניט געקלעהרט,
ביז ער האָט פריהער איהם ניט דערצעהלט. איינמאל איז פעלד־
מאן שלאָף געוואָרען; מאָריץ האָט געשיקט זאָגען דער מוטער,
אז מע זאָל אויף איהם ניט וואַרטען, ער וועט נעכטיגען ביי דעם
לעהרער, און האָט זיך נעזעצט ביי דעם בעט, וואו מיכאיל איז

האָט געהאָרעוועט ווי ציין אייזעל טאָג ווי נאכט, און זי האָט געלעבט ווי נאָט אין אדעם: נענעסטן און נעטרונקען, און איהם פלענט זי פערשטאָפען דאָס מויל מיט א שטיקעל ברויט און מיט א שיסעלע קוליש פון פאסאָלים. זיינע ארבייטער פלענען איהר טראָגען שטילערהייד ניט מיט קאָנפעקטען, און די נאָהענטע שכנות האָבען אויף איהר אונטערגערעדט... דעם מאן פלענט זי רופען „קרומער הונט", און קיין קלוגות האָבען זיך ביי איהר קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט; יאָסעל פלענט איהר אָבער ניט ענטפערען. אז זי פלענט זיך נוט צעשעלטען, פלענט ער זינגען שטיקלעך פון „כתר", פון „הלל", פון „ויאתיו", מיט זעהר א טרויעריג קול, וועלכעם טייבעלע האָט ליעב געהאט צו הערען. די נאָדעל פלענט דעמאָלט פליהען נאָנץ הויך, און אין זיינע שווארצע גרויסע אויגען פלענט נלאָנצען א טרער... עס איז נעווען שווער איהם אין כעס אריינצוברענגען. נאָר איין מאָל אויף איהר לעבען געדענקט טייבעלע אזא סצענע: עס איז נעווען „וויבאָרעם" אין דער „צעחאָוואי אופראָווע", יאָסעל האָט זיך עפּים פערזאמט און איז נעקומען אהיים א ביסעל פערשמאכט...

— שיכור'ניק!! — איז אויף איהם אָנגעפאלען יענטעל (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס מוטער). — א שיכור דארפסט דו נאָך זיין?! אך און וועה איז מיינע יונגע יאָהר און טעג!...

זי האָט איהם לאנג נעשאָלטען און האָט איהם נעוואָרפען די זיפ מיט קלייען אין קאָפ אריין. יאָסעל האָט נעהאט שווארצע נעקרייזעלטע האָר. די קלייען האָבען איהם נעמאכט ווי א שד. יענטעל האָט זיך צעלאכט און האָט צונויפגערופען די ארבייטער און טייבעלען, זי זאָל אָנשפייען דעם טאטען אין פנים. טייבעלע האָט נאָך ניט אוספּעיעט צו־לויפען צום טיש, איז שוין יאָסעל נעשטאנען מיט אויפגעהויבענע קולאָקעס; זיינע אויגען זענען געווען אָנגענאָסען מיט בלוט, זיין פנים איז געווען שרעקליך; ער וואָלט נעקאָנט צעריסען יענטעלען אויף שטיקלעך, ווען טייבעלע זאָל ניט געווען אונטערפאלען אונטער זיינע פים מיט א נעוויין.

אוינען האָבען זיך בענענענט, און זיי זענען ביידע רויט נעוואָרען. אז מיכאיל'ען איז גרינגער געוואָרען, זענען זיי זיך צענאַנגען — מאַריץ איז אוועק אהיים, און טייבעלע צו זיך אין איהר צימער — יעדער מיט זיינע נעפיהל'ען אין הארצען... מאַריץ איז נעקומען אהיים, און האָט זיך באלד געלענט שלאָפען. עס האָט זיך איהם נעחלומ'ט, אז ער ליגט אין בעט, און טייבעלע האָט זיך איינגעכוינגען צו איהם, און מיט איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר האָט זי אָננעריהרט זיין נעזיכט, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען קוקען אויף איהם אזוי טרויעריג, אז עס גלוסט זיך צו ווייגען... טייבעלע'ען האָט זיך אויך נע'חלומ'ט, נאָר אויף איין אַנדערען אופן: עס האָט זיך איהר אויסגעווייזען, אז מאַריץ האלט זי שטאַרק מיט זיינע ווייכע וויסע הענד, און זיי דרעהען זיך ביידע אין א גרויסען זאל אהן א שיעור. זי ווי'ל איהם חאפען ביי דעם קאָפ און געבען א קוש אין זיין שענעם ליכטינען שטערן, רייסט ער זיך אוים און לויפט אוועק ווייט־ווייט! און קומט וויעדער, און נעמט זי ארום אין זיינע אַרעמס און רייסט זיך וויעדער אוים און לויפט אוועק...

IV

ווער איז געווען טייבעלע?

נעבוירען פון אַרעמע, אַרעמע עלטערען. איהר פאַטער איז געווען א בעל־מלאכה, א שנייידער. איין עהרליכער. נאָר איין אַרעמער. אז טייבעלע איז אלט געווען פינף יאָהר, פלעגט זי זיין איין ערות פון גאנץ פיינע סצענעס: איהר מוטער איז געווען נאָר א יונגע און זעהר א שען ווייבל פון א יאָהר פיער און צוואַנציג; זי איז געווען ביי „יאָסעל דעם קרומען" (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס פאַטער) דאָס צווייטע וויב. זי האָט איהם ניט ליעב געהאט און נעטריבען אין דער ערד ארויס; ער

V

טייבעלע איז געבליבען עלענד ווי א שטיין. זי איז אלט נע־ווען נייען יאָהר, און האָט זיך ארומגעוואלגערט איבער דער שטאָדט, ביז פּעסי די מעקלערין האָט איהר געפונען אין אָרט ביי צירעלע דער פּאריקמאכערין. צירעלע איז געווען זעהר א פיין ווייבעל, א גרושה, אָהן קינדער, און האָט זיך פערדינט איהר שטיקעל ברויט, ניט אזוי פון דער ארבייט, ווי פון אנדערע ספעקולאציעס... אונ־זערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א סוחר, אָדער זי פלענט פערלייהען געלד אויף משכונות? חלילה! צירעלע איז געווען א ווייבעל א גאנץ סאָלידנע. ביי איהר האָבען זיך שטענדיג געפונען עטליכע יונגע מיידלעך יתומות. זי פלענט זיי אויסהאלטען און זעהר שען קליידען, און אז זיי פלענען אלט ווערען פופצעהן־זעכ־צעהן יאָהר פלענט זי אנהויבען מיט זיי שפאציערען אין נארטען און וויזען זיי דער וועלט... צירעלע איז בעקאנט געווען מיט פיעל יונגע לייט פון דער שטאָדט און אויך מיט אלע פריצים. אונזערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א הולטייקע — חס ושלום! איהר דאוונען, איהר ראש־חודש בענשען, איהר קנייטלעך לענען, איהר תחינות זאָגען האָבען נעהאט א שם! פערקעהרט, זי פלענט נאָך זאָגען, אז א י ה ר מעג טאקי גאָט־ברוך־הוא העלפען פאר איהר חסד, וואָס זי טהוט מיט די אָרעמע יתומות... טייבעלע איז אָפּגעווען פיער יאָהר ביי צירעלען. זי האָט זיך אָנגעזעהען נאנץ שענע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן מיט איהרע עלטערע חברת'עס, פון וועלכע מיר וועלען אונזערע לעזער בעפריינען... זי איז אלט נעווארען דרייצעהן יאָהר און איז נעווען שען, ווי דער זומער־טאָג. צירעלע האָט זיך נעשפּיגעלט אין איהר. זי האָט זי ניט אָפּגעלאָזט פון די אויגען און פלענט זי רופען „טאָכטער", און האָט זי אויסגעקליידט ווי א גרעפין. טייבעלע איז געווען צו־פריעדען מיט צירעלע'ס בעהאנדלונג. נאָר איין זאך האָט זי ניט

יאָסעל איז געבליבען שטעהן אויף א מינוט שטיל. נאָכדעם האָט ער זיך געהאַפט מיט ביידע הענד פאַר די פּאות מיט דער בּאָרד און האָט זיך אויסגעריסען צוויי זשמענים האָר... שפּעטער מיט א פערטעל שעה איז טייבעלע געלעגען אין בעט פערחלישעט, יענטעל איז געזעסען אין אווינקעלע, אָננעשפּאַרט אויף צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד, און האָט געשאָלטען אויף דעם אַלטען שטייגער, און יאָסעל איז געשטאַנען אייננעבוינגען איבער'ן קינד'ס קאָפּ. אין די אויגען זענען איהם געוועזען טרערען.

פונקט אין אזא פּאָזע נערענקט טייבעלע איהר אָרעמען פּאָטער, וועז איהר מוטער איז געווען געפּעהרליך שלאַף, א האַלבע שעה פּאַר דעם טוידט. עס איז געווען א קאַלטער ווינטער־טאָג; יאָסעל האָט נאָר־וואָס אַרייננעטראָגען צוויי שייטלעך האָלץ און האָט נעגומען אייניהייצען דעם אויוועז; זיין נעקרייזעלטע בּאָרד און פּאות זענען געווען אָננעפילט מיט פערערען; דאָס פּנים איז איהם געווען אויסגעצוויגען, די אויגען רויט; ער איז אַרומגעלאָפען אהין און אהער מיט דעם פינגערהוט אויף דעם אויסגעבויגענעם פינגער און האָט געשלונגען די טרערען. טייבעלע איז געזעסען אויף דעם אויוועז און האָט נעקוקט אַראָפּ, ווי ער איז צוגענאַנגען צו דער מוטער און האָט זיך אָננעבוינגען צו איהר. יענטעל האָט קוים אויפּגעהויבען די האַנד און האָט א מאַך געטהאָן אַרויף. יאָסעל איז אָפּגעטרעטען אביסעל ווייטער. זי האָט איהם עטליכע מאָל געוויזען מיט דער האַנד אַרויף... זי האָט, אפּנים, געוואָלט, ער זאָל איהר צוטראָגען דאָס קינד פּאַר איהר טוידט. יאָסעל האָט ניט פערשטאַנען וואָס זי מיינט. יענטעל האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, האָט נאָך א מאָל א קוק געטהאָן אַרויף, האָט זיך איבערגעקהרט אויף דער אַנדערער זייט, און איז... אויסגענאַנגען. יאָסעל האָט זיך לאַנג ניט געמוטשעט אויף דער וועלט: ער האָט פּאַר צרות אָננעהויבען טרינקען, האָט אָפּגעלעבט צוויי יאָהר, און איז געשטאָרבען.

— פאר וואָס געהט איהר קיינמאָל ניט אריין צו אונז, ווי יענע יונגע לייט? — טייבעלע האָט זיך אויסגעדרעהט צו צירעלעס הויז און האָט איהם נעוויזען מיט דעם פינגער אויף דעם פענסטער, וואָס איז געווען שטאַרק בעלייכט.

— איהר ווילט, איך זאָל אויך נעהן אהין? — האָט זי פעלדמאַן נעפרעגט האַלב לאַכענדיג.

— הא? ניין! איך פרעג, פאר וואָס איהר נעהט ניט אהין?

— פאר וואָס איך נעה ניט? קיין רעכטער מענש נעהט ניט צו צירעלען... — פעלדמאַן האָט זיך פערחאַפּט. — איך בין זעהר א פערנומענער מענש און האָב קיין צייט ניט.

טייבעלע האָט זיך אביסעל פערטראַכט.

— פאר וואָס־זשע זענען י ע נ ע ניט פערנומען? פאר וואָס האָבען זיי יאָ צייט? זיי זענען דען ניט קיין רעכטע מענשען?...

פעלדמאַן האָט ניט באַלד נעענטפערט.

— זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, זיי זענען לעריגגעהער, פוסטע לייט, נידעריגע מענשען, זיי האָבען נעלד און האַרעווען ניט דערויף, זיי מוזען ערניץ פערבראַכען די צייט, כדי זיי זאָלען ניט משונע ווערען פאר רַאסקאָש.

— איך האָב אויך נעמראַכט דאָס זעלבע, — האָט טייבעלע נעזאָגט און איז צוגענאַנגען נעהענטער צו פעלדמאַנען, — נאָר צירעלע זאָגט, אז דאָס זענען די פיינסטע יונגע לייט אין שטאָדט, און לויבט זיי גאָר אָהן א שיעור... אָט פון אייך לאַכט זי דוקא: איהר זענט איהר ניט נעפעלען...

זיי האָבען זיך בויידע צעלאַכט.

— איהר זענט שוין לאַנג ביי איהר? — האָט פעלדמאַן וויעדער נעפרעגט.

— שוין פיער יאָהר.

— איהר זענט צופריעדען?

נעקאָנט איבערטראָגען: אויסהערען די קאָמפּלימענטען פון די פּרעמדע יונגע לייט, וואָס פלענען זיך צונויפקלויבען ביי צירעלען אלע טאָג.

וואָר זענען די יונגע לייט, וואָס פערברענגען ביי איהר די צייט?... און וואָר איז דער יונגערמאַן, וואָס וואָהנט דאָ אויף דעם הויף, אין דעם קלייניעם שטיבעל, און נעהט אלע טאָג צוועק אויף עטליכע שעה און קומט צוריק צו א נעוויסער צייט אהיים, און זיצט אמאָל אָפּ א גאַנצע נאַכט איבער ביכער? פאַר וואָס נעהט ער אויך ניט צו צירעלען צרנאַסט, גלייך מיט יענע יונגע לייט? מע דאַרף פרעגען ביי צירעלען. צירעלע האָט איהר געזאָגט, אז דאָס איז עפּעס א שלים־מזל, איין אָרעמער לעהרער. ער הייסט פעלדמאַן. זי האלט ניט פון אזעלכע יונגע לייט: זי האָט ליעב שענע, רייכע, פרייליכע, קלוגע...

פעלדמאַן האָט עטליכע מאָל בעמערקט טייבעלען ארומגעהן איבער דעם הויף אייגע אליין. פעלדמאַן האָט געוואוסט, וואָר צירעלע איז, און וואָס פאַר מענשען עס נעהען צו איהר... אייגמאָל איז פעלדמאַן אהיימגעקומען שפּעט פון די שטונדען און האָט געטראָפען טייבעלען אריינקוסקען צו איהם אין פענסטער. טייבעלע האָט זיך אביסעל דערשראָקען, וואָס ער האָט זי אזוי געטראָפען. עס האָט זיך צווישען זיי אָנגעהויבען אזא געשפּרעך:

— איהר האָט אריינגעקוקט צו מיר אין מיין חדר?

— יאָ... איהר זענט היינט אזוי שפּעט אהיים געקומען...

זיי זענען עטליכע מינוט געשטאַנען שטיל און נאָר געקוקט אייגער אויף דעם אנדערען און זיך נעמאַסטען מיט די אויגען. ענדליך האָט זי פעלדמאַן א פרעג נעטהאָן:

— איהר זענט שוין לאַנג ביי צירעלען?

— איהר קענט זי? — האָט איהם טייבעלע פערוואונדערט נעפרעגט.

— איך האָב נעהערט פון איהר.

א קליין קינד, וואס האָט זיך אַריינגעחאפט אין קעמערל, וואו די עפּעל מיט די בּאַרגן ליגען, און פּלוצים איז אָנגעקומען די מוטער...

— איך האָב געווארט אויף אייך א פּאָר שעה, — האָט זיך טייבעלע פערגעטפערט — און האָב געזעהען, אז איהר קומט ניט, האָב איך גענומען דעם שליסל (איך האָב געזעהען וואו איהר בעהאלט איהם) און בין אַריינגעגאַנגען צו אייך און זיץ שוין דאָ לאַנג. איך האָב דערווייל געזעהען אייערע ביכער; מיין עלטערע חברת'טע, פון וועלכער איך האָב אייך דערצעהלט, האָט מיך אויס־געלעהרענט לייענען רוסיש. איך בעט אייך, איהר זאָלט זיך אויף מיר ניט בייזערן. איך בין נעקומען צו אייך פרעגען אַיין עצה...

פעלדמאן איז געשטאַנען און האָט בעטראַכט דאָס יונגע אומ־גליקליכע מיידעל; איהרע שענע אויגען זענען געווען רויטלעך, ווי ביי א מענשען, וואָס דערשלאָפט ניט א נאכט, פון איהר שען וויים געזיכט איז געווען צו זעהען, אז עס איז איהר ביטער אויפ'ן האַרצען. פעלדמאן האָט איהר צוגעטראָגען א בענקעל און האָט זי גע־בעטען זיצען.

— זאָגט, איך וועל אייך העלפען מיט וואָס און וויפיעל איך קאָן.

טייבעלע האָט זיך געזעצט און האָט אָנגעשפּאַרט איהר קאָפּ אויף דער רעכטער האַנד, מיט דער לינקער האָט זי געבלעטערט דאָס בוך, וואָס זי האָט פריהער אַוועקגעלעגט, די אויגען מיט די לאַנגע ברעמען האָט זי אַראָפּגעלאָזט, און אויף איהרע קליינע רויט־טע ליפּען האָט געשפּיעלט א ביטער שמייכעלע.

— איך קאָן מעהר ניט זיי ביי צירעלען... איך...

— איהר קאָנט דען ניט אַוועקגעהן פון איהר? — האָט זי פעלדמאן איבערגעשלאָגען. — זי האָט אייך דען נעקויפט? זאָגט איהר, אז איהר ווילט מעהר ניט זיין ביי איהר — און גענוג.

טייבעלע האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף פעלדמאנען.

— איך בין אַרויסגעגאַנגען היינט פון צירעלע'ס הויז, און מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין אזוי לאַנג ווי איך וועל לעבען!...

טייבעלע האָט ניט געענטפערט אויף זיין פראגע און האָט נאָר א ווינק געטהאָן מיט איהרע שווארצע געקרייזעלטע האָר, און איהרע גרויסע שווארצע אויגען זענען געבליבען פערטראכט.

— איהר קלערט דאָרט לאנג צו בלייבען? — האָט זי פעלדמאן וויטער געפרעגט.

טייבעלע איז געשטאנען אין דער זעלבינער פּאָזע און האָט איהם שטיל געענטפערט:

— איך קלער שוין אליין נאנץ לאנג דעריבער און קאָן נאָר ניט צוקלערען... קיין עלטערען האָב איך ניט, קיין פריינד אויך ניט — און אז איך דערמאָן זיך, וואָס מיט מיין עלטערער חברת'ע האָט זיך אויסגעלאָזט!... זי איז ניט לאנג געקומען צו אונז א צע'הרג'עטע, א פערשוואָלענע, הונגעריג ווי א הונד... מיר האָבען זי קוים דערקענט!... צירעלע האָט זי צוריק ניט געוואָלט צוגענומען. איך האָב זי געבעטען, מיר האָבען ביידע געווויינט פאר איהר, און זי ווי׳ל ניט און ווי׳ל ניט!... מיר האָט זי שטילערהייד נעזאָגט, איך זאָל אוועק פון דאָנען, וואָרום עס קאָן מיט מיר אויך זיין אזא סוף, ווי מיט איהר... זי האָט זיך מיט מיר געזעגענט און האָט אזוי געווויינט...

פון טייבעלע׳ס שענע אויגען האָבען זיך מיט א מאָל א נאָס געטהאָן טרערען. פעלדמאן איז צוגענאנגען צו איהר און האָט זי אנגענומען ביי דער האנד. טייבעלע האָט זיך אויסגעריסען און איז אנטלאָפען.

פון יענעם טאָג אָן האָט זי פעלדמאן ניט געזעהען א וואָך צוויי. ער האָט גערעכענט, אז זי איז אנטלאָפען פון צירעלען; נאָר ווי גרויס איז געווען זיין פערוואונדערונג, אז ער איז איינמאָל געקומען אהיים און האָט געטראָפען די טהיר פון זיין שטיבעל אָפּגעשלאָסען און טייבעלע איז געזעסען בייׄם טיש און האָט געקוקט אין א בוך! אז זי האָט איהם דערזעהן, האָט זי געשווינד צוגעמאכט דאָס בוך, איז אויפגעשטאנען און איז געבליבען פערשעמט, ווי

מיט א פערווײנטער אלמנה, וועלכע האָט איהם געבראכט, א חוץ דעם זילבער, וואָס איז שוין לאנג געלעגען פערזעצט ביי איהם פאר צוואנציג רובל, א זיידען קלייד, וואָס זי האָט געמאכט איהר טאכטער צו דער חתונה און האָט עס פערזעצט ביי איהם פאר צעהן רובל, דערצו האָט זי זיך אונטערגענומען פערצעהן וואכען אויסצוצאָהלען צו צוויי רובל מיט א פערטעל יעדע וואָך, נאָך דער פרשה, און אז עס וועט געהען חוקת מיט בלק און מטות ומסעי צוזאמען, דאַרף זי יענע וואכען צאָהלען דאָפעלט צו 4.50, און די וואכען דארפען זיך אלץ רעכענען איינציגע. פון די צעהן רובל האָט ער דערווייל אראָפגענומען פראָצענט פאר „יענער" וואָך, א חוץ פופציג קאָפּיקעס אויף „לחם־אביונים". די וויסטע אלמנה איז ארויסגעגאנגען ווילד צופריעדען, און רב נחמן האָט זיך געזעצט עסען אליין, און פעלדמאן איז אלץ געשטאנען ביי דער טהיר, און האָט גהערט, ווי רב נחמן האָט געשאָלטען די קעכין, פאר וואָס דאָס טיגעלע איז אויסגעקומען אזוי לויז, און די פאָלקע פון דעם עוף איז געווען א ביסעל איבערגעבראָטען... נאָכדעם האָט ער געבענשט אויפ'ן קול, און צו „ובנה ירושלים" האָט ער זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד. נאָך דעם בענשען האָט איהם דאָס ווייב ארויסגעטראָגען צוויי גלעזלעך בארען מיט א פלאָם־פייעריגען ארבוז אָהן קערלעך; ער האָט איהם אויפגעגעסען אינגאנצען, און האָט זיך צוגעלעגט אָפּרוהען וויעדער אויף א שעה צוויי. אז ער איז אויפגעשטאנען, האָט ער זיך געוואשען די הענד און אריינגערופען פען פעלדמאנען צו זיך, און האָט איהם גענומען זאָגען מוסר, אז דער גיהנום מיט אלע זיינע שטראָפ איז קארג פאר אזא שייגעץ, וואָס האָט א העזה צו לייענען איטשע־בער'ס ביכלעך אין א מקום־קדוש, און האָט נעוויזען מיט ראיות ברורות, אז געבען אזא הולטאי א נדבה איז די גרעסטע עבירה, א סך ערגער ווי צו הרג'ענען א מענשען. דערמיט האָט ער איהם אָפּגעלאָזט אויף אלע פיער זייטען. נאָר אז פעלדמאן איז פערביטערט ארויסגעגאנגען פון שטוב, האָט רב נחמן א קרעכץ געטהאָן און האָט פערשריבען מיט רש"י־

ביי די ווערטער האָט איהר די אויבערשטע ליפּ א ציטער נע־
טהאָן און איהר געזיכט האָט אויסגעוויזען בייז. פּעלדמאן האָט
פון איהר ניט אַראָפּגענלאָזט קיין אויג: אין איהרע ווערטער האָט
ער געהערט א קול פון א מענשען, ניט ווי פון א קינד. ער האָט זיך
בעטראכט, אז עס איז גלייכער זי ניט צו פרעגען די אורזאכע פון
איהר בעשלום. ער האָט איהר פאַרנעלעגט אלערלייי פלאַנען: אויב
זי וויל, וועט ער איהר אָפּזוכען איין אָרט אויף צו לערנען זיך
נעהען און אַרבייטען, און אויב זי וויל, וועט ער זי לעהרנען לייענען
און שרייבען, און אויב ער וועט זעהען, אז זי האָט דערצו א טא־
לאַנט, וועט ער זי אלץ לעהרנען וואָס מע דאַרף און וואָס ער קאָן.
ער האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז דאָס איז גאָר ניט אזוי
שווער, ווי זי מיינט; מע דאַרף נאָר האָבען געוונ געדולד. ער
האָט איהר געזאָגט, אז אויב זי וויל, קאָן זי אפילו הייניטיגען טאָג
איבערלייבען ביי איהם אין דעם צווייטען צימער בעזונדער, ביז
זי וועט קאָנען אליין האָרעווען און זיך פערדינען צום לעבען און
וועט ניט דאַרפען אָנקומען צו קיינעם. פּעלדמאן האָט געקאָנט
רעדען: ער האָט איהר געוויזען א ביישפּיעל פון זיך אליין, און
האָט איהר דערצעהלט, ווי עלענד און אומגליקליך ער איז געווען,
אז מע האָט איהם אַרויסגעטריבען פון זיין שטאָדט, ווי אזוי ער
האָט בעדאַרפט געהן דאָס לעצטע מאל צו רב נחמן פליאָסק בעטען
ביי איהם אויף הוצאות, און ווי אזוי רב נחמן האָט איהם אויפגענו־
מען: פריהער איז ער אַרויסגענאַנגען אויף צוויי שעה, נאָכדעם
איז ער אַריינגענאַנגען אין שטוב, האָט אָפּגעשוועקט די הענד,
האָט פערגלאָצט די אויגען און מיט גרויס כוונה געזאָגט „אשר
יצר"... ער האָט געהייסען פּעלדמאַנען שטעהן אין הויז ביי דער
טהיר, ביז ער וועט זיך אינגאַנצען אָפּפּאַרטיגען, און ער האָט זיך
געשטעלט דאוונען, וועלכעם האָט אויך געדויערט צוויי שעה. נאָר
דעם דאוונען האָט ער געזאָגט א ביסעל זוהר, האָט געמאכט א
כוסה און האָט פערביסען מיט צווייי אָפּגעשיילטע אייער, גוט
אייגעקאטשעט אין זאלץ. נאָכדעם האָט ער געהאָט א חשבון

ווייזן, אם ירצה השם, אז משיח וועט קומען, וואָרום איצט איז ער שטאַרק פערנומען מיט זיינע אייגענע געשעפטען...

חאָטש רב גרשון איז נעווען אַיין עם־הארץ און האָט קוים געקענט דאַוונען, נאָר „משכילים" האָט ער פיינט געהאַט בתכלית השנאה, און פלעגט זיי רופען „זשולִיקעס", און „השכלה" האָט ביי איהם געהאַט א נאָמען — „קראַנצעפאַליע" *...

זיין בן־זקונים פייטעל וואָלט בעראַרפט געבאָרען ווערען נאָר א גרויסער חכם, האָט איהם דער מלאך געגעבען צו א שטאַרקע שנאָל אונטער דער נאָז, איז ער געוואָרען א טיפש... ער איז אַלט געווען אַכצעהן יאָהר און האָט זיך געריבען צווישען די „משכילים", און דער גמרא־מלמד פלעגט איהם א מאָל פאַרשרייבען א קאַר־רעספאָנדענציע אין א לשון־קודש־צייטונג, אויף וועלכער ער פלעגט שטעלען זיין נאָמען. אז פעלדמאַן איז אָנגעקומען צו איהם פאַר א לעהרער, האָט ער זיך געפרובט מיט איהם אויך מאַכען די זעלבע שווינדלעריין, האָט ער איהם אָפּגעזאָגט. פייטעל איז ברוגז געוואָרען און האָט איהם געזידעלט, געמאַכט מיט דער בלאָטע. פעלדמאַן האָט איהם מיט זיינע דאַרע הענד, אַווי ווי מיט א צוואַנג, אָנגענומען ביי'ם נאָרגעל און האָט איהם אַרויס־געוואָרפען דורך דעם פענסטער... דערפאַר איז ער אָפּגעזעסען צוויי וואָכען אין פאָליציע און איז קוים מיט דעם לעבען אַנטלאָפען פון דער שטאָדט „בלאָטע".

טייבעלע האָט מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט זיין בי־גראַפיע, וועלכע פעלדמאַן האָט געקאָנט דערצעהלען און בעשענען מיט אַנעקדאָטען און משלים. ער האָט זי אויפגעקלערט, אז א מענש קאָן פון זיך מאַכען וואָס ער וויל, און קיין שום שלעכטע

---

* מיר האָבען נעזוכט דאָס וואָרט „קראַנצעפאַליע" אין אַלע נייע אוץ אַלטע וועדטערביכער אוז האָבען אַזא וואָרט נישט נעפונען; לכן בעטען מיר אונזערע לעזער, זיי זאָלען איינ'חוד'ען דאָס וואָרט „קראַנצעפאַליע", וועט דאָס אונז בלייבען לדור דור...

כתב אין „צעטעל של הוצאה והכנסה": אז דעם שיינעץ, ימח שמו, וואָס מע האָט ביי איהם געפונען דעם „אפס דמים", איז ארויסגענעבען געוואָרען פון לחם אביונים געלט 5 רו"כ על הוצאות הדרך...

פעלדמאן האָט איהר דערצעהלט זיין נאנצע ביאָגראפיע פון יענער צייט אָן ביז ער איז אריין אין פינפטען קלאַס ראבינער־שולע. ער האָט ניט פערגעסען צו דערצעהלען די מעשה, וואָס האָט זיך מיט איהם געטראָפען אין דער שטאָדט „בלאָטע". ער האָט נעהאַט א רעקאָמענדאַציע צו דעם גביר פון דער שטאָדט „בלאָטע" — רב גרשון שפּרינגער, וועלכער האָט איהם צוגענומען לעהרנען מיט זיין בן־זקנים פייטעל. רב גרשון שפּרינגער איז רייך געוואָרען פון א קליינינקייט: ער האָט אויסגעדוננען עטלי־כע אידישע פאַמיליעס די מיהלען, וואָס דער גראַף האָט נעהאַט אין דער שטאָדט, און זיי נעהען נאָך ער היום אין די הייזער, און אלײן איז ער געוואָרען א גביר, האָט געטהאָן שארפע שידוכים און איז געוואָרען מיט חסידים א חסיד און מיט אריסטאָקראַטען איין אריסטאָקראַט — דאָס וואָס הייסט ביי אונז א מעורב עם הבריות. ער האָט נעקאָנט אויסקומען מיט דער נאנצער וועלט, דאָס הייסט, יעדען בעזונדער אָפּנארען. ער האָט געוואָלט בעקו־מען א נאָמען אויף דער וועלט, פלענט ער אריינשיקען פון דער אימעניע צעהן וועגען שטרוי אין „הקדש" אריין, און זיין „אייגע־נער" קאָרעספּאָנדענט האָט צעבלאָזען אויף אלע נאזעטען, אז הגביר רב גרשון שפּרינגער בעהייצט ווינטער אלע אָרעמע לייט אין דער שטאָדט „בלאָטע". און אז דער אנדערער גביר אין דער זעל־ביגער שטאָדט האָט בעראַרפט שטאַרבען, און עס האָט זיך איהם פאַרגלוסט דוקא אין גן־עדן אריין, האָט ער איבערגעלאָזט זיין נאנצען קאפּיטאל אויף עולמות מיט גמילות־חסדים מיט תלמוד־תורה, און האָט נעמאכט פאר אין אָפּעקון, פערשטעהט זיך, רב גרשון שפּרינגער, וועלכער האָט דאָס געלד פערטהאָן וואו אהין ער האָט געוואָלט, און א „חשבון", האָט ער נעזאָגט, וועט ער

עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט: אין א האַלב יאָהר ארום איז טייבעלע צו איהם צוגעבונדען געוואָרען, ווי א שוועסטער; זי האָט אַליין אַלץ געטאָן אין שטוב: געקאָכט, גערוימט, גרעט געוואַשען, און נאָך אזעלכע ארבייט. אין לערנען האָט טייבעלע בעוויזען אזא פעהיגקייט, אז פעלדמאן האָט זיך געוואונדערט. ער האָט מיט איהר געלערנט עטליכע שעה אין טאָג; די איבעריגע צייט האָט זי געלעזען ביכער. פעלדמאנען האָט זי ניט געלאָזט אטהעמען: זי האָט אַלץ געוואָלט וויסען. עס איז פערנאנגען נאָך א יאָהר. עס האָט זיך געמאכט אזוי, אז מע האָט פעלדמאנען גערופען צו א רייכען מאן און מע האָט איהם פאָרגעלעגט א שטונדע געבען א קליין מיידעלע פון א יאָהר צעהן; פעלדמאן איז אָבער געווען זעהר פערנומען, און האָט רעקאָמענדירט טייבעלען. טייבעלע האָט דאָרט אָנגענומען די לעקציע פאר צוואנציג רובל א חודש און איז פאר פרייד שיער ניט ארויפגעפאלען פעלדמאנען אויף דעם האלז:

— נו, מיכאיל, היינט בין איך כמעט אזוי רייך ווי איהר; איך האָב שוין קיין מורא ניט, טאָמער וועט איהר מיך ארויסטרייבען...

יענעם אָבענד האָבען זיי לאַנג געפלוידערט צוזאמען. טייבעלע האָט זיך געמאכט נאריש, ווי א קליין קינד, און פעלדמאן האָט אָנגעקוואָלען פון איהר, ווי א גליקליכער פאָטער. זיי האָבען אזוי לאַנג גערעדט, ביז עס איז געקומען צו גאָנץ וויכטיגע זאכען. טייבעלע האָט אויפגעהערט צו לאכען און האָט פערטראכט געהערט פעלדמאנען, וועלכער האָט אין דעם אָבענד אויסגעגאסען פאר איהר אלע זיינע געפיהלען. טייבעלע האָט איהם ניט רעכט פערשטאנען און געבעטען, ער זאל איהר זאגען וואָס ער מיינט. פעלדמאן האָט איהר צום ערשטען מאל אין די צוויי יאָהר אויסגעזאָגט, אז ער ליעבט זי מעהר פון אלץ אויף דער וועלט!... טייבעלע איז רויט געוואָרען ווי א רויז; זי איז צוגענאנגען צו איהם, האָט גענומען זיין האנד צו זיך אין די הענד,

אומשטענדען קאָנען איהם ניט שטעהרען צו זיין דער אָרענטלִיכ־סטער מאַן אויף דער וועלט, אַבי ער קוקט נאָר אויף יערער זאַך מיט אָפענע אויגען און מיט זיין אייגענעם שכל, מיט זיין אייגען נעפיהל. ער מוז האָרעווען צו ווערען זעלבסטשטענדיג, צולִיעב זיך און צולִיעב דעם כלל מענשען.

טייבעלע האָט איהם אויך דערצעהלט אלץ, וואָס איהר יונגער שכל האָט געקאָנט בעמערקען אין איהר לעבען. זי האָט איהם פערשיט מיט פראָגען: פאַר וואָס איז דאָס אָדער יענעס אזוי און ניט אַנדערש? און אז עס איז שוין גאַנץ שפעט געוואָרען און מע האָט שוין בעדאַרפט נעהן שלאָפען, האָט זי פעלדמאַן אַרייננעפיהרט אין דעם צווייטען צימער און האָט שוין נעוואָלט אַוועקגעהן צו זיך אין צימער, האָט איהם טייבעלע אָפגעשטעלט און האָט איהם געגעבען איהר האַנד מיט די ווערטער:

— איהר זענט ניט אזוי, ווי יענע יונגע לייט?... איהר זענט באמת אַיין אָרענטלִיכער מאַן?

פעלדמאַן האָט א קוק געטהאָן איהר אין די אויגען מיט א שמייכעל און האָט גאָרניט נעענטפערט. טייבעלע האָט איהם די האַנד ניט אַרויסגעלאָזט און האָט איהם וויעדער נעפרעגט:

— איהר שווערט מיר ביי אייער לעבען?

— איך שווער ביי מיין לעבען!...

VI

די ערשטע צייט האָט טייבעלע נעקוקט אויף פעלדמאַנען מיט צווייפעל: זי האָט ניט געוואוסט, צי זאָל זי איהם גלויבען, צי ניין. פעלדמאַן האָט דאָס פערשטאַנען, און טייבעלע האָט איהם אמאָל אלץ געזאָגט, וואָס עס מוטשעט זי. פעלדמאַן האָט איהר דערויף נעענטפערט, זי זאָל דאָס איבערגעבען דער צייט, וואָס קאָן אלץ איבערמאַכען און אויסזאָגען דעם רעכטען אמת.

ווי זי וואלט געווינט א גאנצע נאכט. ער האט זי געוואלט פרעגען, וואס דאס בעדייט, נאר ער האט זי ניט געפרעגט. פון דעמאלט אן פלעגט טייבעלע זיין פערטראכט און ווי פערזאָרגט, און פעלדמאן האט ניט געהאט קיין געלעגנהייט אויפמישען דאס אלטע געשפרעך. אזוי איז איבערגעלאפען נאך א האלב יאהר. טייבעלע איז שוין אלט געוואָרען פופצעהן־זעכצעהן יאהר און איז געווען ווי א בלום, וואס הויבט נאר אן צו בליהען.

אונזערע לעזער דערפען געדענקען, ווי אזוי עס איז געשלאָסען געוואָרען די ערשטע בעקאנטשאפט צווישען מיכאיל פעלדמאן און מאריץ זילבערמאן. אויף דעם צווייטען טאג האט איהם פעלדמאן פאָרגעשטעלט פאר זיין שילערין טייבעלע זאנענשיין, און אזוי זענען די יונגע מענשען בעקאנט געוואָרען. זיי פלעגען זיך זעהען אלע טאג, צוזאמען לערנען, ביכער לייענען, אפטמאל זיך קריגען איבער א בוך און געהן שפאציערען. עס איז איבערגענאנגען עטליכע מאנאט ביז דער צייט, וואס פעלדמאן איז שלאף געלעגען און נאלדע זילבערמאן איז ביי איהם געוועזען. ער איז אפגעלעגען נאך פינף טעג און איז איינגאנצען געזונד געוואָרען. מאריץ מיט טייבעלען זענען אזוי פרייליך געווען דערפון, אז זיי האבען בעשלאסען צו מאכען מיכאילען א סורפריז (איבערראשונג). עס איז געווען חודש מאי. זיי האבען אנגעקויפט פיעל בלומען און האבען בהאנגען די וועגד פון זיין צימער. אז פעלדמאן איז אריינגעקומען, האט ער זיי געדריקט די הענד און האט זיי געדאנקט פאר זייער געטרייאשאפט. דא האבען זיך מאריץ מיט טייבעלען וויעדער בענעגענט מיט די אויגען און זענען ווי רויט געוואָרען. פעלדמאן האט דאס בעמערקט און האט זיך א ביסעל פערקלערט דערויף. דעם גאנצען טאג האט ער ווינציג גערעדט און איז געווען פערטראכט. טייבעלע האט זיך צו איהם געטשעפעט, וואס איז מיט איהם; ער האט איהר געזאגט, אז דער קאפ טהוט איהם א ביסעל וועה, און איז אוועקגענאנגען צו זיך אין צימער. מאריץ האט טייבעלען

האָט זיך אײַנגעבויגען צו איהם און האָט איהם לאַנג געקוקט אין די אויגען. פּעלדמאַן האָט געפּיהלט די ווארימקייט פון איהרע קלײַנע גלאַטע הענטלעך, מיט דעם ריח פון איהרע האָר, וועלכע האָבען אָנגעריהרט זיין נעזיכט. זיי האָבען ביידע קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און אזוי זענען זיי זיך צעגאַנגען אין זייערע צימער, ווי אלע נאַכט. איבער טייבעלע׳ס בעט איז נעהאַנגען פעלדמאַנ׳ס פּאָרטרעט; זי האָט איהם אַראָפּגענומען, האָט צוגעשלאָסען די טהיר און האָט געקוקט אויף דעם בילד:

— אָ, טהייערער מיכאיל, דו ביזט זעהר אומעהרליך!...

אין דער נאַכט האָט טייבעלע נעזעהען אזא חלום:

א גרויסער, ברייטער, טיעפער גרוב, אָהן א גרונד; עס פליהען ארום אין דער לופטען קליינע מענשעלעך, וואָס האָבען א פּנים פון שלאַנגען און יאָנגען זיך איינע נאָך די אַנדערע. זי האָט דאָרט דערקענט צירעלען, וועלכע האָט זיך מיט צעשפּרייטע אָרעמס און מיט א שמייכעלע געקאָטשעט און נעדרעהט אהין און אהער; ארום איהר האָבען זיך ארומגעדרעהט נאָך קלענערע מענשעלעך מיט פערשיעדענע פּיזיאָנאָמיען. זי האָט צווישען זיי דערקענט אייניגע יונגע לייט, וואָס פלעגען זיין פון צירעלע׳ס געסט. אָן א זייט האָט זי דערזעהען איהר עלטערע חברת׳ע, וועלכע האָט אויף איהר געריסען די קליידער און געווײַנט, געיאָמערט מיט א משונה קול. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען, האָט זי דערזעהען פעלדמאַנען אזוי גרויס און שען, אז זי האָט שוין נאָר פערגעסען אָן די אלע קליינע מענשעלעך; נאָר זיין נעזיכט איז געוואַקסען אזוי ווי מיט א וואלקען בערגעסט; זיינע אויגען האָבען געקוקט אויף איהר מיט א נעבעט, מיט רחמנות. זי האָט זיך געוואלט אויפהויבען א ביסעל העכער, נאָר זי האָט ניט געקאָנט, גלייך ווי עמיצער וואלט זי צוגעהאלטען. זי האָט געפּיהלט, אז זי פאלט אלץ נידעריגער און נידעריגער...

אויף מאָרגען, אז פעלדמאַן האָט זי דערזעהען, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז ביי טייבעלען זענען רויט די אויגען, גלייך

צונעזעצט אויף דער באנק. די זון האָט דורכגעשלאָגען איהרע שטראהלען דורך די געדיכטע צווייגען פון די בוימער, דער סאָלאָוועי האָט געזונגען. טייבעלע האָט אַרויפגעקוקט אויף דעם בוים און האָט בעמערקט, ווי צוויי פייגעלעך האָבען זיך געשלאָגען; זייער מלחמה האָט זי אזוי שטאַרק פאראינטערעסירט, אז זי האָט ניט געהערט, ווי מאַריץ איז צונעגאַנגען צו איהר. ער איז נעבלִיבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איהרע שווארצע געקרייזעלטע האָר, וואָס דאָס ווינטעלע האָט געשאָקעלט; איהר האַרץ האָט זיך געהויבען ארויף און אראָפּ, און איהר מיט א ווייס זעקעל בערעקט קלײן פיסעל האָט אַרויסגעשטאַרט פון דעם שוואַרצען קלייד און איז אראָפּגעהאָנגען פון דער באנק. מאַריץ האָט מורא געהאָט חאָפּען דעם אָטהעם, ער זאָל זי ניט אויפוועקען. עס איז אוועקגענאָנגען נאָך צווויי מינוט. מאַריץ האָט שטילערהייר געזאָגט:

— טייבעלע...

— אך! מאַריץ?!... — האָט זי זיך אויפגעהאָפּט און אין איין אויגענבליק איז זי שוין געשטאַנען אויף די פיס. ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — געדענקען זיי ניט, נאָר מאַריץ האָט געהאַלטען טייבעלען אין זיינע אַרעמס און האָט איהר ווי פערטומעלט געזאָגט:

— טהייערע, טהייערע טייבעלע! איך האָב דיר שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, נאָר איך האָב מורא געהאָט פאר דיינע שווארצע בייזע אויגען!...

און מיט די ווערטער האָט ער צונעדעקט מיט זיינע הייסע קושען איהרע אויגען, די ברעמען, דעם קאָפּ, די הענד... טייבעלע האָט זיך ניט געפּרובט אויסרייסען פון זיינע הענד; זי האָט נאָר געזאָגט:

— שוין לאַנג, טהייערער מאַריץ?... זאָג: שוין לאַנג, שוין לאַנג?...

נאָך קיין אײנציג וואָרט נעזאָגט פון זײַנע געפיהלען צו איהר. אײנמאָל זענען זיי נעזעסען אַזאַמען בײַ טיש און האָבען געוואָרט אויף פעלדמאַנען און האָבען ביידע געשווײַגען. מאָריץ האָט עפּעס יאָ נעוואָלט זאָגען, נאָר ער האָט זיך ניך פערחאַפּט און האָט א הוסט נעטהאָן. פעלדמאַן איז נעקומען, און זיי זענען לעבעדיגער נעוואָרען. נאָך דער לעקציע האָט זיך מאָריץ נעקליבען אַוועקצוגעהן און בײַ נעזעגענען האָט טייבעלע דערפיהלט אין דער האַנד א שטיקעל פאַפּיער. מאָריץ איז אַוועקגענגען, און טייבעלע איז נעוואָרען בלאַס, דאָס הארץ האָט איהר נעקלאָפּט, ווי מיט א האַמער, די הענר האָבען איהר געציטערט. זי האָט דאָס צעטעלע אַריינגעלעגט אין קעשענע און האָט נערעדט מיט פעלדמאַנען. פעלדמאַן האָט אָבער בעמערקט, אז טייבעלע ענטפערט ניט צו דער זאַך, האָט ער אויף איהר פערוואונדערט א קוק נעטהאָן. דאָס נעזיכט האָט איהר געפלאַמט, ווי פייער. ער האָט איהר צוגעלעגט די האַנד צום שטערן: דער קאָפּ איז איהר נעווען היים.

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?!

— נאָרניט, כלעבען, נאָרניט... — האָט איהם טייבעלע ענטפערט און איז אַרויסגענאַנגען צו זיך אין צימער, האָט אַרויסגענומען דאָס צעטעלע, וואָס מאָריץ האָט איהר איבערגעלאָזט, און האָט איבערגעלייענט די ווערטער:

„הײַנט, זײַנער פינף, וועט איהר זיין אין שטאַרט־נאָרטען אונטער דעם עפּעלבוים. איך דאַרף אייך זאָגען זעהר א נויטיגע זאַך".

זײַנער פיער, אז פעלדמאַן איז נאָך נעווען אויף די שטונדען, האָט זיך טייבעלע אָנגעטהאָן, האָט פערשלאָסען די שטוב און איז געשווינד אַרויסגענאַנגען. אויף דער גאַס האָט זי זיך אַנידערגעשטעלט און האָט זיך א חאַפּ נעטהאָן בײַ׳ם הארץ, וועלכעם האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָפען... אז זי איז אַריינגעקומען אין נאָרטען, איז זי באלד צוגענאַנגען צו דעם עפּעלבוים און האָט זיך

פעלדמאן איז געוואָרען בלאָס, ווי די וואַנד, און האָט זיך נעריבען איין האַנד אָן דער אַנדערער. ער האָט נעוואָלט עפּעס זאָגען און האָט ניט נעקאָנט... טייבעלע האָט דאָס נעזעהען און האָט ווייטער נערעדט:

— איך וויים, אז דאָס זעהט ביי אייך אויס קרום... מאָריץ איז ניט מיין גלייכען: ער איז א פרינץ... נאָר וואָס זאָל איך אָבער טהון מיט מיין האַרץ? קאָן איך דען זאָגען: „שא, שווייג שטיל"? ניין, איך בין ניט שולדיג. איך האָב איהם ליעב אזוי פיעל, אז מעהר קאָן מען שוין קיין מענשען ניט ליעבען!...

— קינד, קינד! — האָט איהר פעלדמאן נעענטפערט. — דו פערענטפערסט זיך אומזיסט: איך האָב שוין לאַנג ארויס־נעזעהען, אז עס דארף גיך קומען די צייט, וואַן דיין האַרץ וועט אויך אָנהויבען צו רעדען. אמת, איך האָב ניט נעוואוסט אויף וועמען דיינע אויגען קוקען... (דאָ האָט זיך פעלדמאן א ביסעל פערהוסט). איך האָב ניט נעוואוסט, אז דו האָסט פאַר דיינע אויגען אזא מענשען, וואָס זיין שען נעזיכט מיט זיין נעשטאַלט קאָן הארמאָנירען מיט אזא פרייליך, ווי דו...

טייבעלען זענען די וועלטער ניט נעפעלען. זי האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— האָט קיין פאראיבעל ניט, מיכאיל, איהר וויל מיר פאַר־וואורף מאכען, אז איך האָב ליעב נעקריגען א שען פנים...

— טייבעלע! דו קענסט מיך ניט פון נעכטיגען טאָג; דו וויסט, אז מיר איז אויך ליכטיגער צו זעהען פון דער ווייטענס, אז די ליעבענדע זענען ביידע שען און יונג; עס איז אנגענעהם צו זעהן אזא פיין פאַר, ווי דו מיט מאָריץ זיל־בערמאן... נאָר זאָג מיר, טייבעלע, וואָס איך וועל ביי דיר פרענען, און זאָלסט זיך ניט געפינען בעלעדיגט, וואָס איך מיש זיך אריין אין אייערע נעשעפטען: צי קענסט דו איהם שוין גוט? צי האָט איהר שוין נערעדט וואָס ווייטער וועט זיין? צי האָט איהר זיך נעפרענט, וואוהין דאָס וואַסער טראָגט אייך?...

VII

דריי טאָג איז טייבעלע נאָכדעם ארומגענאַנגען צעטראָגען. זי האָט געשיקט צו מאָריצען אַז צעטעלע:

„מיין טהייערער! וואַרט נאָך א טאָג און נעה ניט צו אונז: איך וויל ניט, איך קאָן ניט! איך וועל פערברענט ווערען פאר שאנד, וואָס איך האָב געארבעט אונזער אייניציגען פריינד מיכאיל און האָב איהם נאָך ביז היינט ניט אויסגעזאָגט מיין גליק. היינט — מאָרגען וועל איך איהם דערצעהלען. וואַרט נאָך א טאָג, נאָך א טאָג, ביז איך וועל דיר שרייבען, דו זאָלסט קומען צו אונז. איך וויל דיך שוין זעהען!"...

אין יענעם אָבענד, זייגער צוועלף, אז פעלדמאן האָט זיך שוין געקליבען לענגן שלאָפען, האָט איהם טייבעלע א קלאָפ געטהאָן אין דער טהיר. ער האָט זיך שטארק פערוואונדערט אויף איהר שפעטיגען וויזיט. טייבעלע האָט זיך צוגעזעצט אקעגען פעלדמאנען מיט די ווערטער:

— מיכאיל, איך האָב אייך איצט א וויכטיגע זאך צו זאָגען: מיין האַרץ, וואָס איז ביז אהער פריי געווען, איז ניט לאנג געוואָהר געוואָרען פון א נייעם...

פעלדמאן האָט בריים אויפגעעפענט די אויגען, און טייבעלע האָט וויטער נערעדט, גלייך און ריין:

— איך האָב ביז אהער ניט געוואוסט, אז ליעבע איז אזוי שטארק, אז זי וויסט ניט קיין נרענץ, קיין שעמעווידיגקייט.

פעלדמאן האָט געהערט נייע ווערטער פון איהר, און האָט זיך געקלערט: „דאָס איז זי געקומען אויפדעקען איהר האַרץ פאר מיר און אויסזאָגען, אז זי ליעבט מיך אויך, ווי איך זי, שוין אזוי לאנג"...

— מיין בעסטער פריינד מיכאיל! איך מוז אייך אלץ דערצעהלען, וואָס מיט מיר האָט פאסירט די לעצטע טעג: איך האָב ליעב מאָריץ זילבערמאן...

ווערען בעלייכט אלע פערבאַרגענע ווינקעלעך פון זיין האַרצען, וואָס דערוועקט אונזערע מענשליכע געפיהלען, וואָס קאָן אונז איבעראַרבייטען אינגאַנצען. — ליעבע לעזער! איהר ווייסט, וואָס הייסט צוויי יאָהר גליק?... אין די צוויי יאָהר האָט עס מאָריצען ווייט געבראַכט: פעלדמאַן האָט איהם פאַרבערייטעט אייגנצו־טרעטען אין דער אוניווערזיטעט; טייבעלע האָט נאָך בעסער געלערנט און האָט גערעכענט אין א יאָהר ארום אויך פאַהרען לערנען אין דער שטאָדט, וואו מאָריץ וועט זיין. וועלכע שענע לופטשלעסער האָבען זיך די גליקליכע געבויעט! דאָס קינפטיגע גליק איז ביי זיי שוין געווען בעשטימט. אויף דעם ערשטען בלאַט פון אונזער ערצעהלונג האָבען מיר איבערגעלאָזט טייבעלען ליגען אין בעט בענאַסען מיט טרערען. אונזערע לעזער ווילען שוין וויסען די אורזאַכע, וואָס די איבערגליקליכע טייבעלע האָט נע־ווייגט. מיר וועלען זיי באלד ערקלערען:

גאָלדע זיבערמאַן איז קראַנק געוואָרען. די דאָקטוירים האָ־בען איהר עהייסען פאַהרען קיין קארלסבאד. גאָלדע האָט נע־וואָלט מיטנעמען מאָריצען אויך קיין אויסלאַנד, נאָר ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט פאַהרען. פון קארלסבאד האָט איהם גאָלדע געשיקט אלע טאָג בריעף, אז עס איז איהר זעהר שווער צו זיין אליין אין א פרעמד לאַנד, און וועו ניט די פאַמיליע נאָט־טין, מיט וועלכער זי האָט זיך בעקענט, וואָלט זי שוין לאַנג נע־קומען צוריק אהיים. ישראל נאָטקין איז געווען א רוסישער איד, זעהר א רייכער, און איז געקומען מיט דער גאַנצער פאַמיליע קיין קארלסבאד אויף דעם גאַנצען סעזאָן. גאָלדע האָט זיך גאָרניט געקאַנט אָפלויבען פון דער פאַמיליע, בעזונדערם פון רב ישראל'ס טאָכטער, א מאַזעל פון א יאָהר צוואַנציג, זעהר א פיינע, א געבילדעטע און מיט אלע מעלות. גאָלדע'ס בריעף זענען געווען פול מיט קאַמפליימענטען אויף דער מאַזעל נאָטקין, וועלכע האָט נאָך פופציג טויזענד רובל נדן... זי האָט זיך געוואונשען, אז גאָט זאָל איהר צושיקען אזא שנור... מאָריץ האָט זיך אויסגע־

פעלדמאן האָט נאָך לאַנג נערעדט איבער דעם ענין. טייבע־לע האָט איהם ניט געענטפערט; זי איז געזעסען אָנגעשפּאַרט אויף ביידע הענד און האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון פעלד־מאַנען, וועלכער איז אַרומגענאַנגען אהין און צוריק שטאַרק צע־טראָגען איבער א האַלבע שעה, אין וועלכער ניט פעלדמאַן ניט טייבעלע האָבען קיין וואָרט ניט גערעדט. ענדליך איז פעלדמאַן צוגענאַנגען צו איהר, האָט אַרויפגעלעגט ביידע הענד אויף איהרע אכסלען און האָט איהר געזאָגט מיט א שטיל קול:

— טייבעלע! דו ווייסט, אז דו ביזט ביי מיר טהייער... ווי א שוועסטער, ווי א קינד... פערלאָז זיך אויף מיר, איך וועל אייך ביידע ניצליך זיין. נאָר דאָס בעט איך פון דיר: אויב, בעהיט גאָט, אונזערע פלאַנען וועלען ניט אויסגעפיהרט ווערען און עס וועט זיך ניט גוט אויסלאָזען — זאָלסט דו זיך דערמאָנען אָן דיין איינציגען בעסטען פרייַנד, מיכאיל פעלדמאַן...

VIII

די גרעסטע שרייבער, פאָעטען, פסיכאָלאָגען האָבען לאַנג גע־האָרעווט איבערצוגעבען אויף דעם פאַפּיער די בעסטע מאַמענטען פון דער אמת'ער ליעבע, נאָר דאָס קאָן נאָר פערשטעהן דער, וואָס האָט אליין ליעב געהאַט און איז געווען גליעבט. נאָר ניט אלע גליקליכע ליעבענדע. טרינקען אלע גלייך פון דעם זעלטענעם טהייערען וויין: איינער פערזוכט דאָס פערגעניגען א מינוט, איין אויפגענבליק; דער אנדערער געניסט עס זיין גאַנץ לעבען. מאַריע מיט טייבעלען האָבען זיך נעבאָדען אין דעם ליכטיגען רייגעם וואַסער צוויי יאָהר. צוויי יאָהר גליק! צוויי יאָהר כסדר זעהען אלע טאָג דעם מענשען, וואָס מיט איין קוק, מיט איין וואונק

טייבעלע האָט זיך וויעדער בענאָסען מיט טרערען. פעלד־מאן האָט זי איינגעשטילט, איינגענומען, ווי א קליין קינד; ער האָט זי ארומגענומען און צוגעצויגען צו זיך. טייבעלע האָט אָנ־געהויבען שטילער וויינען, און אין עטליכע מינוט ארום איז זי שוין ווייטער געווען מונטער, ווי אלע מאל. זי האָט זיך אָפּגע־וואשען, אָנגעטהאָן, געריידט, געשפּעט און געלאכט. אויף דעם קאָפּ האָט זי אָנגעטהאָן א קרענצעל פון רויזען, וואָס מאריץ האָט איהר געשענקט פון זיין גאָרטען; די אויגען האָבען איהר גע־ברענט, ווי צוויי בריליאנטען ביי׳ם ליכט. פעלדמאן האָט אָנגע־קוועלט פון איהר. ער האָט איהר עפּים געוואָלט זאָגען, נאָר אין מיטען האָט זיך אויפגעעפענט די טהיר און עס איז אריינגע־קומען מאריץ. ער איז געווען אָנגעטהאָן רייזע־פערטיג... טיי־בעלע האָט געפיהלט, אז עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען דאָס הארץ; זי איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, בלאָס ווי דער טוידט, און האָט ניט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט. מאריץ איז צוגע־נאָנגען צו איהר. פעלדמאן האָט איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך געהאָפּט און האָט געזאָגט:

— טייבעלע, מיכאיל, זייט געזונד: איך פאָהר קיין קארלס־באד... אָט ערשט האָב איך דערהאלטען א דעפעש: די מאמע איז שטאַרק שלאָף; מע רופט מיך אהין... איך וועל אייך אלע טאָג שרייבען בריעף... איך וועל גיך קומען צוריק... טייבעלע! איך וועל רעדען מיט איהר וועגען אונז... זייט געזונד, מיינע טהייערע...

פעלדמאן האָט געזעהען, אז טייבעלע שטעהט קוים אויף די פיס. ער איז צוגענאָנגען צו איהר און האָט איהר שטיל געזאָגט:

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?...

— הא? איך? נאָרניט!... דו פאָהרסט?... איהר פאָהרט?... — האָט טייבעלע געזאָגט און האָט ארויפגעצויגען א פרייליכע מאסקע אויפ׳ן פּנים.

— נו, פאָהרט געזונד! — האָט איהם פעלדמאן געזאָגט. — און פערגעסט אונז ניט — פאָר צרות, אָדער פאָר פרייד...

לאכט אויף אלע איהרע בריעף, און האָט זיי נעוויזען טייבעלען און פעלדמאנען. ענדליך האָט ער דערהאלטען פון דער מוטער א בריעף, אין וועלכען זי מיט דער גאנצער פאמיליע נאָטקין בעטען איהם, ער זאָל זיך דורכפאָהרען קיין קארלסבאד. אָט דאָס איז געווען דער בריעף, וואָס מאָריץ האָט נעוויזען טייבעלען, און דורך דעם האָט זיך ביי זיי פערבונדען דער שמועס, וואָס איז שוין בעקאנט אונזערע לעזער, פון דעם ערשטען קאפיטעל פון אונזער ערצעהלונג. אז מאָריץ איז אוועקגענאנגען, איז פעלדמאן געקומען. און האָט נעטראָפען טייבעלען אין טרערען. האָט ער באלד פערשטאנען, אז עס איז שוין עפּים א נייעס נעשעהן ביי די ליעבענדע. ער האָט זיך צוגעזעצט צו איהר און האָט נעוואָרט, וואָס וועט זי זאָגען.

— מיכאיל, איהר וויבלט וויסען, וואָס איך ווייס? גלויבט מיר, מיין פרייגד, אז איך ווייס אליין ניט, צי איז דאָס פאר פרייד, צי פאר צרות?... מאָריץ איז דאָ ערשט געווען... אך, מיכאיל, איהר זאָלט געווען זעהן, הערען, ווי ער האָט געערדט!... ער האָט געוואָלט שיקען א דעפעש קיין קארלסבאד, אז די מוטער זאָל קומען...

— וואָס דארף ער די מאמע? — האָט זי פעלדמאן מיט א שטאָך געפרעגט.

טייבעלע איז פאר כעס אונטערגעשפרונגען אויף דעם בעט:

— וואָס דארף ער די מאמע?... מיכאיל, איהר זענט צו מאָריצען צו שטרענג: זי איז דאָך פּאָרט א מוטער! זי דארף דאָך ווייסען, וואָס איהר אייניגער זוהן טהוט! זי איז א מוטער!...

— קינד מיינס! — האָט איהר פעלדמאן שטיל געענטפערט. — דו ביזט איצט צעטראָגען, ווייסט דו נישט ווער עס זאָגט נלייך — איך, צי דו...

טייבעלע האָט זיך נאָך ערגער צעריצט.

— איך בין צעטראָגען? רעכט!... נו, זאָגט־זשע איהר בעסער, אז איהר קאָנט און ווייסט!

שלאף? עס איז א ליגען! מע רופט אייך צו דער מאמזעל נאָט־קין: איהר זענט א בן־יחיד, אייער מוטער איז רייך, איהר זענט א ווינאָדנער חתן... געלט געהט צו געלט...

— מיכאיל! וואָס רעדט איהר! איהר מיינט, איך בין דערזעלבער מאָריץ, וואָס פריהער מיט דריי יאָהר?

— אָ!... איך וויים, איך וויים!... איך קען אָבער אייער ווייך האַרץ, אייער שוואכען כאראקטער... אייער מוטער'ס טרעסרען וועלען אויף אייך ווירקען... מיר זענען וויט, און וואר וויסט, וואָס פאר א פאניבריה די מאמזעל נאָטקין איז דאָרט! איהר זענט נאָך צו יונג...

— פאר וועמען רעכענט איהר מיך? איך וועל פערבייטען טייבעלען אויף... מיכאיל! איהר בעלעדיגט מיך... איהר וויסט מיין ציעל...

— מאָריץ! אויב איהר נעפינט זיך בעלעדיגט פון מיינע וואָרטער, בעט איך אייך מיר מוחל זיין. נאָר איהר דארפט פערשטעהן מיט וועמען איהר רעדט: איהר רעדט מיט אַיין עלענדען מענשען, וואָס זיין אומגליקליך מזל האָט איהם אָפגעריסען פון דער פאמיליע, פון פריינד, פון בעקאנטע, כמעט פון אונזער גאנצער נאציע, און ער האָט ארויסגעצוינגען, נאָט וויסט פון וועלכע הענד, א פרעמד עלענד קינד און האָט זי צוגעבונדען צו זיך, און איז אליין צו איהר צוגעבונדען געוואָרען... מיין לעבען איז שוין צוזאמענגעוואכסען מיט איהר לעבען... אייך ליעבט זי נאָר אָהן א ברעג!... אז מיט אייך וועט חלילה עפּעס פאסירען, הרג'עט איהר זי אוועק, און מיך דעסגלייכען... איהר וויסט? איהר וויסט? איך האָב אמאל געהאפט, אז מיין ליעבע צו איהר (צו וואָס זאל איך לייקענען?) וועט אפשר דערוועקען אין איהר האַרץ אזא נעפיהל, ווי צו אייך איצט... נאָר איך האָב שלעכט געראכענט... ווי קומט דאָס צו מיר?!... איך בין דערמיט געווען צופריעדען, וואָס זי איז ביז אהער אזוי גליקליך געווען מיט אייך.

ער האָט אָפּגעזוכט דאָס היטל און איז ארויסגעגאַנגען פון שטוב, בכדי די לייבענדע זאָלען זיך קאָנען געזעגענען אָהן אַ דריטען. אַז מאָריץ איז איבערגעבליבען אַליין מיט טייבעלען, האָט ער איהר נעוואָלט פאַלען אויפֿן האַלז; זי האָט איהם אָבער אָפּגעהאַלטען.

— מאָריץ... דאָס ניט, דאָס דארף מען ניט... טהייערער, איך וועל דיך מאָרגען ניט זעהן? און איבערמאָרגען אויך ניט? און אפשר קיינמאָל ניט?...

— טייבעלע! וואָס רעדסט דו? איך וועל דיך ניך, ניך זעהען...

— מאָריץ! דו ווייסט: איך בין דיינע, דיינע, מאָריץ!...

— דו ביזט מיינע, מיינע אויף אייביג! טייבעלע, איך וועל דיך ניט פערגעסען אויף אַ מינוט!...

ער האָט זיך נעצויגען צו איהר און האָט זי געוואָלט ארומנעמען; זי האָט איהם לייכט אָפּגעשטויסען פון זיך.

— ניין, מאָריץ, ניט דאָס, ניט דאָס... גיב מיר דיין האַנד, אָט אזוי, און שוואר מיר ביי מיין נאָמען, דו הערסט? ביי מיין נאָמען, אז וואָס עס זאָל זיך ניט מאַכען מיט דיר, זאָלסט דו מיר שרייבען... רעכט?

— רעכט!...

פעלדמאן איז אריינגעקומען מיט א פרייליכער מינע:

— נו, שוין? גענוג אָנגערעדט זיך? הא? היינט לאָזט מיך אויך אַביסעל רעדען מיט אייך, ברומענדיגע טייבעלעך, אויסלענדישע פייגעלעך! טייבעלע! שטעל אויף דעם סאמאָוואר: עס איז נאָך פריה צום פאָיעזד, און מיר וועלען דערווייל אַביסעל שמועסען פון אונזערע אינטערעסען...

מיט די וועהרטער האָט ער אריינגעפיהרט מאָריצען צו זיך אין צימער און האָט זיך מיט איהם פערשלאָסען.

— נו, מאָריץ, היינט מוזען מיר רעדען אַביסעל אָפענער... מע רופט אייך ארוים אהין מיט א דעפעש, אז אייער מוטער איז

נעלאָזט, ווי אין וואסער ארײן... שטיל און לעדיג איז נעוואָרען ביי פעלדמאנען אין שטוב. שטיל און לעדיג ביי טייבעלען אין הַארצען...

IX

לִיעבע לעזער! מיר וועלען אייך ניט פיהרען קיין קארלסבאד זעהען, וואָס טהוט דאָרט אונזער העלד, מאָריץ זילבערמאַן. ער איז דאָס ערשטע מאל אויף זיין לעבען ארויסגעפאָהרען אויף דער וועלט. פון יעדער סטאנציע, פון יעדען וואָקזאל זענען נענאנגען פון איהם הייסע בריעף צו טייבעלען. אז ער איז אריבער די גרענץ, האָט זיך פאר איהם געעפענט א נייע וועלט. ער האָט זיי צוגעזאָגט אלסדינג צו שרייבען, און ער האָט זיין וואָרט געהאלטען. נאָר פלוצים איז זיין קאָררעספאָנדענציע איבערגעריסען געוואָרען. מיר דארפען ניט דערצעהלען, וואָס פאר שמערצען דאָס האָט צוגעטהיילט דער אָרעמער טייבעלע. איהר קאָפ האָט נענוג איבערגעטראכט! פעלדמאן האָט מורא געהאט צו רעדען דערפון מיט איהר: ער האָט געזעהען, אז זי צאנגט, ווי א ליכט. און אזוי זענען איבערגענאנגען צוויי חדשים, וועלכע האָבען זיך איהר אויסגעווויזען ווי צוויי יאָהר, ביז דער פאָסטטרעגער האָט איהר איינמאל געבראכט א גרויסען בריעף. דער שטעמפעל איז געווען פון קארלסבאד. זי האָט באלד דערקענט זיין האנדשריפט אויף דעם קאָנווערט. די הענד האָבען איהר געציטערט: זי האָט קוים אויפגעריסען דעם קאָנווערט. פיער מאל האָט זי אָנגעהויבען צו לעזען דעם בריעף, און האָט ניט פערשטאנען קיין וואָרט... אָט דאָס האָט איהר מאָריץ געשריבען:

„טהייערע טייבעלע! איך בין ניט ווערטה, אז דיינע הענד זאָלען האלטען מיין בריעף און דיינע שענע אויגען זאָלען קוסען אויף מיין שריפט, וועלכע גיט דיר איבער מיינע ווערטער ניט

איהר לאָזט זי מיר הײַנט איבער אין א געפּעהרליכער לאַנג... נערענקט, מאָריץ, אײַער טײַבעלע׳ן — זי איז אינגאַנצן א ײַ ע־ ר ע: א י ה ר זענט דער אויסגעקליבענער...

מאָריץ האָט געווײַנט, ווי א קליין קינד. דאָס האַרץ איז איהם שיער צעריסן געוואָרען אויף שטיקער. ער האָט נישט געקאָנט אויסרעדן קיין אײַנציג וואָרט. ער האָט נעחאפּט פּעלר־ מאַנן ביי ביידע הענד און האָט זיי געקושט... פּעלרמאַן האָט נעפּינטעלט מיט זיינע גרויע אויגען און האָט נעריבען צינד־ העלצלעך, וועלכע האָבען זיך אלץ פערלאָשען... ער האָט פער־ רויבערט א ציגאַר און האָט נעזאָגט:

— נו, נענוג, נענוג שוין, זילבערמאַן! ווישט זיך אָפּ דאָס פּנים און זייט א מאַנספּערזאָן!

דאָס טיי־טרינקען איז איבערגענאַנגען נישקשה. פּעלרמאַן האָט נעזאָגט וועדטלעך, דערצעהלט אנעקדאָטען. אלע האָבען נעלאַכט. ער האָט מורא נעהאַט, אז טייבעלע זאל ניט מאַכען קיין סצענע אין די לעצטע מינוטען, פאר מאָריצ׳ס אָפּרייזע. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געוועזען, אז בשעת מאָריץ איז אויפגעשטאַנען צו פאָהרען, איז טייבעלע זעהר פרייליך געווען! איהר געלעכטער האָט נאָך קיינמאל אזוי ניט געקלונגען, ווי אין די מינוטען; זי האָט שוין צופיעל געלאַכט און נערעדט... פּעלר־ מאַן האָט פערשטאַנען, וואָס דאָס געלעכטער האָט זי נעקאָסט; דאָס האַרץ האָט זיך איהם צוזאַמענגעצויגען פאר וועהטיג... נאָך א מאל אדיע, נאָך א מאל אדיע... אָט זענען שוין די פערד... ער זיצט שוין אין וואָגען... דער קוטשער האָט א קנאַק געטהאָן מיט דער לאַנגער בייטש. די פערד האָבען א ריס געטהאָן דעם וואָגען, און ער איז פערפאלען געוואָרען אין דעם נעריכטען שטויב פון די גאַסען, וואָס פיהרען צום וואָקזאל. נאָר א ווייס טיכעלע האָט זיך נעזעהען אין דער הויך. דאָס פאַסטגלעקעל האָט נאָך נע־ קלונגען עטליכע מינוט אלע מאל שטילער, ביז עס האָט זיך נאָר פערלאָרען אין דער ווייטער לופט, וואו די זון האָט זיך אראָפּ־

און קלאַרא האָט מיר אַקאָמפּאַנירט. דער רעזאָנאַנס פון דעם זאַל איז געווען גרויס און בריים, און עס האָבען זיך א גאַם גע־טהאָן אזעלכע פערשיעדענע, ווייכע, קלינגענדיגע, וואַרעמע טע־נער, אזא זעלטענע הארמאָניע !!... איך האָב אויפגעהויבען אויף איהר די אויגען, איז זי ווי אויסגעוואַכסען אויף א גאַנצען ארשין, און זי האָט מיר אויסגעוויזען אזוי שען און ריין, ווי א מלאך... אין מיין הארץ האָט זיך אָנגעצונדען א פייער, וואָם האָט אין מיר געברענט, און איך האָב מורא געהאַט צו צוגעהן צו איהר. אזא פרוב האָב איך געלייטען אלע טאָג ! זי האָט מיך געמוטשעט מיט איהר קול, און עס איז מיר ליעב געווען צו מוטשען זיך, אבי נאָך און נאָך הערען איהר געזאַנג... עס ווייזט אויס, אז זי האָט גע־וואוסט וואָם מיט מיר טהוט זיך, חאָטש איך האָב מיט איהר דערפון ניט געהרעדט. איינמאל איז זי געווען ביי אונז. מיין מוטער איז געווען אין גאָרטען, און קלאַרא איז געזעסען מיט מיר. איך בין געווען שטאַרק פערזאָרגט און פערטראַכט. זי האָט מיך געפרעגט די אורזאכע. איך האָב איהר ניט געוואָלט ענטפערען, איז זי אויפגעשטאַנען און אָנגעהויבען זינגען א מעלאָדיע, בין איך ווי בעטויבט געוואָרען... מיין פאַנטאַזיע האָט מיך פערטראָ־גען ווייט ! איך האָב זי גערעכענט העכער פון א מענשען — איך בין אַנידערגעפאַלען פאר איהר !... איך געדענק ניט, וועז און ווי אזוי איך בין געשטאַנען מיט קלאַרא'ן אונטער דער חופה... דער פרעדיגער האָט א רעדע געהאַלטען, זיינע ווערטער האָבען מיר לאַנג געקלונגען אין די אויהרען, און עס האָט זיך מיר אויסגע־וויזען, אז ער זאָגט מיר: „געדענק וואָם דו טהוסט !"... מיין מוטער האָט געווויינט פאר פרייד, און קלאַרא האָט מיך געפרעגט, וואָם קלאָפט ביי מיר דאָם הארץ... טייבעלע ! איך בין אומ־גליקליך: דיך האָב איך אָנגעוואָרען, פערלאָרען אויף אייביג; זיך האָב איך פערקויפט א פרעמדער... זי איז ווייט פון מיר, ווי דער הימעל פון דער ערד... מיין ציעל קאָן איך שוין יעצט ניט דערגרייכען: איך געהער היינט ניט זיך אליין; איך בין א

מיט טינט אויף פאפּיער, נאָר מיט מיין בלוט אויף מיין אייגענער פּעל. פערענטפערען זיך פאר דיר — וואָלט געווען די גרעסטע מערדעריי מיט דער גרעסטער נידעריגקייט פון מיין זייט, נאָר איך בעט דיך (דאָס לעצטע מאָל) אויסהערען דיין מאָריצען, וואָס איז ביי דיר אמאָל געווען אזוי טהייער! וויים, טהייערע טייבעלע, אז מאָריץ איז געפאלען, אז מאָריץ איז איצט דער אומגליקליכסטער אויף דער גאַנצער וועלט! וואָס האָט איהר מיך געלאָזט אליין אויף דעם וואסער? איך זאָג דאָס דיר און אונזער טהייערען מיכאיל. וואָס האָט איהר מיך מפקיר געווען? איהר האָט דען ניט געוואוסט, אז שוויימען אין דעם טיעפען ים איז זעהר א נעפּהרליכע זאך פאר דעם מענשען, וואָס איז ניט געוואָהנט צו די גרויסע חוואליס? צום אָנפאנג, אז איך בין נאָך ביי דעם ברענ נעשוואומען, איז מיר זעהר אנגענעהם געווען צו קוקען, ווי די בייזע ווינדען פּלעסקען דעם ים. זיי האָבען מיך געטראָגען ווייטער און ווייטער... איך האָב געפרובט א מאָל ארומקוקען זיך אויף דעם שטיק וועג, וואָס איך האָב שוין אָפּגעשוואומען, האָב איך שוין ניט געקאָנט אָפּזוכען מיט די אויגען דאָס, וואָס איך האָב געוואָלט: איהר האָט אויסגעוויזען ווי צוויי ליכטיגע פינטעלעך, ווי צוויי גלאַנצענדיגע שטערען אויף דעם דונקעלען ווייטען הימל, און נאָכדעם זענען די צוויי פינטעלעך אויף פערשוואונדען געוואָרען... איך זוך איצט ביי זיך אין קאָפּ און קאָן נאָר זיך ניט דערמאָנען, וואו און וועז בין איך געפאלען... איך געדענק נאָר דער מוטער'ס טרערען, די ערשטע בעקאַנטשאפט מיט דער פאַמיליע נאָטקין, מיט זייער טאָכטער, און נאָכדעם זייערע וויזיטען צו אונז, און מיינע וויזיטען צו זיי, אונזערע שפּאציער־גענג אין דעם שענעם גאָרטען, אונזער פאָהרען אויף דעם שיף, קלאַראָס (אזוי רופט מען זייער טאָכטער) בלאָנדע האָר, בלויע אויגען, הויכע געשטאלט, און איהר שטאַרקע שטימע... צו דעם צווייטען וויזיט ביי זיי האָט מען מיך געבעטען שפּיעלען פּיאַנאָ. איך האָב געשפּיעלט שובערט'ס א מעלאָדיע,

געצויגען געוואָרען. נאָכדעם איז זי אריינגענאָנגען צו פעלדמאַנען אין צימער, האָט זיך אָנגעבויגען צו זיין בעטעל און האָט א קוש געטהאָן דאָס קישעלע... זי האָט צוגעשלאָסען די שטוב, אויפגעהאָנגען דעם שליסעל און איז מיט דעם רייזע־זעקעל אין די הענד אוועקגענאָנגען אויף דער פאָסט־סטאַנציע. אין א האַלבע שעה ארום איז זי שוין געזעסען אין א וועגעלע, וועלכעם האָט זי געטראָגען צום וואָקזאל, און דאָ האָבען מיר זי שוין פערלאָרען אין דער מאסע פאסאזשירען, וואָס האָבען געוואַרט אויף דעם פאָיעזד פון אָדעסער ליניע.

דאָס איז דער בריעף, וואָס טייבעלע האָט געשריבען פעלדמאַנען:

„אז איהר וועט דערהאַלטען מיין בריעף, וועל איך שוין זיין אין וועג. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט נאָכיאָגען. איך וואָלט גאָר ניט בעדאַרפט אַנטלויפען און וואָלט געקאָנט אזוי אַוועקפאָהרען: איך בין פריי, און קיינער קאָן מיר מיין פרייהייט ניט שטעהרען! נאָר איך האָב ניט געוואָלט זעהען, ווי מיין טהייערער, עהרליכער, גוטער מיכאיל וועט בעגלייטען זיין נאָרישע טייבעלע, וועלכע ער האָט ערשט ניט לאַנג אויפגעהויבען פון דער גאס פון מיסט... לייענט איבער זיין בריעף, וועט איהר זעהען, אז קיין אַנדער פלאַן איז פאר מיר ניטא. זיך אליין דאָס לעבען נעמען איז די גרעסטע נאַרישקייט; דאָס דאַרף נאָר טהון דער מענש, וואָס פערשטעהט ניט, צו וואָס ער לעבט אויף דער וועלט, אָדער דער גרויסער ענאַיסט, אז עס געהט איהם ניט אזוי ווי ער וויל, ווערד ער ברוגז און שיסט זיך. איך וויים, אז איך בין א מענש (א פרוי — אלץ איינס), קאָן איך ניצליך זיין און עפּעס געבען דער וועלט א חוץ ליעבע. — איך וויים, איך וועל אייך פיעל שמערצען מאכען מיט מיין אַנטלויפען פון אייך: איך געדענק אייערע ווערטער, וואָס איהר האָט מיר געזאָגט פריהער מיט צוויי יאָהר... איך וויים, אז איך וואָלט געקאָנט אייער לעבען גליקליך מאכען אויף אייביג, און אפשר (וואר וויסט?) זיך

קנעבט... איך האָב שוין מיין ראָלע אָפּגעשפּיעלט גאַנץ קאָמיש! דער גרויסער זינדיגער קאָן מיט חרטה און מיט גוטע ווערק ניי געבאָרען ווערען, אָבער ניט אזא „ווארעם" ווי איך... טייבעלע! מיכאיל! פערגעסט אָן מיר: איך בין ניט ווערטה, איהר זאָלט מיך נעדענקען! זייט גליקליך, ביידע צוזאמען!..."

X

פּעלדמאַן איז נאָר־וואָס אוועקגענאַנגען אויף זיינע שטונדען בעת טייבעלע האָט דערהאַלטען דעם שענעם בריעף פון קאַרלס־באד. אז זי האָט געענדיגט דעם בריעף צו לעזען, איז זי געבליבען זיצען א קליינע צייט ווי א פערשטיינערטע. איהרע אויגען האָבען א ווייַלע אָנגעוואָרען דעם גלאַנץ. נאָכדעם איז זי אויפגעשטאַנען, האָט א וואָרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבען ארומצוגעהן איבער דער שטוב פון איין ווינקעלע צום אנדערען, צונויפגעלעגט די הענד אויף דעם האַרצען; די אויגען האָבען אָנגעהויבען צו בעקומען זייער פריהעריגען גלאַנץ, איהר געזיכט איז ליכטיגער געוואָרען, דאָס האַרץ האָט איהר שטארק געקלאָפּט, דער קאָפּ האָט ביי איהר געארבייט. זי האָט אָפּגעזוכט א בויגעלע פּאַסט־פּאַפּיער און האָט זיך געזעצט שרייבען. עס האָט געדויערט א האַלבע שעה. זי האָט צונויפגעלעגט דאָס בויגעלע פּאַפּיער מיט מאָריצ'ס בריעף און האָט זיי אין א קאָנווערט אנידערגעלעגט אויף דעם טיש. זי האָט אויפגעעפענט איהר קעסטעל, האָט ארויסגענומען פון דאָרטען אַלע איהרע זאכען און האָט זיי איינגעפּאַקט אין א קליין רייזע־זעקעל, האָט אהין אריינגעלעגט פעלדמאַנ'ס פּאַרטרעט און האָט איבערגעצאָהלט איהר געלד, וואָס זי האָט צונויפגעקליבען פון איהרע שטונדען, — דאָרט איז געווען הונדערט און צוואַנציג רובל. זי האָט זיך אביסעל צוגעזעצט און האָט בעטראַכט די שטוב, וואו זי איז אויפ־

מאן, געאַרעמט מיט א הויכער יונגער פרוי. זיי זענען ארויס־געגאַנגען פון דעם שענסטען נאַסטהויז — „גראַנד האָטעל".

דאָס איז געווען מאָריץ זילבערמאַן מיט זיין פרוי קלאַרא.

— מיכאי! — האָט מאָריץ אויסגעשריגען און האָט זיך אויסנעריסען פון דער דאָמע. פעלדמאַן איז צוגענאַנגען און האָט אויפגעהויבען זיינע גרויע אויגען אויף מאָריצען: ער האָט איהם ניט דערקענט.

— מיכאי!... וואָס מאַכט איהר? שוין פינף יאָהר!... וואו איז טייבעלע?...

פעלדמאַן האָט א זאָג געטהאָן: „א־א־א!"... ער האָט זיך גאַנץ העפליך געוויטעט מיט מאָריצען, האָט א קוס געטהאָן אויף קלאַרא'ן און איז צוועקגענאַנגען וויטער. קלאַרא האָט מיט א גרימאַסע געפרעגט מאָריצען אויף פראַנצויזיש:

— Qui est ce mal-appris?*

מאָריץ האָט איהר גאָרניט געענטפערט; ער איז געשטאַנען מיט א פערפינסטערט געזיכט און האָט נאַכגעקוקט פעלדמאַנ'ס טריט... קלאַרא האָט זיך אָנגעבלאָזען אויף איהם, און אז זיי זענען געקומען אהיים, האָט זי איהם געמאַכט א סצענע.

גאָלדע איז געשטאַרבען און האָט איבערגעלאָזט מאָריצען א היבש קאַפיטאַל. ער האָט געעפענט א קאַנטאָר און אויף דער טאַבעלע איז אויפגעצייכענט: „זילבערמאַן, נאָטקין עט קאָמ־פאַניע". — צי איז ער גליקליך? — דאָס איז אזא פראַגע, וואָס מיר נעמען זיך ניט אונטער צו ענטפערען אויף איהר.

און טייבעלע? — מיר בעטען אונזערע לעזער ניט צו זאָר־גען פאַר איהר: אזעלכע ווי זי ווערען ניט פערפאַלען אויף דער וועלט. עס קאָן זיין, אונזערע לעזער וועלען זיך בעגעגענען מיט

* ווער איז דער נראַביאַן?

זעלבסט... נאָר איך רעכען אייך דערויף צו הויך און זיך צו קליין, אז איך האָב געקאָנט האַלטען פאָר א גאָט אזא קליין מענשעלע, ווי מאָריץ זילבערמאַן... איך זאָג ניט, אז איך קאָן צו אייך ניט גרייכען. איך פיהל אָבער אין זיך פיעל קראַפט צו דערגרייכען עטוואָס וויכטיגערס, גרעסערס און מעהר ניצליכעס פאָר דער וועלט — און איך וועל דאָס געווים דערגרייכען, ווייל איך ווייל דאָס!... איהר מיינט, אז מיין בעשלוס איז אין איין רגע געוואָרען? ניין, טהייערער מיכאיל! זינט ער איז אוועקגעפאָהרען פון אונז (געדענקט איהר?) האָב איך געפיהלט, אז מיין הארץ ברעקעלט זיך אויף שטיקלעך, און עס ווערד דאָרטען ווי לעדיג... וואָס מיין קאָפּ האָט איבערגעארבייט אין די לעצטע צוויי מאָנאַטען — בין איך ניט אים שטאַנד אייך איבערצוגעבען, און דאָס, וואָס איך האָב בעקלערט, איז בעשטימט, און אזוי דאַרף זיין — ניט אַנדערש! אפשר וועלען מיר זיך נאָך אמאל זעהען ביי אַנדערע אומשטענדען, וואר וויסט? דערווייל בעט איך אייך, טהייערער מיכאיל, מיך ניט צו זוכען און ניט נאָכצופרעגען זיך אויף מיר. מיין ליעבע האָב מיר געגעבען א גוטע לעקציע!... אייך וועל איך געדענקען, ווי א מלאך, וואָס האָט מיך פון דער בלאָטע ארויסגעשלעפט און האָט מיך צו מיין מענשליכקייט אומ־געקעהרט און מיר די פרייהייט געגעבען... איך בעט, מיך צום שלעכטען ניט צו דערמאַנען, און די גרעסטע מתנה פון אייך וועט ביי מיר זיין, אז איהר וועט דאָס צום הארצען ניט נעמען און ניט וויינען אויף דעם אומגליק פון אייער טייבעלע, וואָס גלויבט אין זיך און האָפט אויף זיך אליין... מיר דארפען זיך צענעהן שטיל, אזוי ווי מיר האָבען זיך בעקאַנט שטיל..."

פעלדמאן איז היינט אין ח., אין דער אוניווערזיטעט, אויף דעם פערטען קורס. ניט לאַנג איז ער געווען אין קיעוו און האָט זיך בעגעגענט אויף קרעשטשאַטיק מיט א רייך געקליידטען יונגען־

קינדער־שפיעל

א מערקווירדיגע ליעבע־געשיכטע פון א נעפעסטעטען, נעבאָעווטען רייכען אידישען בן־יחיד.

נעשריבען אין יאָהר 1886.

איהר אין גיכען; נאָר דערווייל געהט טייבעלע שטיל אַראָפּ פון דער סצענע, אַזוי ווי זי איז אַרויפגענאַנגען אויף איהר. עס מאכט זיך אָפּטמאָל, א שטערן גלאַנצט ליכטיגער און שענער פון אַלע שטערען אין הימעל; ער לייכט אַלע מאָל גלייך: אי אין אָבענד, וועַן ער בעווייזט זיך נאָר אויף דעם הימעל, אי צום פריה־מאַרגען, וועַן ער דאַרף זיך בעהאַלטען...

ענדע.

קינדער־שפיעל

דאָס ערשטע קאפיטעל.

אין חדר.

אין די יונגע יאָהרען זענען זיי נעווען די בעסטע גוטע ברי־דער: אין איין חדר געלערנט, געהאט גלייכע פעהינקייטען, גלייכע יאָהרען, און האָבען ביידע ניט נעווּאָלט לערנען. דער חילוק צווישען זיי, וואָס אייגער איז נעווען גראָב און קיילעכיג ווי אַיין ארבוז, שרעקליך פויל, תמיד פערזאָרגט, תמיד פערווייגט און א גרויסער פרעסער, א נאשער, — דערפאר האָט מען איהם אין חדר א נאָמען נעגעבען „קוואשע"; דער אנדערער איז נעווען פונקט דער היפך: א לאנגער און א דארער, א לעבעריגער און א פרייליכער, א פליהער און א טענצער, א סמיעליאָק און א חיטרע יונגאטש, א ריהרעווידיגער און א קרעפטיגער, אזוי אז קיינער האָט איהם נישט נעקאָנט בייקומען, און דער גאנצער חדר האָט פאר איהם דרך־ארץ נעהאט: וואָס ער האָט נעזאָגט, איז נעווען נע־זאָגט, און וואָס ער האָט נעווּאָלט, האָט ער נעטהאָן. נערופען האָט מען איהם „מאָטעל־מזיק".

מאיר־קוואשע און מאָטעל־מזיק זענען נעווען די ערגסטע תלמידים ביי רב יוסי דעמבענער אין חדר. רב יוסי פלענט זיי הרג'ענען צעהן מאל א טאָג, ברעכען די ביינער מיט א שטעקען,

פּליקטע בערדעל, גלעט דאָס מיט ישוב־הדעת און קוקט אראָפּ צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל... אלע ווערען פערשטאָרבען. זיי פיהלען, ווי עס ווארגט זיי עפּים אין האלז און זיי קאָנען דאָס ניט אראָפּ־שלינגען. א שרעקליך שטילשווייגעניש! נאָנץ שטיל טהוט זיך דער רבי א פּרעג:

— זאָג־זשע, מאיר־סערדצע, וואָס לאָזט מיך דאָ רב פּפּא הערען?... זאָג, זאָג! שעם זיך ניט!

ביי מאיר־קוואשע קייקלען זיך שוין טרערען פון די אויגען, גלייך — גלייך אויף דער גמרא אראָפּ. דער רבי קוקט אלץ אונ־טען, צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל, און רעדט זיך ווייטער אזוי גלאט, אזוי בנעימות'דיג:

— זאָג, סערדצע, זאָג, מאיר'ל, שעם זיך ניט, וואָס אהרט דיך?...

ביי מאיר־קוואשע זענען די באקען שטאַרק פערפלאַמט און די נאָז גלאַנצט, ווי איין עפּעלע. ער ווייסט שוין זיין פּסק; ער ווייסט, אז אָט באלד וועט מען איהם הייסען ארויסגעהן פונ'ם טיש, אליין אראָפּנעמען די ריטער פון דעם באלקען, אליין אראָפּציהען זיך, מחילה, די תחתונימ'לעך, אליין אויסציהען זיך מיט'ן פּנים אראָפּ אויף דער באנק, און נאָכדעם — נאָכדעם ווייסט ער שוין וואָס!...

א רויטער, א געשוואָלענער, א צע'הרג'עטער, זעצט זיך מאיר־קוואשע צוריק אויף זיין אָרט און קוקט אין דער גמרא אריין טיף־טיף, און זעהט נישט קיין אות פאר די אויגען, וואָס זענען שוין געשוואָלען פון געוויין. נאָר, דאנקען נאָט, אבי ער איז שוין זיינם איבערגעקומען!

איצט איז מאָטעל אויפ'ן צעטל.

— אנו, מאָטעלע! — זאָגט צו איהם דער רבי א ביסל פרייליכער. — אנו, מאָטעלע, זאָג נאָר רו, סערדצע, וואָס ווייל דאָ רב פּפּא האָבען? זאָג, מאָטעלע, זאָג!...

אדער קאטעווען מיט א פאדעשווע, נאר וויפיעל מע האט זיי ניט געשלאגען אין קאפ ארײן, האט זיך צו זיי די גמרא געקלעפט, ווי איין ארבעם צו דער וואנד! געקומען דער „דאנערשטאג", האבען זיי זיך שוין געריכט אויף א מפלה: אט געהט רב יוסי דעמבענער פון קלויז מיט דעם טלית־ותפילין אונטער'ן ארעם... זיין גראבע נאז מיט די גריבלעך, זיין אויסגעפליקטע בארד, זיין בעלמעוואטע אויג מיט זיין גאנצער „אסאבע" ווארפען אויף אלעמען א שרעק־ליכע מרה־שחורה: עס ווערד פערקיהלט אינוועניג. דער גרעם־טער חריף קאן פערגעסען, ווי מע רופט איהם, בשעת עס טהוט אויף איהם א קוק רב יוסי דעמבענער'ס בעלמעוואטע אויג.

— נעמט די גמראם!

די קינדער נעמען די גמראם, דאם הארץ קלאפט און די קניהעם ציטערען. זיי מישען־אויף. דער רבי צעשאקעלט זיך און זאגט:

— נא־א!

זיי הוסטען זיך אוים, ווי די סאלדאטען אויף דער אוטשעניע. דער רבי צעשאקעלט זיך נאך שטארקער און זאגט נאך א מאל:

— נא־א! אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט! רערט!!!...

חברה טהוען אלע א קלאפ אין איין קול:

— אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט!

און עס ווערד א שרעקליכער ליארעם פון דרייצהן מיילער. אלע שרייען, אלע קלינגען און אלעמען איז פרייליך אויפ'ן האר־צען, מחמת אלע ווייסען די גמרא, אלע זאגען ווי א וואסער, איינער חאפט פאר'ן אנדערען, קוקט מיט איין אויג אין דער גמרא און מיט דעם אנדערען אויף דעם רבינ'ס בעלמעוואטע אויג; אפילו מאיר־קוואשע און מאטעל־מזיק שרייען אויך, שאקלען זיך אזוי ערנסט און דרעהען מיט'ן גראבען פינגער אזוי געטריי, גלייך ווי קיינער פערשטעהט ניט אזוי, ווי זיי פערשטעהען. און פלוצים...

— שא! ששששא! שא!...

אזוי זאגט דער רבי און טהוט א פאטש מיט דער האנד איבער'ן טיש; ער נעמט מיט דער אנדערער האנד דאם אויסגע־

מיט'ן שטעקעל א פּינטעל מיט די אויגען — און נענוג. ניין, רב יוסי דעמבענער קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! מיט אויגען אָנגעגאָסענע מיט בלוט טהוט ער זיך א לאָז צו מאָטלען; ער חאָפּט איהם אָן ביי דער האַנד און טהוט זי איהם א דרעה־אויס הינטער די פּלייצעס. מע הערט א קנאַק... נאָר מאָטעל שווייגט. ער קריצט נאָר מיט די צייהן — און מעהר נישט. דער רבי שלאָגט איהם מיט בויידע הענד אין הארצען אזוי לאַנג, ביז ער טהוט אויף איהם א שפּיי און גיט א פּאַל־אום אלײן אויף דער סאָפע. עס געדויערט לאַנג, ביז דער רבי סאָפּעט זיך אָפּ...

די תלמידים, צעהן־יאָהריגע חברה, זעהען דאָס אלע דאָנער־שטאָג; און וואָר איז דאָס אים שטאַנד אַרויסצוגעבען, וואָס פיהלט דעמאָלט זייער קינדערש הארץ און וואָס עס טראַכט דע־מאָלט זייער קינדערשער קאָפּ!...

מאטעל־מזיק איז אבער ניט מאיר־קוואשע: מאטעל־מזיק ווי׳ל אפנארען דעם רבי׳ן, אפנארען אלעמען און זיך אליין אויך; ער צעשאקעלט זיך און טהוט א קלונג טאקי נאר ווי א מזיק:

— הניחא למאן דאית ליה כרב פפא; אלא למאן דלית ליה כרב פפא — מאי איכא למימר? תיקו — בלייבט א קשיא!...

דער רבי הויבט אויף דעם קאפ, שטעלט אנידער דאס בעלמע־וואטע אויג גלייך אויף מאטלען און פרעגט איהם איבער נאך א מאל קאלטבלוטיג:

— וואס לאזט מיך דא רב פפא הערען?...

מאטעל־מזיק פאלט ביי זיך אלץ נישט ארא׳פ און זאגט זיך ווייטער זעהר רוהיג, קוועטשענדיג מיט דעם גראבען פינגער:

— ווארום זעלטאם אנדערש זיין, אז עס זאל זיין ווי רב פפא זאגט, וואלט דאך געווען א ווייעדראנאנד אקעגען טאקי אויף רב פפא׳ן אליין; אלא וואס דען? — מוז איך דאך שוין אנקומען דערצו, אז עס איז אויף רב פפא׳ן קיין קשיא ניט — פאר וואס? מחמת קרבנות? היינט וואס לאזט ער מיך דא הערען? איז דער תירוץ: תיקו!...

דער רבי געהט־ארויס פון די כלים; ער חאפט זיך אויף און לאזט ארא׳פ מאטלען עטליכע קלינגענדיגע פעטש, אזוי אז מאטעל פאלט־ארא׳פ פונ׳ם בענקעל און פערלירט דאס היטעל. מאטעל קוקט זיך ארום פערוואונדערט: וואס טהוט זיך דא מיט איהם? דאכט זיך, ער וויסט אזוי גוט און זאגט אזוי גלייך?!...

דער רבי היסט איהם זיך אנידערלעגען אויפ׳ן בענקעל און ער שמייסט איהם און קאטעווען איהם, ווייפעל עם געהט אין איהם אריין. און מאטעל? מאטעל שווייגט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. ער זאל דאס לאזען א טרער, ארויסלאזען חאטש א פיפס פונ׳ם מויל — ניין! דער רבי איז אויסער זיך פאר כעס, עס ווערד איהם נמאס שמייסענדיג, חאפט ער א שטעקעל, א „יאמ־שאווע" שטעקעל, און ברעכט איהם די ביינער. מאטעל שרייט ניט, ווייגט ניט, קרעכצט ניט; ער טהוט נאר ביי יעדען שנייד

די הייזער. די שטאָדט שארט זיי צו יענע ברעקלעך, וואָס דארפען ממילא אַראָפּפאַלען; מע פרענט ביי זיי אמאל איין עצה און מע פערלאָזט זיך אויף זיי מיט א בוררות, ווייל מע האלט זיי פאר קלוגע לייט, פאר קאָפּ־מענשען. מיט איינעם וואָרט, זיי זענען אָט דאָס. וואָס ווערד אַנגערופען: „די פינפטע ראָד צום וואָגען"... אָט אזעלכער איז נעווען מאָטעל'ס פאָטער אויך. און זיין מוטער האָט געהאט א חוץ א פרנסה: א קלייטל א צעלניק, וואָס נאָר איין נאָט ווייסט דעם אמת, וואָס פאר א סחורה דאָרט האָט זיך געקאָנט געפינען און ווי גרויס איז געווען דער פּדיון ביי איהר, מחמת דער מארק נעדענקט שוין ניט די צייט, ווען עס זאל אהין אריינשמעקען א קונה. דאָך פלעגט זי פון קלייטל ניט ארויסטרעטען, און האָט אזוי א צייט מיט יאָהרען פערבראכט אָט דאָ אויפ'ן ברעט־בענקל, ארויסקוקענדיג אויף א קונה, ביז די אויגען זענען איהר אויסגעטריקענט געוואָרען און איהר אמאליג שען געזיכט איז איינגעקניישט און איינגעשרומפען געוואָרען אזוי, אז צו פערציג יאָהר איז זי שוין געווען איין אלטע אידינע.

געלעבט האָבען זיי אין גרויס דחקות, און אפטמאל איז נישט געווען אפילו אויף א פוד מעהל. נאָר מאָטעל נעדענקט ניט, אז זיין פאָטער זאל זיין אמאל פערזאָרגט, אדער ער זאל אכקען און קרעכצען אויף דער ביטערער צייט, ווי אנדערע קבצנים; אדרבה, דאָס איז נעווען א פרייליכער קבצן, אן אפגעפוצטער און א רייַנער, אז ווען איהר ניט אויף איהם א קוק, וואָלט איהר זיכער געמיינט, אז עס לינען ביי איהם שוועָרע טויזענדער אין קאסטען. מאָטעל נעדענקט, ווי די מוטער פלעגט יא אמאל דעקוטשען דעם טאטען ווענען דעם, וואָס מע זהט נישט קיין קונה אין די אויגען; פלעגט זי דער פאָטער אפשטופען מיט א ווערטל. די מוטער אבער האָט נישט געהאלטען פון קיין ווערטלעך, פלעגט זי איהם זאָגען:

— אודאי, ביי דיר איז אלץ ווערטלעך, און מיר ווערען פאר־קיהלט אלע נעבלויטען, אז איך נעם אויפ'ן קאָפּ און טהו א טראכט,

דאָס צווייטע קאָפּיטעל.

נע׳פּטר׳ט דעם חדר.

אין יענער צייט האָט שוין אָבער מאָטע׳ל נישט נעהייסען „מאָטע׳ל־מזיק" און מאיר האָט שוין מעהר נישט געהייסען „מאיר־קוואשע". דעם ערשטען האָט מען גערופען „מאָטע׳ל בערצי׳ס", און דעם אנדערען — „מאיר לייבצי׳ס".

זיי האָבען חתונה געהאַט ביידע אין איין חודש און פון איין שטאָדט.

בערצי בערעשעם (אזוי האָט מען גערופען מאָטע׳ל׳ס שוועהר) האָט געהאַט א טאָכטער א בת־יחידה, זעהר א שען מיידע׳ל. האָט ער איהר געגעבען א פּאָר טויזענד רובע׳ל נדן מיט א ציקאַווע חתן פון א שען אָרט, אַפילו נישט קיין גרויסער למדן, דערפאַר איז ער אָבער אַליין א מענש, א קלוגער יונגאַטש, א יונג מיט ביינער, א מענש מיט א פּיסק.

מאָטע׳ל׳ס עלטערען זענען געווען געמיינע לייט און האָבען זיך קוים־קוים דורכגעשלאָגען דערמיט, וואָס דער פאָטער איז געווען... עס איז שווער צו זאָגען, וואָס ער איז געווען! ער איז געווען אייער פון די געפאַלענע נגידים און מיוחסים, וואָס פערנעמען תמיד דעם אויבענאָן סאי אין קלויז, סאי אויף א שמחה, און וואָס אַלע גערענקען, אז זיי זענען אמאָל געווען נגידים, מיוחסים. מע לאָזט זיי נישט איננאַנצען פאַלען, זיי זאַלען דאַרפען חלילה נעהן איבער

געווּעהנליך, האָבען מיר איהם שטאַרק מקנא געווּען אוּן פּלעגען זיך אָן איהם נוקם זיין וואו מיר האָבען נאָר געקאָנט, אוּן שטענדיג אַנַיפּגעווּאָרפען איהם „דעם טאטען דעם בעל־עגלה".

מע זאָגט, אז אמאל, שוין גאָנץ לאנג, איז זיין פּאָטער געוּען א בעל־עגלה. גאָט האָט איהם בעגליקט, איז ער געוואָרען פּוּן א בעל־עגלה א ליווּעראַנט (א פערד־העגדלער), אוּן פּוּן דעמאָלט אָן איז ער „אָנגעשטאָפּט מיט געלד ווי א גוי"... אז ער האָט בעקומען געלד, האָט ער זיך אָנגעהויבען „אייגלען", דהיינו: געקויפט זיך איין אָרט אין „מזרח", שבת — „שלישי" אָדער „שישי", ניט אַנדערש; בעקליידט זיך אוּן דאָס ווייב אוּן קינדער ווי עס דאַרף צו זיין; אַרייַנגענעבען דרויי „רייניגקייטען" אין די בתי־מדרשים אַריין אוּן, ווּאו עס פּאַסט, געשענקט די שענסטע נדבה. אוּן כאָטש דער בעל־עגלה איז איהם שטענדיג געלענען אויפ'ן פּנים, דאָך איז דאָס ווּאָרט „בעל־עגלה" געווּען פּאַר איהם ערגער ווי געשמד'ט; זאָגען איהם הונדערט מאָל „גנב" איז איהם א סך אָנגענעהמער געווּען, ווי מע זאָל איהם אויפוואָרפען, אז ער איז געווּען אמאל א בעל־עגלה, — חיות ניט זיכער!... אוּן ווער שמועסט זיין ווייב — די האָט זיך נאָך מעהר „געאיידעלט" פּוּן איהם; זיין ווייב האָט געשאָטען מיט גאָלד צוליעב כבוד, בכדי זי זאָל זיין לייטען גלייך; איהרע קינדער האָט זי אָפּגענעבען צו די גרעסטע מלמדים פּוּן שטאָדט; אויף שבת האָט זי געגומען צעהן אָרעמע לייט מיט א מאָל; אלע גבאי'טעם זענען געווּען איהרע איבערגענעבענע אויף תמיד אוּן האָבען זי געהויבען אויף דריקעם; שידוכים האָט זי געוואָלט טהון נאָר מיט די גרעסטע מיוחסים, אוּן האָט געצאָהלט א סך געלד פּאַר שניר מיט אייידעמס, ניט אזוי צוליעב די שניר מיט די אייידעמס, ווי צוליעב די מחותנים מיט די מחותנת'טעס. אז זי האָט חתונה געמאַכט א קינד, האָט זיך די חתונה געלאָזט הערען גאנץ ווייט!

איצט קאָנט איהר אייך שוין פאָרשטעלען, ווי גליקליך זי איז געווּען, אז זי האָט א שידוך געטהאָן מיט רב לייבצי רב פּנחס'ס!

וואָס וועט זיין מיט אונזער מאָטעלען? עס וואכסט, אָהן עין־הרע, אַ בחור...

— עט, שטות'ערייַ! — שלאָגט זי איבער דער פאָטער. — נארישקייטען, כלעבען! מיט אונזער מאָטעלען האָב איך שוין דוקא קיין דאגה ניט. אונזער מאָטעלע וועט זיין אַ גביר, דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו זעהן, אַז ער וועט זיין, אם ירצה שם, אַ גביר!... איאָ, מאָטעל? הא? וואָס זאָגסט דו עפּים מכח דעם? דו ווילסט זיין אַ גביר?

ניט אַזוי איז דערצויגען געוואָרען מאיר־קוואשע; ער איז אויסגעוואכסען דוקא אויף ראָסקאָש מיט פערגעניגען. די נאָטור האָט איהם ארויסגעלאָזט אויף דער וועלט אַ היבשען, אַ געפאַק־טען, מיט אַ געזונטען מאָגען און מיט גראָבע ליפּען, גלייך ווי זי האָט געוואוסט פאָראויס, אַז איהם וועט די מוטער פון קינדווייז אָן כסדר שטאָפּען מיט פעטע קנישעס און קאָנפעקטען, פייגען, ניס און באָקסערען. אַז מע האָט איהם אַ חאַפּ געטהאָן אין חדר, האָט מען ביי איהם שטענדיג געפונען אָנגעשטאָפּטע קעשענעס מיט עסענוואַרג, און מיר, זיינע חברים, פלעגען ארום איהם אָפּלעקען אַ ביינדעל, חאָטש פון דער נאָטור איז ער ניט געווען קיין גוטער, — אדרבה, געווען איז ער דוקא אַ קאַרגער, ניט קיין פערגינגער, נאָר מיר האָבען ביי איהם תמיד געגומען מיט גוואלד, און דערצו נאָך געשענקט איהם אמאל עטליכע בובענצים, אזוי אַז ער פלעגט זיך בעוואשען מיט טרערען. וויפיעל מאל פלעגט ארייגלויפען אין חדר אריין זיין מוטער, אַ גראָבע, אַ שוואַרצע אידינע, און צושטעלען אונז אַ בענקעלע צום רבי'ן, ווי אזוי „דאָם קינד" (מאיר־קוואשע) קלאָגט זיך נעבאָך, אז מע „אָביזשאיעט" איהם, אז מע רייסט אויס ביי'ם קינד דעם לעצטען ביסען פון מויל, אז דאָס קינד איז נע־באָך שטענדיג הונגעריג, וועה און ווינד איז איהר! און אַוועק־געהענדיג פלעגט זי איהם איבערלאָזען אַ גאַנצע טאָרבע מיט גע־בראָטענע פופקעס, העלזלעך, דאָרע קישקעס, קאָרענע לעקאָך, צו־קערקעס. טאָרט, צוקערלעקאָך, וועלישע ניסלעך, באָקסערען וכדומה.

דאָס דריטע קאפּיטעל.

חתונה נעהאַט.

מאַטע׳ל בערצי׳ס איז שוין נעווען א סך גליקליכער פון זיין חבר מאיר רב לייבצי׳ס.

בערצי וויינשענקער איז נעווען א פּראָסטער איד, נאָר א וועלטמענש, איין אויסגעריבענער, וואָס איז דורכגענאַנגען, ווי מע זאָגט, דורך פייער און דורך וואַסער און דורך מעשענע רעהרען. אין דער יוגענד איז ער נעווען אכסען אין א קליין שטעדטל׳, און אז ער איז געבליבען א יתום, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט קיין אדעס, געשטעלט זיך אין א ווייַנקעלער פאר א משרת, אָפּגעדינט א סך יאָהרען, צונויפגעשלאָגען א היבשען קאפּיטאל׳, חתונה נעהאַט און אַרויס אין דער וועלט־נער שטאָדט, וואו עס קומט־פּאָר אונזער אמת׳ע נעשיכטע, און האָט זיך איינגעפּיהרט דאָס געשעפט שטיל, נישט נעפעלוינגען, בעל־הבתיש. אויף די עלטערע יאָהרען, אז זיין ווייב איז נעשטאָרבען און אליין האָט ער זיך שוין נעווואלט א ביסעל אָפּרוהען, האָט ער נעזוכט פּאר זיין איינציגער טאָכטער אזא חתן, וואָס זאָל קאָנען פערטרעטען זיין אָרט און איבערנעמען דאָס געשעפט; דאָס זעלבע האָט אויך נעמיינט זיין טאָכטער.

מלכה בערצי׳ס (אזוי האָט נעהייסען זיין טאָכטער) איז ניט נעווען אזא פּארשוין, ווי טייבעלע רב לייבצי׳ס; דערפּאר איז זי נעווען פּונדאָמענטאלער פון טייבעלע רב לייבצי׳ס. טייבעלע האָט

ווי גליקליך איז זי געווען, אז אֵיהר מאיר'ע איז רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איין איידעם, און רב לייבצי רב פינחס'ע'ס טאָכטער איז איהר שנור, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס אליין א: איהר מחותן, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס ווייב איז איהר מחותנ'טע!

רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איז געווען כל ימיו איין עני ואביון, נאָר וויי'ל ער קומט ארויס פון „גוטע אידען" און האָט געהאט עט־ליכע שענע טעכטער, האָט ער שוין קיין דאגות פֿרנסה נישט בע־דאַרפט האָבען: מע פלעגט איהם צוצאָהלען אין בייטעל אַריין. אז מאיר־קוואשע איז געוואָרען זיין איידעם, האָט מען איהם אָפ־געצאָהלט אחת ואחת טויזענד רענדלעך, און דערפאר וואָס ער האָט נעהאלטען דאָס פּאָרפּאלק אויף קעסט, האָט מען איהם אָהוץ געצאָהלט חודש־געלד. זכות־אבות, דאַרפט איהר וויסען, איז נישט פון די קליינע זאכען!

זיין איידעם אָבער, מאיר־קוואשע, אַדער מאיר רב לייבצי'ס, האָט זיך נישט געפיהלט אזוי גליקליך: איהם האָט דעם שוועהר'ס יחוס נישט אזוי שטאַרק געוואַרעמט; ער האָט פשוט נעליטען הונגער און האָט נישט געקאָנט סובל זיין די חסידישע תנועות פון'ם שוועהר, וואָס פלעגט איהם שטאַרק דעקוטשען, ער זאָל נעמען א אידיש ספר אין האַנד אריין... אונזער מאיר־קוואשע איז קוים פטור געוואָרען פון'ם פינסטערען וויסטען חדר, און דאָ דערמאָנט מען איהם וויעדער וועגען א „אידישען ספר"!

זעלבסטפערשטענדליך, אז ביי אָט אזעלכע אומשטענדען האָט דער איידעם נישט געקאָנט הויזען מיט'ן שוועהר; זיי האָבען זיך צעקריגט, צעפאָטשט — און מאיר איז ארויס פון רב לייבצי פינחס'ע'ס הויז אויף תמיד.

מאיר איז ניט אנטלאָפען אהיים צו זיינע עלטערען, וועלכע האָבען זיך אזוי געיחוס'ט מיט'ן טייערען מחותן, — נייו; ער האָט זיך בעזעצט אויף א קליינער צייט ביי זיין אלטען חבר, ביי מאָטעל־מזיק, וואָס הייסט שוין היינט מאָטע'ל בערצי'ס.

פּעלט איהם די מתנה? אָ! ער פיהלט, אז זי שטעהט נעבען איהם... ער ריהרט זי אָן אומגעהרען ביי דער האנד... זי קוקט אויף איהם און שמייכעלט... ער נעמט זי אָן שטאַרקער ביי דער האנד — זי לאָזט זיך... ער האפּט איהר האנד און ווי‌ל זי א קוש טהון — קומט אָן די מאמע!...

דעם זעלבען שבועות איז אויך מאיר־קוואשע'ס כלה, טייבעלע רב לייבצי'ס, געקומען אויף יום־טוב צו זייגע עלטערען. ניין, ניט רב לייבצי רב פינחס'על'ס טאכטער איז נעקומען — דאָס איז גע־קומען עפּים א פּרינצעסין, עפּים א בת־מלכה פון טויזענד־און־איין נאכט: איידעל און לופּטיג, אייגנעטונקען אין זיידענס און אין גאָלד, קוים־קוים וואָס זי ריהרט אָן מיט'ן פיסעלע די ערד, א רוחניות, וואָס עסען עסט דאָס ווי א פייגעלע און פּישטשען פּיש־טשעט דאָס ווי א שוועלבעלע... מאהלט אייך וויפּיעל זילבער, וויפּיעל גוטס האָט מאיר'ס מוטער ארויסגענומען פון די קאַס־טענס! וויפּיעל האָט זי אָנגעקאָכט און אָנגעבאַקען לכבוד דעם דאָזיגען טייערען און ליעבען גאסט, וואָס אין הארצען פיהלט זי, אז זי איז ניט ווערטה צו זיצען מיט איהר ביי איין טיש! מאיר'ס פּאָטער — דער האָט מורא אפילו א קוק צו טהון אויף דער כלה: ער ציטערט, טאָמער חלילה חאפּט ער זיך ארויס מיט א גראָב וואָרט... און מאיר? מאיר איז רויט, ווי א צוויק. זייגע גראָבע באקען זענען נאָך מעהר אָנגעבלאָזען, און דער שטערן שוויצט איהם מיט סכנת־נפשות! עס מאהלט זיך איהם רק אויס, אז ער זיצט נישט אקוראט. ער רוקט אלע מאל אָן דאָס היטעל שטאַר־קער און שטאַרקער. ער באראבאניעט מיט די קורצע גראָבע פינ־גער איבער'ן טעלער. דער פּאָטער וואַרפּט אויף איהם איין אויג און טרעט איהם אָן אויפ'ן פוס. נאָר דאנקען גאָט, אָט טראָנט מען שוין דעם פּאָלומעסיק מיט פיש. מאיר וועדר ליעבעדיגער. מאיר האָט ליעב פיש פון תמיד אָן. ער עסט נעשמאק מיט אפּעטיט און פּאטשט מיט די ליפּען. דער פּאָטער איז אויסער זיך. ער לעגט אוועק לעפּעל און גאָפּעל, וועדר רויט, ווי א צוויק, און קוקט

טאקי געהאט שווארצע אויגעלעך, רויטע בעקעלעך. לאנגע ברעמען, שענע געקרייזעלטע האר, איין אויסגעטאקט נעזעל, אויסגעשניצטע ליפעלעך — זי איז אבער געווען אט דאס, וואס מע רופט אן א „רוחניות", זעהר־זעהר איין אידעל בעשעפענישׂ, גרינג ווי א פע־דער און לופטיג ווי א מלאך. מלכה דאנעגען האט געהאט גרויסע גרויע אויגען, לאנגע ליכטיגע האר, א ביסעל א גראבליכע נאז, פולע ליפען, און אליין הויך און גרוים, מיט לאנגע גראבע הענד — און פון דעסטוועגען נישט קיין מיאוסע. מאטלען איז זי פון דער ערשטער מינוט אן אזוי שטארק געפעלען געווארען, אז ער האט קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, ווען זיינע עלטערען האבען זי גענומען צו זיך אויף שבועות. אך, אין די דאזיגע צוויי טעג האט נעבאך אונזער מאטעל־מזיק איבערגעטראגען אלע שמערצען פון דער ערשטער ליעבע!

שטעלט אייך פאר: אט זעהט מאטעל מיט זיינע אויגען די דאזיגע, מיט וועלכער ער דארף אפלעבען א וועלט. אט קוקט זי אויף איהם מיט איהרע קלוגע גרויע אויגען. אט שמייכעלט זי, און דאס פנים פלאמט איהר פאר פרייד. אט הערט ער איהר קול. זי רעדט, נאר ניט צו איהם. זי לאכט, נאר ניט צו איהם. ער איז „א חתן", און דארף זיך שעמען... אט פערקאטשעט זי די ארבעל, און איהרע ווייסע דיקע הענד בלייבען נאקעט — און ער, מאטעל נעבאך, איהר אייגענער חתן, טאר זי אפילו נישט קיין קוש טהון!... די מאמע מעג שטעהן און צעפלעכטען איהר די לאנגע, ווייכע, שמעקענדיגע צעפ, און ער, מאטעל, טאר ניט! און וואס פאר א פשוט'ע זיין כלה איז: זי קאכט אליין און באקט אליין און מאכט אזעלכע בלינצים, וואס צעגעהען זיך אין יעדען אבר! חאטש א וואדט איהר זאגען, חאטש א האלב וואדט, חאטש אנריהרען זיך אן איהר האנד, אן איהר קלייד! נאר — שא! אט גענטט זי גלייך צו איהם, צו מאטלען... זי נעמט ביי איהם ארויס דעם גילדענעם זייגער פון דער קעשענע (דעם זייגער האט איהם דער מחותן גענשיקט א מתנה) און פרעגט ביי איהם, צי עס גע־

אם ירצה שם... הא? וואָס זאָגסט דו, מאָטעל? אויא, איך בין געוועכט?... קוק ניט, וואָס דיין טאַטע איז א קבצן. עס איז דרינען פּאַרהאַן א סך צו רעדען!... אָבער דו דאַרפסט זיין א נגיד. דו מוזט זיין א נגיד מיט נאָט'ס הילף... דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט: זאָלסט מיך אָנרופען ליגנער, אז אין צעהן יאָהר ארום, נישט מעהר ווי צעהן יאָהר, וועט אונזער מאָטעל ארויסשיקען נאָך אונז א קאַרעטע מיט פּיער בערד־נענדיגע שקאַפּעס — אַנדערש וויל איך ניט, דו הערסט צי ניין? און מע וועט אונז ברענגען אין א דרייגאַרענדיגען מויער, דו הערסט צי ניין? מיט גלעזערנע פּאַרלאָגעס, מיט לאַנגע שפּיענלען, דו הערסט צי ניין? מיט טייערע פּאַטעלען, דו הערסט צי ניין? אָט דער עיקר איז, מאָטעל, דו פּארשטעהסט צי ניין, — דער עיקר איז היטען דאָס קערבעל דאַרט וואו מע דארף, דו פּארשטעהסט צי ניין? און דאַרט וואו מע דארף א וויז טהון, א גלאַז טהון, עס זאָל יענעם א צופּ טהון ביי'ם הארצען און א בלענד אין די אויגען, — דאַרט טאָר מען ניט זיין קיין פּאַרך, דו פּארשטעהסט צי ניין? און פּיהרען זיך מיט א שוועהר, מיט א וויב — דאָס דארף איך דיך ניט לעהרנען; דערויף ביזט דו ניט מאיר־קוואשע און דיינע עלטערען זענען ניט קיין בעלי־עגלות, דו פּארשטעהסט צי ניין?

אויפ'ן זוהן מיט אזא רציחה, ווי ער וואלט איהם וועלען דורס זיין.

פון דעסטוועגען, אז ס'איז נעקומען צו דער חתונה, איז אויך דער פאטער נכשל געווארען, געחאפט איין איבעריגע כוסה, און די צונג האט זיך איהם אויפגעבונדען. ער איז צונעמענומען איהם אויפ'ן בעל־ענלה'שען אופן און האט איהם געפרעגט, אויף קאטאווים, צי ווייסט ער דעם חילוק פון א פערד ביז א שקאפע און ביז א זשערעבעץ... א סקאנדאל! א סקאנדאל! דאס זאל געווען זיין פאר דער חופה, וואלט רב לייבצי רב פינחס'עלס געווייס געפאהרען צוריק אהיים. אצינד איז שוין געווען פארפאלען. א סקאנדאל! א סקאנדאל!...

אויף מארגען, אז מאיר'ס פאטער האט זיך אויסגעניכטערט, האט ער דעם מחותן מפצה געווען פאר דעם בזיון מיט מזומנס, און געזעגענענדיג זיך מיט'ן זוהן, מיט מאיר'ען, האט ער איהם אויג אויף אויג אזוי געזאגט:

— פארגעס ניט, זוהנא, דאס... אז דו האסט זיך פאפארירט צווישען מיוחסים, איידעלע לייט, וואס דו ביזט ניט ווערטה זייער דאס... זייער פארעשווע. צווישען איידעלע לייט וועסט דו זיך אויך אמאל אויסאיידלען, מחמת דו ביזט נאך דערווייל א דאס... עס איז ניטא קיין ערגערס אויף דער וועלט פון א דאס... און מכח גאלט, פרנסה, האסט דו ניט וואס צו זאגען, מחמת דו האסט נאך א דאס... א געזונטען טאטען. אמת, נעכטען האב איך זיך אביסעל דאס... צעשאקעלט, נאר מען איז דאך א דאס... א מענטש. א גוי זאגט א גלייכווערטעל... עס איז פארהאן, דאכט זיך, אויך א דאס... א פסוק אזא. הכלל, ברודער, שמיר און דאס... איך מיין, פאהר געזונטערהייד!...

אין דעם זעלבען טאג האט מאטעל'ס פאטער אויך געהאלטען א רעדע פאר זיין זוהן, נאר אויף איין אנדער אופן:

— נו, מיין ווייב, האב איך דיר ניט געזאגט, אז מיט מאטעלען האבען מיר קיין דאגה ניט, אז מאטעל דארף זיין א גביר,

אט וואס מאטעל שרייבט צו זיינע עלטערן:

„טייערע עלטערן! איהר שרייבט מיר, אז איך האב אייך געשיקט א קורצען בריעף, איז דאס דערפאר, ווייל איך בין שטארק פערנומען און קאן זיך ניט אפריסען קיין צייט אפילו צו אייך א גרעסערען בריעף אמאל אנשרייבען! איהר ווייסט דאך, אז מיין שוועהר האט מיר איבערגעגעבען אינגאנצען זיין געשעפט, וואס האט איצט אנגעהויבען נאך בעסער געהן ווי פריהער, אזוי, אז איך מיט מלכה'ן האבען שוין קיין הענד ניט. צום מיינסטען געהט אפטאוול פערקויף פון רוסישע ווייזען, און ביי אונז קויפט מען פון עטליכע שטעדט. וועז מיר זאלען האבען נאך א צוואנציג טויזענד רובעל, וואלטען מיר אויסגעשריבען אויך אויסלענדישע ווייזען, און דערפון וואלטען מיר גאר גליקליך געווארען. נאר וואו נעמט מען אזוי פיעל קלינגערס? א דאנק גאט דערפאר אויך; סיין גביר בין איך ניט, נאר א נגיד יא. דער שוועהר האט שוין איבערגעשריבען זיין גאנצען הויף מיט אלע קלייטען אויף מיין נאמען. איך האב היינטיגס יאהר ארויסגעטראגען קאפיטאל און בין שוין, דאנקען גאט, לייטען גלייך — א קופיעז... מלכה וואלט אייך אליין צוגעשריבען א גרים, לאזט זי ניט דאס קינד. זעהר א וואויל־ער יונגאטש, נאר א גרויסער שרייער. שרייבט מיר, וואס איז די מעשה מיט מאיר'ס פאטער, וואס ער וויל זיין אויגענעם זוהן נישט העלפען אפילו מיט קיין גוט ווארט? דער דאזיגער בעל־עגלה טראכט, אפנים, אין קבר אריין מיטנעמען דאס געלד? א ביטערער רחמנות אויף מאיר'ן נעבאך מיט'ן ווייב: זיי בלאנקען זיך דא ארום, און מיט'ן שוועהר, מיט רב לייבצי רב פינחס'ל'ס, קאן ער ניט הויזען, און פאהרען אהיים צום בעל־עגלה האט ער מורא — א גאט'ס רחמנות!"...

די זעלבע פאסט טראגט נאך א בריעף, פון מאיר'ן צו זיין מוטער (צום פאטער האט ער מורא צו שרייבען):

„ליעבע מוטער! איך האב מיט גרויס דאנק מקבל געווען די הונדערט רובעל, וואס דו האסט מיר צוגעשיקט, און בין דיר מודיע,

דאָס פיערטע קאפיטעל.

אראפ פון קעסט.

„דו פארשטעהסט צי ניין? דו פארשטעהסט צי ניין?" — אָט די דאָזיגע ווערטער האָבען אונזער מאָטלען געקלונגען א גאנצען וועג אין די אויהערען, נאָר ער האָט זיי אין זינען געהאט, ווי דעם פאר־א־יאָהריגען שניי.

מאָטל האָט פאר זיך איצט א גאנצע וועלט!

וועמען הערט ער אצינד, אז זיין טייערע מלכה זיצט אָט דאָ ביי דער זייט, און ער פיהלט זי נעבען זיך, און עס מאָהלט זיך איהם אויס, אז נאָך אזא, ווי מלכה, איז שוין נאָר אויף דער וועלט נישטאָ!

און ווירקליך, נאָך אזא מלכה איז אויף דער גאנצער וועלט נישטאָ! קיינער קאָן אזוי ניט ארומדרעהען זיך א גאנצען טאָג אין שטוב, ווי מלכה, אז עס זאָל זיין אי פרייליך, אי אלע ארבייט אָפגעטהאָן; קיינער קאָן אזוי ניט קאָכען און באקען אליין און געהן ארום זיך ריין, ציכטיג, ווי מלכה; קיינער קאָן אזוי ניט פיהרען דאָס גאנצע ווייגעשעפט און דערצו אין זינען האָבען דעם מאן, אז ער זאָל עסען צו דער צייט, שלאָפען צו דער צייט און זאָל אויך ניט זיצען צונויפגעלעגט די הענד; קיינער קאָן אזוי ניט צושטעלען אזוי פיעל פערגעניגען דעם מאן מיט'ן פאָטער און אוועקגעבען אזוי פיעל לִיעבע, אזוי פיעל טרייושאפט, ווי מלכה!

פון דעסטוועגען האָט ער זיך שטאַרק „אויסגעאיידעלט", אזוי, אז עס איז שווער געווען צו דערקענען, צי איז מאיר א איד פון לער־נען, צי א גראָבער יונג? היינט האָט ער שטאַרק ליעב געקריגען בענוצען לשון־קודש־וווערטער, וואו מע דאַרף און וואו מע דאַרף ניט. דערפאַר אָבער האָט ער ביי זיך אין שטוב אויפגעפיהרט זיך גאָר נישט מעשה למדן און אריסטאָקראַט, דהיינו: אז ס'איז נעקומען צו דער טיי, האָט ער געמוזט ארָאפוואַרפען פון זיך די קאַפּאָטע מיט די שטיוועל, און אזוי, האַלב־נאַקעט און באַרוועס, זיצען און שוויצען איבערן סאַמאָוואַר... אך, וויפיעל טערערען האָט דערוויף טייבעלע פערנאָסען! וויפיעל טעג און נעכט האָט מאיר אליין איבער דעם צוגעקרענקט! נאָר פארפאַלען! איהר וועט שוין מאיר־קוואשע ניט איבערמאכען. אזא איז ער געבוירען געוואָרען ביי זיין טאַטען און אזא וועט ער שוין שטאַרבען!

ווי לאַנג האָט מאיר געקלאָגט נאָך זיין פּאָטער — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען; מיר וווייסען נאָר, אז וויבאַלד ער האָט נאָר בע־קומען די ירושה אין דער האַנד אריין, האָט מאיר נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען מיט אזא סומע געלד? און וועד וווייסט, וואָס מיט מאיר'ס געלד וואָלט געוואָרען, וועו זיין אלטער חבר מאָטעל וואָלט איהם ניט געקומען צו הילף און בייגעשטאַנען אין זיינע נויטען!...

מיר קאָנען נישט אָפּלייקענען, אז מאָטעל פלעגט ניט איין מאָל מיטהעלפען זיין אלטען חבר ביי דער נויט, און טייבעלע איז איהם געווען זעהר דאַנקבאר און האָט תמיד געשעצט מאָטלען פיעל העכער פון מאיר'ען, און האָט שטענדיג מקנא געווען מלכה'ן, וואָס זי האָט אזא מאן, ווי מאָטעל. זאָל אָבער דער לעזער קיין טעות ניט האָבען און ניט מיינען חלילה, אז טייבעלע האָט ליעב געהאָט מאָטלען און פיינט נעהאָט מאיר'ען; חס ושלום! מיר זענען דאָך עפּים אידען, ניט קיין גויים! טייבעלע האָט מקנא געווען מלכה'ן אויפ'ן מאן, גלייך ווי זי האָט איהר מקנא געווען אויפ'ן זיידענעם מענטעלע, אויף די פערעל, אויף דער שטוב, אויף די קינדער.

אז עס איז שוין פון זיי נישטא קיין גראָשען. דיינע טרערען זענען ארויסגעוואָרפען: איך קאָן ביי׳ם שוועהר אויף קעסט ניט זיצען. טהו א קוק, ליעבע מוטער, אויף מיין חבר מאָטעלען — ער איז דאָס גליקליך! מע זאָגט, אז ער שוין א גביר, — און איך בין געבליבען ביי׳ם יחוס! איך בין א נרויסער בעל־הוצאה, וואָרום מיין טייבעלע איז ניט גלייך צו מלכה בערצי׳ס, וואָס לויפט אליין אין קעלער אריין נאָך ווײַן און שטעהט ביי׳ם אויוון! מיין טייבעלע איז דערצו נישט געווהנט געוואָרען; זי זאָגט, אז זי איז א גביר׳ס א שנור, קאָן זי זיך פערגינגען האלטען צוויי דינענס־טען, וואָרום ווען ניט דאָס, וואָס מע זאָגט, אז מיין טאָטע האָט א סך געלט, וואָלט זי מיך גאָר ניט געווען געגומען... זי איז דען ניט גערעכט? היינט האָבען מיר דאָך שוין א קינד אויך, דאָנקען גאָט. אפילו זהר א שען מיידעלע, ווי צוויי טראָפען וואַסער טייבעלע, נאָר מע דארף איין אם... לכן בעט איך דיך, ליעבע מוטער, האָב רחמנות אויף דיין קינד און לאָז מיך ניט פאָלען! זאָג דעם טאָטען, דעקוטשע איהם — ביז וואָנען איז דער שיעור?"...

פון די דאָזיגע צוויי בריוולעך זהט דער לעזער ארויס, אז אייגער פון אונזערע העלדען הויבט ערשט אָן צו לעבען אויף דער וועלט, און דער צווייטער ליגט טיף־טיף אין דער ערד און באָקט בייגעל! און אפילו שפעטער, אז מאיר האָט נאָך זיין פאָטער׳ס טוידט בעקומען ירושה הונדערט טויזענד רובל, איז זיין לעבען דערפון נישט בעסער, נישט זיסער געוואָרען.

א קוק טהון אויף מאיר׳ען, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ער לעבט זיך נאָנץ צופריערען: די זעלבע אָנגעבלאָזענע באָקען מיט׳ן גלאַנצענדיגען שטערן; די זעלבע פולע רויטע ליפען, וואָס פריהער; דערצו האָט ביי איהם נאָך אָנגעהויבען וואַכסען א בייכעל מיט א שענער קיילעכיגער שווארצער באָרד, אזוי אז ער האָט בעקומען א פנים פון א פיינעם נגיד. און חאָטש אפילו אין איהם זענען פערבליבען איניגע אָפשניצלעך פון דעם פאָטער, ווי דאָס וואָרט „דאָס" נאָך יעדער פראָזע וכדומה אזעלכע מאניערען,

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

„רעפּא פרידמאַן עט פּוהרמאַן".

אָט וואָס פאר א שילד מיט גאַנץ גרויסע גילדענע בוכשטאַבען עם הענגט אויף דעם ווין־סקלאַר פון מאָטעל־מזיק און מאיר־קוואַשע.

אמאָל, גאָר אמאָל, מיט א יאָהר פופציג צוריק, איז געווען אויף דער וואַנד אָנגעשריבען מיט שוואַרצע אותיות אויף אידיש: „בכאן מוכרים יין גפן כשר לפסח". וואר האָט זיך עס געקאָנט ריכטען דעמאָלט, אז פון יענעם אָרעמען צניעות'דיגען לשון־קודש־ברעטעל וועט אמאָל אויסוואַכסען א גרויסע ליכטיגע שרייענדיגע שילד מיט גאָלדענע אותיות!

און דער סקלאַר גופא? דאָס איז שוין נישט יענער קעלער, וואָס איז געווען אמאָל פאר בערצי וויינשענקער — ניין! דאָס איז שוין א גרויסער שענער מויער מיט עטליכע אָפּטיילונגען, און אויף יעדער אָפּטיילונג הענגט איין אנדער ברעטעל: דאָ פער־קויפט מען אויסלענדישע וויינען און ליקערען; דאָ — באַקאַליינע סחורה; דאָ — געזאַלצענע זאכען. עס פליהען ארום פריקאַ־טשיקעס מיט וויסע פּאַרטיכער און מע רעדט אויף רוסיש. ביי דער זייט, אקעגען דער טיר, ביי א קאַנטאָרקע, שטעהט א קאַסיר מיט א פּערער, פערשטעקט הינטער'ן אויהער, און קלאָפּט א גאַנ־צען טאָג אויף די ביינדלעך. זעלטען־זעלטען זעהט מען דורכ־

טייבעלע האָט דאָס גאָר ניט געלייקענט פאָר מאיר'ען אליין און פלעגט איהם גאנץ אָפטלעך ארויסזאָגען דעם אמת, אז ער קומט ניט צו מאָטלען, ווי הימל צו דער ערד; אז מאָטל איז טאקי פּאָרט א מענש, און ער, מאיר, איז געווען א קוואשע און וועט בלייבען א קוואשע! אפילו אצינד, אז מאיר האָט בעקומען די ירושה, האָט איהם טייבעלע ניט אויפגעהערט צו טאָטשען:

— דאָרפסט געווים דאנקען מאָטלען, וואָס ער ווילל דיך צו־נעמען פאָר א שותף, אזא באבע אין פּאָסטל'עס, ווי דו ביזט! מעגסט זיין זיבער, אז מאָטל וועט שוין האָרעווען פאָר דיר אויך, און דו וועסט זיך וויטער גלעטען דאָס בייבל און ארומגעהן, ווי א לעהמענער גולם, פון שמוני'ן צו בוני'ן, און רעדען פון פּאָלי־טיקע, גלייך ווי דו וויסט אפילו, ווער עס האָט דיך געשלייערט!...

— נו, טייבעלע, גענוג שוין, כלעבען! גענוג שוין דיר דאָס... ביזט אפשר טאקי דאָס... גערעכט, אָבער ניט אזוי דאָס... ניט אינגאנצען!

— צי איך בין גערעכט? אודאי בין איך גערעכט! איך פרעג דען בייַ דיר, צי איך בין יאָ גערעכט, צי ניט גערעכט? געפעלט דיר א ביסל איין אויסשמועס פון א לאנד־חכם?!...

— ניין, טייבעלע, איך מיין ניט דאָס! איך מיין דאָס! איך זאָג דאָך אליין דאָס!...

— דאָס־דאָס, דאָס־דאָס! מעהר הערט מען פון דיר ניט אז „דאָס"! דיין „דאָס" ליגט מיר שוין אט־אַ־דאָ! גענה שוין, גענה אוועק פון מיר, לאָמיך דיך חאָטש ניט אָנקוקען!...

שטיל, אָהן וועדטער, גענט מאיר אוועק פון טייבעלען, ציהט זיך אוים אויף דער קאנאפּע מיט'ן פּנים ארויף צו דער סטעלי און שוויצט, און דאָס פּנים איז איהם רויט, ווי א צוויק.

— דער דאָזיגער ווייַן איז אַ ביסעל צו דאָס... מע דאַרף אויסשרייבן אַנדערע הערינג, מחמת זיי זענען שוין געווארען דאָס... איהר זאָלט מיר אויף בייַנאכט צוגרייטן אַ חשבון פון אַלע דאָס...

און חאָטש אַלע האָבען גאָנץ גוט געוואוסט, אַז דער הערר פוהרמאַן פערשטעהט אזוי וואָס אין חשבון טהוט זיך, פונקט ווי דער האַהן פערשטעהט אין „בני־אדם", דאָך האָט מען איהם דעם חשבון געמוזט ברענגען, און ער האָט אויף מאָרגען געגעבען דעם קאַסיר אַ מיאוסען פסק:

— וואָס פאַר אַ דאָס האָט איהר מיר נעכטען געגעבען? איך האָב פיינט אזעלכע דאָס!...

און קוים איז ער אַרויסגעטרעטען פון קאַנטאָר, אזוי האָט זיך יוסעלע דער משרת תיכף ומיד צעלעגט אויפ'ן שטוהל מיט'ן בויך אַרויסגעשטעלט, פונקט ווי דער הערר פוהרמאַן, און בלאָזענדיג און פּעכקענדיג, האָט ער איהם איבערגעקרימט:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ דאָס? איהר זאָלט מיר דאָס!...

צוויישען חברה פריקאַזטשיקעס ווערד אַ געלעכטער. עס איז דערגאַנגען דערצו, אַז איינמאָל איז דערפון פרידמאַן געוואָהר געוואָרען, האָט ער יוסעלע דעם משרת דורכגעטריבען. פריד־מאַן האָט נישט געוואָלט, מע זאָל לאַכען פון זיין שותף! פריד־מאַן האָט געלעבט זעהר גוט מיט פוהרמאַנען! אין יענער צייט איז פוהרמאַן געווען דער „געלד־שידוך"; זיין גאַנצע ירושה, די הונדערט טויזענד רובעל, האָט ער אַריינגעבראַקט אין געשעפט אריין, און אויף אַלע פאַפּיערען איז געווען גע'חתמ'עט פוהרמאַן נלייך מיט פרידמאַנען. חתמ'ענען זיך האָט פוהרמאַן זעהר ליעב געהאַט; אַז עס איז געקומען צום חתמ'ענען זיך, האָט ער פער־קאַטשעט די אַרבעל, אַוועקגעוועצט זיך מעשה מיניסטער און אַ שנייד געטהאַן דעם נאָמען „מאיר פוהרמאַן" מיט אזא קוראזש און מיט אזוי פיעל דרייִדעלעך און פלעכטעלעך, אַז עס איז אויסגעקו־

לויפען פרידמאנען (אונזער אלטער בעקאנטער — „מאטעל־מזיק") מיט א פאק חשבונות אין דער האנד. אונזער מאטעל האט זיך ניט שטארק פערענדערט פון יענער צייט, וואס מיר האבען איהם אוועקגעוואלפען ביי זיין שוועהר אויף קעסט: דער זעלבער פריי־ליכער לעבעדיגער מאטעל, וואס אמאל, נאר בעניט מיט א קליין בערדעל, אייראפעאיש געקליידט, מיט א קאפעליש אויפ'ן קאפ, און, ווי אמאל, גיך־גיך גערעדט, געלאפען, ניט געגאנגען, וואראפענדיג מיט די לאנגע הענד, ווי א ווינדמיהל מיט די פליגעל, און אויפ'ן פנים א שמייכעלע פון א פערנומענעם מענשען, וועלכער האט פער־געניגען דערפון, וואס ער איז אזוי פערנומען.

נאך זעלטענער זעהט מען אריינגעהן אין קאנטאר אריין דעם העררן פוהרמאן (אונזער בעליעבטער „מאיר־קוואשע"). זעהט איהר, דער הערר פוהרמאן האט שוין דוקא א פנים פון איין עושר: סאליד און גראב, געהט א ביסעל שוועריך ביי דער ערד, מיט א שענער קייליעכיגער שווארצער באָרד, די באקען תמיד מיט א פארב, די ליפען גראב און רויט, און אז ער געהט, שטעלט ער זיך אפט אפ אויפ'ן וועג און בלאזט זיך אפ א ביסעל, די פאליעס צענומען, און א שענע ווייסע מאנישקע מיט א שווארצען ברייטען זשילעט נעמען־ארום גאנץ פעסט זיין קייליעכיג בייכעל, וועלכס האט א השגה צו וועהן מיט דער צייט נאך קייליעכיגער. ער געהט אריין צו זיך אין „קאנטאר" אריין (אזוי רופט מען די קלייט, וואו דער קאסיר שטעהט ביי'ם טישעל און קלאפט אויף די ביינדליעך) זעהר שטרענג, מיט גרויס קוראזש, און פיהרט זיך מיט די מענשען זעהר שטרענג; „ער בלאזט פון זיך", ווי מע רופט דאס. און מע האט טאקי פאר איהם דרך־ארץ, בעת ער קומט אריין, הגם מע לאכט פון איהם און מע קרימט איהם איבער צווישען חברה פריקאזטשי־קעס, בעת ער געהט אוועק. ער האט זיך זיין אייגענעם שטוהל אין „קאנטאר", אויף וועלכען ער צעלעגט זיך מיט גרויס גדלות, ווי ביי'ם טאטען אין ווינגארטען. און יעדעם מאל, וואס ער געהט אריין, מוז ער עפיס זאגען א דעה:

אלטע שטוב מיט א זמען — און נישט מעהר! דאָס ביסעל קאַפיטאל, וואָס מאַטעל פרידמאַן האָט צונויפגעשלאָגען, האָט ער אַרײַנגעבראַכט אין דער דירה, וואָס ער האָט זיך אויסגעבויט, מיט'ן קעלער, וואָס ער האָט צורעכט געמאַכט, און וויל ער האָט שוין געהאַט א נאָמען, האָט ער אַראָפגעבראַכט א טראַנספאָרט וויין אויף קרעדיט, און זיצענדיג אזוי אײַנמאָל אין א ווינטערנאַכט אי־בער די חשבונות, האָט ער שטיל א רוף געטהאָן זיין ווייב:

— מלכה, קום נאָר אהער אויף א ווילע!

— וואָס איז, מאַטעל?

— מלכה, מיר שטעהען שמאָל, מלכה! דו זעהסט? אָט איז דער חשבון אינגאַנצען פאַר די אויגען: עס געהט אונז אָפּ־טרעף וויפיעל?

— וויפיעל? וויפיעל?

— פינף טויזענד זענען מיר שולדיג, און צעהן טויזענד דאַר־פען מיר האָבען צום מאַרק. מיר מוזען דאָס האָבען! פופצעהן טויי זענד מוזען מיר האָבען, דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

נו, איז דען א חידוש, וואָס מאַטעל האָט צוגענומען מאיר'ען פאַר א שותף, און וואָס פרידמאַן און פוהרמאַן זענען געווארען פערבונדען מיט פרײַנדשאַפט און מיט ליעבשאַפט נאָך מעהר, ווי אמאָל, ווי אין די יונגע יאָהרען?

נאָר ווי זייער פרײַנדשאַפט און זייער ליעבשאַפט איז גרוים געווען, אזוי איז די פרײַנדשאַפט מיט דער ליעבשאַפט צוויישען זייערע וויבער געווען הונדערט מאָל אזוי גרוים און אזוי שטאַרק. דאָס איז געווען א ברענענדינע ליעבע צוויישען צוויי לייבליכע שוועסטער, וואָס זענען איבערגעבליבען איינע דער אַנדערער מיט'ן לעבען, מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

דער דאָזיגער שענער געשיכטע פון דער ריהרענדיגער פרײַנד־שאַפט צוויישען די צוויי יונגע פרויען שענקען מיר אין אונזער ער־צעהלונג נאָר א בעזונדער קאַפּיטעל.

מען א קויפעטש פון אויבען, א קויפעטש פון אונטען, צוויי בייגעל ביי די זייטען און אין מיטען עטליכע שטעקעלעך מיט פינטעלעך.

מע קאָן זאָגען, אז די דאָזיגע חתימה איז קיינעם ניט אזוי שטאַרק געפעלען געווען, ווי איהם אליין, און טאקי דעריבער האָט ער קיינמאָל ניט נעקוקט, אויף וואָס ער חתמ׳עט זיך; אבי די חתימה זאָל אויסקומען מעהר פערדרעהט און פערפלאָכטען. הלואי וואָלט פוהרמאַן מעהר אריינגעקוקט אין דעם, וואָס פרידמאַן הייסט איהם זיך חתמ׳ענען, וואָלט אפשר געווען פיעל נוצליכער און נעזינטער פאַר איהם!...

פוהרמאַן האָט אָבער נישט געהאַט קיין שום סבה ניט צו גלויבען און ניט צו פערלאָזען זיך אויף זיין חבר, אויף זיין שותף פרידמאַן. ערשטענס, קען ער דאָך מאָטלען פון קינדווייז אָן פאַר איין עהרליכען; צווייטענס, האָט פרידמאַן פון זיינטוועגען געטהאָן אזוי פיעל, וואָס מע טהוט ניט אפילו איין אייגענעם ברודער; דריטענס, איז פרידמאַן אליין איין עושר; און ועל כולם, ווען ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף פרידמאַנען, מוז ער דאָך אליין זיין אומעטום, אכטונג געבען אויפ׳ן געשעפט, אריינקוקען אין די חשבונות — און דאָס איז שוין א צו שווערע הלכה פאַר מאיר־קוואשע! נענוג פאַר איהם, וואָס ער מישט זיך צווישען די פריקאָזטשיקעס, זאָגט זיי דעות שטענדיג, רייסט זיי אויס פאַר איין איבערינען גראָשען, זשאָלעווט עסען די משרתים, הויבט־אויף א גוואָלד פאַר א ביסעל וויין, וואָס מע האָט אומגעהרען פערגאָסען, רייסט־אַראָפּ שכירות ביי׳ם סטאָראָש און פיהרט זיך אויף בכלל, ווי עס דאַרף זיך אויפפיהרען א שטרענגער בעל־הבית, וואָס היט אָפּ דאָס געשעפט...

פרידמאַן האָט דאָס געזעהן און איז געווען פון דעם זעהר צופריעדען: געווים, געווים, אזוי דאַרף זיך טאקי פיהרען א בעל־הבית! — און אליין האָט ער זיך ענומען צום חשבון...

פריהער, אז זיין שוועהר בערצי וויינשענקער איז געשטאָרבען, האָט ער איהם איבערגעלאָזט איין איינגעפאָלענעם וויינקעלער, איין

געשיקט, און טייבעלע האָט שיער ניט געפֿלאַצט, קוקענדיג אויף מלכה׳ס סאמעטענעם בורנאָם מיט שליאמעס, וואָס בערצי ווייניקער האָט איהר געמאכט צו דער חתונה.

ערשט נאָך דער חתונה, אז זיי זענען זיך צונויפגעקומען צוזאמען מיט זייערע מאנען, וועלכע האָבען זיך געמאכט גאנץ אפּטע וויזיטען, ווי אלטע חברים, ערשט דעמאָלט האָבען זיך די דאָזיגע צוויי יונגע ווייבלעך בעקענט פֿערזונלעך, און אך! ווי ליעבלעך, ווי פֿריינדלעך זיי האָבען זיך צעריעט צוויישען זיך, קנאקענדיג די ניסלעך און פּערטרינקענדיג מיט קאלט וואסער און מיט אלערליי איינגעמאכטסען, ווי עס פּיהרט זיך ביי אונז. עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אז זיי קענען זיך שוין פון הונדערט יאָהר, און פון וואָס האָבען זיי נישט איבערגעשמועסט אין דעם ערשטען מאָל? די קאסטענס מיט די שאפּעס האָבען זיך געעפּענט, אלע מלבושים זענען אָנגעמאָסטען געוואָרען, אפילו די ציכלעך פון די קישענס, אפילו דאָס גרעט איז ארויס אויף דער סצענע, און דאָס אנקוועלען מיט דער שמחה איז גאָר ניט צום בעשרייבען!

און זייערע מאנען, מאָטעל מיט מאיר׳ען, זענען, געווען זיך, געזעסען אין א בעזונדערען חדר און האָבען זיך, ווי דער שטייגער איז ביי יונגע איידעמס, געשפּילט אין שאָך ביז זייגער צוועלף אין דער נאכט, און אז זיי האָבען זיך שוין אָפּגעזענעט און געקליבען זיך געהן אהיים, זענען זייערע ווייבלעך נאָך אלץ נעזעסען איינגעלעבט איינע אין דער אנדערער און האָבען געהאלטען פונקט אין מיטען א אינטערעסאנטען שמועס, ווי אזוי זי, מלכה, האָט דאָס ערשטע מאָל גערעדט מיט איהר חתן, און ווי אזוי זי, טייבעלע, האָט זיך געפּיהרט מיט איהר מאן באלד נאָך דער חתונה.

— אהיים! אהיים! שוין צייט אהיים! — האָבען די מאנען זיי אָנגעהויבען אונטערצוטרייבען.

— אָט באלד! אָט באלד! — האָבען די ווייבער געענטפערט, גאָרניט געקאָנט זיך אָפּרייסען אייגע פון דער צווייטער.

דאָס זעכסטע קאפיטעל.

א זעלטענע לייבע צוויישען צוויי פרויען.

פריהער, מיידעלוויז, האָבען זיי זיך נאָר נישט געקענט. דאָס הייסט, וויסען האָבען זיי דוקא געוואוסט אייגע פון דער אנדערער: טייבעלע רב לייבצי'ס האָט געוואוסט, אז ביי בערצי וויינשענקער איז דאָ א טאָכטער, א נראָבע מויד, וואָס קען זיך מיט אלע שכורים פון איהר פאָטער'ס וויינשענק, און נעמט־צו נעלר אום שבת, און גיט אויסגאָב אום שבת, און איז שוין אָנגעשטאָפט מיט יאָהרען, און איז שען „וויי מיינע צרות" און נאָך, און נאָך... און מלכה בערצי'ס האָט געהערט, אז ביי רב לייבצי רב פינחס'עלי'ס איז דאָ א טעכטערעל, א קליינס און א גרינס, קוים וואָס עס רעדט, בייז וויי א יאשטשערקע, קוקט נישט גלייך אויף קיין מאנסביל און געהט־אוים נאָך אלע שניידעריונגלעך, און נאָך, און נאָך... ערשט דעמאָלט האָבען זיי זיך אָנגעקוקט רעכט, בשעת זיי זענען געוואָרען כלות פון איין שטאָדט — דעמאָלט האָבען זיי זיך גוט בעטראכט פון קאָפ ביז די פים; אייגע האָט געוואוסט, וויפיעל קלייד־לעך און וואָס פאר א שאלעכעל די אנדערע האָט, און וויפיעל ארשין בלאָנדען זי האָט זיך נעקויפט, און וואָס פאר א מתנות דער חתן האָט איהר געשיקט, — און ביידע האָבען זיי געטראָגען גלייכע שמערצען: מלכה האָט מקנא געווען טייבעלען אויף דעם טייערען בראָש מיט די אויהערינגלעך, וואָס איהר רייכער מחותן האָט איהר

דאָס זיעבעטע קאַפּיטעל.

אויס שותפות — צעשלאָגען די קאָמפּאַניע.

אין דער צייט, בעת די פירמע „פרידמאַן עט פוהרמאַן" האָט ארויסגעשטעלט די בעקאַנטע גילדענע שילד אויף דעם סקלאַד פון ווייַן מיט די קלייטען, האָבען די שותפים זיך בעזעצט ביידע אויף דעם אויבערשטען שטאָק פונ׳ם מויער, אין וועלכען די סקלאַדען האָבען זיך געפונען, און אזוי האָבען זיי געקאָנט, קוקענדיג אין פענסטער, קלויבען נחת פונ׳ם גרויסען געשעפט, וואָס איז אלע מאָל געגאַנגען בעסער און בעסער, חאָטש זייערע שונאים האָבען געזאָגט, אז דאָס קאָן ניט אויסגעהאלטען ווערען, און פרידמאַן און פוהרמאַן וועלען מוזען אין גיכען אָנזעצען. פרידמאַן און פוהרמאַן האָבען געהערט, וואָס די וועלט רעדט פון זיי, און האָבען זיך אין האַרצען אויסגעלאַכט פון די דאָזיגע „לייטישע מיילער", און האָבען זיך געטהאָן זייערס: פרידמאַן איז געזעסען איבער די ביכער און האָט געהיט דעם חשבון, ווי א הונד די שוועל, און פוהרמאַן האָט פערריסען די נאָז אזוי הויך און ארויסגעשטעלט דעם בויך מיט אזא גדלות, ווי עס וואָלט שוין נאָר ניט זיין קיין גלייכען צו איהם אויף דער גאַנצער וועלט. ווער וואָלט געזאָגט, אז אָט דעם זעלבען פוהרמאַן קאָנט איהר טרעפען צו יעדער צייט אין דער היים איבער א טאָפ קארטאָפלעס און הערען, ווי ער רייסט אויס די דיענסט פאר איין איבעריגען צעהנדליג אייער, וואָס זי האָט געקויפט?

— לאָזט שוין איבער אויף נאָך א מאָל! — האָבען די מאַנען געזאָגט מיט א געלעכטער.

— זעה נאָר, ווי זיי זעצען די נשמה! — האָבען די ווייבער געענטפערט אויך מיט א געלעכטער און האָבען זיך ביי׳ם געזעסענען אזוי שטאַרק געקושט, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך אָפּגעזעגענט אויף אייביג.

קומענדיג אהיים און אריינלעגענדיג זיך אין בעט אריין, האָט טייבעלע געזאָגט צו מאיר׳ן:

— מע זאָגט, אז פון א חזיר׳שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען... פּאַרט בערצי׳ס א טאַכטער! ביי מיין טאַטען וואָלט שוין א קינד ניט געדעדט אזעלכע מיאוסע, גראָבע ווערטער! און זוי געפעלט דיר א ביסעל, ווי זי האָט זיך עס צעלעגט מיט איהרע שמאַטעס? כלעבען, מאָטעל איז שוין א סך לייטישער פון איהר, חאָטש ער ציטערט אזוי איבער איהר. איך ווייס ניט, וואָס האָט ער אין איהר אזעלכעס דערזעהען, וואָס ער פּאַרקעווט אזוי ארום איהר?...

אין דער דאָזיגער מינוט האָט זיך מלכה צענאָסען פּאַר נעלעכטער, לייגענדיג ביי זיך אין בעט:

— חא־חא־חא! ווי א סאַראָקע אויף א חזיר — חא־חא־חא! און וואָס פּאַר א באָלוואַן ער איז! יארעמע דער סטאַראָוש — חא־חא־חא! פּאָלאָזשים, איך בין איהם ניט מקנא: זי איז אויך נישקשה פון א שלאָק! א סחורה!... איך האָב געהערט פון איהר נאָך מיידעלוויין, אז זי שלעפט די דיענסטען פּאַר די צעפּ. דערפּאַר אָבער געהט זי מיט צוויי צוויעקעס אין די אויהערען, און זיי פּאַסען איהר, ווי מיינע וועהטיגען! ביזט עפּים א מבין, מאָטעל, אויף זיינע ליפּען? חא־חא־חא! און זי קוועלט נאָך אָן פון איהם, חא־חא־חא!...

אויף זיך דעם ראָק, אַרויסגעלאָפּען אין קאָנטאָר און אָפּגעזעסען דאָרט ביז שפּעט אין דער נאַכט. אויף מאָרגען — וויעדער דאָס אייגענע; אזוי לאַנג, ביז דער קרוב האָט א שפּיי געטהאָן און איז אוועקגעפאָהרען מיט לעדיגע הענד.

נאָר ניט אלע קרובים זענען גלייך; עס גיט זיך אויס אמאל אזא סמעליאק, פון וועמענס הענד עס איז שווער אזוי גיך זיך אַרויסצודרעהען! אזעלכער איז געווען דער „פעטער דן", וועלכער פערדיענט, אז מע זאל זאָגען וועגען איהם עטליכע ווערטער. דער „פעטער דן", מאיר'ס א לייבליכער פעטער פון דער מאַמע'ס צד, איז תמיד געווען א קבצן און האָט תמיד געצויגען ביי דער שוועסטער די קליי, בעת זי, מאיר'ס מוטער, איז געוואָרען א נגידית'טע. אליין האָט ער נישט געטהאָן קיין האַנד אין קאָלטע וואסער, האָט זיך גערעכענט פאר אַיין איידעלען אידען, וואָס קוקט־אריין אין א אידישען ספר; דערפאר האָט ער געפאָדערט פונ'ם שוואָגער, פונ'ם „בעל־עגלה", ער זאל איהם ביישטעהן אין זיינע נויטען, און וויפיעל מע האָט איהם געגעבען, איז איהם קארג געווען. א טויבער, מיט שטיקלעך וואטע אין די אויהערען, איז ער תמיד ארומגענגען אוו האָט געוואָרטשעט: ער האָט נעהאלטען. אז נאָר פאר זיין איידעלקייט אליין האָט שוין דער שוואָגער, דער בעל־עגלה. זיך בעדאַרפט טיילען מיט איהם אויף דער העלפט... צום סוף האָט ער איהם א שעה פאר'ן טוידט אפילו פערגעסען אריינצושטעלען אין דער צוואה אריין!... דער „פעטער דן" האָט דעמאָלט געשוואוירען ביי באָרד און פאות, אז צייט ער וועט לעבען וועט ער ניט אָנקוקען ניט די שוועסטער, ניט איהרע קינדער!... נאָר וואָס א מענש נעמט אויף זיך, איז נאָך אלץ וועניג. אין א צייט ארום. אז דער „פעטער דן" האָט דערהערט, אז זיין פלימעניק „מאיר־קוואשע" איז געוואָרען גאָר א גאנצער גביר, א מיליאָנער, האָט ער זיך מיישב געווען און איז זיך דורכגעפאָהרען צום פלימעניק, צום הערן פוהרמאן, א קוק טהון, וואָס טהוט זיך דאָרט אזעלכעס? פאָרט א פלימעניק, בלוט און פלייש!...

אז זיין נאָמען האָט אָנגעהויבען זיך הערען אויף דער וועלט, האָבען זיך צו איהם א לאָז נעטהאָן קרובים פון אַלע זייטען: אַלערליי פעטערס, מוהמעס, שוועסטערקינדער, מחותנים, אזוי גוטע בעקאנטע, חברים. לכתחילה איז פוהרמאן געווען שטאַרק צופריע־דען, וואָס דער אָדער יענער קרוב איז געקומען צו איהם צו־נאַסט; ער האָט איהם געמאַכט אזא ברייטען „ברוך־הבא", אז דעם קרוב האָבען זיך נעשטעלט טרערען אין די אויגען פאר פרייד און פאר דאָנקבארקייט.

— אָבער איך האָב געוואוסט, מאיר, דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דו האָסט מיך ניט פארגעסען!...

מאיר האָט איהם געגומען אונטער דער האַנד און האָט איהם אויסגעפיהרט איבער אַלע חדרים, געוויזען דאָס מעבעל, דעם גאַנ־צען הויף, די קלייטען, דעם קעלער — אַלץ, אַלץ! דער קרוב האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און נאָר געזאָגט: „ס ס ס ס ס!..." נאָכ־דעם האָט איהם מאיר געזעצט ביי'ם טיש אויבענאָן, געלעגט איהם אין טעלער אריין דאָס שענסטע און דאָס בעסטע און האָט נעקאָ־מאַנדעוועט מיט'ן משרת:

— אליק, א פלאַש דאָס... באָרדאָ! אליק, פון דעם בעסטען דאָס...

אָנגענאָסען דעם קרוב דאָס ערשטע גלאָז וויין, האָט ער איהם דערצעהלט, וואָס פאר א וויין דאָס איז, וויפיעל ער קאָסט און וועלכע פריצים טרינקען דאָ אזא וויין.

נאָר וויבאַלד דער קרוב האָט נאָר אָנגעהויבען פערהיסען זיך און דערצעהלען, וואָס פאר א ביטערע צייט היינט איז, וויי אזוי די פרנסה איז געשלאָגען, וויי אזוי מע וועדר אויסגעריסען, וויי אזוי ער האָט נעבאַך געהאַט איין אומגליק אויף זיך, עפּים א שרפה, א פראָצעס, — אזוי האָט זיך ביי פוהרמאַנען א ריס געטהאָן אין האַרצען: ער האָט באַלד דערפיהלט, אז דאָ איז עפּים ניט גלאַט, אז דאָס שמעקט מיט געלד. האָט ער אָנגעהויבען פינטלען מיט בי אויגען, שאָקלען מיט'ן קאָפּ און קרעכצען, און אויף גיך געחאַפּט

ניט רעדען, ניט עסען, ניט שלאָפען, דאָס נאַנצע הויז איז פול מיט'ן „פעטער דן"!... מאיר מאַכט שוין אַליין א רעדע מיט'ן פעטער מכח זיין קומען. ער פרעגט ביי איהם הויך, אויף קולי־קולות: וואָס ווייל ער, וואָס בענהרט ער, וואָס פערלאַנגט ער פון איהם?... דער „פעטער דן" האָט אָבער צייט. ער זאָגט:

— חאַפּ נישט, מיין קינד, האָב צייט א ביסעל! מיר וועלען נאָך שמועסען וועגען דעם אויך, אם ירצה שם! דערווייל זאָג מיר בעסער, מאיר־סערדצע, „אָט וואָס איך וועל דיך פרעגען...

ניט אזוי אָבער איז זיך בענאַנגען טייבעלע מיט איהרע קרובים. די מאַמע פוהרמאַן האָט זיך געשעמט מיט איהר אָרעמער פאַמיליע און נישט געקאָנט ליידען, אז עס איז צו איהר אַריינגעקומען אַזיין אָרעמער קרוב אין א צערישענער קאַפּאָטע, וועו די מאַמע פרידמאַן איז געווען ביי איהר צו־נאַסט; דערויבער האָט זי געטייליט מיט דער בריטער האַנד, נאַטירליך, אז מאיר זאָל נישט וויסען, נישט דערפאָר וויל זי האָט מורא געהאַט פאָר'ן מאַן — ניין! זי האָט שוין לאַנג געהאַלטען מאיר'ען שטארק אין די הענד — נאָר וויל עס איז איהר ניט אָננעשטאַנען, אז איהרע פריינד, איהר גילדענע משפּחה, זאָל דערפון אָנקומען צו איהר מאַן.

די מאַמע פרידמאַן איז געווען גליקליכער פון איהר. א נעזונדע און א פרייליכע, האָט זי געלעבט א גוטען טאָג, געוואוסט פון א וועלט צו זאָגען, שטארק ליעב געהאַט דעם מאַן, וועלכער איז אויסגענאַנגען נאָך איהרע טריט, געפיהרט זיך א סך פרייער פון טייבעלען, דהיינו: דעם פּאריק שוין לאַנג אַראָפּגעוואָרפען, נענאַנגען אין טהעאַטער, נעשלאָסען בעקאַנטשאפט מיט יונגע לייט. עס קאָן זעהר זיין, אז די מאַמע פוהרמאַן וואָלט זיך אויך דערלויבט אזוי צו לעבען, וועו איהר פאָטער זאָל ניט הייסען רב לייבצי רב פינחס'עלס און זי זאָל ניט הייסען נאָך עד היום „טייבעלע לייבצי'ס". אי, האָט זיך איהר נעבאַך נענלוסט אַראָפּווארפען דעם פּאריק און ארויסשטעלען חאָטש א ביסעלע איהרע שענע שוואַרצע האָר! ביי איהר איז דאָך שענערע האָר, ווי ביי דער „נעלער"

דער „פעטער דן" איז ניט געקומען צו הערדן פוהרמאן, ווי עס קומט א גאסט — ניין! דער „פעטער דן" איז צו איהם גע־קומען, ווי מע קומט צו זיך אהיים פון א ווייטער נסיעה. פריהער האָט מען אריינגעוואָרפען גלייך אין זאל אריין א פערשמירטען, א פערשטונקענעם זאק מיט חפצים, א גרויסען קישען, פון וועלכען עס זענען געפלויגען פערערען א סך, א גרויסען בלעכענעם טשייניק, א פלאש פון בראָנפען, א טלית־ותפילין. און אלייין איז דער „פע־טער דן" אריין מיט'ן וואָלפענעם פעלץ (עס איז געווען ווינטער־צייט), מיט א גרינער שאל, מיט שטיוועל און מיט אזא ליארעם, אז אלע זענען טוידט געבליבען פאר שרעק. וואָס איז דאָס פאר א שלאָק? ווער איז דאָס?...

— דאָס בין איך! איך בין עס! דו האָסט מיך ניט דער־קענט? האר אוים א ביסעלע — אָט וועל איך זיך אויסטהון און א ביסעל זיך אָנווערעמען. אי, א קעלט, א ביטערע קעלט!... אזוי? דו זיצט זיך טאקי קיין מעשה ניט! הערסט דו!... און דאָס איז דיין ווייבעל?... קום נאָר אהערצו, מאיר'ל, נא דיר אָפּ שלום־עליכם! א־א־א! מחיה־נפשות אָט דאָ ביי דער הרובע!... א ביסעל בראָנפען וועט מסתמא זיין? הא? ווי מיינסט דו, אשטיינער? אָט וואָש איך די הענט און דאָווען־אָפּ מעריב, וועלען מיר א קאָפּ שמועסען...

מאיר ציטערט פאר כעס און קריצט מיט די צייהן: ער גע־דענקט נאָך דעם „פעטער דן" פון יונגעלווייז, ווי אזוי דער טאטע האָט געליטען פון איהם! נאָר וואָס טהוט מען מיט א פעטער? ארויסטרייבען קאָן מען איהם ניט! מע דארף איהם עפּים געבען, עס העלפט זיך נישט — אבי גיכער פּטור ווערען!

נאָר פון דעם „פעטער דן" וועדר מען ניט אזוי גיך פּטור: ער הערט ניט וואָס מע רעדט צו איהם... מאיר שרייט צו איהם אויף א קול — ענטפערט ער גאָר בויבעריק! ער שטופּט וואָטע אין די אויהערען און צעלענט זיך אין זאל, ווי ביי זיין טאטען אין ווינגאָרטען. ער פּראָומערט אלעמען דאָס לעבען. ער לאָזט

קוקענדיג אַראָפּ אויף די שפּיץ שטיוועל מיט פערפלאַמטע באַקען און מיט א צעבלאָזענער נאָז, און די הענד ציטערען ביי איהם, און דער שטערן שוויצט.

א שווערע צייט איז דאָס געווען פאר דעם הערר מיט דער מאַדאָם פוהרמאן; א שווערע צייט פאר די דיענסטען אין שטוב; נאָר שווערער פון אלעמען איז דאָס פאר מאַטעל פרידמאן! ער פיהלט, ווי נידעריג, ווי ניט־עהרליך ער בעגעהט זיך מיט זיין חבר, וואָס האָט איהם כמעט ביי זיין לעבען דערהאלטען מיט דער ירושה! נאָר די מאַדאָם פרידמאן נעמט אויף זיך די עבירה. זי איז ערב פאר אלץ. זי האָט א סך אורזאַכען, אז דעם שותף, דעם גראָבען פוהרמאן, קומט מעהר ניט ווי פופציג טויזענד רובל. דאָס איז אויך צופיעל: ער האָט קיינמאל נישט געארבייט, און, פערקעהרט, אלץ נעגעסען פונ׳ם גרייטען, און זי, די יאשטשערקע, האָט אויסגעהאלטען א גאנצע משפּחה מיט טונעיאדצעס, לעדיגנגעהערס...

די מלחמה האָט זיך געצויגען א פּאָר חדשים. טייבעלע טרייבט דעם מאן, ער זאל לויפען, ווייגען, שרייען, זיך פערלאָזען אויף מענשען. פרידמאן איז מרוצה זיך פערלאָזען אויף מענשען.

— אויף מענשען?! — שרייט מלכה פרידמאן. — אויף מענשען? מיין טאטענ׳ס ווייגקעלער? מיין מאנ׳ס האַרעוואניע? איך וויל ניט קיין מענשען! איך דאַרף ניט קיין מענשען!...

איין עק — א סוף! שוין צעטיילט. דאנקען גאָט — נע־פּטר׳ט!

ביי די פרידמאנס איז גאנץ ליכטיג און פרייליך. דער הערר פרידמאן זיצט ביי זיך אין קאבינעט, ווי תמיד, איבער זיינע חשבונות. ער איז שטאַרק פערטראַכט, און ווי א קליין וואלקענדעל פליהט־דורך איבער זיין געזיכט און לענגט א קנייטש אויף זיין הויכען וויסען שטערן. נאָר אָט עפענט זיך די טיר און עם געהט אריין די מאַדאָם פרידמאן, געזונד און שען, פרייליך און צופריעדען. איצט איז זי די איינציגע בעל־הבית׳טע איבער׳ן גאנצען רייכטום, שוין פּטור געוואָרען פון די שותפים! זי געהט־צו

מאדאם פרידמאן !... ניט קאנענדיג דערגרייכען איהר ווילען, האט זי אלץ שטארקער און שטארקער פיינט געקריגען איהר פריינדין — די מאדאם פרידמאן; איהר געלעכטער, איהרע „געלע" ניט־צוגע־דעקטע האר האבען איהר געברענט די אויגען און געשטאכען אין הארצען! די מאדאם פרידמאן האט דאם נאנץ גוט געוואוסט, און האט שוין לאנג געפיקט מאטלען אין קאפ אריין, אז עם וואלט שוין צייט געווען אפטיילען זיך פונ׳ם שותף און אנהויבען זעלבסטשטענ־דיג צו לעבען אויף דער וועלט...

— אודאי, זאג איך דיר, וועסט דו זי אוועקקויילען! — האט איהר מאטעל דערויף געענטפערט. — דו וועסט איהר גאר מאכען דעם טוידט! דו ווייסט, מלכה, וויפיעל, אשטייגער, עס קאן איהם ארויסקומען אויף זיין חלק? אנו, טרעף! וועסט טרעפען, צי ניין?

— וויפיעל?

— כמעט דריי הונדערט טויזענד קערבלעך! דו פארשטעהסט צי ניין?...

— אט דעם סטאראוש?!... אט דער יאשטשערקע?!...

און מלכה׳ן איז אריין א שלעכטער געדאנק אין קאפ אריין... דער דאזיגער געדאנק האט זי לאנג־לאנג נישט געלאזט רוהען, ביז זי האט אנגעהויבען מוטשען דעם מאן, וואס האט זי תמיד גע־פאלגט, אזוי אז ער האט צולעצט אויך מסכים געווען דערויף.

אויף וואס האט ער מסכים געווען? דאס האבען זיי ביידע צוויישען זיך קיינמאל ניט גערעדט, נאר זיי האבען ביידע פער־שטאנען איינער דעם אנדערען אהן וועלטער.

און אט זיצען זיי ביידע: פרידמאן און פוהרמאן. פרידמאן רעדט און מאכט מיט דער האנד; ער וווייזט דעם שותף פאפיערען, חשבונות; ער וואלפט אויף די ביינדלעך; ער שוויצט און פער־ענטפערט זיך און רעדט מיט גרויס היץ:

— פארשטעהסט צי ניין? פארשטעהסט צי ניין?...

— יא! איך פארשטעה, ווי אזוי דאס... פון וואנען אבער קומט עס, אז עס זאל זיין אזוי דאס?... — פרעגט איהם פוהרמאן,

דאָס אכטע קאפיטעל.

א פּלחמה צווישען דעם אייזערנעם באלקאן און די רויטע לאדעו.

אלץ איז געווען ווי פריהער: אי דער שענער מויער, אי די סקלאדען, אי די קלייטען, אי די פּריקאזטשיקעס מיט די ווייסע פּאדטיכער, אי דער קאסיר מיט דער פּען הינטער'ן אויהער — אלץ, אלץ ווי פריהער. נאר די גרויסע שילד מיט די גרויסע נילדענע אותיות „פּרידמאן עט פּוהרמאן" איז ניטאָ. אויף איהר ארט העננט שוין איין אנדער שילד, א גרעסערע און א שענערע, מיט שרעקליך גרויסע בוכשטאבען: „פּרידמאן". אויבען, אויפ'ן איי־זערנעם באלקאן, זיצט די מאדאם פּרידמאן, און ארום איהר זיצען יוננע לייט, פּרויען, בעקאנטע — און מע טרינקט טיי. עס איז גאנץ פּרייליך; אלע רעדען און לאכען. די מאדאם פּרידמאן קוקט אראָפּ פּונ'ם הויכען באלקאן אקעגען, אויף א קליין ווייס שטיבעל מיט רויטע לאדען ביי די פענסטער. זי לאזט נישט אראָפּ קיין אויג פּונ'ם דאזיגען שטיבעל. זי זהעט, זי פיהלט, ווי א פּאר שווארצע אויגען קוקען דארט דורכ'ן פענסטער גלייך אויף איהר מיט קנאה און מיט שנאה. די מאדאם פּרידמאן געהט אין א לייכט ווייס קלייד. איהר האנד ליגט אויף דער פּארעגטשע פּונ'ם באלקאן, און א גרינג ווינטעלע פער'נגב'עט זיך צו איהר אין אר־בעל אריין און דעקט אָפּ איהר האנד, איהר ווייסע פּעטע האנד. די צווויי שווארצע אויגען, ווָאס קוקען אויף איהר דורכ'ן פענס־

צום מאן, לעגט־אנידער איהר פעטע האנד אויף זיין דארע פלייצע. ער טהוט זיך א וואַרף און דערזעהט מלכה'ן. א, מלכה?... ער האָט נאָר ניט געהערט, ווי זי איז אריינגענאנגען! זי ווי! וויסען, וואָס איז ער אזוי פערטראכט, פערזאָרגט? גאָרניט! גאָרניט! ער פערענטפערט זיך און האפט ארויס א שטיקעל פאפיער פונ'ם שופלאָד און ווייזט איהר מיט'ן פינגער, אָהן ווערטער. זי קוקט לאנג־לאנג, און א רויט צוויקעל בערעקט איהר געזיכט. אויפ'ן שטיקעל פאפיער שטעהט א 5 מיט פינף נאָלען, אָט אזוי: 500,000.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר מאָטעל פרידמאן. — דו פארשטעהסט צי ניין?...

א! זי פערשטעהט שוין זעהר גוט! דאָס הייסט אזוי גרויס, ווי פינף הונדערט טויזענד רובל! א האלבער מיליאָן!...

דע האָר, מיט גרויע אויגען און מיט א ווייס געזיכט, קלעַרַען זיי זיך:

„אָט איז ער שוין, איהר „קדיש"! א לאַנגער, א ווייסער גאַלאַגאַנסקער האָהן... זי מיינט, אז איהר באָרים וועט זיין א דאָקטאָר... עס וועט איהר נאָך פריהער די אויגען ארויסקריכען, ביז ער וועט אמאָל עפּים ווערען! אזוי לאַנג קרענקט זי, ווי לאַנג מיין ראָזע וועט אפילו וועלען קוקען אויף איהר באָריסען מיט די לאַנגע פּיס! א! אָט געהט מיין ראָזעטשקע! טראָגט מיט זיך ביכער, נאָטען. עס קעהר איהר גוט שטעכען, דער „גראָבער"! איך וויים — זי פערגינט מיר ניט מיט'ן גאַנצען האַרצען!"...

* * *

„א! אָט געהט זי, די „קאַרלעטשקע"!" — קלערט זיך אין דער דאָזיגער מינוט די מאַראַם פּרידמאַן אויפ'ן באַלקאָן. — „פונקט אזוי גרויס ווי די מאַמע איהרע, און גרין אויך אזוי ווי די מאַמע, און מיינט אויך, אז יעדער קוקט אויף איהר און איז זי מקנא. שא! זי טראָגט, דאַכט זיך, עפּים א ביכעל? א גאַנצע מלומדת, א קאַטאָווער א ביסעל? זי שפּיעלט אויפ'ן טאָפּטשאַן, חא־חא־חא!"...

און א בייזער געלעכטער, פול מיט סם־המות, גיסט זיך פונ'ם הויכען אייזערנעם באַלקאָן אַראָפּ אויפ'ן נידעריגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען. און צוויי שווארצע אויגען ווארפען פון זיך פייער צוריק אַרויף אויפ'ן אייזערנעם באַלקאָן.

די דאָזיגע צוויי שווארצע אויגען געהערען צו דער מאַראַם פּוהרמאַן, און דער שענער אייזערנער באַלקאָן — צו דער מאַראַם פּרידמאַן.

נישט מעהר ווי זעכצעהן־זיבעצעהן יאָהר צוריק זענען די דאָזיגע צוויי ווייבלעך געוועסען ביידע אויף אין קאַנאַפּע, געקנאַקט צוזאַמען ניסלעך, געגעסען אייננעמאַכטס, געלאַכט און געשפּעט

טער פון׳ם ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, טרעטען־אָפּ פון זייער אָרט, טהוען א שפּיי און קעהרען זיך אום צוריק צום פענסטער און קוקען ווייטער ארויף אויפ׳ן באלקאָן. וויפיעל שמערצען, וויפיעל קנאה, וויפיעל שנאה נעהען־ארויס פון די דאָ־זיגע שווארצע אויגען צום באלקאָן, און וויפיעל שלעכטינקייט, וויפיעל נקמה גיסט זיך פון׳ם באלקאָן אראָפּ אויף דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, מיט די שווארצע אויגען, וואָס טרעטען קיינמאָל ניט אָפּ פון׳ם פענסטער.

אלע טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי עס פאָהרט־צו צום טויער א גלענצענדער פאעטאָן, און די „גאלע", די גראָבע מאדאם פרידמאן, זעצט זיך קוים אריין, און א פּאָר טייערע פערדלעך טראָגען זי אוועק צום טייך זיך באָדען. א נאָנצען טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי אונטען, אין די סקלאדען, קאָכט ווי אין א קעסעל, דער עולם שטופּט זיך, מע לייזט נאלד, און גרויסע שווערע פּעק מיט סחורה קאטשעט מען אריין און ארויס. און אויבען, אויפ׳ן באלקאָן, לעבט מען א גוטען טאָג. מע פרעסט און מע זויפט און מע טהוט זיך אָן אלע פערגעניגענם! די רייכסטע לייט פאָה־רען־צו אהין מיט ווייזיטען, אָפטמאָל טאנצט מען דאָרט און מע הוליעט־אָפּ א נאנצע נאכט ביז׳ן וויסען טאָג אריין, און בעת דאָ עפענט מען נאָר אויף די רויטע לאָדען, שטעהט שוין דאָרט דער לאקיי אָדער דאָס שטוב־מיידעל און טרייסעלט־אָפּ דעם שטויב פון די טייערע דיוואנעם מיט די סאמעטענע קלייד־ער, און דער שטויב פליהט און לעגט זיך דאָ אויף די רויטע לאָדען, ווי בכיון, ווי אויף צור־להכעיס... אז צום באלקאָן פאָהרט־צו די מאדאם שפּיענעל־גלאָז, די מאדאם רענענבויגען אָדער די מאדאם שטעבענהאלץ, וויסען שוין די שווארצע אויגען, וואָס מע רעדט דאָרטען: זיי טרעפען, זיי פיהלען, וואָס זאָגט די מאדאם שפּיענעלגלאָז, וואָס דערצעהלט די מאדאם רענענבויגען און פון וועמען לאכט די מאדאם שטעבענהאלץ. און אז די שווארצע אויגען דערזעהען ארויסגעהן אויפ׳ן באלקאָן א הויכען יונגען מאן מיט לאנגע בלאָנ־

גליקליך ווערען; אזוי האָבען איהם געוואָגט זיינע אדוואָקאטען. נאָר דער סוף האָט בעוויזען, אז דאָס וואָס פוהרמאן פלעגט זיך אזוי גרינג, אומבעטראכט חתמ׳ענען אויף יעדען פאפּיער, וואָס פרידמאן האָט איהם אונטערגעזעצט, האָט איהם געקויפלעט ביז גאָר, און דער פראָצעס האָט איהם אויך אָפּגעקאָסט א שענע קאָפּיקע. דעמאָלט האָט פוהרמאן דערזעהען, אז קיין אנדער געשעפט איז ניטאָ, אויסער ווי געבען געלד אויף פראָצענט, זיין א מלוה אדער א „באנקיר״ — איז ער געוואָרען א באנקיר.

דער געדאנק, אז דער, וואָס דארף דאָס געלד, וועט מוזען צו איהם אָנקומען, איהם בעטען, האָט איהם דערהאלטען ביי׳ם לעבען, און די ערשטע עטליכע יאָהר האָבען די פוהרמאנס דערזעהען, אז נאָך אין צעהן יאָהר ארום קאָנען זיי ווערען גבירים, און זייער שכן פרידמאן, פליהענדיג און טראסקענדיג, קאָן פלאָצען און בלייבען באנקראָט, און אפשר נאָך אָנקומען צו זיי, צו די פוהרמאנס, ווי אמאל... די דאָזיגע זיסע האָפענונג האָט זיי געצוואונגען צו פער־געסען אָן דעם אומגליק, וואָס זיי האָבען געהאט, און זיי האָבען געזומען שיינדען די פעל פון זייערע בעלי־חובות, רייסען פראָצענט פון פראָצענט אויף וואָס די וועלט שטעהט!

פוהרמאן איז שוין קליגער געוואָרען און האָט שוין אָנגע־הויבען היטען חשבון: זיין פריהעריגער שותף האָט איהם גע־קאָסט געוג רבי־געלד. און ווי גליקליך זענען זיי געווען דעם טאָג, ווען זיי האָבען דערהערט, אז מע רעדט אויף פרידמאנען עפּים ניט פרייליך, גאָר ניט פרייליך, זעהר־זעהר ניט פרייליך! פוהרמאן האָט נאָך א מאל איבערגערעדט דאָס „וואָכצעטעל״ און האָט דערזעהען, אז איבעראיאָהר קאָן געמאָהלט זיין, ער זאָל האָבען א הונדערט טויזענד רובל! דאָס יאָהר איז אוועקגע־גאנגען; פרידמאן האָט אָנגעהויבען נאָך מעהר גלאנצען, נאָך מעהר קלינגען אויף דער וועלט, און זיי, די פוהרמאנס, האָט איין פריץ אָנגעוועצט פופציג טויזענד רובל. וויעדער א פראָ־צעס, וויעדער אדוואָקאטען, וויעדער אומזיסטיגע הוצאות מיט

פון דער גאַנצער וועלט, גאַלעבט ווי צוויי שוועסטער, ווי צוויי טרייע ליבענדע שוועסטער — און אַצינד?

נאָר ווי טרויעריג די לאַנג איז געווען צוויישען אָט די צוויי פרויען, איז זי צוויישען זייערע מאַנען נאָך טרויעריגער געווען; דער חילוק איז נאָר, וואָס די ווייבער האָבען געפיהרט איין עפענט־ליכען קריעג צוויישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאָדען, און זייערע מאַנען האָבען מלחמה געהאַלטען צוויישען זיך פער־שטעלט, בעהאַלטען, טיף־טיף אין זייערע הערצער. קיינער האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס האָט זיך דער הערר פוהר־מאַן, זונט ער האָט זיך אָפּגעטיילט פון׳ם הערר פרידמאַן, פער־שלאָסען ביי זיך אין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, אזוי אז מע האָט איהם שוין מעהר נישט געזעהן, ווי ער שפּאַציערט־ארום אי־בער דער שטאָדט מיט א פערריסענער נאָז, מיט א גרויסען בויך און מיט די הענד אין די קעשענעס, ווי פריהער. ער האָט זיך פערשלאָסען אין דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל, וועלכס ער האָט זיך געקויפט באַלד נאָך דער „חלוקה", און האָט צוגעשלאָגען אויף די פענסטער שטארקע אייזערנע לאָדען, וואָס איהם איז אויסגעקו־מען אָפּצופאַרבען מיט רויטען, און האָט שוין מעהר ניט געוואָלט ארויסטרעטען פון שטוב, וואו ער האָט פערבראַכט א סך יאָהרען, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף א האַרטער סיראַטענער סאָפע, אָדער זיצענדיג אין א סיראַטענער קרעסלע און ציהענדיג א פאַסקודנעם פאַפּיראָס. ניטאָ שוין אמאָליגע וויבער פאַטעלען! ניטאָ די סא־מעטענע דיוואַנעס! ניטאָ יענע שמעקענדיגע ציגארען!...

תחילת, אז פוהרמאַן האָט זיך צעטיילט מיט פרידמאַנען, האָט ער געוואָלט אויפּברעכען אקענען איהם א קאָנקורענציע. איז ער אוועקגעפאָהרען און האָט געבראַכט א גרויסען טראַנספּאָרט ווייז און האָט אין א פערלויף פון א האַלב יאָהר גע׳פטר׳ט שענע עטליכע קערבלעך. האָט ער דערזעהען, אז ער קאָן זיך מיט פרידמאַנען ניט שפּיעלען. אין יענער צייט האָט ער א חוץ דעם געפיהרט קענען דעם שותף א גרויסען פּראָצעס, פון וועלכען ער האָט בעראַרפט

לעבט, וואס זי טראגט־איבער — זי האט איהר אבער נישט געקאנט העלפען מיט גארניט: ערשטענס, איז זי אויך געווען דאס זעלבע שוואכע בעשעפעניש, ווי איהר מוטער, און, צווייטענס... נאר דאס ווערד ביי אונז דערצעהלט אין פאלגענדען קאפיטעל.

אומזיסטיגער מיה. ניין! מע דארף זיין נאָך מעהר געהיט אוּן מע דארף רייסען די הויט!... מע דארף לעבען מיט חשבון אוּן מע דארף היטען דאָס קערבעל! וואָס וועט זאָגען דער אייזערנער באַלקאָן, אז די רויטע לאָדען וועלען בלייבען אָהן א גראָשען געלד?... אוּן די פוהרמאַנס זענען געוואָרען אזוי קאַרג, אז קיין אָרעמאַן האָט נישט אריבערגעטרעטען זייער שוועל; קיין אָרעמער קרוב איז שוין מעהר צו זיי נישט געקומען; דעם „פעטער דן" האָט פוהרמאַן אָהן צערעמאָניעס ארויסגעטריבען אוּן זיין גאַנץ ביטער האַרץ האָט ער אויסגעלאָזט צו איהם. אפילו די גילדענע משפחה פון רב לייבצי רב פינחס'ע'ס פאַמיליע האָט שוין אויך מורא געהאַט בעווייזען זיך צו די פוהרמאַנס. טייבעלע האָט דאָס אפילו נישט געוואָלט ליידען, נאָר פון דער צייט אָן, וואָס זיי האָט אָנגעהויבען דאָס גליק געהן צוריק, איז מאיר געוואָרען אזוי צערייצט און צעבייזערט, אז טייבעלע האָט אָנגעהויבען פאָר איהם דרך־ארץ האָבען, מורא האָבען, אזוי לאַנג אזוי בריים, ביז פוהרמאַן איז געוואָרען א דעספּאָט ביי זיך אין הויז, א טיראַן, וואָס יעדער האָט געציטערט פאָר זיין פּאָרע, פאָר זיין קוק. א שטילער פון שטענדיג אָן, האָט פוהרמאַן נאָך מעהר פיינט געהאַט אצינד צו רעדען, פערבענגען, ווי דער שטייגער איז, מיט'ן ווייב, מיט'ן קינד, און האָט זיי שטרענג פערבאָטען, אז דער נאָמען „פרידמאַן" זאָל ניט דערמאַנט ווערען ביי איהם אין שטוב!... אויף טייבעלען איז געקומען א שווערע צייט, דאָס לעבען איז איהר קיין לעבען נישט געווען: פון איין זייט דער מאַן דער דעספּאָט, און פון דער אַנדערער זייט דער אייזערנער באַלקאָן. און גאָט ווייסט, צו וואָס זי וואָלט געקומען, ווען ניט איהר אייניציגער טרייסט אויף דער וועלט, איהר טייערסטער חיות, איהר אייניציגע טאָכטער, איהר קינד — ראָזעטשקע, מיט וועלכער זי האָט פערבראַכט איהרע גאַנצע יאָהרען און טעג, און פאָר וועלכער איהר האַרץ איז געווען תמיד אָפען. נאָר דאָס דאָזיגע קינד האָט געזעהען און געפיהלט, ווי אזוי איהר מוטער

פֿאר איהר ווייגען, פֿאר איהר בלאָזען זיך, פֿאר איהר נדלות און אלע איהרע אַנדערע מעלות, וואָס זי האָט נעהאַט בירושה פון איהר טאַטען. באָריס, פערקאָהרט, איז געווען א פרייליכער, א לעבעדיגער, א געזונטער יונגאַטש און האָט נישט געקאָנט סובל זיין ראָזעטשקע'ס קוויטשענדיג קול'כעל און האָט נישט געקאָנט אָנקוקען איהרע שטענדיגע פערווייגטע שווארצע אויגלעך. ביז ער האָט זיך גאָר אויפגעהערט מיט איהר צו בעגענענען. און אזוי איז אַוועקגענאַנגען א צייט מיט יאָהרען.

אין דער דאָזיגער צייט איז ראָזע געוואַכסען אליין, אָהן חבר'טעס, אָהן בעקאַנטע, און איהרע יונגע קינדערשע יאָהרען זענען גענאַנגען זעהר אומעטיג, אייגפאַך, טרויעריג: די מוטער איז געווען פערנומען פריהער מיט פליאָטקעס, נאָכדעם מיט'ן פראָצעס, און צולעצט מיט'ן אייזערנעם באלקאָן, פון וועלכען זי האָט קיין אויג נישט אראָפגעלאָזט. און דער פאָטער האָט איהר פון קינדווייז אָן בעווייזען, אז ער איז א פאָטער און פאר איהם דאַרף זי דרך־ארץ האָבען. זעלטען האָט זי זיך געזעהען מיט'ן פאָטער: קומענדיג פונ'ם שרייבער, האָט זי אליין אָפּגענעסען און געגומען זיך צום ביכל; צום פאָטער אין קאָבינעט אריין האָט זי מורא געהאַט אריינצוגעהן, סיידען אמאל פער'ננב'ענען זיך, דורך א שפּאָרינקעלע חאָפּען א קוק — און אנטלויפען. מיט דער מוטער האָט זי יא ליעב געהאַט צו זיצען און דער־צעהלען איהר מעשיות, נאָר מיסטענטיי האָט די מוטער פער־בראַכט ביי'ם פענסטער, קוקענדיג ארויף אויפ'ן באלקאָן, — און אין יענער צייט האָט מען זי ניט געטאָרט אָנריהרען און איבער־שלאָגען איהר די געדאַנקען, און ניט איין מאל האָט ראָזעטשקע געהאַפט פעטש פון דער מוטער דערפאָר, וואָס זי איז געקראָכען צו איהר דעמאָלט, בעת זי איז געזעסען ביי'ם פענסטער און גע־קוקט ארויף אויפ'ן באלקאָן. פון דעמאָלט אָן האָט שוין דאָס קינד גע־וואוסט, אז וועו די מוטער זיצט ביי'ם פענסטער און קוקט א ה י ן, טאָר מען צו איהר ניט צוגעהן...

דאָס נייענטע קאפיטעל.

א פלאם־פייעריגע ליעבע צווישען דעם אייזערנעם באלקאָן און די רויטע לאָדעז.

דער אייזערנער באלקאָן און די רויטע לאָדען זענען געווען פערבונדען צווישען זיך ניט נאָר מיט קריעג אליין, ניט נאָר מיט קנאה, מיט שנאה, מיט נקמה און מיט שלעכטיגקייט; דעם אייזערנעם באלקאָן מיט די רויטע לאָדען האָבען, אחוץ דעם, פערבונדען צוויי יונגע הערצער מיט די שטארקסטע קייטען פון דער ערשטער, זיסער און צויבערליכער ליעבע! ניט איין מאָל האָט דער אייזערנער באלקאָן געשיקט צו די רויטע לאָדען הייסע, פלאמפייעריגע בריוועלעך, און די רויטע לאָדען האָבען געענטפערט דעם אייזערנעם באלקאָן מיט זודיגע ווערטער, מיט ברענדיגע אויגען, מיט קלינגענדיגע קושען. דער אייזערנעם באלקאָן האָט נישט געקאָנט לעבען אָהן די רויטע לאָדען, און די רויטע לאָדען האָבען פערגאָסען הייסע טרערען, ווען זיי האָבען נישט געזעהען פאר זיך דעם אייזערנעם באלקאָן.

באָרים פרידמאן און ראָזע פוהרמאן, וואָס זענען פון קינדווייז געוואכסען אונטער איין דאך, דערצויגען געוואָרען גלייך, געלערנט ביי איין לעהרער, האָבען זיך די ערשטע יאָהרען פיינט געהאט אזוי שטארק, אז ניט איין מאָל האָבען זיך איבער זיי די מוטערס צווישען זיך געקריעגט און גערישען. באָרים האָט תמיד בייגעקומען די קליינע ראָזעטשקע און האָט זי אפטמאָל געשלאָגען

די מוטער לײגט מיט׳ן פּנים אין קישען, און די טאָכטער זיצט נאָהענט נעבען איהר און ציטערט, ווי א שעפּעלע. זי האָט מורא אויפהויבען די אויגען, און איז זיך מחיה, ווען „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען. דער פּאָטער הייסט ביי די דאָזיגע צוויי פּרויען „ער"; קיין אנדער נאָמען האָט ער ביי זיי ניט.

— שטעה אויף, מאָמע, „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען און לײגט שוין אויף דער סיראָטענער סאָפּע...

טייבעלע שטעהט אויף מיט רויטע אויגען, און צווישען דער מוטער מיט דער טאָכטער פערבינדט זיך א לאַנגער שמועס, נאָר שטיל, קוים וואָס מע הערט. פון אלץ, פון אלץ וועלכע דאָ איבער־נערעדט: ווי אזוי זי, טייבעלע, איז אמאָל געווען גליקליך. ווי אזוי זיי זענען אמאָל געווען רייך. אמת, זיי זענען אצינד אויך ניט אָרעם; עס קאָן זיין, אז זיי זענען אצינד רייכער ווי אמאָל, נאָר זי ווייסט עס ניט. דאָס ווייסט „ער"... „ער" האלט דאָס נעלד אין קאַסטען, אין דעם אייזערנעם קאַסטען. דאָרט לײגען א סך פּאַפּיערען, וועכסלען, דאָקומענטען, באַנקאָווע ביליעטען, משכונות, נעלד, און נאָר „ער" אליין געהט צום קאַסטען. „ער" האלט ביי זיך די שליסעלעך, און זי האָט מורא צו זיי זיך צוצו־ריהרען. זי ווייל איהם ניט פרעגען: זי איז געהרען, אז „ער" טשעפּעט זי ניט. און אלץ איבער זיי, איבער אָט די מערדער, וואָס אויפ׳ן אייזערנעם באלקאָן!...

— וואָס איז דאָרט ביי אייך פּאַר סודות? — שרייט פּוהר־מאָן, לײגענדיג אויף דער סיראָטענער סאָפּע.

פּוהרמאָן ציטערט פּאַר א שאָרך... ער האָט מורא פּאַר גנבים, פּאַר גזלנים, מע זאָל איהם חלילה ניט בעפּאלען. ער פערלאָזט זיך אויף קיינעם ניט. אליין פערמאַכט ער אלע נאכט די רויטע לאָדען, פערשליסט די טיר און חאפּט זיך אויף עטליכע מאָל אין דער נאכט און טאָפּט דעם אייזערנעם קאַסטען, די שליסעל. אויף יעדען בעזונדער קוקט ער מיט מורא, מיט חשד. יעדער איז איהם עפּעס ווי פערדעכטיג. אפילו דאָס ווייב, דאָס קינד וואַרפען אויך

ערשט דעמאָלט, אז ראָזע איז אלט געוואָרען דרייצעהן יאָהר און איז שוין געגאַנגען אין פּאַנסיאָן, איז זי געוואָהר געוואָרען, וואָס בעטייט אָט דער דאָזיגער אייזערנער באַלקאָן און פּאַר וואָס קוקט אהין די מוטער מיט אזא פּייער. וויפּיעל שרעקליכע זאכען האָט ראָזע זיך דעמאָלט אָנגעהערט פון דער מוטער! פון וויפּיעל שלעכטיגקייט, פערדאָרבענהייט און אומראַנקבאַרקייט איז זי נע־וואָהר געוואָרען צו דרייצעהן יאָהר!

— מאַמעניו! טייערע מאַמע! קוק נאָר ניט אהין!...

און אלייו פלעגט זי זיך פער׳גנב׳ענען און חאפּען א קוק ארויף, אויפ׳ן באַלקאָן, און לאַנג־לאַנג קוקען אויף דער גראָבער מאדאם פרידמאַן, ווי אזוי זי וואַרפט זיך אריין אין דער קאַרעטע אריין און פליהט־ארום צווישען די קלייטען און ברענגט צו פיהרען אהיים פּעק מיט סחורה, מיט עסענוואַרג, און ווי אזוי געסט פאָהרען־צו און פאָהרען־אָפּ — און זיי, די פוהרמאַנס, קוקען ניט אָן כמעט די ליכטיגע שיין, קיינער פאָהרט צו זיי ניט, און זיי קענען זיך מיט קיינעם ניט, און אין שטוב פיהרט מען זיך ווי ביי דעם ערגסטען קבצן: דער פאָטער טיילט אלייו ארויס אין מארק אריין, און נעמט־אָפּ חשבון ביי דער אידינע פון פלייש, פון זאלץ און פון ציבעלעס, און אמאָל צעבייזערט ער זיך אזוי אויף דער מוטער, אז זי פאלט אריין אין בעט אריין און בעוואשט זיך מיט טרערען.

— דו פארגעסט זיך? — שרייט אויף איהר דער פאָטער. — דו ווילסט מיך בדלות שטעלען, איך זאָל דארפען געהן איבער די הייזער איבער דיר, דו אויסברענגערין? אלע טאָג א האלב פונט ליכט? וועד פארמאָגט דאָס אלע טאָג צוויי פונט פלייש? געגוג איין מאָל אין טאָג עסען פלייש ביי אָט אזא יקרות! עס איז נאָך קארג, וואָס די קעכין בא׳גנב׳עט מיך אלע טאָג, אלע שעה, אלע מינוט, אלע רגע, און מע צעטראָגט מיר די ביינער פון אלע זייטען? מע ראָבעוועט, מע גול׳ט, מע רייסט פון די הענט, און קיינער זאָגט ניט א וואָרט!...

טייבעלע פּערגעסט זיך: זי מיינט, אַז דאָס איז אמאָליגע יאָהרען, בעת זי האָט געקאָנט אַ געשריי טהון אויף מאיר'ען, אַזוי אַז ער זאָל צובייסען די צונג. זי שטעלט־אָן איהרע שוואַרצע אויגען אויף איהר מאַן און הויבט־אָן צו טענה'ן פּאַר איהר קינד:

— איך פּאַרשטעה ניט, וואָס איז דאָ פּאַרהאַן מורא צו האָבען פּאַר אַיין אייגען קינד? ובפרט...

— שא־שא! — הויבט אויף איהר אָן מאיר צו שרייען, מאַכענדיג מיט די הענד. — זעה נאָר, ווי מע האָט איהר דאָ אָנגעריהרט דעם דאָס... דעם האָנאָר! איך זאָל דיך וועלען פּאָלגען, וואָלטען מיר שוין לאַנג באַראַרפט געהן אין די דאָס... אין די הייזער! דו קעהרסט מיינען, אַז ביי מיר איז פּולע קאַסטענס מיט דאָס?...

די מאַדאַם פּוהרמאַן געהט־אַוועק פּונ'ם מאַן מיט אַ ביטער האַרץ, — און עס געהען ווייטער פּינסטערע, ווייסטע, טרויעריגע טעג, לאַנג־לאַנג, אָהן אַ סוף, אָהן איין עק! די מוטער זוכט איהר טרייסט ביי איהר קינד, ביי איהר אייניציגער טאָכטער, ביי איהר טייערער געטרייער רעזעטשקע, און איהר טייערע געטרייע רעזעטשקע זוכט איהר טרייסט אין אַ בויגעלע פּאַסט־פּאַפּיער, וועלכס איז בעשריבען געדיכט פון אַלע פיער זייטען, מיט אַ סך פּאַסקעלעך און מיט אַ סך פּינטעלעך. אין דעם דאָזיגען בויגעלע פּאַסט־פּאַפּיער, וועלכס ראָזע טראָגט ביי זיך אויפ'ן הארצען און לייענט דאָס נאָר בייגאַכט, ביי אַ צווייגראָשענדיג ליכטעל, בעת די גאַנצע שטוב שלאָפט שוין לאַנג, שטעהט געשריבען דאָס דאָזיגע:

„מיין נשמה, מיין לעבען, מיין מלאך — ראָזע!... דאָס ליעבסטע וואָרט, דער גרעסטער טיטעל וועט זיין נאָר אַ בעלעדיגונג פּאַר מיין ליעבע צו דיר. מיין טייער לעבען! אַך, פּאַר וואָס בין איך אזוי געשטראָפט, אַז איך מוז מיט דיר רעדען אויף פּאַפּיער? וואָס האָבען מיר אזעלכס פּערזינדיגט? מיר דאַכט, אַז אין די דריי יאָהר, וואָס אונזערע הערצער זענען צונויפגעקניפט געוואָרען מיט דער זיסער אייביגער ליעבע, האָבען מיר אויסער שמערצען

אויף איהם אָן אַ מרה־שחורה, בעת זיי זיצען אין שלאָפציימער און שושקען זיך שטיל־ערהייד... וואָר ווייסט? אפשר רעדען זיי זיך עפּיס אָן צוויישען זיך? אפשר פערטראכטען זיי אַ שלעכטע מחשבה קעגען איהם?...

— ראָזעלע! ראָזעלע! קום נאָר אהער, ראָזעלע!

מיט אראָפגעלאָזטע אויגען, אַ בלאַסע, אַ דערשראָקענע, נעהט זי צו צום פּאָטער.

— קום אהער! קום אהער נעהענטער! קוק נאָר אָן אַ ביסעל, ווי זי האָט עם מורא... איך וועל דיך ניט אויפעסען! איך בין ניט קיין דאָם!... זאָג נאָר, טאָכטער, וואָם איז דאָרטען נעווען ביי אייך פאָר אַ דאָם? וואָם האָט דיר די מאַמע עפּיס געזאָגט אזעלכס? זאָג נאָר דעם דאָם... דעם אמת! זאָג אויס, האָב קיין מורא ניט פאָר דאָם!...

נאָר אמאָל. זעהר זעלטען, טרעפט זיך ביי איהם אויך אַ גוטע שעה. ער וועדרט עפּיס ווי לעבעדיגער, מונטערער און וועכער. ער קוקט דעם וועג אין די אויגען אריין, ווי אייגער, וואָם פיהלט זיך, אז ער איז שולדיג. ער מאכט מיט איהר אַ רעד וועגען דער טאָכטער, וועגען זייער אייגציגער טאָכטער:

— הערסט, טייבעלע, דאָם... איך מיין אקעגען דעם... ראָזעלע איז שוין, קיין עין־הרע, אַ דאָם... אַ פיין מיידעל. מע וואָלט שוין באַדאַרפט אַ טראכט טהון מכח אַ דאָם... דאנקען גאָט, אַ ביסעל דאָם איז פאַרהאַן... נישט קיין סך — אזוי, קיין מעשה ניט (ער טהוט זיך אַ טאָפּ אין קעשענע ביי די שליסעלעך)... פאַרשטעהט זיך, אויב מע וועט אונז אָפּגעבען אלע דאָם... אויב עס וועט ניט זיין חלילה קיין אָנזעצען ביי היינטיגע דאָם... פון ראָזעלע'ס וועגען האָב איך אָפּגעלאָזט באַוונדער אַ ביסעל דאָם (ער קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען)... זאָלסט איהר נאָר ניט זאָגען, טייבעלע! אַ קינד, וואָם טויג דאָם איהר צו וויסען? אז עס וועט קומען די דאָם... די צייט, וועט זי אליין וויסען...

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

וואו עס ווערד בעשריבען, ווי אזוי א אידישער פרינץ, פון וועלכען עס דארף ארויס א פראָפעסאָר, ארער, לכל הפחות, א דאקטאָר, גיט־אַפ גלענצענד דעם עקזאמען און פאהרט טאנצענדיג אהיים.

אונזער העלד, באָרים פרידמאַן, געהט־אום מיט בריוטע שפּאַן איבער'ן צימער, און רייבענדיג זיך דעם שטערן, חאפט ער זיך א סך מאָל צום ביכעל און לענט דאָס וויעדער אוועק, אזוי לאַנג, ביז ער טהוט א שמיץ די ביכער אָן דער ערד און חאפט א בויגעלע פּאסט־פּאפּיער און שרייבט־אָן איינע פון די דאָזיגע בריפֿ, וואָס מיר האָבען שוין געהאט די מעגליכקייט פּאַרצושטעלען פּאר אונזערע לעזער אין דעם פּאַריגען קאַפּיטעל. ער טראָגט אליין אָפּ דאָס בריוועל אויף דער פּאסט, און געהט פון דאָרטען גלייך אין טהעאַטער אריין. אויף מאָרגען שטעהט ער אויף מיט א קאַפּוועהטיג און קאָן נישט געהן אין גימנאזיע צום עקזאמען. נאָכדעם קומט צו איהם דער רעפּעטיטאָר און זאָגט איהם מוסר און דערמאָנט איהם, אז ער קאָן בלייבען אויפ'ן צווייטען יאָהר אין לעצטען קלאַס, און דער פּאָטער וועט זיין דערפּאר שטאַרק ברוגז. אונזער העלד וויינט אזוי לאַנג, ביז ער פּאלט־ארויף דעם לעהרער אויפ'ן האלז און דערצעהלט איהם מיט טרערען פון זיין ליעבע, פון זיין ראָזע, פון זיין טייערער, טייערער ראָזע! דער לעהרער איז אויך נישט מעהר ווי א יונגער מענש מיט א ווייב וואָרעם האַרץ, קוקט ער אויפ'ן שילער און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ און פּינטעלט מיט די

סיין נוטע שעה נישט פערזוכט? נאָר, דאנקען גאָט, איך קאָן דיך פערזיכערען, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע יאָהר, דער לעצטער חודש, די לעצטע וואָך, דו הערסט? — די לעצטע וואָך פון אונזער ארעסט! נישט מעהר ווי אין פינף טעג ארום ענדיגט זיך ביי מיר דער עקזאמען, און איך פאָהר... ניין! איך פליה צו מיין טייערער, טייערער, טייערער ראָזע אויף תמיד, אויף אייביג־אייביג, מיין ראָזע, מיין שמעקענדיגע, מיין בליהענדיגע ראָזע, מיין אייביגער און מיין אויפגיינער פרייד אויף דער גאנצער וועלט!...

„פון מיר דיין פרייד, דיין ברודער און דיין אויפלייזער,
וואָס ערווארטעט שוין די מינוט די רגע צו זעהען דיך,
וואָס קושט די ערד וואו דיין פוס טרעט,
וואָס לעבט אינגאנצען נאָר צוליעב דיר,
וואָס טראָגט דיין פאָרטרעט ביי זיך אויפ'ן הארצען,
וואָס בעט גאָט פאר דיר שטענדיג,
וואָס בוקט זיך דיר פון ווייטען,
„באָרים פרידמאן".

בייגעלמאן שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, קוקענדיג אויפ'ן זייגער, און מיט א ביטער שמייכעלע געהט ער אוועק צו זיינע איבעריגע שי־לער. און באָרים, דער קינפּטיגער האָלצהאקער, ערדגראָבער און זעקעלטרעגער, עסט דערווייל א שענעם אָנבייסען, פּערטרינקט מיט א גוט גלאָז וויין און פּערדויבערט א טייערען ציגאר. דער זע־קעלטרעגער געהט זיך דורך א ביסעל אין מארק, צווישען די קלײ־טען, וואו די קרעמער פרעהען זיך, אז זיי דערזעהען איהם פון ווייטען, און ברענגט אהיים א נייע פּאָר הענטשקעס, צוויי פּלעשע־לעך פּאַרפיומען, גלײַצערין־זייף, א שפּאָגעל־נייעם שניפּס, וואָס פּערשפּילעט זיך פון בויד זייטען, א האָלב טוץ ניי־מאָדישע העמ־דער, א גוטען טשעמאָדאַן, א פּאָר מעשענע לייכטער מיט א טוץ מעסער און גאָפּלען, מיט נאָך א סך זאכען, וואָס ער דערפֿ זיי אויף כפּרות האָבען; נאָר דאָס איז שוין ביי איהם אזא חולאת, אזא שלאָפקייט פון שטענדיג — אויסגעבען געלד און קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג דערזעהט.

די טעג פונ'ם עקזאמען האָבען זיך שוין געענדיגט, און אָט איז שוין דער לעצטער טאָג אין גימנאזיע — דער אקט. אָט פליהט מיט רויטע פערפלאָמטע באקען גאָלדענשטאדט אהיים מיט דער ערשטער „נאגראדע" אונטער'ן אָרעם. ער וועט קומען אהיים ווי א העלד, וואָס האָט איינגענומען די מלחמה און פאָהרט אצינד מיט טריאומף, און אלע מענשען, אלע בוימער, אלע ווינקעלער שרייען איהם „הורא!"

א בלאָסער, א גאָלער פאָר כעס, פאָר קנאה, שטעהט זיל־בערשטאדט אָן א זייט און איז גרייט צעריסען די לעהרערס דער־פאָר, וואָס גאָלדענשטאדטען האָט מען געשענקט די ערשטע „נא־גראדע", און איהם, זילבערשטאדטען, וואָס האָט א גאנץ יאָהר אזוי ערנסט, אזוי געטריי געהאָרעוועט, — האָט מען נענעבען א פייג, ניט קיין „נאגראדע"...

א טויטער שטעהט אייזענשטאדט אין א ווינקעלע — ער, אייזענשטאדט, האָט ניט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען! ווי אזוי

אויגען. ער דערמאנט זיך אצינד, ווי אזוי ער האָט אליין אמאל
געהאט א שען מיידעל מיט א זים קול און מיט ברענענדיגע אויגען.
ווי אזוי ער האָט אהן איהר ניט געקאנט לעבען. ווי אזוי זי האָט
געקוקט אויף איהם און האָט צו איהם געזאגט: „אך! דיינע
האָר! דיינע האָר!"... פערשטעהט זיך, אז בייגעלמאן (אזוי
הייסט דער לעהרער) איז אין זיין ליעבע נישט גליקליך געווען
און האָט שוין לאנג פערגעסען דאָס שענע מיידעל מיט די פיי־
עריגע אויגען. דאָך איז ביי איהם אין הארצען געבליבען א פונק,
וואָס צאנקט נאָך ערגיץ טיף־טיף אין דער נשמה, און א קליין
ווינטעלע קאן דאָס נאָך אמאל צעבלאזען, עס זאל דערפון ווערען
א פייערל. בייגעלמאן פערשטעהט דעם שילער: נאָר ווייל ביי־
געלמאן איז שוין ניט קיין יונגעל און האָט שוין אויף זיין לעבען
ניט איין מאל זיך גלעזגט שלאפען א הונגעריגער, דעריבער פרעגט
ער דעם שילער א קלאץ־קשיא:

— יאָ, באָרים, אלץ איז רעכט! וואָס זשע וועט אבער זיין
דער תכלית? דו דארפסט דאָך אפגעבען דעם עקזאמען! מע
וועט דאָך דיך ארויסטרייבען פון גימנאזיע! דיין פאטער וועט
דיך אויף דער שוועל צו זיך ניט ארויפלאזען. ער ווייל דיך זעהען
נאָר א פראָפעסאָר, אדער, לכל הפחות, א דאקטאָר... דו קאסט
איהם שוין אפ אזוי פיעל גאלד! דו דארפסט...

באָרים פערשטעלט איהם דאָס מויל מיט דער האנד און לאזט
איהם נאָר ניט רעדען וויייטער. וואָס מיר געלד? וואָס מיר פראָ־
פעסאָר? ראזע, ראזע איז מיין פראָפעסאָר!...

— יאָ, ביזט טאקי גערעכט: ראזע איז דיין פראָפעסאָר.
וואָס וועסט דו אבער טהון, אז דו וועסט שוין מיט איהר אנטלוי־
פען און חתונה האבען? וואו וועסט דו נעמען מיטלען צום לע־
בען? עסען, טרינקען?...

— בייגעלמאן! וואָס רעדט איהר? ווי קומט דאָס נאָר צו
אייך, אז איהר זאלט נאָר אזעלכס פרעגען? און מיינע הענט?
און האלץ האקען? און ערד גראבען? און זעקלעך טראָגען?...

און אייזענשטאדט עפענט־אויף דאָס מויל, פערקרימט זיך אזוי זויער און לאָזט ארויס אזא משונה־נאריש קול, אז חברה ווערען שיער ניט צעזעצט פאר געלעכטער.

אין יעדער קרעטשמע שטעלט מען זיך אָפּ. מע נעמט צו קאפּעלעך. מען דאַרף בעווייזען, אז מען איז שוין „גרויסע"... מע פאַלט פון די פיס. מע לאָכט פון אייזענשטאדטען. אייזענשטאדט אליין לאָכט שוין אויך — און מע פאָהרט ווייטער.

אויפ'ן צווייטען טאָג קומט מען אהיים, צו פרידמאַנען. פיער יונגאַטשעס שפּרינגען־ארויס פונ'ם וואָגען, און דער העכערער פון אלע, מיט לאַנגע בלאָנדע האָר, מיט רויטע בעקלעך, עלגאַנט געקליידט, מיט א רייזעטאש איבער די פּלייצעס, מיט א גילדענער פּענע, פּליטט דער ערשטער אויפ'ן באלקאָן, אויפ'ן בעקאַנטען אייזערנעם באלקאָן, און פאַלט־ארויף דעם פּאַטער און דער מוטער אויפ'ן האלז, און מע קושט זיך איין מאָל, און צוויי מאָל, און דריי מאָל, און נאָך א מאָל, און וויעדער א מאָל. מאַטע־לע און מלכה ווייסען שוין גאַנץ גוט פונ'ם אומגליק, וואָס זייער זוהן האָט געטראָפען: ווי אזוי מע האָט איהם נעבאַך אויפ'ן עקזאמען געמוטשעט, ווי אזוי איינער פון די לעהרערס האָט איהם נעבאַך אומזיסט־אומנישט „געשניטען". דערפון האָט זיי שוין בּאָריס לאַנג געשריבען, און דער לעהרער, בייגעלמאן, האָט אויך געשריבען, אז די מעשה איז לויטער אמת...

— אָט זענען מיינע חברים: גאָלדענשטאדט, זילבערשטאדט און אייזענשטאדט, מיט וועלכע איך בין געקומען אהער פערבראַנגען די וואקאַצי איהר קאָנט זיי פרעגען; זיי ווייסען דעם אמת. אָט דער דאָזיגער אייזענשטאדט האָט אויך דעם זעלבען אומגליק, וואָס איך. איאָ, אייזענשטאדט? איך זאָג אמת, צי ניין?...

אייזענשטאדט, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל אין אזא רייבער שטוב, שטעהט און פינטעלט מיט די אויגען.

וועט ער קומען אהיים צום אַרעמען פּאַטער, צום שניידער, וועלכער האָט פון זיך די קליי נעצוינגען און זיך אויסגעבראכט אויפֿן זוהן? די מאשינע פערזעצט, געהאַרעוועט ביז איין אויג איז איהם אויסגערונגען — און צום סוף!...

און אונזער פרינץ, באַריס פרידמאַן, דרעהט זיך אויך דאָ ארום אינ'ם טייערען גארניטור, אויסגעזוייפט, אויסגעשמירט מיט שמעקענדיגע טראָפּענס און פערקעמט ווי א מיידעלע, מיט א ווייסען שרונט איבער'ן גאנצען קאָפּ. ער ווייסט, אז אין זיין בילעט שטעהט: увольняется, נאָר ער דרעהט זיך דאָ ארום א פערטראכטער, א וואזשנער, גלייך ווי ער איז אריינגענאַנגען אהער פון דער גאס א קוק געבען, וואָס טהוט זיך דאָ. און דאַרטען, אין ווינקעל, שטעהט אייזענשטאדט, דער בידנע אייזענשטאדט מיט די גרויסע אויגען, אויף איין אָרט, פונקט ווי א פערגליווערטער.

פון דעסטוועגען, זאָרגט ניט: באַריס פרידמאַן פאָהרט אהיים מיט א גאנצער קאָמפּאניע חברים, וועלכע ער פיהרט צו זיך אויף זיינע הוצאות. א פרייליכער וועג! זומער. די פעלדער זענען גרין. די זון באקט. די שטיינער פונ'ם שאָסיי גליהען, און די פערד טראָגען דעם עקיפּאַזש כמעט אין דער לופטען. איין וועלסט נאָכ'ן אנדערען פליהען פאַרביי די אויגען, און „חברה" עפענען אויף די נעמבעם און מע זינגט צוזאמען, אלע מאָל איין אנדער ליעדעל. שטאַרקער פון אלע שרייט גאָלדענשטאדט. אין דעם דאָזיגען יונגען מענשען זינגט די ערשטע „נאגראדע". איהם ציהט נאָך זיל־בערשטאדט מיט א שרעקליכען באס, וואָס בייזערט זיך אויף דער וועלט פאר דעם אומרעכט, וואָס עקזיסטירט נאָך אויף דער ערד. נאָר איין אייזענשטאדט זיצט אייננגעהויקערט און טראכט וועגען זיין אָרעמען פאָטער, דעם שניידער, וואָס האָט גע'פּטר'ט איין אויג איבער'ן זוהן... נאָר פרידמאַן, גאָלדענשטאדט און זיל־בערשטאדט לאָזען איהם לאַנג נישט טראכטען: זיי שטורכען איהם אונטער פון אלע זייטען, ער זאָל אויך זינגען מיט זיי.

דאָס עלפטע קאפיטעל.

ווי אזוי דער „סטודענט" באריס פרידמאן מיט זיינע דריי חברים פערברענגען נוצליך די צייט.

מיט וועמען קעהר זיך דאָס, אשטייגער, אָן, וואָס סע שטעהט אָנגעשריבען ביי באָריס פרידמאן אויפ'ן וויסען בויגען פאפּיער, וועלכען ער האָט געבראכט אהיים פון דער גימנאזיע? וועמענ'ס עסק איז דאָס? דער בויגען פאפּיער לויגט בעהאלטען ביי דער מאדאם פרידמאן אין א קאָמאָד, און זי רופט איהם „דער אטעם־טאט", און איהר זוהן הייסט ביי איהר „דער סטודענט".

ווי צופריעדען, ווי גליקליך איז די מאדאם פרידמאן מיט איהר זוהן, מיט'ן פרישען, געזונטען, שענעם סטודענט! זי האָט איהם אָפּגענעבען בעזונדערע צוויי חדרים פון זיינטוועגען מיט זיי־נע חברים, וועלכע זענען דאָ גיך געוואָרען הייסיש, חוץ איין איי־זענשטאדט, וואָס קאָן נאָך אלץ נישט פערגעסען דעם פאָטער, דעם בלינדען שניידער, און זיצט דעריבער בעזונדער אין א ווינ־קעלע, בלעטערט א בוך און וויל זיך גאָר ניט אריינמישען צו זיינע חברים, וואָס קלייבען זיך פאָהרען הינטער'ן שטאָדט אויף א גאנ־צען טאָג שיפען זיך איבער'ן טייך. אליך דער משרת פאקט אין טשעמאדאן אריין צידה לדרך: געבראטענע קאטשקעס, וואורשט, ווייז, ניס, קאָנפעקטען. דער עקיפאזש שטעהט שוין ביי'ם באל־קאָן. עס גענען ארויס דריי יונגע לייט און זעצען זיך אין איהם

— נו־נו, בּאַרים! מע גלויבט דיר, מע גלויבט דיר! — זאָגט איהם די מוטער, די מאַדאָם פרידמאַן, און חאַפּט איהם נאָך א מאָל ארום קושען.

— דו פּאַרשטעהסט צי ניין? דו פּאַרשטעהסט צי ניין?... — זאָגט דער הערר פרידמאַן ווי צו זיך אַליין, קוקענדיג אויפ'ן זוהן און אויסרעכענענדיג אויפ'ן קאָפּ, וויפיעל קאָסט ער איהם שוין אין דער צייט פון די דאָזיגע אכט יאָהר, וואָס ער האָט איהם אומזיסט אָפּגעהאַלטען אין דער גימנאַזיע.

— מזל־טוב! איהר „קריש" איז שוין געקומען!... — זאָגט טייבעלע פוהרמאַן צו זיך אַליין, קוקענדיג פונ'ם פענסטער מיט די רויטע לאָדען ארויף, אויפ'ן באַלקאָן.

— טייערער, טייערער! — זאָגט צו זיך ראָזע פוהרמאַן, קוקענדיג פונ'ם אנדערן פענסטער אויף איהר טייערען בּאַרים פריידמאַן, און קוועטשט זיך מיט ביידע הענד שטאַרק־שטאַרק צום הארצען, גלייך ווי „ער" איז שוין דאָ, אין איהרע אָרעמס.

די מאדאם פרידמאן הערט־אויס די דאָזיגע טרויעריגע גע־שיכטע מיט רחמנות, און אין קאָפּ פּליהט איהר דורך אזא מחשבה: „וואָס וואָלט זי געטהאָן, וועז איהר באָרים זאָל זיין ביי דער לאָגע פונ׳ם דאָזיגען אָרעמען אייזענשטאדט?"... און זי דאנקט און לויבט גאָט, וואָס ער האָט זי געבענשט מיט אזא רייכ־טום, און וואָס איהר באָרים האָט נישט די דאגות מיט די שמער־צען, וואָס אייזענשטאדט האָט.

איהר באָרים האָט טאקי באמת ניט אזעלכע דאגות מיט אזעלכע שמערצען, ווי אייזענשטאדט האָט. איהר באָרים זיצט אצינד מיט זיינע חברים — גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט — אויף דעם שיף, וועלכם דאָס וואסער טראָגט אלץ ווייטער און ווייטער, און לאכט, און זינגט, און עסט. און טרינקט. נאָר אזוי ווי קיין צופריעדענער מענש איז גאָר אויף דער ערד ניטאָ, דעריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס אָט דער גליקליכער פרינץ, אויף וועל־כען עס הארעוועז א סך הענד, א סך פיס, א סך פּלייצעס, א סך קעפּ, — אָט דער געבאָלעוועטער באָרים פרידמאן איז אויך ניט צופריעדען מיט זיין דאָליע: איהם געהט אויך אָפּ א סך צום אמת׳ען גליק; איהם געהט אָפּ אָט דאָ, ביי דער זייט, אויפ׳ן שיפּעל, דאָס קליינע שווארצע מיידעל פון דער ווייסער שטוב מיט די רויטע לאָדען...

לינענדיג אויפ׳ן גראָז אויסגעצוינגען מיט׳ן פּנים ארויף, דער־צעהלט באָרים פרידמאן זיינע חברים די גאנצע געשיכטע פון זיין לעבען. די געשיכטע איז א קורצע, נאָר זעהר א ריהרענדע, פון וועלכער יעדער יונגער מענש מיט א ווייך וואָרעם האָרץ קאָן זיך אראָפּנעמען א מוסר...

„ער" איז אלט געווען זעכצעהן יאָהר און האָט נעלערנט אין פיערטען קלאָס, און „זי" איז אלט געווען פיערצעהן יאָהר און האָט געענדיגט דעם פּאָנסיאָן. ער איז געווען אין א מונדיר מיט גיל־דערנע קנעפּ, און זי האָט נעהאָט א פּאָר שווארצע פייערינג אוי־נען מיט נעטליכע געקרייזעלטע האָר. ער איז געגאנגען אין שטאָדט־

אריין אליק זעצט זיך אקעגען. דער קוטשער טהוט א שמייס די פערד — און חברה סטודענטען פאהרען אוועק. די מאדאם פרידמאן זאגט:

— א גאנץ יאהר האַרעווען נעבאך די סטודענטען, ווי די פערד, דאַרפען זיי זיך אַצינד אַפרוהען. יעדער מענטש דאַרף האָבען רוה, ובפרט נאָך א יונגער מענטש, א סטודענט!...

אפנים, זי איז צופריעדען דערמיט, וואָס זי קאָן זיך אליין אַפנארען. זי געהט־אריין אין שטוב און דערזעהט דאַרט זיצען אייזענשטאדטען איבער א בוך.

— וואָס איז דאָס? פאר וואָס זענט איהר אויך ניט נע־פאָהרען מיט די סטודענטען? זיי האָבען אייך פארגעסען מיט־נעמען? מיין באַרים האָט מיר דערצעהלט, אז איהר האָט אויך געהאט דעם זעלבען אומגליק — איהר זענט נישט אריבער... מסתמא האָט צו אייך אויך דער לעהרער זיך נעטשעפעט אום־זיסט?...

— ניין, ניט דערפאר! — ענטפערט איהר אייזענשטאדט בתמימות. — ניט איבער'ן לעהרער; איך בין אליין שולדיג. קיי־נער איז דערין ניט שולדיג, נאָר איך אליין!...

און אייזענשטאדט דערצעהלט איהר א גאנצע געשיכטע, א טרויעריגע נעשיכטע, ווי אזוי ער האָט געמוזט אונטערהאלטען איין אַרעמע שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע, וואָס שטאַרבט פון הונגער, און אויסהאלטען א קלענערען ברודער אין גימנאזיע, צוליעב וועלכע ער האָט געמוזט געבען שטונדען, צעהן שטונדען א טאָג, אזוי, אז עס איז איהם כמעט קיין צייט ניט געבליבען צו לערנען. פון דעסטוועגען וואָלט ער בעדאַרפט צום עקזאמען א ביסעל צוהאַרעווען, א ביסעל איבער'ן כח, א ביסעל ווינציגער שלאָפען... האָט ער אָבער אזוי ניט געטהאָן און האָט דעם עק־זאמען ניט אויסגעהאלטען. עס אהרט איהם שוין ניט אזוי פאר זיך, ווי פאר זיין אַרעמען פאָטער, דעם בלינדען שניידער, וואָס האָט צוליעב איהם די מאשינע פערזעצט...

אום אויפֿן בלויען הימעל און האָבען א פּנים אין דער דאָזיגער שטילער זומער־צייט ווי שטיקער וואטע, ווען מע צעלאָזט און מע צעבלאָזט, — אלץ, אלץ רעדט אין איין קול: „אמת! אמת! אמת!"... און די וואַרעמע הערצער פון די יונגע לייט ווערען נאָך מעהר דערוואַרעמט פון דער שענער ליעבע־געשיכטע, וואָס זייער חבר האָט זיי אָט ערשט דערצעהלט. זיי חאָפען זיך אויף ביידע מיט א מאל און ווענדען זיך צו באָריסען מיט דער דאָזיגער פראָגע:

— נו, באָריס, און דו וועסט האלטען וואָרט?...

באָריס געפינט זיך שטאַרק בעלעריגט פון אזא פראָגע. ער ענטפערט זיי מיט נדלות:

— באָריס פרידמאן ווען האלטען וואָרט! וואָס באָריס פרידמאן זאָגט, איז הייליג!... נאָר, ברידער, עס איז דאָ דערין אזוי פיעל שטעהרונגען, אזוי פיעל בערג און טאָלען, פייערען און וואַסערען!...

— דהיינו?

— דהיינו, דהיינו... ערשטענס, איז איהר פאָטער א פּראָצענטניק, א דעספּאָט, א טיראַן, וואָס ווען זי פריהער א לעבעדיגע אין דער ערד ארייגלעגען, איידער אפּגעבען זי מיר. צוויי־טענס, זענען מיינע עלטערען מיט איהרע עלטערען צעריסען, אויף מעסערשטעך. דריטענס, ווען מיין מוטער שטאַרבען אויפֿן אָרט, אז זי ווען נאָר דערהערען דעם נאָמען פון מיין כלה. און, פיער־טענס, וויים איך ניט, ווי ארום און ווי אזוי קאָן איך זי ארויסריי־סען פון דאָרטען, פון די דאָזיגע מערדער?...

די חברים האָבען זיך א ביסעל פערטראַכט. אין עטליכע מינוט ארום האָט זיך נאָלדענשטאדט אָנגערופען:

— נו, ברודער, מיר ווילען זיך איין עצה געבען!

— מיר ווילען דיר העלפען! — האָט זיך אָנגערופען זילבערשטאדט מיט זיין באַסאָווע שטימע.

— מיר זענען דיינע!

נאָרטען מיט זיין מוטער שפּאַציערען, און זי איז נעגאַנגען מיט איהר מוטער אויך אין שטאָדט־נאָרטען שפּאַציערען. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגנט, און פון דעמאָלט אָן האָט זי אריינגעוואָרפען א פונק אין זיין הארצען. דער פונק האָט זיך מיט דער צייט צעברענט און איז געוואָרען א שרעקליך פייער, א פלאַם־פייער אין זיין הארצען... וויפיעל נעכט האָט ער פֿערברענט, וואָכענדיג און טראָכטענדיג, ווי אזוי קומט מען צו איהר? צום אומגליק, שטעהט זי איין ביי אזעלכע עלטערען, צו וועלכע ער טאָר זיך ניט ווייזען פאַר די אויגען. ביז נאָט האָט איהם געהאָלפען, אין א יאָהר ארום האָט ער שוין געהאָט די נעלענגהייט צו זעהען זי, רעדען מיט איהר, האַלטען איהר טייער הענטעל אין זיין האַנד. זי האָט דאָ א קרובה, א גרושה, א יונגע, נאָר זעהר א מיאוסע, וואָס האָט מיטלייד מיט אומגליקליכע ליעבענדע, מחמת זיי אליין האָט אמאָל ליעב געהאָט און פערשטעהט דאָס וואָרט „ליעבע"... „געלויבט און געבענשט זאָל זיין די דאָזיגע גרושה: זי האָט אונז צונויפגעפיהרט, זי האָט אונז אָנגעווויזען, וואו דאָס גליק געפינט זיך. אויף איהר אדרעס שרייבען מיר זיך דורך שוין כמעט דריי יאָהר און אויף איהרע אויגען האָבען מיר זיך נעגעבען די הענט און געשוואָירען ביי נאָט, ביי׳ם הימעל, אז מיר זאָלען זיך פאַרבינדען אויף אייביג און קיינמאָל ניט צעשיידען!"...

די דאָזיגע ליעבע־געשיכטע הארמאָנירט זעהר אין דער דאָזיגער מינוט מיט דער שענער זומערדיגער נאַטור, און אונזערע יונגע לייט, וואָס ליגען דאָ אויסגעצויגען אויפֿן גרינעם גראָז, ווייזט זיך אויס, אז אלץ ארום און ארום זאָגט: „אמת! אמת! אמת!" — אי די גרינע בוימער, אויף וועלכע עס פליהט דורך א גרינג ווינטעלע און מאכט אויף א מינוט א רעש צווישען די בלעטער, אי די פייגעלעך, וואָס זינגען און טאַנצען אומרוהיג דאָ און דאָרטען, אי דאָס שמעקענדיגע גראָז, וואָס לעגט זיך אונטער די פים מיט גרויס הכנעה, אי דאָס וואַסער, וואָס פליעסקעט און הויעט, אי די צערייסענע ווייסע שטיקער וואָלקענס, וואָס שווימען־

ריאל נישטאָ צום שמועסען, דעריבער מוז מען דערצו האָבען א פּרעמדען. בלייבט מעהר נישט, ווי צו וואַרפען גורל, וועל פון די דריי זאָל זיין דער דיפלאָמאַט צווישען באָריסען מיט ראָזען? פערשטעהט זיך, אז דער גורל איז געפאַלען אויף אייזענשטאדטען, כּחמת גאָלדענשטאדט איז א חוואט נאָר אויף צו בעקומען ערש־טע „נאגראדעם" אין דער גימנאזיע, און זילבערשטאדט איז א צו הייסער יונג, און צו אזא זאך דארף מען זיין א ביסעלע קיהלער, בעטראכט, מיט ישוב־הדעת. קיין בעסערער פון אייזענשטאדטען איז טאקי ניטאָ. אייזענשטאדט איז איין עהרליכער מאן און א קאלטע בריאה, א פלעגמאטיקער...

— קאַנסט זיך אויף אונז פּאַרלאָזן!
— ווי אויף אייגענע ברידער!
— אין פּייער און אין וואַסער!
— אפילו אונטער דער ערד!
— אפילו צום רוח אליין!
— לאָמיר נעמען צו ביסלעך ווײַן!
— לחיים, ברידער!
— פּאַר אלעמע'ס געזונט!
— נידער מיט'ן פּאַנאַטיזמוס!
— אין דער ערד אריין אלע דעספּאָטן!
— הוררא, באָריס!
— הוררא, ראָזע!
— הוררראַ!!!...

אליק דער משרת האָט זיך נאָר־וואָס אָפּגעבאָדען אין טייך און געהט־צו צו די „סטודענטען" און קוקט אויף זיי פּערוואונ־דערט, וואָס האָבען זיי דאָ פּלוצים אויפּגעהויבען אזא הויכען „הוררא"? נאָר פּאַר אליקען איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען: אליק האָט שוין ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל בריוועלעך ער האָט איבערגעטראָגען פון באָריסען צו בערטע דער גרושה און פון בערטע דער גרושה צו באָריסען. דעריבער האָט מען ניט וואָס מורא צו האָבען און מע מעג רעדען וואָס מע וויל. און מע רעדט; מע זוכט זיך א וועג, מע גיט עצות, מע בויעט לופטשלעסער. דער זאָגט אזוי, דער אזוי, — נאָר ענדליך בעשטימט מען, אז מע דאַרף זיך זעהען מיט ראָזען ביי בערטע דער גרושה און דאָרט אָפּרע־דען פּינקטליך, אויף וואָסער אופן די ליעבענדע זאָלען קאָנען אנט־לויפען פון דער דאָזיגער שטאָדט, און ערגיץ, אין א קליין שטעדטל, א חופה שטעלען. און וויל באָריס אליין קאָן דאָס דאָזיגע מיט ראָזען ניט איבערערדען, מחמת יערעס מאָל, וועו זיי זעהען זיך, סטייעט זיי קיין וועדטער ניט, און אחוץ „אך!" און „אך!" מיט פּייעריגע קוקען און מיט הייסע וועדטער איז ביי זיי קיין מאַטע־

געקאָנט טהון, א שוואַכע פרוי, איין עלענדע אָהן עלטערען? פערשטעהט זיך, וועז איהר פאָטער, שניאור שימשעלבייז, זאָל אויפשטעהן אָצינד פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייגענע טאָכטער, אויף זיין בערטע, וואָלט ער זיך צוריק א לעבעדיגער בעגראָבען! שניאור שימשעלבייז האָט ליעב געהאַט זיין בערטע און געהיט זי, ווי דאָס שוואַרצאפּעל פּנ׳ם אויג. שניאור שימשעלבייז איז געווען איין אַרענטלִיכער מאַן און האָט זיין ברויט פערדיענט מיט זיינע הענד: ער איז געווען א גאָלדשמיער און א יובעלִיר, וואָס האָט ביז׳ן טוידט געהאַרעווט טאָג און נאַכט און האָט איבערגעלאָזט זיין בערטען טאקי גאָר א היבשען קאפּיטאל. אז שניאור שימשעלבייז האָט דערפיהלט, אז עס איז שוין צייט צו שטאַרבען, איז ער געקומען צו מאיר פוהרמאַנען, וואָס איז געווען זיינער א קרוב, און האָט ביי איהם איינגעלעגט דאָס געלד אויף א צייט, ביז זיין בערטע וועט דאַרפען חתונה האָבען: שימשעלבייז האָט געוואוסט, אז פוהרמאַנ׳ס אייזערנער קאסטען איז גלייך ווי די באנק. און כך הוה. אז בערטע איז אין א צייט אַרום געקומען צום אָפּעקון, צו מאיר פוהרמאַן, און האָט איהם געזאָגט, אז אין צוויי וואָכען אַרום האָט זי חתונה, און בעט איהם דעריבער צוגרייטען דאָס געלד, האָט איהר פוהרמאַן געענטפערט, אז ער וויל פריהער אַליין זעהען זיך מיט איהר בעשערטען. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געווען, וועז צו זיין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען איז צוגעפאָהרען א קאַרעטע, פון וועלכער עס איז ארויסגעשפרונגען א פראַנט מיט א צילינדערהוט, מיט ווייסע הענטשקעס און מיט א ווייסען שניפּס. דער פראַנט האָט זיך פאָרגעשטעלט: „ארטהור פלעכטענטהאל". דער דאָזיגער וויזיט האָט זיך נעצויגען א פאָר שעה, און אז ארטהור פלעכטענטהאל האָט זיך אָפּגעזעגענט און איז אַוועקגעפאָהרען, האָט זיך פוהרמאַן נעטאפּט ביי די קעשענעס, געקוקט אויפ׳ן אייזערנעם קאסטען, געקוועטשט די שליסעלעך אין דער האנד, געשיקט רופען בערטען און האָט איהר אזוי געזאָגט:

דאָס צוועלפטע קאַפּיטעל.

בערטע דער גרושה וועדט ביי ראָזע פּוהרמאַן א לעהרערין פון ליעבע.

שטעלט אייך פאָר א יונגע פרוי פון א יאָהר עטלעכע און צוואַנציג, א נידעריגע און א גראָבלעכע, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט געדיכטע ברעמען, מיט א פּנים, אויף וועלכען עס זענען אָנגעזעצט אַלערלעי פּרישטשיקלעך: רויטע, בלויע, גרינע, ווייסע, מיט א ביסעל א פּעריסענער נאָז, מיט צוויי קלייַנע שוואַרצע וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער גראָבער ליפּ, מיט א היבשער ברעדעווקע אויף דער לינקער באַק, אויף וועלכער עס וואַכסט און בליהט א בוטאָן פון זעקס אָדער זיעבען לאַנגע שוואַרצע האָר, מיט א קורצען האַלז, מיט שוואַרצע בעוואַכסענע הענד און מיט ווייסע פּערעלדיגע צייהן — און אָט האָט איהר „בערטע די גרושה".

בערטע די גרושה האָט א פּנים פון א מאַנספּערזאָן און א האַרץ פון א פּרויענצימער, א גוט, ווייך, וואַרעם האַרץ מיט א רייכער פאַנטאַזיע פון א סך פּראַנצויזישע רעמאַנען. א גרושה איז זי געוואָרען נאָכדעם, ווי זי איז אריינגעפאַלען צו א גראָבען מענשען אין די הענד, וואָס האָט אויסגענארט ביי איהר עטלעכע טויזענד רובעל, אַוועקגעוואָרפען זי אויף דער דריטער וואָך נאָך דער חתונה און זיך אַזוי נידעריג, אַזוי אונמענשליך אויסגעלאַכט פון איהרע טרערען, פון איהר צעברָאָכען האַרץ! וואָס האָט זי

פון יענער צייט אָן איז צווישען בערטע דער גרושה און ראָזע פּוהרמאַן געווען אַ גוט לעבן, אז מען איז נעגאַנגען אייניג צו דער אַנדערער יערען טאָג; פּוהרמאַן האָט דערפון גע־ווואוסט און איז דערפון געווען צופריעדען: „לאָז זי זיך אויס־לערנען פון איהר, ווי אזוי דאָס"...

און ראָזע פּוהרמאַן האָט זיך אויסגעלערנט פון „בערטע דער גרושה" א סך זאכען.

„בערטע די גרושה", וואָס האָט אלײן טייער בעצאָהלט פאַר איהר אייגענער לעבע, האָט זיך געטרייסט מיט דער פרעמדער לעבע און האָט געהאט פערגעניגען פון ראָזע'ס גליק. אז ראָזע האָט איהר איבערגעגעבען אלץ, וואָס ביי איהר אויפ'ן הארצען איז געווען, האָט איהר בערטע געזאָגט, אז זי מוז פריהער אלײן אָנקוקען דעם, וואָס האָט „געוואונען איהר לעבע". א, בערטע איז שוין א געשלאָגענער הונד! זי וועט מען שוין אזוי גיך ניט אָפּנארען — ניין!...

און באָרים פרידמאַן איז איהר פּונ'ם ערשטען מאל געפּעלען: זיין שען געשטאלט, זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, זיינע ווייסע הענד מיט די אויסגעלע מאניערען זענען אזוי פיעל געווען עהנליך מיט די מאניערען פון א העלד, פון איין אמת'ען העלד, וואָס ווערד בעשריבען אין די ראָמאַנען, אז עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס ראָזע האָט זיך אזוי אייניגעלעבט אין איהם! מע דאַרף נאָר אכטונג געבען פון דער זייט, אז עס זאל דערפון, חלילה, ניט ארויס עפּים איין אומגליק, אז די ליעבענדע זאָלען אויף תמיד זיין גליקליך. ראָזע איז נאָך אזוי יונג!...

און בערטע די גרושה האָט זיך געזומען צו איהר ארבייט ערנסט און געטריי. דריי יאָהר כסדר איז זי געשטאַנען אויף דער וואַך פון דער ווייטענס און האָט געהערט, ווי די ראָזיגע טייבעלעך שושקען זיך און קושען זיך; דריי יאָהר כסדר האָט זי געהיט, ווי א גוטער הונד, ביי דער טיר, אז קיינער זאל ניט איבער־שלאָגען די גליקליכע ליעבענדע צו רעדען, אכקען און זיפצען און

— הער נאָר אויס, בערטע, דיין חתן איז א קעשענע־ננב און א שארלאטאן... מעהר האָב איך דיר ניט וואָס צו זאָגען.

פערשטעהט זיך, אז בערטע האָט זיך געפונען אזוי בעלעדיגט, אז זי האָט דריי טעג מיט דריי נעכט געווויינט אָהן איין אויפהער. מאיר פוהרמאן האָט אויסגעוויזען אין איהרע אויגען א „פערדאָר־בענער מערדער", פונקט ווי עם וואַרד בעשריבען אין די שענע ראָמאנען, מיט וועלכע זי האָט זיך אָנגעלייענט ווי א פויק.

ארטהור פלעכטענטהאל האָט זי געטרייסט:

— אויף דעם דאָזיגען בעל־ענלה איז ניטא וואָס פאראיבעל צו האָבען. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך ניט גערעדט מיט קיין „ציוויליזירטען" מענטשען. ער איז א פראָצענטניק און א רעם־פאָט!...

בערטע האָט אזוי לאַנג געווויינט איבער פוהרמאנ'ס קאָפ, ביז ער האָט איינמאל מיט כעס ארויסגעהאפט א פאָק מיט אסיג־נאציעס פונ'ם קאסטען און האָט איהר א שמיץ געטהאָן אין פנים אריין. די הענד האָבען איהם געציטערט בעת מעשה.

— נא! אָט האָסט דו דאָ פינף טויזענד רובל! מעהר גיב איך דיר איצט ניט. לאָזען די איבעריגע פינף טויזענד בלייבען. נישקשה, זיי וועלען דיר צונוץ קומען אויף שפעטער...

אוי, זענען זיי איהר צונוץ געקומען! אז ארטהור פלעכטענ־טהאל האָט זי בעראָבעוועט און אוועקגעווארפען, און בערטע האָט קוים־קוים גע'פועל'ט ביי איהם, ער זאָל איהר געבען גט, איז זי אריינגעפאלען צו פוהרמאנען אין שטוב אריין מיט א געוויין און האָט איהם געקושט די הענד. זי האָט ביי איהם געבעטען מחילה און האָט איהם נעזאָגט, אז ער איז איהר אויסלייזער, איהר צוויי־טער פאָטער. דאָס האָט איהם שטארק דורכגענומען. ער האָט אריינגערופען דאָס ווייב מיט דער טאָכטער און האָט צו זיי גע־זאָגט מיט גרויס אויפרעגונג:

— נו? זעהט איהר?... אָט ווייניט זי. וואָס האָב איך נעזאָגט? האָב איך דען ניט פריהער נעזאָגט, אז דאָס?...

דאָס דרייצעהנטע קאפּיטל.

ווי אזוי דער עהרליכער אייזענשטאדט ווערד א דיפלאמאט און ווי קונציג ער שפּיעלט זיין ראָלע.

א קוק טהון אויף אייזענשטאדטען — האָט ער באמת אויס־געוויזען ווי א מענש „מיט א גלאָטען לונג־און־לעבער". צוויי ווייסע גלעזערנע אויגען, ווי די באנקעס, א לאנגע נאָז מיט א שארפען שפּיץ, דינע ליפּען, ווייסע שיטערע האָר, און אליין א ראַרער און א לאנגער, א ביסעל א געהויקערטער, א קורצזיכ־טיגער, א פערטראכטער, א צעטראָגענער, — אָט דאָס איז דער פּאָרטרעט פון פינחס אייזענשטאדט, וועמען עס איז בעשערט צו שפּיעלען אין אונזער ערצעהלונג א ראָלע פון א העלד, נאָר נישט ווילענדיג און אומגערעכט, אקוראט ווי ניט ווילענדיג און אומ־געריכט ער האָט געלערנט אין דער גימנאזיע... צו וואָס האָט ער נאָר בעדאַרפט שטודירען, אז זיין פאָטער, איין אָרעמער, א קראנקער שניידער, איז ניט אים שטאנד געווען אויסצוהאלטען איהם? נאָר זיין פאָטער, דוד דעם שניידער, האָט זיך געגלוסט דוקא, אז זיין זוהן זאָל זיין א דאקטאָר. אמת, פינחס האָט בע־וויזען אין גימנאזיע א זעלטענע פעהינקייט און האָט אָנגעהויבען געהן פון אייז קלאָס אין דעם אנדערען אליז בעסער און בעסער. דוד דער שניידער פלעגט אָנווייזען אויף איהם מיט'ן פערבויגע־נעם פינגער:

— זעהט איהר? אָט דאָס איז מיין פאָרפּאָרע אויף דער עלטער. פינחס וועט זיין א לייט!

צו קוקען זיך אין די אויגען אריין; דרויי יאָהר כסדר האָט זי זיך מקריב געווען צוליעב'ן גליק פון צוויי פרעמדע יונגע לייבענדע נפשות!

און זיי, די יונגע גליקליכע לייבענדע נפשות, — צי האָבען זיי חאָטש אין זינען געהאַט א מאָל זייער טרייע בעשיצערין, בערטע די גרושה?...

נאטור האָט ניט געבענטשט מיט א מוח און מיט פּעהיגקייטען. אז עס איז אונטערגעקומען איין עקזאמען, איז אייזענשטאדט געווען פערוואָרפען מיט ארבייט, פונקט ווי זיין פאָטער דוד דער שניידער פאר א יום־טוב; דעם אָנשרייבען א פערפאסונג, מיט דעם צולערנען א פּאָר טעג, דעם אונטערווארפען פּאפּיערלעך מיט „נערעשעטע זאדאטשעס", דעם אונטערזאָגען פון אונטער דער באנק... פערשטעהט זיך, אז פאר אזעלכע און אנדערע עבירות איז אָפּגעקומען אייזענשטאדט אליין און ניט קיין אנדערער, און אז ער איז אָפּגעזעסען א מעת־לעת אין קארצער, האָט זיך קיינער נישט דערמאנט צו ברענגען אהים אהין חאטש א שטיקעל ברויט. נאָך מעהר: מע האָט געלאָכט און געשפּעט פון אים אהים איבער זיין הילוך, איבער זיינע קלייד ער, וואָס זענען אויף אים תמיד געלעגען אזוי קאָמיש, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען, מע זאָל ניט לאכען; עס האָט זיך נאָך ניט געטראָפען, אז בייי אייזענשטאדטען זאָל לינען דער קאָלנער אָדער דאָס היטעל אויף איין אָרט, אָדער דער מונדיר זאָל זיין מיט אלע קנעפּלעך, אָדער א הויז זאָל ניט זיין צעשפּאלטען ביז ארויף. שענער פון אלץ זענען געווען זיינע שיטערע האָר אויפ'ן קאָפּ, וואָס זענען תמיד געשטאנען קאפויר, ווי ביי א האָהן, וועז ער צעבייזערט זיך; די פּלייצעס האָט ער געהאלטען שטענדיג אויפּגעהויבען, און דעם קאָפּ איינגעבויגען אראָפּ, און וויפּיעל קלעפּ, וויפּיעל קולאָקעס האָט דער דאָזיגער יונגער מענש געהאפט אויף זיין לעבען פון זיינע חברים!...

מע קאָן ניט זאָגען, אז אייזענשטאדט איז שטארק געפּעלען געווארען בערטע דער גרושה. זי האָט אים אויפּגענומען אזוי קאלט, גלייך ווי ער וואלט געווען א שפּיאָן, וואָס איז געקומען נאכשפּירען און אויסטאפּען און אָנמאכען איין אומגליק. אייזענשטאדט האָט זיך ניט געפּונען בעלעריגט פון אזא אויפּנעמען. ער האָט איהר איבערגענעבען שטעהענדיג ביי דער טיר, אז אים

וואר האָט זיך געקאָנט גלייכען צו איהם, וואן זיין פּינחס איז שוין אַריין אין זיעבעטען קלאַס? דוד האָט טאקי פערזעצט די מאשינע; נאָר וואָס מאכט עס אויס? זיין פּינחס איז דאָך שוין אָבער אין זיעבעטען קלאַס, און אָט־אָט, נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר — איז ער א דאָקטאָר! און אז מע וויל שמועסען צוריק, האָט ער די מאשינע פערזעצט ניט צוליעב פּינחס'ן: פּינחס האָט שוין פון לאַנג נעגעבען שטונדען און זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט. פערקעהרט, ער האָט נאָך אויסגעהאַלטען א ברודערל אין גימנאזיע און אויסגעהאַלטען א שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע.

נאָר צי איז דער זוהן אויך געווען אזוי צופריעדען, ווי דער פאָטער, — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען. מיר ווייסען נאָר, אז אין די קלענערע קלאַסען איז ער געווען דאָס כּפרה־היהנדל פאר זיין אָפּגעלאָזטקייט, קורצזיכטיגקייט און תמימות, און אין די העכערע קלאַסען, בשעת ער האָט שוין נעגעבען שטונדען, האָט מען איהם עקספּלאָאטירט ערפאָר, וואָס ער האָט יעדען געגלויבט אויף נאמנות, און ניט איין מאָל האָט ער אָפּגעהאָרעוועט א קיילעביג יאָהר אומזיסט אָהן א גראָשען. נאָר מעהר פון אלע האָט איהם עקספּלאָאטירט זיין עלטערע שוועסטער, וואָס האָט געהאַט א טוץ קינדער מיט פערשלאָגענע קעפּ, ווי די העלצער, און פון דעסטוועגען האָט זיך איהר געגלוסט, זיי זאָלען זיין דוקא געשטודיערטע.

— וואָס פאר א פּנים וועל איך האָבען מיט מיינע קינדער, — האָט זי ע'טענה'ט — אז זיי וועלען זיין, גאָט זאָל מיר ניט שטראָפען פאר די רעד, שניידערס אָדער שוסטערס, און מיין ברודער פּינחס וועט זיין א דאָקטאָר?...

קיין פרייע מינוט האָט אייזענשטאדט נעבאך ניט געהאט פון דער דאָזיגער שוועסטער!

און ניט נאָר אייגענע אליין מוטשען איהם; אייזענשטאדט איז איין עבד כנעני ביי יעדען אומגליקליכען שילער, וועמען די

ענדליך האָט זי זיך צו איהם נעוועגדט, ארויסלאָזענדיג א גרינגען זיפץ און אויפהויבענדיג די אויגען ארויף:

— אפּנים, אז איהר ווייסט שוין די טרויעריגע געשיכטע פון די דאָזיגע אומגליקליכע לייבענרע?...

— „אומגליקליכע"? פאר וואָס אומגליקליכע?

— איהר ווייסט דען ניט, ווער זייערע עלטערען זענען? דאָס זענען דאָך דעספּאָטען, טיראַנען, פאנאטיקער...

— נו, איז וואָס? — האָט זי אייזנעשטאדט פערוואונדערט געפרענט.

— וואָס הייסט, נו איז וואָס? איהר פרעגט נאָך? סטייטש! אנדערע עלטערען וואָלטען זיך אליין געסטאַרעט זייערע קינדער גליקליך צו מאכען. אנדערע עלטערען וואָלטען פערשטאַנען, אז טאָמער נרייבען זייערע קינדער ניט צו זייער צווענ, וועלען זיי דאָס ניט אויסהאלטען; זיי וועלען יונגערהייד געהן פון דער וועלט...

בערטע האָט צונעטראָגען דאָס טיכעלע צו די אויגען, פון וועלכע עס האָבען שוין נערונען טרערען. נאָר ווי פערוואונדערט איז זי נעווארען, אז זי האָט דערהערט פונ׳ם דאָזיגען יונגען דיפּלאָמאט אזא מין ענטפער:

— מיר דאכט, אז איהר האָט א טעות: איך וויים ניט, ווי אזוי זי, ראָזע, — נאָר באַריס וועט זיך שטאַרק ניט נעמען צום הארצען, אויב ער וועט ניט דערגרייבען זיין צווענ... פאר־שטעהט זיך, אז דאָס זאָל איך נאָר אייך, ווייל איהר זענט א פרעמדע; ראָזע דארף דאָס ניט וויסען. איהר פארשטעהט?...

— איך זעה שוין, וואָס פאר א גוטער פריינט איהר זענט באַריסען! איך פארשטעה, איך פארשטעה! איהר זענט איהם מקנא — איהר זענט ווי אלע מאנסביליען...

בערטע איז פערפלאָמט נעוואָרען פאר כעס. אייזענשטאדט האָט זיך צעלאכט:

האָבען געשיקט זיינע חברים: גאָלדענשטאָדט, זילבערשטאָדט און פרידמאַן.

— ווער זענען עס גאָלדענשטאָדט און זילבערשטאָדט? — האָט איהם בערטע געפרעגט. — איך קען זיי ניט!

— איהר קענט זיי ניט? נישקשה, איהר מענט זיך אויף זיי פֿאַרלאָזן; עס איז א גוטע חברה!

— א „גוטע חברה"? וואָס דאַרפען זיי צו מיר? וואָס קאָהר איך זיך אָן מיט זיי?

— איהר קאָהרט זיך טאַקי מיט זיי נאָר ניט אָן — אמת; נאָר ווייל באָרים און מיר אַלע האָבען באַשטימט, אז הייַנטיגע וואָך מוז מען אָפּזוכען א מיטל, ווי אזוי באָרים מיט ראָזען זאָלען...

— שששש! — האָט איהם בערטע איבערגעשלאָגען, אַרומ־קוקענדיג זיך אויף אַלע זייטען. — קומט אַריין אין זאל אַריין!

בערטע האָט זיך בעטראַכט, אז זי האָט זיך שוין צו נראָב בענאָנגען מיט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, האָט זי איהם ג־עבעטען זיך זעצען אויף א קרעסלע, און אַליין איז זי אַוועקגעלאָפען צו זיך אין צימער און איז באַלד אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטען אין איין אַנדער קלייד, מיט א שען שאַלעכל אויף די פּלייצעס, וועלכס האָט בעראַרפט צוגעבען חן איהר פּנים. מיר האָבען פֿריהער פערגעסען בעמערקען, אז בערטע שימשעלבייַן האָט ליעב געהאַט שען אָנטהון זיך און גאַנץ אָפט פערבראַנגען די צייט מיט'ן שפּיעגעל. אויף יעדען יונגען מענשען האָט זי נעקוקט ניט אַנדערש ווי אויף א העלד, וואָס שפּיעלט א ראָלע אין א ראָמאַן. דאָס גאַנצע לעבען, די גאַנצע וועלט איז בייַ איהר נעווען א ראָ־מאַן, א טרויעריגער ראָמאַן.

אייניגע מינוט איז בערטע די גרושה געזעסען שטיל, אָהן וועדטער, און האָט בעטראַכט דעם דאָזיגען „העלד" פון קאָפּ ביז פּיס. אייזענשטאָדט האָט אויך בעטראַכט די מאַראַם בערטע. צייט ער לעבט האָט ער נאָך אזא מיאוסע פּרוי ניט בענגענט!

— אין א שטערטעל?... א חופּה?... אך, וואָס פּאַר א טייערע, וואָס פּאַר א גליקליכע אידעע!...

עס האָט זיך איהר באלד פּאַרגעשטעלט א בילד, פונקט ווי ער ווערד בעשריבען אין די ראָמאַנען: א צויבערליכע זומער־נאכט... די לבנה לייכט... דער סאָלאָווייי זינגט... די ליעבענדע געהען געאָרעמט, שטאַרק צוגעדריקט איינער צום אַנדערען... וואָס קאָן נאָך זיין שענער פון דעם?

— זיי ווייסען דען, ווי אזוי, וואוהין צו אנטלויפען? — האָט איהם בערטע א פּרעג געטהאָן. — און טאָמער נעמט מען זיי איבער?...

— דאָס איז א קליינינגקייט. — האָט איהר דער דיפּלאָמאט געענטפערט. — זיי וועלען ניט זיין אליין.

— זיי וועלען ניט זיין אליין? ווער זשע וועט זיין מיט זיי?

— איך וועל זיין; מיר וועלען אלע זיין, אויב מע וועט נאָר דערפען. — האָט איהר אייזענשטאדט געענטפערט.

בערטא האָט זיך אויפגעהאפט פונ'ם בענקעל און האָט אָנגענומען אייזענשטאדטען ביי דער האנד און האָט זי שטאַרק־שטאַרק געדריקט.

— איהר זענט אזיין אָרענטליכער מאן! איהר זענט א העלד! א העלד!...

אייזענשטאדט האָט איהר דערוויף גאָרניט געענטפערט; ער האָט נאָר בעטראכט די דאָזיגע גרושה, וואָס האָט לאַנג־לאַנג געהאלטען זיין האנד אין איהר האנד...

* * *

פּאַרנאכט. אז אונזער דיפּלאָמאט איז געקומען צו בערטע דער גרושה, האָט ער זיי געטראָפען ביידע — בערטע מיט ראָזען; זיי זענען געזעסען ביידע אויף אזיין קאנאפּע, ביידע פערפלאָמט, ביידע פערווייניט, און דאָך ווי גרויס איז געווען דער קאָנטראַסט צווישען די דאָזיגע צוויי פרויען: איינע איז געווען מיאום ווי

— מקנא? יא, אודאי בין איך איהם טאקי מקנא, נאָר איידער איך האָב אָנגעקוקט די טייערע ראָזע...

בערטע איז געווארען אויסער זיך פאר כעס. זי איז אויפ־געשטאנען פונ׳ם בענקעל און האָט זיך צו איהם נעוועגדט שוין מיט אזעלכע רעד:

— זאָגט, וואָס דארפט איהר!...

— איך דארף מיט אייך איבערדערען וועגען מיין חבר באָ־רים פרידמאן, וואָס וויל חתונה האָבען פאר ראָזע פוהרמאן ניט שפעטער ווי היינטיגע וואָך.

בערטע האָט זיך צוריק אנידערגעזעצט איבערראשט.

— היינטיגע וואָך?! חתונה האָבען? היינטיגע וואָך?...

בערטען האָט א נאָס געטהאָן דאָס בלוט אין פנים אריין פאר פרייד און פאר פחד. שוין דריי יאָהר, אז די דאָזיגע ליעבע ציהט זיך און ציהט זיך, אָהן א עק, אָהן א סוף. אָבער א מאָל הייסע בריוולעך און וויעדער א מאָל הויכע וועדטער — פון חתונה האָבען האָט נאָך קיינער פון זיי ניט געפרובט שמועסען. בערטע האָט תמיד געטראָגען די דאָזיגע אידעע ביי זיך אין האר־צען, נאָר זי האָט ניט געהאט די שטארקייט פאָרצוליגען אזא גרויסן פאר די גליקליכע ליעבענדע, וועלכע האָבען איבערגע־לעבט א לאנגען און א זיסען חלום. און איצט הערט זי פונ׳ם דאָזיגען יונגען מענשען אזעלכע עפענטליכע פראָסטע וועדטער. איז דאָס מעגליך?...

— וואָס האָט איהר געזאָגט? — פרעגט בערטע נאָך א מאָל. — חתונה האָבען? היינטיגע וואָך? קאָן דאָס דען זיין?

— פאר וואָס דען ניט? — האָט זי אונזער דיפלאָמאט איבערגעפרעגט, קוקענדיג איהר גליך אין די אויגען אריין.

— ווי אזוי? ווי ארום? אויף וואָסער אופן?...

— זעהר פשוט; זיי וועלען זיך ארויסחאָפען ביינאכט, בעת אלע שלאָפען, און וועלען אוועקפאָהרען ערגיץ אין א שטערטעל און דארט שטעלען א חופה...

דאָס פיערצעהנטע קאַפּיטעל.

אלע האַרעווען צוליעב דעם פּרינץ.

אין דער דאָזיגער צייט ווען אייזענשטאַרט מיט בערטע שימשעלביין האָבען געפֿלאַנעוועט, ווי אזוי מיטצוהעלפֿען באָריס פֿרידמאַנען מיט ראָזע פוהרמאַן, איז אונזער פּרינץ באָריס נעזע־סען צעלעגט ביי דער מאַראַם רעגענבוינען אין נאַסט־צימער אויף א פּאָטעל מיט א ציגאַר אין די צייהן, א פוס פערלעגט איבער א פוס, די הענד אין די קעשענעס, און האָט דערצעהלט, ווי גלענ־צענד ער האָט אָפּגענעבען דעם לעצטען עקזאַמען, ווי אזוי עס שטעהט איהם פּאָר א שווערע צייט דעם אוניווערזיטעט דורכ־צומאַכען, ווי אזוי ער רעכענט נאָכדעם פּאָהרען קיין אויסלאַנד שטודיערען.

אַקעגען איהם זיצט די מאַראַם רעגענבוינען, נישט קיין יונגע דאַמע מיט גלעלע האָר און מיט עטלעכע ברילאַנטענע אויפֿ'ן פּנים, און ביי דער זייט, מיט ביכלעך אין די הענד, זיצען איהרע צוויי טעכטער, אויך גלעלע, גערָאָטענע אייגע אין דער אנדערער, פּונקט ווי צוויי טראָפּען וואַסער.

מאַשא און פּאַשא (אזוי רופט מען זיי) קענען שוין פון לאַנג באָריסען. זיי געדענקען איהם נאָך, אז ער איז ארומגעלאָפּען איבער'ן מארק מיט זיינע אָפּגעריסענע חברים און בעפֿאַלען מענ־שען אין די גאַסען. נאָר פון יענער צייט איז שוין שווער א סך

דער טוידט. און די אנדערע — שען ווי די וועלט, ליכטיג ווי די זון און פריש ווי דער חודש מאי! ראָזע, וועלכע די מאַמאַ פרידמאן האָט אָנגערופען „די קאַרליטשקע", איז טאַקי באמת בישט געווען קיין הויכע, נאָר איהר ליכטיג נעזויכט, איהרע נע־דיכטע שוואַרצע האָר, איהרע קלייניע ווייסע הענטלעך, איהר שען מיילכען און איהרע שוואַרצע טיעפע אויגען האָבען אזוי גוט געהאַרמאָנירט צווישען זיך, אז אונזער דיפלאָמאַט, וואָס האָט נאָך ביז אהער קיין צייט ניט נעהאַט זיך צוצוקוקען צו שענע מיידלעך, איז א ביסעל ווי צעמישט געוואָרען און האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט נאָכדעם, ווי די מאַמאַ שימשעלביין האָט איהם פאַרגעשטעלט פאר איהר.

בערטע איז אוועקגענאַנגען שטעהן ביי דער טיר, ווי איהר שטייגער איז, אכטונג געבען, טאָמער געהט עמיצער אריין, און אייזענשטאדט איז איבערגעבליבען אויג אויף אויג מיט ראָזע פוהרמאן. אך! וואו איז אהינגעקומען זיין שטארקיים, זיין פראָסטקייט? ער האָט נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל צו רעדען א האלב וואָרט, און פאר גרויס חרפה און צעמישטקייט האָט ער אומגעהרען מיט'ן פלעכטיגען צעבראָכען דאָס גלאָז פונ'ם שפיגעל, וואָס איז געשטאַנען הינטער זיינע פלייצעס... בערטע איז אריינגעלאָפען ניט טוידט ניט לעבעריג, און צונויפ־קלייבענדיג דאָס צעבראָכענע גלאָז, האָט זי געוואָלט טרייסטען דעם אומגליקליכען דיפלאָמאַט. נאָר מעהר זי האָט געערדט, איז ער אלץ מעהר צעמישט געוואָרען — ביז ער איז ענדליך אויפ־געשטאַנען, געחאפט דאָס היטעל, א נייג געטהאָן זיך צו בוידע דאמען, עפים א מורקע געטהאָן אונטער דער נאָז, עפים זעהר נאריש, און ארוים פון בערטע דער גרושה'ס הויז.

אט ווי אזוי עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער דיפלאָ־מאטישער אריינפאָהר פון אונזער יונגען, נאָר זעהר בענאבטען אייזענשטאדט!

איז קיין חילוק ניט. אבי באָרים איז איהר איידעם. זי זאָגט צו זיין מוטער: „איז? וואָס האָב איך אייך געזאָגט?" און די מאַדאָם שפּיגעלגלאַז וועדט אַלערליי קאָליערען פּאַר קנאה. און די מאַדאָם שטעכענהאַלץ קוויטשעט מיט איהר קול: „עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!"...

נאָר ניט אַווי קלערט די מאַדאָם פּרידמאַן. די מאַדאָם פּרידמאַן קוקט א סך ווייטער און א סך העכער! זי חלומ'ט איצט, אז איהר באָרים וועט ווערען א מיליאָנער!

ווי אַרום? — זעהר פּשוט! צו וואָס טויג איהם שטודירערן? צו וואָס נוצט דאָס איהר, אז איהר זוהן זאָל זיין א דאָקטאָר אדער איין אַרעמער אדוואָקאַט! וואָס איז? ער קאָן זיך נישט דערשלאָגען צו א גרויסער, א גלענצענדער פּאַרטיע?... עס קאָן אַלץ געמאַהלט זיין! ובפרט נאָר אין אויסלאַנד, אז מע וועט זיך נאָר בעקענען מיט איהר באָריסען!

דאָס זעלבע האָט געטראַכט דער פּאָטער אויך, נאָר אויף איין אַנדער אופן:

„מיין ברוך איז נישקשה פון א שארלאַטאַן, כלעבען... אין איין זומער פערלעבט דריי טויזענד רובל און א חוץ אָנגע'חתמ'עט וועכסלען אויף א פּאָר טויזענד רובל! דו פערשטעהסט צי נייז? אז מלכה וועט איהם אזוי נאָכגעבען, קאָן ער וועלן לייטענגלייך... געלערענט, געלערענט — ביז מע האָט איהם אַרויסגעטריבען פון דער גימנאזיע. איין עק, א סוף — אויס לערנען! גענוג! מע דארף איהם נעמען א ביסעל צום געשעפט און ברעכען די ביינער, טאָמער וועט פון איהם וועלן חאָטש א שטיקעל מענש, דו פערשטעהסט צי נייז?"...

מיט איינעם וואָרט — אַלע האָבען גערעדט פון באָריסען, אַלע האָבען געבויעט אַנדערע פּלענער פון זיינטוועגען, אַלע האָבען איהם געוואָלט פערזאָרגען: דער פּאָטער, די מוטער, די מאַדאָם רעגענבויגען, די מאַדאָם שטעכענהאַלץ, די מאַדאָם שפּיגעלגלאַז, גאָלדענשטאַדט, זילבערשטאַדט, אייזענשטאַדט, בערטע שימ־

יאָהרען, און באָריס איז שוין ניט יענער באָריס, וואָס אמאָל — ניין! דאָס איז שוין א יונגער מאן מיט שענע מאניערען, א נע־ביל־דעטער, א קלוגער, א פרייליכער און — א „סטודענט"!... מאשא און פּאשא — ביידע ווינשען זיך מיט'ן גאנצען הארצען נישט קיין ערגערע חתנים, ווי באָריס פרידמאן. זיי זוייסען אָבער גאנץ גוט, אז באָריס פרידמאן וועט ניט נעמען ניט מאשען און ניט פּאשען: באָריס פרידמאן פאָהרט קיין פּעטערבורג, און נאָכדעם קיין אויסלאנד... נאָר איין מאָדאם רעגענבויגען האָט נאָך א האָפענונג, אז באָריס פרידמאן וועט — ניט היינט איז שפעטער — געווים זיין איהר אייגעם. און פאר וואָס דען ניט? דער הערר רעגענבויגען איז רייכער פון פרידמאנען און קאָן געבען א הונדערט טויזענד רובל נדן, און די מאָדאם פרידמאן, מיט וועלכער זי לעבט אזוי צונויפגעלעגט, האָט איהר ניט איין מאל געגעבען אָנצוהערען, אז, אדרבה, זי וואָלט נאָך זעהר געווען צו־פריערען...

— איהר געהט היינט אין טהעאטער אריין? — פרעגט איהם די מאָדאם רעגענבויגען און ווארפט איין אויג אויף די טעכטער, וואָס וועלען ביידע רויט ווי פייער.

— דאָ אין טהעאטער? — ענטפערט באָריס. — פע! אין פּעטערבורג איז חאָטש כדאי צו געהן אין טהעאטער, אָדער, אשטיי־גער, אין אויסלאנד... נו, און איהר געהט אין טהעאטער? — האָט זיך באָריס פערחאפט.

— מיר האָבען שוין אפילו בילעטען! — ענטפערען איהם ביידע רויטע מיידלעך און ווערען נאָך רויטער.

— אך, פּאַרדאָן! — זאָגט צו זיי באָריס. — אויב אזוי, געה איך אויך מיט אייך.

די מאָדאם רעגענבויגען ווערד צענאנגען פאר נחת. אין איהר פאנטאזיע שטעלט זיך איהר שוין פאָר, ווי אזוי באָריס געהט־צו צו איהר און בעט זי גראטולירען. זי וויסט נאָר ניט, ווער פון די ביידע איז די כלה: מאשא, צי פּאשא?... נאָר עס

אָבער איצט קיין צייט ניט געהאט צו גיין: ער איז געזעסן מיט דער מוטער און מע האָט געפּיהרט א נויטיגען שמועס. אליק האָט דאָס איבערגעגעבען בערטען, און בערטע האָט בעפוילן, אז אייזענשטאדט זאל למען השם, קומען צו נעהן וואָס גיכער. אייזענשטאדט האָט זיך באלד גענומען צו באָריסען, אוועקגעפּיהרט איהם ווייט אין גאָרטען אריין און האָט מיט איהם געהאט זעהר א וויכטיגען שמועס.

אָט וואָס פּאר א שמועס זיי האָבען געהאט:

באָריס פּאָהרט אוועק אין א חודש ארום מיט דער מוטער קיין אויסלאנד... ער דארף פּאָהרען; ער מוז פּאָהרען קיין אויסלאנד: ערשטענס, א ביסעל צעשלאָגען זיך די גערמאנען נאָך דעם שענעם עקזאמען. צווייטענס, וועט ער זיך א ביסעל אויסרייבען, אנטוויקלען. דריטענס, קאָן ער ניט אָפּזאָגען ד' מוטער, וועלכע האָט איהם אזוי ליעב. פּיערטענס, איז דאָס טאקי זעהר א נויטיגע זאך: זעהען א נייע וועלט. פינפטענס, איז דאָס איהם זעהר נוצליך פשוט פּאר'ן געזונד... און וואָס קעהר זיך דאָס אָן מיט דער „אידעע", מיט זיין ראָזע, וועלכע וועט איהם לייכטען אומעטום ווי א גלעצענדער שטערן?... וויבאלד ער וועט נאָר קומען צוריק, אזוי וועט ער זי מיט גוואלד אויסרייסען פון די הענד פון די דעספּאטען און וועט אוועקפּאָהרען מיט איהר ווייט־ווייט. דערווייל וועט ער זיך מיט איהר איבערשרייבען אָפּט, אלע טאָג, אלע טאָג...

די גאנצע צייט האָט אייזענשטאדט נעהאלטען דעם קאָפּ אראָפּגעלאָזט און האָט ניט געענטפערט דאָס צווייטע וואָרט. נאָר אז באָריס האָט געענדיגט, האָט ער אויפּגעהויבען דעם קאָפּ, אנידערגעשטעלט זיינע גלעזערנע באנקעס אויף באָריסען און האָט איהם א פּרעג געטהאָן:

— באָריס! זאָג מיר דעם רעכטען אמת: דו האָסט ליעב ראָזען? דו האָסט זי שטארק ליעב?...

שעלביין און ראָזע פוהרמאן — יעדער נאָך זיין השגה און נאָך זיין פערשטאנד; נאָר איין מענש האָט ווינציגער פון אלע געטראכט וועגען איהם; דער דאָזיגער מענש איז געווען טאקי ער אליין.

גאנץ אויפגעלעגט איז ער זיך געזעסען אין טהעאטער צווישען מאשא מיט פּאשא רעגענבויגען, וואָס זענען געווען אויף דעם זיבעטען הימל פּאר פּרייד, פּאר גדלות און פּאר פערגעניגען. א! וועז די מאדאם שטעכענהאלץ זאָל זיין אצינד אין טהעאטער! מיט וואסערע אויגען וואלט זי געקוקט אויף זיי!... נאָר די מאדאם שטעכענהאלץ איז אצינד גראדע ניט געווען אין טהעאטער; אויף איהר אָרט איז געזעסען איין אנדער דאמע, וואָס האָט ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג פון מאשא מיט פּאשא רעגענבויגען און פונ׳ם קאוואליער, וואָס איז געזעסען צווישען זיי, ווי א פערשולדיגטער צווישען זשאנדארמען. די דאָזיגע דאמע איז געווען נישט מעהר און נישט וועניגער ווי בערטע שימשעלביין.

איך וויים ניט, אויב עס האָט עמיצער אמאל, צייט די וועלט שטעהט, געוואָרפען אזעלכע פייעריגע אויגען אויף זיין ערגסטען שונא, ווי בערטע שימשעלביין האָט אין דעם אָבענד געוואָרפען אויף באָריס פרידמאנען... סטייטש! נאָך א מאל! אין אזא צייט? אין טהעאטער? און מיט וועמען?

אויב איהר מיינט אָבער, אז בערטע שימשעלביין האָט געמאכט דערפון א גאנצען עסק — האָט איהר א טעות. בערטע האָט טאקי ניט צוגעמאכט מיט קיין אויג א גאנצע נאכט און האָט זיך געקאטשעט פון איין זייט אויף דער אנדערער, זיפצענדיג און קרעכצענדיג, נאָר אויף מאָרגען, אז ראָזע איז צו איהר געקומען, האָט איהר בערטע אפילו נישט מזכיר געווען וועגען דעם, וואָס איהרע אויגען האָבען געזעהען אין טהעאטער. זי האָט נאָר אוועקגעשיקט איהר מענשען צו אליק דעם משרת, וואָס האָט שוין מיט׳ן קוק פערשטאנען, וואָס מע מיינט, און האָט פון זיין זייט אויך א וואונק געטהאָן צו זיין יונגען פרינציפּאל. באָריס האָט

דאָס פופצעהנטע קאַפּיטעל.

יערער האט זיך זיין פּעקעל.

אָט וואָס פּאר א בריוועל ראָזע פוהרמאן האָט יענע טעג בעקומען פון איהר באָריסען:

„טייערע, טייערע ראָזע מיינע! איך קוש דיך פון דער־ווייטענס. צו מיין אומגליק קאָן איך דיך נישט זעהען... אָ! דו פערשטעהסט וואָס הייסט ביי מיר דיך ניט זעהען?... מע היט מיך... מע קוקט אויף מיר מיט טויזענד אויגען... מיין מוטער האָט מיך אזוי ליעב, אז זי לאָזט מיך ניט אָפּ אויף קיין מינוט. אָ! איך בין איין אומגליקליכער!... איך בעט דיך, ראָזע, נעם־צו מיין חבר אייזענשטאדט גלייך ווי מיך אליין. דאָס איז א זעל־טענער אָרענטליכער, גוטער מענש! פּאר איהם איז ניטאָ קיין סודות — ער מעג אלץ וויסען, ער וייסט אלץ און איז אזוי קלוג, אזוי געטרייי און איבערגעבען מיט'ן גאַנצען לעבען!"...

יאָ, אמת. אייזענשטאדט איז טאקי א גאַנץ אָרענטליכער מאן, א גוטער, א קלוגער. ראָזע האָט אָבער א סך בעסער גע־וואָלט זעהען זיך מיט איהר באָריסען. ווי מיט אייזענשטאדטען. זעהען באָריסען איין מינוט. הערען פון איהם איין אייניציג וואָרט איז ביי איהר געווען א סך טייערער און ליעבער, ווי צו זעהען אייזענשטאדטען דריי שעה כסדר און רעדען מיט איהם א גאַנצען טאָג!... אונזער יונגער דיפּלאָמאט האָט דאָס זעהר גוט פּער־

— אייזענשטאדט! דו ביזט משוגע, צי וואָס?... צי האָב איך זי ליעב? וואָס פרענסט דו?...

אליק האָט געזוכט באָריסען אין גאָרטען און האָט איהם נע־זאָגט אז דער פאָטער רופט איהם. באָריס האָט זיך מחיה געווען: די גלעזערנע באנקעס פון זיין חבר אייזענשטאדט זענען פאר איהם געווען זעהר שווער איבערצוטראָגען... דעם גאנצען טאָג האָט זיך באָריס אויסבעהאלטען פון איהם.

פארנאכט, אז אייזענשטאדט איז אוועקגענאנגען צו בערטע דער גרושה, איז איהם געוואָרען גרינגער אויפ'ן הארצען...

— ניין, פּאַרקעהרט, ער האָט זי דוקא ליעב. נאָר עס קאָן זיך טרעפֿען, אז ער זאָל אַנטלויפֿען... אויסרייסען זיך — און אַנט־לויפֿען פֿון ראָזען אויף תמיד...

אזעלכע מרה־שחורה'דיגע געדאַנקען האָבען שטאַרק געווירקט אויף דער מאַמאַ שימשעלבויין; איהרע טרערען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל נאָך ניט געלאָזט בעטען, האָבען זיך איצט ווי פֿון א קוואַל געגאָסען. אייזענשטאַדט האָט אין דער דאָזיגער צייט אריינ־געקוקט אין בוך אריין, און אז ער האָט דערזהען, אז די טרערען הויבען אָן וועלען שיטערער און די אויגען טריקענער, האָט ער זיך וויעדער צוגעדרוקט צו בערטע דער גרושה און האָט איהר איבער־געגעבען זיינע גדאַנקען, פֿאר וואָס ער קלערט אזוי, און די מאַמאַ שימשעלבויין האָט ענדליך געמוזט איינשטימען מיט איהם, אז ער האָט רעכט, — ניט אינגאַנצען, נאָר א ביסעל.

— וואָס זשע טהוט מען דערצו? — האָט זי איהם געפֿרעגט.

— מע דאַרף ניט שלאָפֿען. מע דאַרף זיך באַקלערען. איך וועל פֿרובען, טאַמער וועט מיר גערָאַטען...

— אייזענשטאַדט! איהר זענט דער עהרליכסטער, דער בעס־טער מענטש אויף דער וועלט! איהר זענט א וווירקליכער העלד!...

* * *

וואָס געהט דאָס אָן באַריסען, וואָס זיינע פֿרייַנד האָרעווען אזוי פֿון זיינעטוועגען? דער דאָזיגער וואויל־געבוירענער פֿרינץ, דער קינפּטיגער יורש פֿון דער גלענצענדער פֿירמע „פֿרידמאַן", איז פֿון קינדווייז אָן אויפֿגעצויגען געוואָרען דערויף, אז אלע דאַרפֿען האָרעווען אויף איהם, און עס וואָלט איהם גאָר געווען א וואונדער, וען עמיצער זאָל פֿרעגען, פֿאר וואָס איז דאָס אזוי? בטבע ניט קיין שלעכטער, מיט א ווייך האַרץ, האָט איהם די בריטע ערציהונג געמאַכט פֿאר א מענשען מיט א שוואַכען, נאָר א גוטען כאַראַקטער. דערפֿאר האָט איהם יעדער ליעב געהאַט און געשעצט נאָך זיין ווערטה. אויף זיין לעבען האָט ער נאָך קיינעם ניט אָפּגעזאָגט,

שטאנען, נאָר וואָס האָט ער געזאָלט טהון, אז באָרים האָט פּאָרט ניט געקאָנט קומען אהער? אייזענשטאדט האָט איהר אויסגע־וויזען מיט אזעלכע ראיות, אז ראָזע האָט ניט געקאָנט קלערען אנדערש. אין א צייט פון צוויי וואָכען האָט אייזענשטאדט ארויסגעזאהן, אויף וויפיעל ראָזע׳ס ליעבע צו זיין חבר איז שטאַרק, אז אויסער באָריסען האָט פּאָר איהר נישט עקזיסטירט קיין מענש, קיין וועלט, קיין ליעבע, קיין גליק; „באָרים" — אָט דאָס איז געווען איהר גאָט, אויף וועלכען עס איז געהאָנגען איהר גאַנצע האָפענונג אין לעבען. איינס פון די צוויי: אָדער באָרים, אָדער דער טוידט!...

וועגען דעם האָט אייזענשטאדט געגוג נעכט פערבראכט אין שמועסען מיט בערטע שימשעלבויין.

— שלעכט, בערטע! — האָט ער איהר איינמאָל געזאָגט, בעת זיי זענען געבליבען אליין ביינאכט אין זאָל אויף דער קאנאפע. — שלעכט! מע דארף זעהען נעמען אנדערע מיטלען ער זאָל ניט פּארשוואנדען וועלען פון אונזערע הענט...

— וועל? וועל זאָל ניט פּארשוואנדען וועלען? — האָט איהם בערטע מיט שרעק איבערגעפרעגט.

— אונזער פרינץ. באָרים...

בערטע האָט א פּאטש געטהאָן מיט די הענד און כמעט וויינענדיג ארויסגערעדט:

— אייזענשטאדט! איהר זענט א שלעכטער! איהר האָט תמיד ליעב צו זאָגען אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז עס איז גאָר א מורא מיט אייך צו רעדען!...

אייזענשטאדט האָט אויף איהר אנידערגעשטעלט זיינע גרויסע אויגען, וועלכע זענען ניט געווען אזוי בייז און מורא׳דיג, ווי די מאדאם שימשעלבויין האָט געמיינט. זי האָט איהם נאָך א מאָל איבערגעפרעגט:

— איך פארשטעה ניט, וואָס איהר מיינט... וואָס ווילט איהר זאָגען?... באָרים האָט ניט ליעב ראָזען?...

וואָס זיי האָבען געזוכט, האָבען זיי דאָ געפונען. דאָס גרינע שמע־קענדיגע גראָז מיט די בלעטערדיגע בוימער האָבען זיי גיך פער־ביטען אויף דעם געלען מויער פון דעם הערר רעגענבויגען, און דעם בלויען זומערדיגען הימל האָבען זיי פערביטען אויף די געלע, נאָר געזונטע און פרישע טעכטער פון׳ם הערר רעגענבויגען.

מאַשא און פּאַשא רעגענבויגען זענען נישט קיין יונגע, נישט קיין שענע, נישט קיין איבעריג קלוגע, נישט קיין זעהר געבילדעטע — נאָר וואויל מיידלעך, אויסגעצייכענטע מיידלעך. עס איז א פער־געניגען צו קוקען, ווי אזוי די דאָזיגע צוויי שוועסטער געהען־ארוים אויפ׳ן שפּאַציער תמיד נעאָרעמט, שטענדיג צוזאמען, גלייך גע־קליידט — נאטירליך, זעהר עלענאנט, און נאָך דער לעצטער מאָדע — שטענדיג אין איין צייט, שטיל, פיין, בנעימות, ליבלעך, פריינדליך — פונקט ווי שוועסטער דארפען געהן. קיינער וועט נאָר ניט וועלען גלויבען, אז ביי זיך אין דער היים זענען זיי צווי־שען זיך די ערגסטע שונאים און רייסען זיך הונדערט מאל אין טאָג, ווי די קעץ. וואָס איז דאָ צו וואונדערען זיך? נאָט האָט זיי אזוי שוין בעשאפען, אז זיי מוזען זיך קריגען צווישען זיך, ווארום אז מאשא זאָגט „וויים", מוז שוין פּאשא זאָגען „שווארץ". עס קאָן זעהר געמאָהלט זיין, אז עס איז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע גלייך צערייצט, צעבייזערט דערמיט, וואָס זיי האָבען ביידע רויטע האָר מיט לאנגע שפּיצעכינע נעזער און גרויסע אויהערען; עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע א ביסל אריבער־געוואכסען, ביידע פערזעסענע, אהן חתנים; און עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל מאשא האָט נערעכענט, אז איבער פּאשא׳ן איז זי אזוי אומגלוקלעך, און פּאשא האָט נעדרונגען פערקעהרט, אז די נאנצע צרה איז וויל זי האָט איין עלטערע שוועסטער, וועלכע הייסט מאשא... נאָר ווי אזוי די מעשה איז דאָרט געווען, — די דאָזיגע צוויי שוועסטער האָבען געפיהרט צווישען זיך מלחמה א צייט מיט יאהרען. נישט דער פּאטער, וואָס איז זעלטען אין דער היים געווען, נישט די מוטער, וואָס האָט מורא געהאט אריינ־

וואָס מע האָט ביי איהם נעבעטען, און נענעבען און נעטהאָן מיט דער בריוטער' האנד, וויפיעל ער האָט נאָר בכח נעהאָט צו נעבען און צו טהון; און הגם אייזענשטאדט האָט נאָך פון איהם קיין שום טובה נישט נעהאָט און ניט נעפאָדערט, דאָך האָט זיך באָריס ניט נעפרעגט, פאר וואָס לויפט דער דאָזיגער דיפלאָמאט אלע טאָג, ווי א פער'סמ'טע מויז, צו בערטע דער גרושה מיט זיינע קוויטלעך צו דאָזען און מיט דאָזע'ס בריוועלעך צוריק? עס איז א סברה, אז אייזענשטאדט אליין האָט זיך אויך וועניג בעשעפטיגט מיט דער דאָזיגער פראָגע, פאר וואָס עס ציהט איהם עפּים אהין? ערשט נאָכדעם, אין א צייט ארום, דעמאָלט וען דאָזע... נאָר מיר פער־לויפען צו פריה; עס איז ניטאָ קיין ערגערע זאך ווי דאָס, וואָס דער שרייבער האָט קיין צייט ניט און חאפט איינס פאר דאָס אנ־דערע, גלייך ווי עמיצער שלאָגט איהם הצלז און נאקען... האָב צייט — ס'וועט ניט אנטלויפען!

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט האָבען זיך תחילת אפילו יאָ א ביסעל געוואונדערט דערויף, וואָס דער דיפלאָמאט פערברענגט טעג מיט נעכט ביי דער „גרושה", נאָר ווייטער־ווייטער האָבען זיי אויפגענהערט זיך צוקוקען דערצו, וויל יעדער מענש האָט זיך זיין פּעקעל.

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זענען געווען אזוי שטאַרק פערנומען מיט זייערע אייגענע פּעקלעך, אז עס איז זיי שוין נאָר אין קאָפּ נישט געקראָכען באָריס פרידמאַן'ס ליעבע מיט אייזענ־שטאדט'ס דיפלאָמאטיע. נאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זע־נען געקומען אהער צו זייער חבר, א ביסעל אָפּרוהען זיך פון'ס יאָהר, א ביסעל לעבען, אָנטרינקען זיך מיט דער פרייהייט איין מאָל פאר אלע מאָל, ובפרט אז עס שטעהט נאָך פאר זיי פאָר אזא שווערער וועג, איין אוניווערזיטעט אויף פיער אָדער פינף יאָהר. מיט וואָס פאר א זיסקייט ליגען זיי אצינד אויסגעצויגען אויפ'ן גראָז ערגיץ אונטער א בוים און קוקען ארויף אויפ'ן בלויען זומער־דיגען הימעל! ווי טייער איז די פרייהייט! נאָר ניין, ניט דאָס,

— נא דיר צוריק!...

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

און עס קומט צווישען זיי פּאָר אזעלכס, וואָס עס פּאסט ניט פּאר קיין פּרייליגנס, וועלכע שפּיעלען פּיאַנע און האלטען א ביכעל אין דער האנד. און דעריבער האָבען מיר אויסגעשטעלט דריי שורות מיט פּינטעלעך.

און מערקווירדיג! טאָמער האָט עמיצער געזאָגט א שלעכט וואָרט אויף מאשא'ן, האָט פּאשא יענעם געקאָנט אויסרייסען די אויגען, און וויעדער צוריק, וועו פּאשא איז ניט געזונד געווען, האָט מאשא ניט צוגעמאכט מיט קיין אויג גאנצע נעכט און איז אויסגעזעסען נעבען איהר טאקי נאָר ווי א שוועסטער קאָן זיצען. עס איז זיי שווער געווען צו נעמען אויף די געדאנקען, וואָס וועלען זיי טהון, אז זיי וועלען זיך דאַרפען צעשיידען, צעשיידען אויף תמיד, אויף אייביג? דער דאָזיגער געדאנק האָט נישט איין מאל ארויסגערופען טרערען אויף זייערע אויגען, געווען־הנליך, בעהאלטענדיג אייגע פּאר דער אנדערער. נאָר גאָט דער האר האָט זיי אפּגעהיט פון צעשיידען זיך, און עס איז זיי בעשערט געווען צו פּערברענגען אלע זייערע בעסטע יונגע יאָהרען נאָר צוזאמען, און דאָס דאָזיגע האָט זיי געמאכט נאָך מעהר בייז, נאָך מעהר צערייצט, ביז זיי זענען גאָר געווארען אפּגעזונדערט פון זייערע אמאליגע חבר'טעס און בעקאנטע און פון דער גאנצער שטאָדט, און דערפאר האָבען זיי בעקומען אין שטאָדט א נאָמען: „די אלטע מוידען"...

— אָן געהען זיי שוין, די אלטע מוידען!... וואָס וועלען זיי אויסזיצען, איך בעט אייך? רעגענבויגען איז ניט קראנק צולעגען נאָך עטליכע צעהנדליג טויזענד רובעל און קריגען זיי חתנים, חאטש וואָסערע חתנים ס'איז, אבי זיי זאָלען זיך ניט ארומבלאָנקען אזוי ביז צום גרויען צאָפּ!

מישען זיך צווישען זיי, האָבען זיי נישט געשטעהרט צו קריענען זיך, זידלען זיך, שעלטען זיך — און אָפטמאָל — צווישען אונז זאָל עם בלייבען — טאקי פאטשען זיך...

כעם איז, געווענהנליך, ניט אזא טייערע מעלה; דאָך פערשטעהען מיר, אז יעדער האָט א נאָל און א מענש איז ניט קיין אייזען. ווי אזוי זאָל מאשא ניט זיין אין כעם אויף פאשא'ן, אז זי פערגינט זיך נאָך שפּארען און זאָגען אויף צו־להבעים, אז זיל־בערשטאדט איז א שוטה?

— ער איז קליגער פון דיר, מאשא!

— פארשטעהט זיך: פאשא אליין זאָגט אזוי — דארף מען איהר גלויבען! איהר וויסט, ווער עס זאָגט? דאָס זאָגט פאשא, מיין שוועסטער פאשא! איהר קענט זי, צי ניין?...

— צי מיך קען מען, צי ניט, — דיך, מאשא, קען מען אוראי! מע קען דיך, דאנקען גאָט, אומעטום, מע קען דיך. מע האָט געהערט פון דיר...

— געלויבט איז גאָט, וואָס מע קען מיך! מע וואָלט מיך נאָך מעהר געקענט, וועז איך זאָל ניט האָבען דיך פאר א שוועס־טער!...

— ע? איך מאך דיר קאליע? איך פארשטעה!...

— ד ו מאכסט מיר קאליע? ד ו? ד ו?... וואָס איז? ווער ביזט דו אזעלכע? ווער ביזט דו? אדרבה, ווער ביזט דו?...

— ווער איך בין? עס איז שוין גענוג פאר מיר, אז איך בין מיין שוועסטער'ס א שוועסטער!...

— צו פיעל כבוד פאר דיר! וואָלסט זיך שוין טאקי, כלע־בען, געמאָגט אריבערטראָגען מיט'ן פעקעל אהין, וואו מע האָט שוין לאנג צוגעגרייט פאר דיר איין אָרט!...

— דו ביזט עלטער, שוועסטער־לעב!...

— ע? דו הויבסט שוין אן צו שעלטען? נא זשע דיר! נא! נא!...

וואָס לויפט איהר אזוי, נאָלדענשטאדט?... איהר זעהט, נאָלדענשטאדט, איהר זעהט אָט די דאָזיגע מאָמזעל?... איהר זעהט זי נישט? איהר זענט אַ קורצזיכטיגער? פּאַר וואָס זאָלט איהר ניט טראָגען קיין בריליען, קיין פּענסנע?... ווי גענעלט אייך עפּים מיין שוועסטער פּאַשא?... איך זעה, איהר קוקט אויף איהר די נאַנצע צייט!... זי איז יונגער פון מיר... זי איז שענער פון מיר... אייער חבר איז עהרליכער פון אייך: ער טרעט נישט אָפּ פון פּאַשא'ן אויף קיין מינוט, קיין רגע... איהר קאָנט נאָר קאָמפּליאָמענטען מאכען! איך וויים!... איך וויים!... וואו איז דאָס אייער דריטער חבר, אייזענשטאדט? פּאַר וואָס ווילט איהר איהם קיינמאָל ניט ברענגען מיט זיך? איהר האָט מורא, טאָמער וועט ער בעסער געפעלען פון אייך?... מע זאָגט, אז ער איז זעהר אין אָרענטליכער מאן, אַ זעלטענער מענטש... וואָס שווייגט איהר? וואָס ווערד איהר רויט, בעת איהר ווילט עפּים זאָגען?...

אזוי, אָדער כמעט אזוי, בענעהט זיך אויך פּאַשא מיט איהר קאָוואָליער, מיט זיליבערשטאדטען. די דאָזיגע צוויי צעריצטע שוועסטער, מיט וועלכע די וועלט בענעהט זיך אזוי אתמענשליך, ציהען ביי אונזערע בידנע סטודענטען די קליי, רייסען פון זיי פּאַסען, שלעפּען די אָדערען, העננען זיך צו זיי אויפ'ן האלז און מאַכען פון זיי חוזק מיט לייטישע געלעכטער... אָט גיט מען זיי אַ האָפענונג, אז אלץ וועט זיין רעכט, אז זייערע הערצער מיט זייער פּערמענען וועלען גיך־גיך איבערגענעבען וועהרען צו זיי; און אָט טהוט מען זיי אַ שמיץ פון זיך, און זיי פאַלען פוג'ם זיעבעטען היממל אראָפּ־אראָפּ אויף דער ערד... אלע טאָג, אלע טאָג די זעלבע נעשיכטע, אָהן איין עק און אָהן אַ סוף!

איז שוין אַ וואונדער, וואָס די דאָזיגע צוויי חברים וויסען ניט און ווילען נישט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זייער חבר באָרים מיט זיין ראָזען, און וואָס הערט זיך עפּים מיט אייזענשטאדטען?

יעדער האָט זיך זיין פּעקעל.

און די ציים שטעהט נישט אויף איין אָרט. איין יאָהר יאָגט דאָס אַנדערע. דער הערר רעגענבויגען קומט פון פעטערבורג און פאָהרט וויעדער אַוועק אויף א גאַנץ יאָהר צו זיינע געשעפטען. די מאַדאָם רעגענבויגען קוקט אויף די טעכטער מיט רחמנות און זיפצט און קרעכצט, אָדער זי נעהט אַוועק צו דער מאַדאָם פרידמאַן און ברענגט פון דאָרטען פעק מיט רכילות. און וויעדער די אייגענע בלאָטע פאר פסח. וויעדער די שרעקליכע היצען מיט דעם שלעכטען ריח אום תמוז. וויעדער די ברענדיגע פרעסט אום ווינטער. אלץ די אייגענע האלב־אייגענפאלענע קליידטען מיט די פעריאָמערטע קרעמערקעס אין מארק, וואָס שלעפען פאר די פאָלעס. וויעדער די אייגענע פיזיאָנאָמיעס מיט די קאָסטיומען אויף יעדען טריט. וויעדער די אייגענע „אינטעליגענציע", וואָס פערפלייצט אלע שבת די בארדיטשעווער גאַס, איינגעטונקען אין זייד און סאַמעט מיט א סך רויטע, גרינע, בלויע, גלעצענדע סטענגעלעך אויפ'ן האלז, מיט זיסע, זויערע, ביטערע, וויניגע, גזאלצענע שמייכעלעך אויף די ליפען... וועלן וועט דאָס שוין האָבען איין עק? וועלן וועט קומען א שרפה אויף דער דאָזיגער שטאָדט? וועלן וועט קומען א מפלה אויף אלע מאנספערזאָנען?...

פונקט אין דער דאָזיגער ציים האָט זיי באָרים פרידמאַן פאָרגעשטעלט זיינע צוויי געטרייע חברים — גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט, אויף וועלכע די אויסגעטריקענטע שוועסטער זענען אָנגעפאלען, ווי די הונגעריגע ביענען. מיט כעס און מיט פרייד צוזאמען האָבען זיי זיך צוגעהאפט צו די דאָזיגע צוויי אומשולדיגע נפשות, וועלכע האָבען מעהר ניט געהאט אין זיינען נור דערטאפען זייער נדן... מיט וואָס פאר א נקמה האָבען זיי געקוקט אויף דער מאַדאָם פרידמאַן מיט איהר פרינץ, שפאציערענדיג אין גאָרטען געאָרעמט מיט גאָלדענשטאדט און מיט זילבערשטאדט!

— פארלע וואו פראנסע, מסיע גאָלדענשטאדט? אך, פאר וואָס זאָלט איהר ניט קאָנען קיין פראנצויזיש, גאָלדענשטאדט? א שאָד, א שאָד, וואָס איהר הערט נישט קיין פראנצויזיש!...

— לאָז ער זיך פריהער באקענען מיט'ן געשעפט דא, אויפ'ן פֿרט, מלכה! לאָז ער זעהען, פון וואַנען דאָס עשירות צאפט זיך, און נאָכדעם, וועט ער וועט קאָנען אייגנברענגען א קערבעל, וועט ער שוין ממילא קאָנען אויסברענגען אויך. דו פֿארשטעהסט צי ניין?...

— א? דו ווילסט איהם מאכען פֿאר א משרת? איך פֿאר־שטעה שוין דיין ציעל! מאָטעל, עס וועט זיך דיר ניט העלפֿען, מאָטעל! באָרים פֿאהרט מארגען צוועק!...

* * *

מע פֿאקט און מע גרייט זיך אין וועג אריין. א גרויסע בע־וועגונג אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן. די מאַאם פרידמאן איז שטאַרק צעטראָגען. אליין, מיט איהרע אייגענע הענד, לענט זי צונויף דאָס גרעט, די מלבושים, דאָס עסענווארג. זי בייזערט זיך, קאָמאַנדעוועט און איז שטאַרק צעטראָגען. דערפֿאר אָבער זיצט זיך דער הערר פרידמאן אין קאַנטאָר און איז שטאַרק פערטיעפט אין די חשבונות. ער רופט צו דעם קאַסיר און שמועסט מיט איהם גאַנץ קאַלטבלוטיג וועגען די געשעפטען און מישט זיך ניט און פרענט אפילו ניט, וואָס טהוט זיך דאָרט, אויפ'ן באלקאָן.

ביי'ם טיש זיצען שוין אלע אונזערע בעקאַנטע און מע וואַרט אויפ'ן בעל־הבית. די מוטער איז פערטראָגען מיט'ן טואלעט. דער זוהן איז אויך שטאַרק צעפלאַכטען. ער היט זיך עפּים פֿאר אייז־זענשטאַרט'ס גרויסע אויגען, וואָס קוקען איהם גלייך אין האַרצען אריין. ער שמועסט מיט גאָלדענשטאַרטען און מיט זילבערשטאַר־טען און מאכט זיך, אז ער לאכט, און וויל, אז זיי זאלען אויך לא־כען. נאָר זיי לאכען ניט. גאָלדענשטאַרט און זילבערשטאַרט זענען פערטראָגען אין זייערע אייגענע געשעפטען, און זייערע אוי־גען קוקען ערגיץ ווייט, אהין, אין פענסטער אריין, אויף דעם נע־לען מויער, דאָרט וואו זיי האָבען נעכטען גענאַכט א לאַנגען שמועס מיט מאשא'ן און מיט פּאשא'ן, אזא שמועס, וואָס זיי קאָנען פון

דאָס זעכצעהנטע קאפיטעל.

אלע צעפאהרען זיך.

די מאראָם פרידמאן האָט שוין אָפּגעשמועסט מיט'ן זוהן מכח זייער ווייטער נסיעה קיין אויסלאנד אויף קוראציע, כדי צו בעקענען זיך א ביסעל מיט דער וועלט.

— דו פארשטעהסט ציניין? — זאָגט צו איהר דער מאן. — איך זאָג דיר, מלכה, אז דו וועסט נאָכדעם אליין חרטה האָבען. אונזער ברוך איז א צעבאלעוועטער בן־יחיד, און דאָרטען קאָן פון איהם ווערען א שענער שארלאטאן. ער האָט פיינט האלטען געלט ביי זיך און האָט ליעב קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג זעהט, און אז עס גיהט איהם אויס געלט, חתמ'עט ער וועכסלען. מיר וועלען איהם דאָרפען אין צוויי חדשים ארום אויסקויפען פון א טורמע, אָדער זוכען ערגיץ גאנץ ווייט... אונזער בן־יחיד איז מאקי א וואוי־לער יונגאטש, נאָר ער איז נאָך צו יונג און מוז האָבען א ניאניע... ער האָט א צו ווייך האַרץ און מיינט, אז ער איז רויטשילד'ס א יורש. דו פארשטעהסט צי ניין?...

— וואָס זשע ווילסט דו, מאָטעל? פאר וואָס זאָלסט דו מיך אומזיסט מוטשען, וועז דו ווייסט, אז עס וועט דיר ניט העל־פען? וואָס זשע דען זאָל ער טהון, א יונג קינד פון פארמעגליכע עלטערען?

— אייזענשטאדט! מיט וואָס קאָן איך דיר אָפּדאנקען פאר דיין גוט האַרץ, טייערער אייזענשטאדט?... אין קיעוו וועל איך שטעהן א טאָג דריי — שרייב מיר אהין א בריעף. זיי געזונט! גרוס ראָזען. זיי געזונט! זיי געזונט!
— פאָהר געזונט! פאָהר געזונט!

. . . . . .

— זיי געזונט, פאפּאשא! — האָט זיך אונזער יונגער העלד געוועגדט צום פאָטער. — זיי געזונט!

— הא? הונדערט אכציג, צוויי טויזענד דרייהונדערט פופּציג, אכט מיט פערציג, פיער מיט א האלבע... א, דו פאָהרסט שוין?... און זיעבעציג, דריי טויזענד פיערהונדערט צוואנציג, איינס מיט זעכציג, זעכס מיט דריי פערטעל?... נו, פאָהר געזונט! און דרייסיג, נייַען טויזענד מיט הונדערט, אכציג אכט מיט צוועלף דריי פערטעל... און זיי א מענטש, דו פארשטעהסט צי ניין?... ניט מיר אהער דעם חשבון פון אפריל מיט'ן באלאנס!...

* * *

— זייט געזונט! — זאָגט גאָלדענשטאדט, געזעגענענדיג זיך מיט מאשא רעגענבויגען, און קוקט ארָאָפּ צו זיך אויף די שפּיץ שטיוועל.

— פאָהרט געזונט! — ענטפערט איהם מאשא רעגענבויגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א געלעכטער. — פאָהרט געזונט! איהר זאָלט דאָס אנדערע מאָל זיין נעהיט מיט א וואָרט און פריהער גוט באקלערען, וואָס איהר ווילט זאָגען!... איהר זאָלט ניט מיינען, אז מיר, פרויען, זענען אזא וואָלוועלע סחורה, וואָס יעדער קאָן זי קויפען, אבי עס לויגט זיך איהם... איך וויים, איהר וועט מיר זאָגען, אז איהר האָט מיך ליעב, איהר געהט אוים נאָך מיינע טריט... זאָגט דאָס ניט: איך וועל אייך ניט גלויבען; ניט מיך מיינט איהר — איהר מיינט עפּים אנדערש... איהר זאָלט מיך פאָלגען,

איהם בשום אופן ניט פערשטעהן, צי זאָלען זיי לערנען דעם פשט אזוי, צי אַנדערש... דער טיש געהט־צו נאָענט שטיל; עס איז יע־דען עפּים אָננעזאָלצען אויפ'ן האַרצען. נאָר איין הערר פרידמאן איז ניט צעטראָגען.

— דו פּאַרשטעהסט צי ניין? — זאָג דער בעל־הבית גאָנץ רוהיג, פערנעמענדיג זיין אָרט און ניט קוקענדיג אויף קיינעם. — דו פּאַרשטעהסט צי ניין? ער פלעגט מיר תמיד אַראָפּוואַרפען פון טיי צוואַנציג פּראָצענט סקידקע, און איצט שרייבט ער, אז עס לוינט איהם ניט. איך האַנדעל שוין מעהר ניט מיט איהם פון הייַנט אָן! איך גיב איהם צו לייזען א יאָהר כמעט הונדערט און צוואַנציג טויזענד רובל, און אפשר נאָך מעהר. דו פּאַרשטעהסט צי ניין?...

— די פערד זענען שוין גרייט! — זאָגט אליק נאָך דעם אַנ־בייסען און הויבט־אָן אַרויסטראָגען די פולע טשעמאָדאַנעם. אלע קוקען זיך איבער. נאָר דער הערר פרידמאן געהט־אַוועק אין קאַ־טאָר אַריין און זעצט זיך צו די חשבונות. די מאַדאַם פרידמאן ווייל זיך שוין אָנהויבען געזעגענען, איז דער זוהן ניטא. וואו איז ער? אין נאָרטען, מיט אייזענשטאַדטען...

— איך בעט דיך, אייזענשטאַדט, טייערסטער פריינד, איך פּאַרלאָז זיך אויף דיר, ווי אויף אַיין אייגענעם ברודער. דו פּאַר־שטעהסט?... זאָג איהר, אז נישט מעהר ווי אין דריי־פיער וואָ־כען אַרום קום איך צוריק, און דעמאָלט... איך וועל איהר שיקען פון וועג אָפּטע בריעף, אלע טאָג, צוויי מאָל, דריי מאָל א טאָג! אייזענשטאַדט, איך בעט דיך... אפשר דאַרף איך איהר אַצינד אויך איבערלאָזען א בריעף? הא? ווי מיינסט דו, אייזען־שטאַדט?...

— צו וואָם? מע דאַרף ניט. איך וועל איהר שוין אלץ איבערגעבען.

טערשפּרינגענדיג אין ביידע׳ און שלינגענדיג דעם געריכטען שטויב, וואָס קריכט אין די אויגען, אין נאָז און אין האַרצען.

* * *

נאָר איין אייזענשטאַדט איז געבליבען נעכטיגען אין דער דאָזיגער שטאָדט און האָט אין דעם אָבענד לאַנג פערבראַכט מיט „בערטע דער גרושה", וואָס האָט ניט אויפגעהערט צו ווייגען, אָבקען און זיפצען.

ניט אומזיסט האָבען מיר אונזער העלד אייזענשטאַדטען נעקרוינט מיט׳ן טיטעל „דיפלאָמאַט". אייזענשטאַדט האָט ווירקליך פערטראַכט גרויסע וויכטיגע פלענער, ווי מיר וועלען דאָס אַרויסזעהן בעשיינפערליך פון די ווייטערידע קאָפיטלעך פון אונזער אמת׳ען ניט־אויסגעטראַכטען ראָמאַן.

וואָלט איהר באַלד געגאַנגען זאָגען די דאָזיגע ווערטער אויך אייער חבר זילבערשטאַדט, בכדי ער זאָל זיך היטען און זאָל מיין שוועס־טער אזעלכעס נישט פאַרלעגען, מחמת פון איהר קאָן ער א סך ערגער אָפשניידען, ווי איהר פון מיר! מיין שוועסטער איז ניט פון די פריילינס, וואָס האָבען מורא פאַר א מאַנספּערזאָן און וואָס גלויבען איהם אויף נאַמנות, וועו ער זאָגט, אז ער האָט ליעב, ער געהט אוים, ער שטאַרבט!

. . . . . .

עס קאָן זיין, אז אונזערע צווויי פיינע יונגעלייט, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, וויאָלטען אפשר ניט אזוי מיאום בעהאַנדעלט געוואָרען פון די מאַמזעלען רעגענבויגען, וועו די דאָזיגע צווויי שוועסטער זאָלען ניט געווען זיין היינטיגען טאָג אזוי צעבייזערט און צעריייצט דערמיט, וואָס בארים פרידמאַן, אויף וועלכען זיי האָבען בייידע ארויסגעקוקט אזוי לאַנג, איז אווענקגעפאָהרען קיין אויסלאַנד און איז אפילו נישט געקומען מיט זיי זיך געזעגענען! דעם גאַנצען כעס מיט'ן פערדראָס האָבען זיי אויסגעלאָזט צו די צווויי אומשולדיגע העלדען, וואָס זענען אווענקגעפאָהרען דעם זעל־בען טאָג פון דאַנען מיט צעבראָכענע הערצער, מיט צעוואַלגערטע לופט־שלעסער און מיט פוסטע לעדיגע קעשענעס...

— פאַר'שרפ'עט זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט מיט'ן גע־לען מויער און מיט די גאַלע אַלטע מוידען!... — האָט געבענשט גאָלדענשטאַדט, זיצענדיג אין א טרייסלענדיג ביידעל און ארומ־קוקענדיג זיך דאָס לעצטע מאָל אויף דער שטאָדט, וואָס האָט א פנים געהאט פון ווייטען, ווי א בערגעל, אויף וועלכען מע האָט אָנגעוואָרפען רויטע, גאַלע און שוואַרצע שטיינדלעך מיט מיסט און מיט שטרוי.

— א פאַהיבעל זאָל קומען אויף אַלע אַלטע מוידען פון דער גאַנצער וועלט!... — האָט אונטערגעהאַלפען זילבערשטאַדט, אונ־

איז אריינגעלאָפען צו איהר מיט א גוואלד אויף דעם אנדערען טאָג נאָך איהר טאָכטער׳ס אנטלויפען און איז אָננעפאלען אויף איהר מיט א געוויין:

— הולטייקע! געב מיר אָפּ מיין קינד! חצופה, וואו איז מיין ראָזע? געב מיר אָפּ מיין טאָכטער, מיין אויג אין קאָפּ!...

שרעקליך איז געווען די דאָזיגע אומגליקליכע מוטער אין יענער מינוט! בערטע האָט אליין אויך אָננעהויבען צו ווייגען, אויף איהר קוקענדיג. נאָך מעהר שרעקליך איז געווען מאיר פוהרמאן... נאָר לאָמיר אוועקווארפען די דאָזיגע פּארשוינען מיט די טרויעריגע סצענעס און לאָמיר בעסער נאָכקוקען נאָך אונזערע הויפט־העלדען, זעהען, וואו זענען זיי און וואָס טהוען זיי?

אז די אנטלאָפענע, אייזענשטאדט און ראָזע פוהרמאן, זענען אויף דעם צווייטען טאָג געקומען בשלום אין דער גרויסער שטאָדט, איז די ערשטע זאך געווען ביי אייזענשטאדטען אָפּצוזוכען פאר דער מיעדער און הונגעריגער ראָזע איין אָפּרוה. ער האָט אזוי לאַנג געזוכט, ביז ער האָט געדונגען א קליינע, נאָר זעהר א ליכטיגע און א ריינע קווארטיר, וואוהין ער האָט אריינגעפיהרט ראָזען און האָט בעפוילען, עס זאל זיין דער סאמאָוואר, געבראכט אין איין אויגענבליק בייגעל, בולקעס, פוטער. און אליין האָט ער זיך גענומען קלייבען אין וועג אריין, קייענדיג און חאפענדיג עפּים אין מויל אריין.

— אייזענשטאדט! — האָט זיך צו איהם ראָזע געוועגדט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין. — אייזענשטאדט! איך וויל אויך געהן מיט אייך.

— וואָס רעדט איהר, ראָזע? ניין! מיר האָבען איינמאל אָפּגערעדט, דאכט זיך, אז איהר דארפט מיך פאלגען?... איך דארף געהן אצינד אליין, אח איהר רוהט זיך אויס א ביסעל פוג׳ם וועג: דער רעגען האָט געמאכט פון אייך א תל... ביז איך וועל קומען מיט איהם צוריק, וועט איהר שוין האָבען זיך א ביסעל

דאָס זיעבעצעהנטע קאַפּיטעל.

אומנעריכטע בענעגענישען.

„וואו זענען זיי אצינד? וואָס טהוען זיי? וואָס רעדען זיי? אך, ווי גליקליך זענען זיי אין דער פרעמד, אין דער גרויסער שטאָדט, ווייט פון זייערע עלטערען, די דעספּאָטען, ווייט פון דער דאָזיגער ווייסטער שטאָדט מיט איהרע אייביגע רכילות!... נאָר פּאַר וואָס האָב איך קיין בריעף ניט פון זיי? זיי זענען מסתמא פערנומען מיט זייער אייגען גליק אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען שוין פערגעסען אין זייער בערטען... פּאַר וואָס זשע שרייבט ניט אייזענשטאדט? ער האָט דאָך מיר צוגעזאָגט שיקען בריעף, וויבאַלד זיי וועלען נאָר קומען אויפ'ן אָרט און וועלען אָפּזוכען באָריסען. אפּנים, אייזענשטאדט איז דער אייגענער, וואָס אלע מאנסביל'ען. ניט ערגער און ניט בעסער"...

אזוי טראכט זיך די מאדאם שימשעלביין און ברעכט זיך דעם קאָפּ וועגען אייזענשטאדטען מיט ראָזען, וואָס זענען אוועק־געפאָהרען שוין אכט טאָג, און זי האָט נאָך פון זיי קיין שום ידיעה ניט, גליך ווי זיי זענען אין וואסער אריין. קאַרג די שמערצען מיט די בזיונות, וואָס זי האָט דאָ פון די פּוהרמאנס, דארף זי נאָך האָבען יסורים פון די העלדען אליין, וואָס צאָהלען איהר פּאַר איהר פרייַנדשאפט און ליעבע מיט אונדאנקבארקייט? וויפיעל איז זי אויסגעשטאנען פון דער מאדאם פּוהרמאן, וואָס

אויף אלע זייטען, חאפט־ארויס אלע מינוט דאס זייגערעל, דאס ווייסטע אפגעריבענע זייגערעל, און הויבט שוין אן צו זיין ברוגז. נאר שא!... אן פאהרט, דאכט זיך, אונזער יונגער העלד מיט דער מוטער אויף א פאר ריסאקעס גלייך צו דעם דאזיגען האטעל? ער שפרינגט־ארף מיט עטליכע פעקלעך סחורה און לויפט צו דער טיר — פלוצים...

— אייזענשטארט?!...

. . . . . .

צוויי שענע מעבלירטע נומערען. פעק מיט סחורה אויף די טישען, אויף די בענקלעך, אויף דער ערד. צוויי לאקייען שטעהען גרייט און ווארטען, מע זאל מיט זיי עפים שאפען. בארים פרידמאן הייסט זיי ארויסגעהן און צומאכען די טיר. ער איז עפים ווי צעמישט פון דעם, וואס ער האט פלוצים, אומגעריכט, דערזעהען דא אייזענשטאדטען.

— מאמא! איך וועל באלד ארייגעהן, איך וועל א ביסעל שפאציערען מיט אייזענשטאדטען דא אין קארידאר!

ביידע געהען־ארויס אין קארידאר.

— ווי קומסט דו אהער, ברודער? וואס מאכסט דו עפים? וואס מאכען דארט אונזערע?... וואס טהוט זיך דארטען?...

— אלץ אין ארדענונג. — ענטפערט איהם אייזענשטאדט, נישט אראפלאזענדיג די אויגען פון איהם. בארים זעצט זיך אנידער אויף א בענקעל. ער חאפט זיך אבער באלד אויף און לויפט ארום הין און צוריק, ווי א פערטשאדעטער, און קאן זיך קיין ארט נישט געפינען. ער שיט מיט ווערטער:

— אך, ברודער! וואס זאל איך דיר זאגען?... איך האב געהאט אזא שווערען וועג, אז איך קאן דיר נאר אזוי פיעל ניט איבערגעבען! א שלאקס־רעגען... א בלאטע... א ווינט... קוים א לעבעדיגער געקומען אהער... א ביסעל זיך אפגעראוהט... געווען אין עטליכע ערטער... געזעהען דאס טהעאטער... די אפערע... אך,

דורכגעשלאָפען, אזוי אז בּאָרים וועט אייך טרעפען נאָך שענער, ווי ער האָט אייך אַוועקגעווארפען...

ראָזע האָט זיך צעלאכט און איז רויט געוואָרען. אונזער חיטרער דיפלאָמאט האָט, אפנים, געוואוסט, ווי אזוי צו האנדלען מיט דער פרייליַן ראָזע און מיט וואָם צו ווירקען אויף איהר. זי איז מרוצה געוואָרען צו בלייבען דאָ אויף דער קוואַרטיר און וואַרטען, ביז זיי וועלען קומען צוזאמען, און אין דער צייט וועט זי זיך דערווייל אויסשלאָפען.

זיך אויסשלאָפען?... אצינד, וועז זי האָט שוין אָפּגעטהאָן אזא פערבּרעך: אנטלאָפען פון דער היים בּיינאכט מיט א פרעמדען יונגענמאן, אַוועקגעוואָרפען די אומגליקליכע מוטער, איהר איינציגען פרייַנד פון איהרע יונגע יאָהר, — און אויף וועמען? אויף איהר פאָטער דעם דעספּאָט, וואָם איז אזוי פיעל יאָהרען אָפּגעזעסען אויף אין אָרט — בּיי'ם אייזערנעם קאסטען, ווי א געטרייער הונד, און האָט געקליבען א גראָשען צו א גראָשען — פון וועמע'ס וועגען, אז ניט פון איהרטוועגען, ווי ער אליין זאָגט אלע מאל? אצינד, וועז זי איז שוין געקומען צו איהר ציעל, וואוהין זי האָט זיך דריי יאָהר געצויגען און געריסען, — וועט זי זיך אַוועקלענען שלאָפען? ניין! זי וועט זיך אזוי צולענען א בּיסעל אויפ'ן בעטעל. און לייענענדיג צום הונדערטען מאל איינע פון זיינע לעצטע בריעף, וועט זי וואַרטען אויף איהם...

אין דער זעלבּער צייט, וואָם ראָזע ליגט אויפ'ן בעטעל מיט אזעלכע געדאנקען, לויפט בּאָרים ארום מיט דער מוטער דאָ, אין דער גרויסער שטאָדט, פון איין מאגאזין אין דעם אנדערען. ער קלייבט זיך מאָרגען נאנץ פריה אַוועקפאָהרען פון דאנען קיין אויסלאנד און האָט זיך דאָ קוים צוגעקליבען עטליכע פיינע נאר־ניטורען אין וועג אריין. אפנים, ער הויבט ניט אָן צו וויסען, אז שוין גוטע דריי שעה וואַרט אויף איהם אונזער דיפלאָמאט אייזענשטאדט אין דעם האָטעל און קאָן זיך אויף איהם ניט דערוואַרטען. אייזענשטאדט שפּאנט־אום אויפ'ן טראָטואָר, קוקט

— אייזענשטאדט. דיינע תנועות קאָן איך שוין ניט איבער־טראָגען !... דו ווייסט גאָנץ גוט ווי אזוי איך געה אוים נאָך ראָזען... צו וואָס פרעגסט דו מיר אזעלכס ? וואָס איז דיר פּלוצים אריינגעפאלען אין קאָפּ אזא געדאנק, משוגענער אייזענשטאדט ?...

— איך זאג דאָס גלאט אזוי, צום ביישפּיעל...

— משוגענער אייזענשטאדט ! קום, מיר וועלען טרינקען טיי, און נאָכדעם וועלען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן איבער דער שטאָדט. א פיינע שטאָדט, מענסט זי אָנקוקען... מאָמע ! נאָכ'ן טיי וועלען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן, איך מיט מיין חבר !

און אונזערע צוויי יונגע העלדען נעמען זיך גאָנץ פיין פאר די הענד און געהען־ארויס אין גאָס נאָכ'ן טיי טרינקען.

— וואוהין פאָהרען מיר ? — פרעגט באָרים און רופט צו א איזוואָזטשיק.

— צו מיר אויף דער סטאנציע ! — ענטפערט אייזענשטאדט גאָנץ פעסט.

* * *

אונזער העלדין, ראָזע פוהרמאן, וואָס האָט זיך געגעבען דאָס וואָרט ניט שלאָפען, האָט איבערגעלעבט פיער שוועכע אונענדליכע שעה ! וואָס פאר א שלעכטע געדאנקען זענען איהר ניט ארויף אויף דער מחשבה ? וואָס פאר א פאָזע האָט זי ניט אָנגענומען, ארויסקוקענדיג פון איין מינוט אויף דער אנדערער ? עס האָט זיך איהר געדאכט, אָט־אָט עפענט זיך די טיר — און ער קומט אריין... זי איז געלעגען, געזעסען, געשטאנען, געקוקט אין פענסטער אריין...

דאָס הארץ קלאָפט איהר. זי לעגט זיך וויעדער אויפ'ן בעטעל און מאכט־צו די אויגען. אלערליי געדאנקען, גוטע און שלעכטע, וועכען צונויפגעמישט ביי איהר אין קאָפּ. עס שטעלט זיך איהר פאָר א גילדענער רעגען מיט שוואָרצע, געלע, בלויע און גרינע פלעקען. דער גילדענער רעגען גיסט און גיסט, און די שוואָרצע, געלע, בלויע, גרינע פינטעלעך וועכען אלע מאל גרעסער און גרע־

ברודער !... נאָר וואָס קאָן איך דיר זאָגען ? וועסט זיין — וועסט דו זעהען... הייַנט געהט „אפריקאנקא"... ווילסט ? וועלען מיר געהן צוזאמען... יאָ, מיר וועלען ביידע זיין הייַנט... איך וועל ד־ר ווייזען... ביזט אויף לאנג געקומען אהער ? וואָס טהוסט דו דאָ ?...

— איך בין געקומען געוואָהר ווערען וועגען דעם היגען אוניווערזיטעט... איך רעכען האלטען דאָ עקזאמען... מע דארף זיך זוכען שטונדען...

— א ? זעהר רעכט ! שטונדען ? גאנץ רעכט ! א פיינע שטאָדט... זאלסט בלייבען א היגער...

— באָרים ! אייזענשטאדט ! קומט־אריין טיי טרינקען ! — שרייט די מאדאם פרידמאן פון איהר צימער.

— באלד ! באלד ! — ענטפערט איהר באָרים און חאפט אייזענשטאדטען אונטער א האנד און שפאנט מיט איהם ארום איבער דעם קאָרידאָר, און דערצעהלט איהם מיט גרויס ענטוזיאזם וועגען זיין נסיעה, וועגען דער היגער שטאָדט, וועגען די יונגע לייט, מיט וועלכע ער האָט זיך שוין בעקאנט, פיינע, זעהר פיינע יונגע לייט, רייכע, געבילדעטע... באָרים פערגעסט ניט אויספרעגען זיך ביי איהם וועגען ראָזען, וועגען בערטע שימשעלביין, וועגען זיין פאָטער, זיינע חברים גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט. אייזענשטאדט ענטפערט איהם פערטראכט, צערטראָגען : דער דאָזיגער דיפלאָמאט האָט זיך זיינס אין זינען, זיין קאָפ איז פערנומען מיט פערשיערענע געדאנקען און פראָיעקטען. פלוצים שטעלט ער זיך אָפ און טהוט איהם א פרעג :

— וואָס וואלסט דו געטהאָן, באָרים, וועו דו זאלסט, למשל, געהן און באגעגענען דאָ, אין דער דאָזיגער שטאָדט, די מאמזעל פוהרמאן ?...

באָרים בלייבט שטעהן א בלאסער. דאָס הארץ הויבט איהם אָן צו קלאָפען, און ער ווייסט ניט וואָס צו ענטפערען. ענדליך זאָגט ער מיט היץ :

דאָס אכצעהנטע קאפּיטעל.

פּאַזיץ און פּראָצע.

אונזער בעגאבטער דיפּלאָמאט האָט. אייגענטליך, שוין אָפּ־
געטהאָן וואָס ער האָט בעדאַרפט: צונויפּגעפּיהרט דאָס גליקליכע
פּאָרעל. ארומגעפּלויגן נאָכדעם א גאנצען טאָג פּונ׳ם רב צום
ראָבינער און פּונ׳ם ראָבינער צום שמש מיט די עדות, בעדונגען
זיך מיט זיי אלע, צוגעגרייט די נויטיגע פּאָפּיערען (וועגען דעם
האָט ער זיך נאָך פּריהער בעוואָהרענט...), געשטעלט ביי׳ם רב אויפּ׳ן
הויף א געמיינע, זעהר א געמיינע חופּה, וואָס האָט פון דעסטוועגען
אויסגעוויזען ביי די ליבעבעדע אין די אויגען ווי די רייכסטע, די
שענסטע און די פּרייליכסטע חתונה, אזוי, אז דעם רב׳ס הויף,
אין וועלכען קיין מענש האָט נישט געקאָנט ארייגטרעטען מיט
ניט קיין פּערשטעלטער נאָז, האָט ביי זיי א פּנים געהאַט ווי א
פּראַכטפולער שמעקענדיגער גאָרטען, און די פּיער פּשוטע שטעקענס
מיט׳ן פּרוכט, וואָס די שמשים האָבען אונטערגעהאלטען, האָבען
ביי זיי אויסגעוויזען ווי דער גן־עדן. מיט אייגעם וואָרט, אייזענ־
שטאַדט האָט פון זיין זייט אָפּגעטהאָן אלץ, וואָס ער האָט בע־
דאַרפט און געקאָנט, און ער וואלט שוין, דאכט זיך, געמאַכט עפּים
אָנהויבען טראַכטען אויך וועגען זיך — נאָר ניין! זיין מיסיע איז
נאָך נישט געענדיגט. אויף מאָרגען, נאָך דער מערקווירדיגער
חופּה, האָט איהם עמיצער א קלאָפּ געטהאָן אין דער טיר; דאָס

סער און דרעהען זיך און טאנצען און שפרינגען פאר איהרע אויגען... עס זשומעט איהר אין די אויהערען... זי הערט, ווי עמיצער רעדט הינטער דער טיר... זי הערט א בעקאנטע שטימע, א זיסע שטימע... זי הערט, ווי די טיר עפענט זיך. זי עפענט אויף די אויגען און זעהט... זי חאפט זיך אויף פונ׳ם בעטעל און לויפט אקעגען.

— באַריס !...

— ראָזע !...

זיי ליגען אייניער ביי דעם אנדערען אין די אָרעמס. זייערע ליפען האָבען זיך צונויפגענאָסען אין איין לאנגען קוש.

און אייזענשטאדט? אייזענשטאדט איז ארויסגעלאָפען אין קאָרידאָר מיט טרערען אויף די אויגען...

דער דאָזיגער מינוט איז ער גרייט געווען צו לויפען אין עק וועלט, ווען זי זאָגט איהם נאָר „לויף!"...

און מיט וואָס פאר א פערגענגען האָט ער געקוקט אויף דאָזען, ווי זי האָט געטאַנצט און געשפּרונגען פאר פרייד פון דעם נייעם שטיבעל, וואָס ער האָט זיי געדונגען, און אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, וואָס באָרים האָט געהאַנדעלט א מציאה און בעצאָהלט צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי ער איז ווערטה! די פריהער־פערזאָרגטע דאָזע איז געוואָרען צוריק א פּרייליכע, א לעבעדיגע, ווי אין איהרע ערשטע קינדער־יאָהרען. קוקענדיג אויף איהר, איז אייזענשטאדט אויך געווָארען מונטערער און לעבעדיגער. ער האָט אָבער קיין צייט נישט געהאַט לאַנג אָנקוועלען פון דעם יונגען פּאַרפּאָלק: אייזענשטאדט האָט נאָך געהאַט א סך ארבייט מיט זייער נייער קוואַרטיר; ער האָט בעדאַרפט דינגען א מיידעל אין שטוב אריין מיט א לאָקיי, אייגקויפען מעבעל, געפעס, כלים און נאָך אנדערע קלייניגקייטען, וואָס זענען נויטיג אין יעדער וווירטשאפט — און מערקווירדיג! וואָס פאר א פּאַהיגקייטען און וויפיעל ענגיטשאפט האָט דער דאָזיגער יונגער מענש בעוויזען אין דעם פאך.

אין דער דאָזיגער צייט, ווען אייזענשטאדט פליהט־ארום ערגיץ אין מארק און דינגט זיך פאר שטובזאכען, וואָס ער קויפט איין, אָדער ווען ער שטעהט אין הויף און טענה'ט מיט דער דיענסט און לעהרענט זי וואָס צו טהון און ווי אזוי צו טהון, — פאַהרט זיך דאָס פּאַרפּאָלק דורך איבער דער שטאָדט אין א גלענצענדען פּאַטאַן מיט ברענענדיגע ריסאָקעס, אָדער זיי שיפען זיך אויפ'ן בריטען לאַנגען טייך אויף א שיפעל. דאָזע'ס קאָפּ ליגט ביי באָריסען אויף די פּלייצעס, זייערע אויגען בענגענען זיך, זייערע ליפען גיסען זיך צונויף, און דער פּליעסק פון די ווענסלעס קלאָפּט־צו צום טאקט צו זייערע הייסע קושען. שפּעט אויף דער נאכט קומען זיי אהיים, אויף א מינוט, עפּים איבערחאפּען און זיך איבערטהון — און געהען־אוועק אין טהעאטער אָדער אין גאָרטען. אז זיי קומען אהיים, טרעפען זיי שוין אלץ וואָס זיי דארפען: טיי, קאָפּע, א

איז געווען דער שווייצער פונ׳ם גאסטהויז, וואו דאָס פּאַרפּאַלק איז געשטאַנען: „אייזענשטאדט! קומט באלד — מיר דארפען אייך. ראָזע פרידמאן"...

עס ווייזט אויס, אז אונזער העלדין איז געווען אזוי גליקליך מיט איהר נייער פאמיליע „פרידמאן", אז זי האָט וועניג־וואָס אין זינען געהאט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ביי איהר געהייסען פּשוט: „אייזענשטאדט" — און נישט מעהר; קיין שטיקעל טיטעל ניט, קיין וואַרט ניט!

ראָזע האָט בעגעגנט אייזענשטאדטען אין קאָרידאָר מיט א גליקליך שמייכעל אויף די ליפּען.

— גוט מאָרגען, אייזענשטאדט! באָרים שלאָפט נאָך. איך ווייל איהם ניט וועקען.. עס איז ערשט עלף א זייגער. באָרים איז ניט געווען גאָר אין שטאַנד צו אזא ליאַרעם, ווי אין דעם דאָזיגען גאסטהויז... ער קאָן ניט שלאָפען רוהיג... מען דארף דינגען א נייע קוואַרטיר אין א פּריוואט הויז. איך בעט אייך, אייזענשטאדט, אויב עס איז מעגליך נאָך היינטיגען טאָג, וואָלט געווען אויסגעצייכענט... שפּעטער מיט א שעה צוויי אדער דריי קומט צו אונז אויף אָנבייסען זוכט־אָפּ א ליכטיגע און א פּריליכע קוואַרטיר... אויף א גרויסער לעבעדיגער גאס... דריי אדער פיער צימערען מיט א קיך.. אויב עס איז מעגליך — א גאָרטען... באָרים האָט ליעב א גאָרטען, בוימער, גראָז... אדיע, אייזענשטאדט, אויף וויעדערזעהען!

אונזער אייזענשטאדט איז געווען גליקליך, קוקענדיג אויף ראָזע׳ס צופריעדען און לעבעדיג געזיכט, אויף וועלכען עס איז שוין לאַנג־לאַנג קיין שמייכעל נישט געווען, אויף איהרע טיעפע, שוואַרצע גרויסע אויגען, פון וועלכע עס האָבען זיך אצינד געגאָסען ליכטיגע שטראַהלען פון ליעבע און גליק. אין דער דאָזיגער מינוט האָט ער פערגעסען זיינע ביכער, דעם עקזאמען, די שטונדען, אפילו דעם אלטען קראנקען, בלינדען פאָטער, דוד דעם שניידער. אין

און דאָס גליקליכע פּאָרעלע, זיצענדיג אויפן ביי דעם אנ־דערן אויף די הענד, קאטשען זיך פּאָר נעלעכטער.

— זעה־נאָר זעה, באָרים, די פּינקטליכקייט פון׳ם חשבון, אקוראט ווי אייער אלטער קאסיר, חא־חא־חא!

— חא־חא־חא! ער זאָגט, אז מיר דאַרפען סטעפּאַנאָווסקי׳ס פערדלעך אויף כפרות! וואָס זאָגסט דו, דערויף, ראָזע? א מבין אויף פערדלעך, חא־חא־חא! האָסט זיך צוגעקוקט נעכטען, ווי סטעפּאַנאָווסקי׳ס זוהן איז דורכגעפלויגען פּאַרביי אונז מיט די דאָזיגע פערדלעך? פייל אויס׳ן בויגען! א פּאַרגניגען צו קוקן! — זאָגט ער, אז זיי זענען ניט ווערטה, חא־חא־חא!...

דער דאָזיגער געלעכטער, וואָס קאָן אויפוועקען א טוידטען, ענדיגט זיך מיט עטליכע קלינגענדיגע, הייסע, פייעריגע קושען.

* * *

מיר ברענגען דאָ א בריף, וואָס אייזענשטאדט האָט גע־שריבען אין יענער צייט צו בערטע שימשעלבוין.

אט וואָס אייזענשטאדט שרייבט צווישען אנדערע זאכען:

„. . . איך קאָן אייך שוועריען, אז ווען איהר זאָלט איצט א קוק טהון אויף ראָזען, וואָלט איהר זי ניט דערקענט — אזוי גליקליך, אזוי צופריעדען איז זי! דאָס איז נאָר ניט די ראָזע, וואָס פריהער; זי זינגט און טאנצט, ווי א קליין קינד, און זעל־טען־זעלטען פרעגט זי מיך, וואָס שרייבט איהר מיר פון דער היים, וואָס טהוען איהרע עלטערען, וואָס מאכט איהר מוטער? דאָס טרעפט זיך נאָר דעמאָלט, ווען באָרים איז ניטא; קוים אבער דערזעהט זי איהם — אזוי פערגעסט זי שוין אלץ אויף דער וועלט! זי איז אינגאנצען — „ליעבע". אז זי זעהט איהם ניט פאר א מינוט — איז זי שוין פערזאָרגט, בלאס, פערטראכט, און הערט ניט, וואָס מע רעדט צו איהר... קוקענדיג אויף איהר, קאָן מען אויסדריקליך זאָגען, אז זי איז בעשאפען געוואָרען נאָר פון זיינט־וועגען... א וואונדערליכע זאך! כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

ווארעמע א שמעקענדינע וועטשערע, ווייכע אויסגעבעטע בעט־לעך — אלץ, וואס מע דארף... זיי זענען ווי אין א טשאד. קיין זאך קעהר זיך מיט זיי ניט אן. די מענשען דערלאננען אזן נעמען־צו. אין אלע חדרים איז פריש אזן ליכטיג, אזן עס קומט זיי נאר ניט אויף אויף זייערע געדאנקען א פרעג צו טהון, וואס פאר א צויבערליכע האנד גרייט זיי צו אט די אלע פערגעניגענס, וואס פאר איין אפען אויג גיט אכטונג אויף דער גאנצער שטוב?... אמאל מאכט זיך, אז זיי געפינען אויפ'ן טיש א צעטעל מיט א בעקאנטער האנדשריפט, קלייגע אותיות:

„דער קעכין בעצאהלט . . . . . 18 רובעל.
דעם קצב פאר פלייש . . . . . 2 „
דער וועשערין . . . . . 17.50 „
פאר נעבעקס . . . . . 1.30 „
איזוואטשיקעס . . . . . 1.75 „
דעם שפיגעל פערריכט . . . . . 2.20 „

סך־הכל . . . . . 42.75 רובעל.

„אויסגאב 7.25 רובעל האב איך איבערגעלאזט ביי דעם לאקיי. מיר דאכט, אז איהר נעמט ביי איהם קיינמאל קיין אויסגאב ניט?... די נייע וואזאנעס וועט מען אייך איבער־מאכען ברענגען. ביי סטעפאנאווסקי'ן בין איך געווען; ער ווייל 700 רובעל פאר די זשרעבצעס. איהר זאלט מיך פאלגען, וואלט איהר זיי ניט געקויפט: ערשטענס, זענען זיי ניט ווערטה, אזן, צווייטענס, דארפט איהר זיי אויף כפרות... מארגען פריה וועל איך זיין. נעמט־אפ ביי דעם לאקיי די 7.25 רובעל.

ב. אייזענשאדט."

— חא־חא־חא! ראזעטשקע! וואס זאגסט דו אויף איהם? חא־חא־חא!...

פון טויזענדער נאַרישקייטען, פון טהעאַטער, פון פערדלעך... אונ־
זער באַראָן איז געוואָהנט געוואָרען לעבען פון דער בריטער האַנד,
און ער וואַרפט מיט געלד אָהן א חשבון. איך וויים ניט, ווי
גרויס זענען ביי איהם די פאָנדען אַצינד, נאָר איך האָב מורא,
אז דער קוואַל וועט זיך סוף כל סוף מוזען אויסשעפען ביז צום
גרונד! דעם דאָזיגען געדאַנק, וועלן איך נעם אויפ'ן קאָפּ, בין
איך אויסער זיך! וואָס וועלען זיי טהון נאָכדעם אָהן מיטלען,
דא, אין א פרעמדער שטאָדט! מיט לעריגע הענד און מיט אזעלכע
געוואָהנהייטען, ווי ביי אונזער פרינץ? דער דאָזיגער געדאַנק
וואַרפט אויף מיר אָן אזא מרה־שחורה, אז איך וויל שוין נאָר ניט
קלערען, וואָס עם וועט זיין וווייטער, פונקט אזוי ווי אונזער גליק־
ליכע ראָזע, וואָס איז אזוי פערנומען מיט איהר „היינטיגען" גליק,
אז עס עקזיסטירט גאָר ניט ביי איהר קיין „מאָרגען"... איך זאָג
אייך נאָך א מאָל, בערטע, איהר זאָלט זיך ניט חאַפּען קומען
אָהער: אייער אָפּפאָהרען פון דער היים וועט אַרויסגעבען אונזער
געהיימנים, און איהר וועט דערפון קיין פערגעניגען ניט האָבען.
האַלט זיך אויף נאָך א ביסעלע, מיין גוטע בערטע, איך גלויב
אייך, ווי איהר בענגט נאָך איהר, איהר דאַרפט מיר קיין סך ניט
זאָגען. שרייבט מיר אָפּטע בריפ, וואָס מאַכט אַצינד אונזער
ראָזע'ס מוטער? צי האָט זי זיך שוין פערראַכט פון דער שלאַפ־
קייט? און וואָס הערט זיך ביי די פרידמאַנס? זיי וווייסען נאָך
אלץ ניט, וואו זיי זענען? זיי מיינען נאָך אלץ, אז זיי זענען
אין אויסלאַנד? א וואונדערליכע זאַך, כלעבען!... איהר פרעגט,
וואָס הערט זיך עפּים מיט מיר? וואָס זאָל זיך הערען, מיין גוטע
בערטע? ניטאָ קיין אָסאָבענע נייעס. איך בין אין בעסטען גע־
זונד. איך האָב דא דרייי שטונדען, וועלכע ברענגען מיר אַכצעהן
רובעל א חודש. דעם עקזאַמען האָב איך קוים מיט צרות אויס־
געהאַלטען. נאָך אין א פאָר וואָכען אַרום טרעט איך אַריין אין
אוניווערזיטעט. איך האָב אויסגעשריבען אהער מיין קליין ברו־
דערל — אין גימנאַזיע אַריין; דאָס איז זהר א וואויל קינד,

און באָרים... וואָס קאָן איך אייך זאָגען וועגען איהם? ער איז זעהר אַיין אייִדעלער, זעהר א גוטער מענש. נאָר איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן ער ביי אזא ברענענדיגער ליעבע, ווי ראָזע שענקט איהם, אוועקגעהן אמאל אויף דריי שעה אליין שפאציערען אין נאָרטען, אדער אפּזיצען צוויי שעה אויף דער קאנאפּע א פער־זאָרגטער, אזוי, אז איהר וואָלט געקאָנט מיינען, אז דער דאָזיגער מענש בענגט נאָך עמיצען, אדער ער איז ניט גליקליך מיט זיין שיקזאל, וואָס אַיין אנדערען וואָלט זיך אזא גליק קיינמאל אפילו ניט גע'חלומ'ט... איך רעכטן, אפשר בענגט ער נאָך זיינע עלטערן?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! מיר געבעלט ניט דאָס, וואָס ער טהוט קיין האַנד אין קאָלט וואַסער ניט אריין און רעדט אזוי אפט וועגען זיין צעשלאָגענער נסיעה קיין אויסלאַנד... איך זאָג אייך, אז דערמיט ברענגט ער איהר אזוי פיעל שמערצען, אז זי ווערד דערפון אוים מענש. איינמאל, בשעת באָרים איז ניט געווען אין דער היים, האָט מיט מיר ראָזע געמאַכט א שמועס וועגען אויסלאַנד.

„— איהר ווילט זיך דורכפאָהרען קיין אויסלאַנד? — האָב איך זי א פרעג געטהאָן.

„— ניין... — האָט זי מיר געענטפערט פערטראַכט. — ניין, ניט איך — באָרים ווילּ פאָהרען... ער דאַרף זיך א ביסעל דורכ־פאָהרען...

„— נו, און איהר?

„— וואָס איז דאָס פאר א פראַגע? — האָט זי מיך איבער־געפרעגט מיט פערדראָס. — עס פערשטעהט זיך, אז איך וועל דאָ ניט איבערבלייבען אליין, אָהן איהם!... וואָס וועל איך דאָ טהון? וואָס האָב איך דאָ ניט געזוהן אזעלכס?... — אזוי לאַנג, אזוי בריים — ביז זי האָט זיך צעווייגט... אך, בערטע, בערטע! ניטאָ וואָס צו רעדען!... מיט באָריסען האָב איך נאָך ניט גערעדט וועגען דעם; מיר זעהען זיך ניט אזוי אפט, ווי איהר מיינט, און וועז מיר קאָנען א מאל עפּים רעדען צווישען זיך, רעדט מען

„און נאָכדעם הויבט זי אָן צו שפּיעלען אלץ שטאַרקער און שטאַרקער, אזוי, אז דער פּאַרטנפּיאַן ציטערט און קרעכצט אונטער איהרע הענד, און נאָכדעם אלץ שטילער און נידעריגער, און ווייניגער, ריהרענדיגע מעלאָדיעס גיסען זיך אוים פון זיך אליין און קריכען גלייך אין הארצען אריין, און מיר ווייזט זיך דעמאָלט אוים, אז זי קלאָגט זיך און בעדויערט איהר מזל און בעווייניגט איהר ליעבע, איהר מערקווירדיגע ליעבע... נאָר אָט קומט אריין באָרים — און עס ווערד אלץ ווי פריהער: זי פאלט איהם אויפ'ן האלז. זי לאכט זי זינגט, זי מאכט זיך נאריש, ווי א קליין קינד.

„א וואונדערליכע זאך, בערטע, כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

„פּ. אייזענשטאדט."

אויף מאָרגען נאָנץ פריה נאָך דעם אויבענדערמאָנטען בריעף, בעת אונזער טאלאָנטפולער דיפלאָמאט האָט נאָר־וואָס געקלערט איבערקהרען זיך אויף דער אנדערער זייט ביי זיך אויפ'ן בעטל, וואָס איז פול מיט וואָנצען, בכדי ער זאל קאָנען נעשמאקער שלאָפען, האָט מען איהם אָנגעקלאָפט אין פענסטער אריין מיט אזא כח, אז ער האָט זיך באלד אויפגעהאָפט און נעעפענט די טיר. א נאָראָדאָוואי האָט איהם איבערגענעבען א קוויטעלע:

„אייזענשטאדט! למען השם, די רגע! מע האָט אונז בענומען ביז דעם לעצטען העמד! בע'גנב'עט ביז דעם לעצטען פאָרים! ניטאָ ניט די קעכין, ניט די פּאָקאָיאָווע, ניט דער לאָקיי! א גליק, וואָס מע האָט אונז נעלאָזט לעבעדיגע! באָרים איז אויסער זיך! קומט באלד! די רגע!

„ראָזע פרידמאן."

עס פערשטעהט זיך, אז אייזענשטאדט האָט זיך לאנג נישט געלאָזט בעטען. ער האָט געטראָפען זיינע פרייַנד זעהר אין א מרויעריגער לאגע: באָרים איז נעלעגען א באָרוועסער אין זאל אויפ'ן דיוואָן, איינגעוויקעלט אין א רויטער קאלדרע, און ראָזע

און דאָרטען וועט ווערען פון איהם א תל אָהן מיר. פאר דער קוואַרטיר צאָהל איך זעכס רובל; פאר עסען אכט רובל. בלייבט אונז פיער רובל אויף קלייניגקייטען. נאָר מיין שוועסטער שרייבט מיר, אז אין גיכען וועט זי מיר צושיקען א צוויי קינדער פון איהר „חברה". וואָס זאָל איך טהון מיט זיי?... איהר ווייסט, ווי טייער מיין שוועסטער איז ביי מיר. נאָר וואָס בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענשט מיט א טוץ קינדער? טאָמער וועט גאָט צושיקען נאָך א צוויי שטונדען. מיינע חברים, אייערע גוטע בעקאַנטע, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, שרייבען מיר אויך, אז זיי זוכען שטונדען. זיי זענען אין פעטערבורג אין אוניווערזיטעט; אייגער שטודיערט אויף דאָקטאָר, דער אנדערער — אויף אדוואָקאט. איהר ווייסט ניט, בערטע, וואָס זענען זיי אזוי אין כעס אויף אייער שטאָדט, און נאָך מעהר — אויף דער געלער מאדאם רעגענבויגען מיט איהרע געלע טעכטער?... איך האָב אייך פערגעסען זאָגען, אז בּאָרים האָט געקויפט פון ראָזע׳ס וועגען א טייערען ראיאל, און איך בין ערשט ניט לאַנג געווען אין גענאָרען, אז ראָזע שפיעלט פיאַנאָ אויסגעצייכענט; און ווער שמועסט, אז בּאָרים איז ניטא און זי שפיעלט א ביסעל פערטראַכט־מעלאַנכאָליש, דאַן גיסען זיך אויס פון איהרע פינגער וואונדערליכע זיסע אקאָרדען מיט טרויעריגע געזאַנגען, אזוי, אז עס קלעטשט אַמאָל שטאַרק דאָס האַרץ, און איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן בּאָרים אוועקווארפען אזא זעלטענעם פערגעניגען און אוועקגעהן אויף דריי שעה שפיעלען אין בילליארד מיט עטליכע לעריגגעהערס און מונציאדצעס?... וועו איך קום אַמאָל צו זיי און טרעף זי ביי דעם פאַרטעפיאַן און טהו זי א פרעג, וואו איז ערגיץ בּאָרים? — שטעלט זי אנידער אויף מיר איהרע שוואַרצע טיעפע אויגען און ענטפערט מיר צעריצט, מיט פערדראָס:

„— וואו זאָל ער זיין? ער איז זיך דורכגענאַנגען א ביסעל צו זיינע בעקאַנטע... צי איהר ווילט, אז ער זאָל זיצען שטענדיג אין דער היים, נאָר ניט ארויסטרעטען פון שטוב?...

דאָס נייענצעהנטע קאַפּיטל.

די מאַדאַם פּרידמאַן ווייזט זיך ערווים אלם די בעסטע דיפּלאָמאַטין, אוו אונזער יונגער פּרינץ האָט חרטה אויף דער גאַנצער מעשה.

די מאַדאַם פּרידמאַן, אַז זי איז איבערגעבליבן אין דער גרויסער שטאָדט אליין. אָהן דעם זוהן, האָט זי נישט גע׳חלש׳ט אוּן נישט געווויינט אוּן נישט געליאַרעמט; זי האָט נאָר געגעבן א דעפּעשע אַהיים צום מאַן אוּן האָט בעקומען איין ענטפער פּון איהם, אַז מאיר פּוהרמאַנ׳ס טאָכטער איז אויך אַנטלאָפּען, — האָט זי שוין פּערשטאַנען די גאַנצע געשיכטע אוּן איז צוריקגע־קומען אַהיים. זי האָט געוואוסט, ווי ווייט געבאַלעוועט אוּן ג׳פּיעסטעט איהר בן־יחיד איז. מלכה פּרידמאַן האָט באַלד פּער־שטאַנען, אַז זיין פּייעריגע ליעבע צו דער „שוואַרצער" ראָזע וועט געווים לאַנג נישט דויערן; זי וועט איהם גיך נמאס ווערן, אזוי ווי עס פלעגט איהם נמאס ווערן יערע זאָך אין די קינדערשע יאָהרן.

אוּן ווירקליך! לאַנג האָט אונזער יונגער געבאַלעוועטער העלד נישט געקאָנט אויסהאַלטן מיט זיין ליעבע צו דער „שוואַר־צער" ראָזע. נאָכ׳ן ערשטען טשאד איז זיין צעהיצטע פאַנטאַזיע באַלד אָפּגעקיהלט געוואָרן, אוּן ער האָט פּלוצים דערפיהלט אויף זיך א שווערע משא: ער האָט א ווייב... די פּרייהייט האָט ער שוין אַנגעוואוירן אויף שטענדיג... פּון דעם דאָזיגן געדאַנק

האָט זיך ארומגעדרעהט אין קאלאשען אויף די קלייניע ווייסע פיסלעך, איינגעהילט אין א גרינער שאל, וואָס די גנבים האָבען אפּנים, פּאר רחמנות, איבערגעלאָזט. די שאפּעס מיט די קאָמאָדען זענען געשטאנען אפּען און אויסגעראָמט מיט א זעלטענער פּינקטליכקייט; די טישען מיט די בענקלעך צעשטעלט און צערדעהט; די דיוואנעס מיט אלע אנטיקלעך צוגענומען; די שופלאָדען מיט די קעסטלעך אויסגעריניגט; אפילו די צווויי טייערע בראָנזענע שפּיגלען אראָפּגענומען, אפילו די לאָמפּען מיט די זילבערנע לייכטערלעך האָט מען בעוואָהרענט. זעלטען־זעלטען האָט זיך דורכגעווארפען איין אלט קוויטעלע, א ווייסע הענטשקע, א טאָווע פון א ביכעל...

— עס ווייזט אויס — האָט זיך אָנגערופען אונזער דיפלאָמאט מיט א שמייכעלע, בעטראכטענדיג דעם דאָזיגען חורבן — עס ווייזט אויס, אז די גנבים האָבען צייט געהאט זיך איינפאקעווען, ווי עס געהר צו זיין. א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

מיר ווייסען ניט פּאר וואָס, — נאָר ביי די דאָזיגע לעצטע ווערטער פון אייזענשטאדטען האָט זיך אונזער האלב־נאקעטע העלדין אָנגעהאפּט ביי ביידע זייטען און האָט זיך אזוי שטארק, אזוי הילציג צעלאכט, אז באָרים איז אראָפּגעשפּרונגען פון דער קאנאפּע און איז מיט דער רויטער קאלדרע צוגעלאָפּען צו זיין יונג ווייבעל, וועלכע האָט ניט אויפגעהערט צו לאכען אלע מאל העכער און שטארקער; קוקענדיג אויף איהר, האָט זיך אייזענשטאדט ניט געקאָנט איינהאלטען און האָט זיך אויך צעלאכט, ניט ווייסענדיג אויף וואָס און אויף וועלן... פּאר דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ליעב געקריגען דאָזען פונ'ם ערשטען מאל, וואָס ער האָט זי דערזעהען ביי בערטען אין זאל, איז נענוג געווען צו זעהען, ווי זי לאכט, ער זאל זיך אויך צעלאכען, אדער דאָס הארץ זאל איהם קלעפּטען, וועלן ער דערזעהט טרערען אויף ראָזע'ס אויגען...

אויף זיין חבר'ס קאָפּ; ער האָט איבערגענעבען ראָזען, אז ער האָט פיינט אייזענשטאדטען, אז אָט דער דאָזיגער בחור מיט די גלעזערנע באַנקעס פערגינט איהם נישט דאָס גליק און איז איהם א דם־שונא, אז אייזענשטאדט האָט ליעב זיך אומעטום אריינ־מישען, וואו מע בעט איהם נישט...

ראָזע זעהט, אז איהר באָרים איז עפּים צעפּלאָכטען, אז עפּים פעהלט איהם, — נאָר זי וויסט ניט וואָס. פרענט זי איהם מיט דער גרעסטער צערטליכקייט:

— וואָס איז דיר, באָרים? וואָס פעהלט דיר? וואָס זאָל איך דיר טהון אזעלכס? דו וויסט דאָך, אז איך בין גרייט אין פייער, אין וואַסער, אין עק וועלט, שטארבען צוליעב דיר, באָרים!

דערויף האָט איהר באָרים געענטפערט, אז מע מוז זיך אמאָל איבערבעטען מיט די עלטערען, אז אנדערש קאָן ניט זיין: מע מוז זיך אונטערגעבען. זיין מוטער האָט איהם אזוי ליעב, אז זי וועט איהם באַלד מוחל זיין; זי וועט איבערגעבען דעם פּאָטער און וועט פּועל'ען, אז ער זאָל אויך געבען זיין הסכמה...

— נו, באָרים, פּאַר וואָס זשע דען ניט? נו, לאָמיר פּאָהרען! פּאָהרען מיר?...

— ניין, נאָרעלע. ביידע טאָרען מיר אַצינד נאָך נישט פּאָה־רען. עס איז נאָך צו פריה. איך מוז פריהער אַליין זיך דורכ־פּאָהרען, און נאָכדעם... דו פּאַרשטעהסט צי ניין?...

אויף א מינוט בלייבט זי זיצען טוידט; עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען אין האַרצען. דער געדאַנק, אז ער וועט אוועקפּאָהרען און זי וועט דאָ בלייבען אַליין, פערגליווערט איהר דאָס בלוט. נאָר זי זעהט, אז ער וויל אזוי, אז באָרים וויל אזוי, פאַלט זי איהם אויפ'ן האַלז און זאָגט איהם מיט טרערען:

— ביזט נערעכט, באָרים, ביזט נערעכט: דו דארפסט פרי־הער אַליין זיך דורכפּאָהרען... אויף א קליינער צייט, איא, באָרים?

— אויף א וואָך אדער אויף צוויי, נישט מעהר!

— נישט מעהר, באָרים, נישט מעהר, מיין טייערער!

איז איהם קאלט געוואָרען אין אלע אברים: וואָס הייסט דאָס? ווי אזוי איז דאָס געשעהען? און וואָס וועט זיין ווייטער?...

אמת, עס זענען געווען מינוטען, בעת דאָזע פלעגט זיצען מיט איהם צוזאמען, און איהרע שענע געקרייזעלטע האָר זענען גאלענען צעוואָרפען אויף זיינע הענד, און איהרע פייעריגע אויגען האָבען אויף איהם געקוקט פול מיט ליעבע, — דעמאָלט איז איהם געווען ניט אזוי שלעכט; נאָר אז ער איז געבליבען אליין אויף א שעה און זיינע שוואַרצע גראַנקען האָבען זיך איהם צוריק־געקעהרט, איז אונזער יונגער העלד געווען באמת אין אומגליק־ליכער מענש. ליגענדיג מיט'ן פנים ארויף אויף דער סאמעטענער סאָפע, אויסציהענדיג די פים אויפ'ן טיש און פייפענדיג פון ניט האָבען וואָס צו טהון, זענען איהם וויעדער ארויפגעקומען שלעכטע גראַנקען און עס האָט זיך איהם פאַרגעשטעלט, אז ער האָט פערשפיעלט, לחלוטין פערשפיעלט זיין לעבען אויף דער וועלט, — און דורך וועמען? דורך „איהר"! דורך אָט דער דאָזיגער שוואַרצער ראָזע, וואָס וואַרפט זיך איהם אלע מינוט אויפ'ן האלז און קושט איהם און האלובעט איהם, — וואָס וויל זי פון איהם? וואָס האָט זי צו איהם? פאַר וואָס און פאַר וועז האָט זי איהם בעגראָבען יונגערהייד דא, אין דעם דאָזיגען קליינעם שטיבעל?...

און ביסלעכווייז־ביסלעכווייז האָט אונזער העלד אָנגעהויבען פיהלען צו זיין גלעיבטער ראָזען עטוואָס פערדראָס, א מין שנאה. עס זענען געווען צווישען די „ליעבענדע" אזעלכע מינוטען, וואָס זי איז געהאָנגען ביי איהם אויפ'ן האלז און איז אויסגעאָנגען ווי א ליכט פאַר גרויס גליק, און ער האָט זי אין דער זעלבער מינוט נישט געקאָנט סובל זיין און איז געווען אויסער זיך פאַר כעס: „וואָס וויל זי פון מיין לעבען האָבען? פון וואָנען האָט זי זיך גענומען?"... נאָך מעהר האָט איהם געברענט אויף זיין חבר אייזענשטאדט: „וואָס האָט געוואָלט האָבען פון מיר אָט דער דאָזיגער שוטה מיט די גלעזערנע באנקעס?"... — און אונזער געפעסטעטער פרינץ האָט אויסגעלאָזט זיין גאנץ ביטער האַרץ

— אליין?

— אליין.

דער צוג איז אָנגעקומען, און באָרים איז ארויסגעשפּרונגען פּונ׳ם וואגאָן א בלאָסער: ער האָט צוויי נעכט ניט געשלאָפען. ער האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, ווי א בעגראָבענער. מלכה איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם ארומגעחאַפּט קושען.

— באָרים!...

— מאַמע!...

. . . . . .

מלכה האָט צוגערופען דעם עקיפאַזש און האָט זיך אריינ־געזעצט מיט׳ן זוהן. זי האָט איהם נישט געשטראָפט, ניט גע־פרעגט גאָרנישט, כמעט גאָר ניט גערעדט: זי האָט שוין געוואוסט אלסדינג — וואָס וועט זי ביי איהם פרעגען? וואָס וועט ער איהר דערצעהלען? ער האָט אנידערגעלעגט זיין קאָפּ ביי איהר אויף די הענד און האָט געמוסען ווייגען. זי האָט איהם געלאָזט זיך אויסווייגען. זי האָט איהם געקרייזעלט זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, און האָט נאָר געזאָגט: „מיין קינד! מיין קינד!" קומענדיג אהיים, האָט זיך אונזער יונגער העלד ארומגעוואשען, ארומגערא־זירט, אָנגעטהאָן, בעשפּריצט זיך מיט אָדעקאָלאָן און איז געוואָרען ווידער דער זעלבער לעבעדיגער און פרישער באָרים, וואָס פריהער. דעם פאָטער האָט ער געטראָפען אין סאבינעט איבער די חשבונות מיט א פעדער אין די צייהן.

— וואָס מאכסט דו, פאפּא?

— א־א־א?! — האָט איהם דער פאָטער געענטפערט, קו־קענדיג אין די חשבונות, און האָט איהם אונטערגעשטעלט די לינקע באק אויף א קוש טהון. נאָכדעם איז ער אריינגעגאַנגען וויידער צו דער מוטער און איז איהר געפאלען אויפ׳ן האלז. ער האָט

און וויעדער א לאנגער, א הייסער קוש דורך טרערען.

דאָס האָט איהם אזוי בענומען, אז ער האָט זי אין דער דאָזיגער מינוט ערנסט ליעב געהאַט און איז איהר געווען דאנקבאר פאר די פרייהייט, וואָס זי שענקט איהם... זייער געזעגענען זיך איז געווען אזוי ריהרענד, אז אפילו אייזענשטאדט האָט שטילער־הייד, אָן דער זייט, געלאָזט א טרער...

צוויי טעג האָט ראָזע'ס פאַרטרעט בענלייט באָריסען, און איהם האָט זיך געדאכט, אז אין וואנאָן, וואו ער איז געזעסען, זענען געשטאנען קענען איהם איהרע שווארצע פייעריגע אויגען. נאָר קוים איז ער געקומען אהיים און איז אריינגעפאלען צו מלכה'ן אין די הענד אריין, אזוי האָט ער אלץ פערגעסען.

אז די מאדאם פרידמאן האָט פלוצים בעקומען די פרייליכע דעפעשע פון איהר זוהן, איז זי געווען אזוי גלייכגילטיג, פונקט ווי זי האָט נאָך פריהער געוואוסט די שעה, וועו איהר באָריס וועט קומען. דאָך האָבען איהר די הענד געציטערט אזוי שטארק, אז זי האָט זיך אליין נישט געקאָנט אנטהון און האָט געמוזט אריינרופען דאָס דיענסטמיידעל, וועלכע האָט בעמערקט, אז די מאדאם איז עפּים שטארק צעטראָגען, און האָט דאָס באלד איבערגעגעבען אליק'ן, און אליק האָט דאָס די רגע אָפּגעטראָגען צו בערטע דער גרושה און אין נאָך עטליכע ערטער, אזוי אז דעם זעלבען טאָג איז שוין ארוים א קלאנג אויף דער גאנצער שטאָדט, אז די מאדאם פרידמאן האָט דערהאלטען א דעפעש און איז ארויסגעפאָהרען צום וואָקזאל אקעגען דעם זוהן מיט דער שנור... דאָס האָט אנגעמאכט אזא רעש, אז עס זענען באלד נאָך איהר נאָכגעפאָהרען די מאדאם שפּיעגעלגלאָז, די מאדאם רעגענבויגען און די מאדאם שטעבענהאלץ... מיט'ן מאן האָט זי וועגען דעם ניט גערעדט: מאטעל האָט שוין פערשטאנען, וואָס דאָס בעטייט. ער האָט זי נאָר א פרעג געטהאן:

— מלכה! ער פאָהרט?

— ער פאָהרט.

ווייב?... און מיין באָרים האָט שוין א ווייב? און יוּעמען? און אויף וואָסער אייַן אופן? און איך זאָל דאָס אַזוי איבערלאָזען? — אָ, נייַן!"...

נאָר דאָס איז געווען איהרע אינווענטיגסטע געפיהלען; אויס־וועניג, אויפ'ן פּנים, איז זי געווען גאָנץ רוהיג, א ביסעל ווי פּרייַליך, און אז באָרים האָט געענדיגט זיין ערצעהלונג מיט טרערען אויף די אויגען, האָט זי פערשטאַנען, אז איהר זוהן הויבט שוין אָן חרטה האָבען אויף דער גאַנצער מעשה, און אַצינד איז דאָ צייט צו פערחאַפּען, פערריכטען. זי האָט איהם געגלעט זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר און האָט צו איהם געזאָגט:

— נו, מיין קינד, געגנוג, גענוג. שוין צייט רוהען, שוין צייט שלאָפען...

— נייַן, מאַמע, נייַן! איך וויל, אז דו זאָלסט מיר זאָגען, אז דו ביזט מיר מוחל... איך וויל, דו זאָלסט מיר צוזאָגען, אז דו וועסט מיך ניט פאַרלאָזען, אז דו וועסט מיר העלפען! דו ביזט אזא קלוגע, אזא גוטע!...

— קינד! — האָט זי איהם געענטפערט, אָפּווישענדיג מיט איהרע ווייכע ווייסע הענד זייַנע טרערען. — קינד! פאַר וואָס זאָל איך דיר מוחל זיין? וואָס האָסט דו אזעלכס פאַרזינדיגט? וואָס חיטרע מענשען האָבען דיך געוואָלט אַרייַננאַרען אין זאָק אריין? וואָס אפּעריסטען האָבען געוואָלט זיך באַנוצען מיט דיין רייכטום?... דאַנק און לויב גאָט, וואָס דו האָסט א מוטער, וועלכע וועט איהר לעבען אוועקגעבען צוליעב איהר קינד... דו האָסט גוט געטהאָן, וואָס דו האָסט מיר אלץ אנטדעקט און נישט פאַרלייקענט קיין זאַך. פון היינט אָן בין איך דיין אייניציגער העלפער, און אויף מיר מענסט דו זיך פאַרלאָזען מעהר ווי אויף אלע דיינע גוטע פרייַנד, וואָס מיינען זייער אייגענע טובה און דיין קעשענע...

די גאַנצע נאַכט איז אונזער יונגער העלד אָפּגעשלאָפען אויס־געצייכענט, און ווי נאָר ער האָט געעפענט די אויגען, האָט ער זיך

איהר געוואלט אנהויבען דערצעהלען אלץ, אלץ; נאר זי האט איהם איבערגעשלאגען, זאגענדיג צו איהם מיט א געלעכטער:

— קינד! מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען וועגען דעם אויך; איצט דארפסט דו געהן צום טיש עפּיס איבערבייסען.

ביי'ם טיש האט באריס געגעסען מיט גרויס אפעטיט, זעהר פיעל גערעדט, דערצעהלט חידושים פון דער גרויסער שטאדט, און די מוטער האט איהם אויסגעהערט מיט א צופריעדען שמייכעלע אויף די ליפּען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי נאר נישט פּאַרגעפּאלען, גלייך ווי ער האט זיך זעהר פיין אויסגעשטעלט קעגען זיך, קעגען זיינע עלטערען, קעגען גאט און לייט...

דער ווייַן, דאס בעגענעניש מיט דער מוטער, די שענע צימערען מיט'ן ווייכען גרויסארטיגען מעבעל האבען אויפגעבונדען די צונג פון אונזער יונגען העלד, און ער האט איבערגעגעבען זיין מוטער א לאנגע געשיכטע, די נאנצע געשיכטע, וואס מיט איהם האט פּאסירט, מיט אלע קלייניגקייטען און מיט דער נאנצער עפענטליכקייט און תמימות.

אין דער צייט, וואס באריס האט דערצעהלט, איז די מאדאם פרידמאן געזעסען אין א ווייכען סאמעטענעם פּאטעל און איהם אויסגעהערט מיט א זים שמייכעלע אויף איהר געזונד און פריש געזיכט, גלייך ווי באריס וואלט איהר דערצעהלט א שענע מעשה פון א בוך. מלכה'ס צופריעדען געזיכט האט נישט אויסגעזאגט וואס עס האט זיך געטהאן ביי איהר אין האַרצען, וועו זי האט דערהערט, אז אט דאס דאזיגע קלייניע שווארצע מיידעלע, אט די דאזיגע „קארלעטשקע" מיט איהר טיערען בן־יחיד האבען דריי יאהר כסדר געפיהרט צווישען זיך א שטילען ראמאן, און זי, מלכה, האט נישט אנגעהויבען צו וויסען פון קיין „פּותר" און פון קיין „חלום"!

„א! — האט זיך מלכה געקלערט. — זי דארף זיין א גוטע סחורה! נאך א בעסערע, ווי די מאמע איהרע, די יאשטשערקע!... און די דאזיגע „קארלעטשקע" איז היינט מיין שנור, מיין זוהנ'ס

צו רעדען מיט דער מוטער; ער האָט דאָס געלאָזט אויף מאָרגען, אויף שפּעטער...

די גאנצע נאכט האָט ער געזעהען שלעכטע חלומות, און ראָזע'ס גרויסע, שוואַרצע, טיעפּע אויגען, וועלכע ער האָט שוין כמעט פערגעסען, האָבען זיך איהם געפּלאָנטעט א גאנצע נאכט פּאר זיינע אויגען. נאָר אויף מאָרגען, וועט ער איז געקומען צו דעם באנקיר עסיגמאכער מיט א וויזיט, און מע האָט איהם אייניגעלאדען אויף אָנביסען און נאָכדעם אין טהעאטער, איז ער גאָרען וויעדער מונטער און פריילִיך, און דעם באנקיר'ס עלטערע טאָכטער, די מאמזעל עסיגמאכער, מיט איהרע גרויע אויגען, מיט איהר הויך געשטאלט און מיט איהרע אידעלע מאניערען, האָט אויף איהם געמאכט א היבשען איינדרוק. די מוטער האָט איהם געוואָגט, אז דער דאָזיגער מאמזעל גיט דער באנקיר עסיגמאכער נדן גיט מעהר און גיט ווינציגער פון א האלבען מיליאָן רובעל.

„אָהאָ! — האָט זיך אונזער נאאיוועד העלד געטראכט. — אָהאָ! א האלבען מיליאָן רובעל נדן? נישקשה פון א נדן, כלעבען!"...

. . . . . .
. . . . . .

נאָר גענוג! גענוג שוין אונז נאָכצוגעהן טריט ביי טריט אונזער יונגען העלד, וועלכער האָט עס געווים ביי אונז נישט פערדיענט. מיר וועלען זיך בעסער אומקעהרען צו אונזערע צוויי עהרליכע פרייַנד, פּינחס אייזענשטאדט און בערטע שימשעלביין, און וועלען איבערגעבען א גאנצע רייהע פון זייערע בריעף, וואָס זיי האָבען אין יענער צייט געשריבען איינער צום אנדערען.

אַנגעהויבען אַרומקוקען אויף אַלע זייטען. ער האָט פערגעסען, וואו איז ער און ווי קומט ער אַהער? דער גילדענער שפּאַליר פון די הויכע וועגד, דער גרויסער סאַמעטענער קאַוואַליר ביי דעם בעט, די הויכע גלענצענדע קאַלאָנעס מיט די ליכטיגע פענסטער, דאָס טייערע מעבל מיט די גרויסע בראָנזענע שפּיגלען — דאָס אַלץ, פון וועלכען ער איז שוין א ביסל אָפּגעוואָהנט געוואָרען, האָט איהם אויסגעוויזען ווי א חלום. אין דער דאָזיגער מינוט איז אַריינגעקומען זיין מוטער מיט איהר זיס שמייכעלע אויף די ליפּען. בּאָרים האָט זיך אין איין אויגענבליק דערמאָנט אין אַלץ.

— שטעה שוין אויף, קינד, שוין צייט פאָהרען.

— די רגע, מאַמע, די רגע, אָט טהו איך זיך אָן! — און בּאָרים האָט זיך געמומען אָנטהון; נאָר ווי איבערראַשט איז ער געוואָרן, אז פאַר זיינע אויגען איז געלעגען א שפּאָגעל־ניי־יער קאָסטיום, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארויס! דאָס איז געוואָרן א סורפּריז פון זיין מוטער.

אין פערלויף פון דריי וואָכען האָבען זיי צווישען זיך קיין אייניג וואָרט ניט געררעדט וועגען דעם, וואָס בּאָרים האָט געוואָלט רעדען, און אזוי האָבען זיי זיך צוגעגרייט אין וועג אריין — קיין אויסלאַנד פאָהרען אויף א נאָנצען ווינטער. אז זיי זענען געקומען קיין וואַרשא, האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף עטליכע טעג, וואו די מאַדאַם פרידמאַן האָט בעדאַרפט אייניקויפען א טראַנספּאָרט פערשידענע סחורות. זי האָט בעקאַנט געמאַכט איהר זוהן אין עטליכע נאָנץ רייכע הייזער, וואוהין מע האָט איהם געבעטען אויף אָבענד־ברויט אָדער אויף מיטאָג. זי האָט איהם אויך בעקאַנט געמאַכט מיט דער רייכער פירמע „עסיגמאַכער". און אזוי האָבען זיי פערבראַכט אין דער גרויסער שטאָדט וואַרשא. אויף דער נאַכט זענען זיי געווען אין טהעאַטער, און בּאָרים איז געקומען צוריק מיט א קאָפּוועהטיג לויגענדיג אין בעט, האָט ער זיך דערמאַנט אָן דעם, וואָס ער האָט

געגאנגען איבער דער שטוב, ווי א שאָטען, פּינסטער ווי די ערד, ניט געוועדט קיין וואָרט, נאָר געזיפּצט און געגלעט זיך די האָר... אך, בערטע, בערטע! וואָס האָבען מיר געטהאָן? צו וואָס האָבען מיר זיך אזוי געחאפּט זיי צונויפּבינדען, נישט בעקלעמט און נישט בעטראכט? מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין דעם אלעם! די צייט וואָלט אליין געטהאָן איהרם; וועט מיר זאָלען זיי נישט געווען מיטהעלפען. וואָלטען זיי אפשר געווען ביידע גליקליכער. אצינד איז זי אומגליקליך, אזוי אומגליקליך, אז נאָר איך און איהר קאָנען זי פערשטעהן... זי איז נאָך מעהר אומגליקליך דערמיט, וואָס זי האָט ניט, פאָר וועמען אויסצורעדען איהר הארץ, פאָר וועמען אויסצוגיסען איהרע מרערען! ערשט היינט בין איך געווען ביי איהר; זעהענדיג איהר טוידט פּנים, איהרע געשוואָלענע אויגען, בין איך געשטאָרבען פאָר שרעק; זי האָט מיך אָפּגעזידעלט, ווי תמיד:

„— איהר זענט, אפּנים, געקומען מיך בעווייגען? צי איהר זענט געקומען מיך טרייסטען, אויסרעדען דאָם הארץ?... איהר זאָלט ניט מיינען, אייזענשטאדט, אז באָרים איז ביי מיר אזוי נידעריג געפאלען, ווי ביי אייך אין אייערע אויגען!... איך קען איהם בעסער, ווי איהר קענט איהם! וועט ער זאָל קאָנען, וואָלט ער שוין לאנג געקומען. מסתמא קאָן ער ניט; מסתמא לאָזט מען איהם ניט... אָדער אפשר איז ער ניט געווענדט... אפשר איז ער אזוי שלאָף, אז ער קאָן מיר אפילו ניט שרייבען... ער קעהר געווים זיין שלאָף! ער איז נעבאָך שלאָף! איהר ווייסט דערפון נאָענוג גוט, און ווילט מיר ניט אויסזאָגען! איהר בעהאלט פון מיר! איך וויים, איך וויים!... איך קען אייך, אייזענשטאדט, איך קען אייך! איהר האָט תמיד ליעב בעהאלטען! איהר ווילט מיך מוטשען! איהר מוטשעט מיך! וואָס האָט איהר צו מיר?!...

„איך האָב געבראכט דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט געפּונען, אז זי האָט היץ. דער דאָקטאָר זאָגט, אז זי איז ניט מיט אלעמען,

דאָס צוואנציגסטע קאפיטעל.

קאַרעספּאָנדענץ.

א.

פון פ. אייזענשטאדט צו כ. שימשעלביין.

„מיין גוטע בערטע!

„א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי אזוי האבען מיר דאָס ניט ארויסגעזעהן פריהער, אז סוף־כל־סוף וועט אזוי זיין? און פאר וואָס האָב איך אים געלאָזט אוועק־פאָהרען אליין, אָהן איהר? אמת, זי האָט אליין געוואָלט בלייבען דאָ, וואַרטען ביז ער וועט זיך אביסעל דורכפאָהרען אהיים און וועט זיך אומקעהרען; נאָר איך האָב דאָס ניט געטאָרט דערלאָזען. איך בין מעהר שולדיג פון באָריסען; איך האָב געהאט ביד ניט ארויסלאָזען איהם פון דאנען... נאָר וואָס זאָג איך? עס איז נאָר אוממעגליך געווען איהם צו האלטען; ער איז געווען אזוי אומגליקליך, אזוי פערזאָרגט, אז איך אליין האָב אויף איהם רחמנות געהאט. איך האָב געזעהען, אז ער עקט זיך, אז ער וועט דאָס נישט אויסהאלטען, ער וועט ביינאכט אנטלויפען, ווי א גנב, און דאָס וואָלט פאר איהר נאָך ערגער געווען... די לעצטע עטליכע טעג האָט ער ניט געגעסען, ניט געטרונקען, ניט געשלאָפען; ארום־

ב.

פון ב. שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„טייערער פריינד אייזענשטאדט!

„זעהט, וואָס איהר האָט אָנגעמאכט! זעהט, ווי גאָט צאָהלט אַריך דערפאר, וואָס איהר האלט אונז, פרויענצימער, פאר גאָר־נישט! איהר מיינט, אז נאָר איהר זענט קלוג, אז נאָר איהר האָט שכל!... איך פרעג אייך, פאר וואָס האָט איהר מיך פריהער ניט געלאָזט קומען צו אייך? איך וואָלט נישט דערלאָזט, אז באָרים זאָל אוועקפאָהרען און ראָזע זאָל איבערבלייבען אליין, ביי אזא טרויעריגער לאגע! איך, וואָס האָב אליין איבערגעלעבט כמעט דאָס זעלבע, וואָס ראָזע לעבט איבער אצינד, וואָלט שוין גע־וואוסט וואָס צו טהון!... נאָר, אייזענשטאדט, איהר זענט פון תמיד אָן א סקעפטיק. סטייטש, ווי אזוי קאָנט איהר גאָר רעכענען אזעלכס אויף אונזער אַרענטליכען באריסען, וועלכער — דאָס איז ביי מיר זיכער ווי דער טאָג — וועט היינט־מאָרגען קומען צוריק צו ראָזען! גלויבט מיר, אז ער איז גלייך אומגליקליך ווי ראָזע, און זי איז געראָטען, וואָס זי פערענטפערט איהם. דאָס, וואָס עס האָט זיך געטראָפען אצינד, האָט מען בעראַרפט ערוואַר־טען פריהער; איך האָב אייך ניט איין מאָל געזאָגט, אז קיין גליקליכע לעבע איז גאָר אויף דער וועלט ניטאָ, אז יעדע לעבע מוז זיך ענדיגען טרויעריג, אז דאָס גאנצע לעבען איז א שרעק־ליכע טראגעדיע...

„דאָס, וואָס איך ווייל אייך אצינד שרייבען, איז זעהר־זעהר ניט פרייליך: די מאדאם פוהרמאן, ראָזע'ס מוטער, איז נעכטען געשטאָרבען... גאָט זאָל אייך אָפהיטען פון צו זאָגען דאָס ראָזען! די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי, וואָס האָט אזוי לעב געהאָט איהר אייניציג קינד, איז אויסגענאנגען מיט א קלאַפ אויף די ליפען... איהר דערפט זיך שטויסען, וועמען זי האָט געשאָלטען: זי האָט אייך גערעכענט פאר איהר מלאך־המות, און איהר דערפט איהר

אז מע דארף זי אפהיטען, ווייל זי איז... איהר פערשטעהט? איך בעט אייך, בערטע, גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? איהר ווייסט בעסער; איך קאן אליין נאר ניט טהון!... איך האב שוין געשריבען באריסען עטליכע בריעף; ער ענטפערט מיר ניט. אפשר איז ער שוין ניט דארטען, אין אייער שטאדט? וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? דאס ביסעל געלד, וואס ער האט איבער־געלאזט, הויבט שוין אן אויסגעהן. דער דאקטאר געהט צווויי מאל אין טאג. די אפטייק שלינגט איין א סך געלד. די הוצאות אין שטוב זענען גרויס, ווי פריהער, און איבערמאכען אנדערש לאזט זי ניט; זי זאגט, אז באריס וועט קומען און וועט זי טרעפען אין איין אנדער לאגע, וועט ער זיין אומצופריעדען... איהר פער־שטעהט, וואס דאס הייסט? באריס, וואס האט זיך ניט געשעמט צונעמען די הונדערט רובל, וועלכע איך האב אפגעליזט פאר'ן עקיפאזש מיט די פערד, וועט זיין אומצופריעדען דערמיט, וואס זיין אומגליקליכע ראזע וועט ניט זיצען אין פיער צימערען מיט ווייך מעבעל, ווי א גרעפין!... נעכטען האב איך זי פון דער זייט א פרעג געטהאן, צי האט זי נאך עפים געלד, צי דארף זי געלד? וואלט איהר בעראפט הערען, וואס פאר א תשובה זי האט מיר געגעבען, ווי אזוי זי האט זיך געפיהלט בעלעדיגט פון דער פראנע!

„אך, גוטע בערטע! גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? ווי אזוי ראטעווירט מען אפ דאס ארעמע קינד, וועלכעס מיר אליין האבען אין אזא אומגליק ארייינגעפיהרט. שרייבט מיר, טאמער וויסט איהר עפים פון באריסען? וואו איז ער? וואס טהוט ער? וואס פלאנט ער? טאמער קאנט איהר איהם זעהען און מיט איהם איבערשמועסען? יא, יא, א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי בלינד מיר זענען ביידע געווועזען!

„מיט דער גרעסטער אונגעדולד ערווארט איך פון אייך א תשובה.

„אייער בעסטער פרייונד פ. אייזענשטאדט."

פּאר א האנד און האָט מיך צוגעפּיהרט צום בעטל, וואו זיין אומגליקליך ווייב איז געלעגען ביי די לעצטע גראדען.

„— דו זעהסט, טייבעלע? — האָט ער איהר געזאָגט, אייני־בויגענדיג זיך צום בעטל. — דו זעהסט, טייבעלע? דאָס האָב איך דיר געבראכט בערטען. דו זעהסט, טייבעלע? אָט דאָס איז בערטע...

„טייבעלע האָט שוין ניט געזעהען און ניט געהערט. אין צוויי שעה ארום איז זי שוין געווען אויף דער אמת'ער וועלט.

„נאָר דער דאָזיגער אומגליקליכער פרוי איז אָנגעצייכענט געווען נישט אזוי גרינג צו קומען אהין, וואו זי האָט בעדארפט געפינען איהר רוה... מאיר פוהרמאן, וואָס האָט א שעה פאר זיין וויב'ס טויט געוואָרפען מיט א סך טויזענדער — אבי מע זאָל איהם לעבעדיג מאכען זיין טייבעלען, האָט זיך נאָך איהר טוידט איינגעשפּארט און האָט מעהר ניט געוואָלט געבען דער חברה־קדישא, ווי דרייסיג רובל. א גאנץ מעת־לעת האָט ער זיך געדונגען, ווי מע דינגט זיך פאר איין אכס, — ביז מע האָט קוים אויסגעריסען ביי איהם הונדערט רובל. איך בין נאָר ניט אים שטאנד צו בעשרייבען אייך די בזיונות, מיט די קללות, מיט'ן גאנצען רעש, וואָס עם האָט זיך דא געטהאָן אין דעם מעת־לעת, וואָס זיין ווייב איז געלעגען אויף דער ערד און ער האָט זיך ארומגעטראָגען מיט די שליסעלעך און געטאָפט דעם אייזערנעם קאסטען!

„נאָר איין זאך קאָן איך ניט פערשטעהן: היינט פאָרנאכט האָב איך געזעהען אריינגעהן צו פוהרמאנען אין הויף אריין דעם הערר מאָטעל פרידמאן! וואָס קאָן דאָס בעטייטען? אפשר איז ער אזוי אריינגענאנגען. מנחם־אָבל זיין זיין אלטען חבר?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! איך האָב נאָר־וואָס געשיקט אהין מיין מיידעל, זי זאָל א קוק טהון, וואָס איז דאָרטען און וואָס טהוט זיך ביי פוהרמאנען?... דאָס מיידעל איז געקומען און זאָגט, אז

מוחל זיין — זי איז געגנג אָפּגעקומען אויף דער וועלט!... איך קאָן זיך אָהן טרערען ניט דערמאָנען, וואָס זי האָט איבערגעטראָגען פון איהר מאן דעם דעספּאָט די לעצטע צייט. זי האָט שוין ביי איהם לאָנג פון קיין וועלט ניט געוואוסט; נאָר זינט די טאָכטער איז אָנטלאָפען, איז מאיר פוהרמאן געוואָרען ערגער, ווי א ווילדע חיה. ער האָט איהר אלע מינוט געשטאָכען די אויגען מיט דער אויסגעלאָסענער טאָכטער, וואָס איז אָנטלאָפען מיט איין אָרעמען סטודענט (איהר פערשטעהט חאטש, אייזענשטאָדט, וועמען מע מיינט דאָ?...). און צייטענווייז, אז זי האָט שוין נישט געקאָנט איבערטראָגען און האָט איהם געענטפערט מיט א וואָרט אָדער צוויי, האָט ער זי געטריבען פון שטוב און האָט איהר געשריען:

„— גיה דיר צו דיין טאָכטער, צו דער מופקרת!... איהר מיינט, איהר וועט מיך ירש'ענען לעבעריגערהייד?...

„אז זי איז שלאָף געוואָרען, האָט ער נישט געוואָלט רופען דעם דאָקטאָר... די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי האָט געצאָנקט, ווי א ליכט. ער האָט נישט צוגעלאָזט צו איהר קיינעם; ער האָט פערטריבען אלע קרובים. איך האָב זיך ניט געטארט ווייזען פאר זיינע אויגען; ער האָט כסדר געזאָגט, אז ער וועט מיך פערשיקען אין סיביר... נאָר צום סוף, אז ער האָט דערזעהען, אז זיין ווייב געהט שוין אוים, האָט ער אראָפּגעבראכט אלע דאָקטוירים פון דער שטאָדט. ער איז ארומגעלאָפען, ווי א משוגענער. ער האָט געוואָרפען די שליסעלעך. ער האָט געעפענט דעם קאסטען און האָט געשריען:

„— ראטעוועט! ראטעוועט! נעמט וויפיעל איהר ווילט — און ראטעוועט!

„ער האָט מיך געשיקט רופען. איך האָב נישט געגלויבט מיינע אויגען: ער איז געווען פערווייניגט, צעפלאָכטען, און האָט ניט געקאָנט איינזיצען אויף איין אָרט. ער האָט מיך געחאפט

לייבע צו ראָזען איז פּיעל גרעסער און שטאַרקער, ווי איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען מיט אייער שכל...

„כדי איהר זאָלט מיך בעסער פערשטעהן, וועל איך אייך דאָ איבערגעבען אַלץ, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען מיר און באָ־ריסען זינט ער איז געקומען צוריק מיט זיין מוטער.

„אז באָריס איז געקומען, האָב איך מיך דערוואוסט באַלד פון אליק דעם שׂרת, וועלכען איך האָב אונטערגעקויפט שוין פון לאַנג, ער זאָל מיר אָפּטראָגען יעדע קלייניגקייט, וואָס עם קומט פאָר ביי די פרידמאַנס אין הויז. איך האָב איהם פיין בעלוינט און געהייסען, ער זאָל איבערגעבען באָריסען פון מיר א בריעף. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, וואָס איך האָב איהם געשריבען; איהר קאָנט זיך אליין פאָרשטעלען, ווי איבערראַשט איך בין געווען, אז איך האָב דערהערט, אז באָריס איז געקומען אליין, אָהן איהר! אויף דעם צווייטען טאָג האָט מיר אליק איבער־געגעבען, אז מיין בריעף האָט ער איהם אָפּגענעבען מיט גרויס מיה, נאָר קיין ענטפער קאָן אזוי גיך ניט זיין, מחמת די מאַדאַם פּרידמאַן טרעט נישט אָפּ אויף קיין רגע פון איהר זוהן. זי זיצט מיט איהם, זי גיהט מיט איהם, זי לאָזט פון איהם קיין אויג נישט אראָפּ; אפילו אז ער לענט זיך שלאָפען ביינאַכט ביי זיך אין צימער, שטעהט זי לאַנג הינטער דער טיהר, אָדער זי דרעהט זיך אזוי ארום אין דעם צווייטען צימער, בכדי זי זאָל קאָנען זעהן, זואָס ער טהוט, און הערען, וואָס ער רעדט דאָרט מיט אליק'ען אָדער מיט איין אַנדער בעדיענער. זי האָט שטרענג פערבאָטען, אז קיינער זאָל זיך ניט דערוועגען ברענגען אָדער אָפּטראָגען א בריעף פון באָריסען אָהן איהר וויסען, אזוי אז יערער בריעף, וואָס ער שיקט־אָפּ אויף דער פּאָסט, פאַלט אריין גלייך צו איהר אין די הענד אריין... היינט פערשטעהט איהר שוין, לייבער אייז־זענשטאַדט, ווי אומגליקליך אונזער יונגער העלד איז ביי אָט אזעלכע פאַנאַטישע עלטערען, ביי אָט אזעלכע דעספּאָטען? ערשט אויף דער אַנדערער וואָך האָט מיר אליק געבראַכט אויף אַלע

ווי תמיד!... כמעט יעדען טאָג זענען געקומען צו איהר די גוטע פרײַנד, די מאדאם רעגענבויגען מיט די נעלע טעכטער, די מאדאם שפּיגעלגלאַז און די מאדאם שטעכענהאַלץ, און די נאַנצע צייט האָבען זיי מיט איהר געריידט נאָר וועגען „דער אַנטלאָפענער", און הונדערט מאָל א מינוט איבערגעפרעגט, וואו איז אַזינד איהר בּאָריס? וואָס מאַכט ער אין געזונד? פֿאַר וואָס זאָל מען איהם ניט אָפּזוכען קיין רעכטע פּאַרטיע? אליק דער משרת האָט מיר איבערגעגעבען, אז אויף די אלע פראַגען האָט זי געענטפּערט פרייליך, גלייך ווי תמיד. דערפאַר אָבער האָט זי זיך מיט זיי אָפּגערעכענט אָט דאָ, אז באָריס איז געקומען! זי איז מיט איהם די נאַנצע צייט געזעסען אויפֿן באַלקאָן, בכדי מע זאָל איהם זעהען, אלע זאָלען איהם זעהען — און דערמיט פערשטאָפּען די בייזע מיילער. זי איז געגאַנגען און געפּאָהרען מיט איהם עטליכע מאָל אין טאָג שפּאַציערען און האָט איהם אויסגעפיהרט אין אלע גאַסען, אין אלע געסלער, — אלע זאָלען זעהען, אז איהר באָריס איז דאָ, אז ער איז ניט אַנטלאָפען מיט קיינעם, ובפרט נאָך מיט דער שוואַרצער ראָזע פוהרמאַן פונ׳ם קלייניעם שטיבעל מיט די „רויטע לאָדען". מע האָט מיר דערצעהלט פון דער זעליגער מאַדאם פוהרמאַן, אז בשעת מלכה פרידמאַן מיט׳ן זוהן זענען דורכגעגאַנגען פערביי איהר פענסטער, איז זי געפאַלען אויפ׳ן בעט, און מע האָט זי קוים אָפּגעראַטעוועט... נאָר די מאדאם פרידמאַן האָט שוין מעהר נישט געקאָנט איבערטראָגען אויף זיך דעם גיפט פון די לאַנגע צונגען און האָט געמוזט אָפּטרעטען אויף א קלייניער צייט מיט באָריסען פון דאַנען — און זיי האָבען געטהאַן זעהר קלוג! אך, וועז איהר זאָלט געווען זעהען, ווי אזוי אונזער יונגער העלד האָט אויף מיר געקוקט מיט זייַנע שענע אויגען פונ׳ם אייזערנעם באַלקאָן, בעת איך בין פערבייגעגאַנגען א האַלבע שעה פאַר זיין אָפּרייזען פון דאַנען מיט דער מוטער! וועז איהר זאָלט נעווען אין דער דאָזיגער מינוט א קוק טהון באָריסען אין די אויגען אריין, וואָלט איהר שוין מעהר ניט געצווייפעלט, אז זיין

היום, וואָס און ווי אַזוי ער האָט מיט זיי געַרעדט און צו וואָס פֿאַר אַ רעזולטאַט זיי זענען געקומען, מחמת פון באַריסען האָב איך שוין מעהר קיין בריף ניט געקאָנט בעקומען; נאָר וועדליג ווי אליס האָט מיר איבערגעגעבען אייניגע קלייניגקייטען, פערשטעה איך, אז אונזער מיה וועט ניט זיין אומזיסט, און אונזער אומגלויקליך פּאַר־פּאַלק וועט ענדליך וויערער צוזאַמען זיין אויף אימער און אייביג. דערהויפּט בעט איך אייך, ליעבסטער אייזענשטאַדט, אכטונג געבען אויף אונזער טייערסטער ראָזעטשקע און — חיות ניט זיכער! — ניט אַרויסחאַפּען זיך פֿאַר איהר מיט אזעלכע וואַרטער, ווי איהר שרייבט צו מיר. היט־אַפּ, אייזענשטאַדט, דאָס דאָזיגע יונגע בלימעל, עס זאָל אויף דעם קיין שטויב ניט פאַלען. דאָס איז אייער פליכט אלס מענש און מאַנספּערזאָן. אדיע! אונזער ראָזעטשקען שיק איך בעזונדער א בריף.

„אייער בעסטער פרייַנד, וואָס פערבליבט צו אייך מיט גרויס אכטונג, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס איהר זענט אזא קאַלטער ענאַאיסט...

„בערטע שימשעלביין".

ג.

פון פּ. אייזענשטאַדט צו בערטע שימשעלביין.

„בערטע! קומט צו פאָהרען. אפשר וועט איהר בעסער קאָנען אויסקומען מיט איהר... זי איז זעהר־זעהר אומגליקליך און דארף האָבען הילף. זי נויטיגט זיך, מע זאָל זי היטען — און איך קאָן דאָס ניט, איך טויג ניט דערצו. איך זעה, אז איך פערשאַף איהר נאָר שמערצען — און מעהר נישט! פאַר אייער ארויס־פאָהרען שרייבט מיר א בריף. איך ערוואַרט אייך, איך קוק־ארויס אויף אייך. למען השם, קומט צו פאָהרען!

„פּ. אייזענשטאַדט".

מיינע בריעף (מעהר אלס צעהן) איין ענטפער פון באָריסען. איך גלויב אייך דאָ איבער, ליעבער אייזענשטאדט, בוכשטעבליך זיין קוויטעלע, פון וועלכען איהר וועט זיך נעווים קאָנען אראָפנעמען א מוסר, וואָס הייסט ליעב האָבען און זיין אומגליקליך. אָט וואָס באָריס שרייבט מיר:

„טייערסטער פרייַנד בערטע! איין גאָט איז מיין עדות, אז איך האָב אייך ביז היינטיגען טאָג ניט געקאָנט שרייבען. איך שרייב יעדען טאָג בריעף צו מיין טייערער ראָזעטשקען, און האָב ביז היינט קיין שום ענטפער. איהר פרעגט מיך, וואָס האָב איך נע'פוע'ט מיט מיין קומען אהיים? א, איך פערהאָף, אז איך וועל נעווים מיין ציעל דערגרייכען! גיך־גיך וועלען מיר זיין גליקליך צוזאמען מיט מיין טייערער ראָזען, וועלבע שטעהט מיר שטענדיג פאר מיינע אויגען (איהר הערט, אייזענשטאדט?). איך וועל אין מאָל פאר אלע מאָל לעגען א פעסטען פונדאמענט, אויף וועלכען אונזער ליעבע וועט זיין געבויט עפענטליך פאר אלעמען, אזוי אז אלע זאָלען ווייסען און זעהען, אז ראָזע איז מיינע, מיינע אויף אייביג!... איך בעט אייך, ליעבע בערטע, שרייבט צו מיין ראָזען און גיט איהר איבער מיין ביטערע לאָגע, אין וועלכער איך נעפין זיך אצינד, און טרייסט זי מיט דער האָפענונג, אז מיר וועלען גיך וויעדער לעבען צוזאמען, און אונזער ליעבע, אונזער גליק וועט שוין מעהר קיינער ניט שטעהרען, און עס וועט שוין אלץ זיין גוט, אזוי ווי עס בענעהרט אייער איבערגעבענער

„באָריס פרידמאן".

„עס פערשטעהט זיך, אז אויף דעם ראָזיגען בריעף האָב איך איהם אָפּגעענטפערט פינקטליך, אויף יעדער זאַך בעזונדער, און האָב איהם נענעבען אונטערריכט, ווי אזוי ער זאָל צוטרעטען צום פאָטער און צו דער מוטער וועגען דער הויפטפראָגע, און ווי אזוי ער זאָל ווירקען אויף זייערע הערצער — ער איז דאָך פאָרט זייער איין־און־אייניג קינד, איין אויג אין קאָפּ! איך ווייס ניט ער

מערקווירדיג — וואָס פֿאַר אַ קלוגער מענש, וואָס פֿאַר אַ פֿראַק־טישער מענש דאָס איז! איך האָב איהם גאָר ביז יעצט אזוי פיעל ניט געקענט. איך האָב קיין צייט ניט געהאַט צו אויסרעדען עט־ליכע ווערטער, האָט ער מיך שוין איבערגעשלאָגען און האָט מיר פֿאַרגעלענט אזעלכע פראגען, אז איך בין געבליבען אָהן לשון. איך האָב אייך געפאָלגט, בערטע, און האָב איהם אָנגעהויבען אויס־צומאַהלען מיט שרעקליכע פֿאַרבען די ביטערע לאָגע פון זיין אומ־גליקליכען זוהן. האָט ער מיך אזוי אויסגעלאַכט, אז איך האָב שוין ווייטער ניט געהאט, וואָס צו זאָגען.

„— ע, ברודער! — האָט ער מיר געזאָגט דערוויף מיט אַ קלאַפּ אין די פֿלייצעס אריין. — ע, ברודער! איהר לאַכט מיך אויס, איהר מאַכט פון מיר חוזק, אַפּנים, יונגערמאַן! נישקשה, איהר וואָלט זיך געמענט ווינשען חאָטש האַלב אזוי אַפּלעבען ווי אייער אומגליקליכער „העלד" לעבט זיך אַפּ אַצינד אין אויסלאַנד! אַך, ווי טרויעריג זיין לאָגע איז! ווי „אומגליקליך" ער איז אַצינד ערגיץ אין אַ טהעאַטער נעבאַך, אָדער אין אַ שענעם רעסטאָראַן נעבאַך, וואו ער זיצט נעבאַך איבער אַ שענעם מאָלצייט נעבאַך מיט אַ גוטען גלאָז ווין, און מיט אַיין אַראָמאַטישען צינאָר נעבאַך! איהר פֿארשטעהט צי ניין?...

„גלויבט מיר, בערטע, אז ער קען זיין זוהן אַ סך מעהר, ווי איך מיט אייך קענען איהם. צום לעצט האָט ער מיר ערנסט גע־זאָגט, אז ער האָט רחמנות אויף דער אומגליקליכער ראָזע און פֿער־שטעהט, ווי שלעכט עס איז איהר אַצינד און ווי טרויעריג איהר לאָגע וועט נאָך זיין שפּעטער... ווי אַ גוטער פריינד, האָט ער מיר אַיין עצה געגעבען, אז מיר זאָלען ביסלעכווייז אויפדעקען פֿאַר איהר, וער איהר אָפּגאָט איז און וואָס ער איז... ער האָט מיך אויס־געפרעגט, ווי אזוי זי פערברענגט די צייט, און פון וואָס לעבט זי, און צי נויטיגט זי זיך אַצינד אין געלד, וועט ער איהר שיקען, וויפיעל זי דארף... אַך, בערטע, בערטע, איך זאָג אייך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און וועל אייך שטענדיג זאָגען דאָס זעלבע, אז

ד.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„ליעבסטער פרייַנד! איהר האָט מיך מיט אייער לעצטען בריעף אזוי פיעל איבערגעשראָקען, אז איך בין אוים מענש. איך פאָהר באלד ארויס און וועל שוין זיין אליין ביי ראָזעטשקען, און איהר זאָלט די רגע ארויספאָהרען אהער און קומען גלייך צום הערר פרידמאַן. איהר וועט איהם טרעפען דאָ אליין, וויל אונזער אומגליקליכער באָרים מיט דער מוטער זענען אצינד אין אויסלאַנד. איך גלויב, אז ביי דער מוטער האָט באָרים שוין לאַנג גע'פועל'ט; מע דארף נאָר איבערדעדען מיט'ן פאָטער. מיין איך, אז איהר, ליעבער אייזענשטאדט, זענט דערצו מעהר פעהיג, ווי איין אנדערער. איהר זאָלט אויסנוצען אלע מיטלען און אויסמאָהלען פאַר איהם מיט אלערליי פארבען די טרויעריגע לאַגע פון זיין בן־יחיד און פון זיין יונגער אומשולדיגער פרוי ראָזע, וואָם האָט שוין געניג־גענוג געליטען, גענוג איבערגעטראָגען, גענוג אָפּגעקומען פאַר די זינד פון די עלטערען, וועלכע זענען אזוי אייגנגעשפּארט אין זייער פאַנאַטיזם!... איך דארף אייך נישט לערנען, ווי אזוי צו רעדען. רעדען קאָנט איהר; הלואי וואָלט איהר אזוי געקאָנט פיהלען, ווי איהר קאָנט רעדען... גריסט ראָזען און זאָגט איהר, אז איך פאָהר צו איהר די מינוט, די רגע!

„אייער בעסטער פרייַנד בערטע שימשעלביין".

ה.

פון פ. אייזענשטאדט צו בערטע ש. משעלביין.

„בערטע! בערטע! צו וואָם האָט איהר מיך געשיקט אהער? קאַרג געווען פאַר מיר דאָס, וואָם איך האָב איבערגעטראָגען ראָרט? אך, וואָם פאַר א האַרטער מענש דער הערר פרידמאַן איז! און

עפּילאָג.

וואו דער פערפאסער זאגט נאָך עטלעכע ווערטער און נעפּינט, אז עס איז שווין צייט צו געזונענען זיך מיט'ן לעזער און מאכען א סוף מיט דער דאזיגער ווירקליכער געשיכטע.

געזונענענדיג זיך מיט'ן לעזער, מוזן מיר, ווי עס פיהרען זיך אויף דער וועלט די אלע ראָמאניסטען, שענקען איהם איין עפּילאָג און איבערגעבען אלץ, וואָס עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונזערע העלדען, וועלכע ווערען דערמאנט אין דער דאָזיגער ריכטיגער, ניט אויסגעטראכטער געשיכטע.

אלע אונזערע בעקאנטע פּארשוינען זענען געזונד און שטאַרק, אויסער די צוויי אומגליקליכע פרויען: טייבעלע פּוהרמאן און ראָזע פרידמאן. אפילו דער אלטער מאיר פּוהרמאן לעבט נאָך! נאָר זיין לעבען איז טרויעריגער, ווי דער טוידט: צו וואָס און פון וועמענסוועגען לעבט אזא אומגליקליך נפש אויף דער וועלט? פון וועמענסוועגען האלט ער דעם אייזערנעם קאסטען מיט געלד? צו וואָס פערשלייסט ער די רויטע לאָדען אלע נאכט, און אז ער דערהערט א שאָרך פון א מויז, וועדר ער פערציטערט און חאפּט זיך צו די שליסעלעך? צוליעב וועמען טרייבט ער איין אָרעמאן פון שטוב? פאר וועמען און פאר וואָס קוילעט ער זיך אלע טאָג מיט דער אידינע פאר די אָפּגעלעקטע ביינער, וואָס זי ווארפט ארויס פאר די הינד? אז עס וועט א קלאָפּ טהון זיין לעצטע שעה, וועט ער שיקען רופען דעם רב מיט די דיינים און וועט מאכען א „צוואה": כך וכך רובעל אויף „עולמות"; כך וכך רובעל אויף א מרחץ; כך וכך אויף דעם הקדש; כך וכך קיין ליבאוויטש דעם רבי'ן אויף א סוכה (וואָס ווייטער וועדר ער אלץ פרימער); כך וכך אויף „חברה־קדישא", אויף „הזכרת־נשמות", אויף „חברה תהלים", אויף „חברה משניות", אויף „עשרה בטלנים"... אויף דעם דאָזיגען געלד וועט ער מאכען עטליכע אָפּעקונעס, גבירים, שענע אידען, וואָס וועלען זיך נאָכדעם צוויישען זיך צעטיילען אחת ואחת, און די אָרעמע לייט פון דער שטאָדט וועלען ארומגעהן

מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין איהר אומגליק, און גאָט ווייסט, מיט וואָס עס וועט זיך נאָך ענדיגען !...

„איך האָב דאָ שוין מעהר ניט וואָס צו טהון, און אויף זיין מוטער זאָלט איהר אויך קיין האָפענונג ניט האָבען. דער הערר פרידמאַן האָט מיר אויסדריקליך געזאָגט, אז „פריהער וועט דער הימעל קומען צו דער ערד, איידער מיין מלכה וועט דערלאָזען, אז איהר באָריס זאָל זיין פוהרמאַנ'ס איידעם, און וועט איהר זאָלט קענען מיין מלכה'ן, וואָלט איהר געוועסען בערוהט אין דער היים, וואָרום מיין מלכה — דאָס איז שטאָל און אייזען: זי וועט זיך ניכער צעברעכען, איידער אייגבויגען. איהר פערשטעהט צי ניין?" — און מיט די וועהרטער האָט מיך דער הערר פרידמאַן אָפּגעלאָזט. איך בלייב דאָ נאָך אויף א צוויי טעג און וואָרט אויף אייער ענטפער. שרייבט מיר, איך בעט אייך, וואָס מאַכט ראָזע? גאָט זאָל העלפען, זי זאָל איבערקומען, ווי עס גיהר צו זיין... איך זואָלט איהר איבערגעבען א גרוס, נאָר איך וויים, אז זי גיהט ניט אזוי שטאַרק אויס נאָך מיין גרוס... א וואונדערליכע זאַך, כלעבען !...

„אייער פריינד, וואָס קוקט אַרויס אויף אייער ניכען בריעף,

„פ. אייזענשטאדט".

ו.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

(טעלעגראַמע).

„העררן אייזענשטאדט. היינט אָבענד האָט ראָזע געהאַט א מיידעל און איז געשטאָרבען. דאָס קינד לעבט. קומט צו פאָהרען.

„בערטע".

אמאל געווען א חבר און א גוטער ברודער מיט מ א י ר־ק ו ו א־ש ע? אדער ער האָט געוואלט מיט זיין וויזיט פונ׳ם „אייזערנעם באלקאן" צו די „רויטע לאדען" אויסקויפען זיינע אלטע זינד אקע־גען זיין געוועזענעם שותף?...

מזל־טוב! אונזערע הארציגע שוועסטער מאשא און פּאשא רעגענבויגען האבען שוין חתונה געהאט פּאר נאנץ רייכע קאמער־סאנטען. די מאדאם רעגענבויגען איז גליקליך. אלע יאהר קומען איהר צו א פּאר אייניקלעך.

אליק דער משרת איז ביי די יונגע פרידמאנס א לאקיי. ער טראגט א ווייסען זשילעט מיט א זילבערנעם זייגער און זאגט: „ביי אונז אין וואַרשא".

גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט האבען שוין דיפלאמען אין די הענד. דער ערשטער איז א דאקטאר און קוקט־ארויס אויף פּאציענטען, וואם ווייזען זיך עפּים ניט. און דער אנדערער איז איין אדוואקאט, וואם האט נאך ניט געהאט די עהרע צו זעהען א קליענט אין די אויגען. זיי זוכען רייכע פּארטיעס און ארבייטען אויף אלע כלים.

אייזענשטאדט האט זיך נישט שטארק פערענדערט פון יענער צייט. עס האט זיך איהם נאר אויסגעשאטען א קליין שפּיצעכיג בעהדעל, וועלכם גיט איהם צו דעם זיעבעטען חן. ער איז זעהר בעליעבט ביי אלע זיינע חברים־סטודענטען, און אויף יעדער אסיפה איז ער תמיד דער ערשטער, הגם ער קריכט ניט צום אויבענאן און רייסט זיך ניט אויף די וועגה.

ראָזע׳ם קינד — זי הייסט נאך דער מוטער: ראָזעטשקע — נעפּינט זיך ביי בערטע שימשעלביין.

„בערטע די גרושה" איז נאך ער היום א גרושה. זי איז געראכט, וואם זי זאגט, אז אונזער לעבען איז א לאנגע טראגעדיע און מיר, מאנסביליען, זענען די העלדען — גוטע און שלעכטע

פון אײנעם צום אַנדערן און וועלן שרײַען: „גנבים! רוצחים! הולטײַעם! וואו איז ערגיץ דאָס געלט, וואָס רב מאיר פוהרמאַן האָט איבערגעלאָזט? די נגידים האָבען זיך צעטיילט — און מיר וועלן שווײַגען?! גיט אונז אָפּ פוהרמאַנ'ס געלט — עס איז אונזער געלט!"...

אָט אזוי זענען, הייסט עס, די „רויטע לאָדען" שוין פערמאַכט פאַר אונז אויף תמיד... אָבער דער „אייזערנער באַלקאָן"?

דער „אייזערנער באַלקאָן" איז תמיד יונג, תמיד פרײַליך, תמיד בעלויכטען און פול מיט געסט, פונקט ווי פריהער, קיין שום פערענדערונג! דאָס געשעפט פון דער גלענצענדער פירמא „פרידמאַן" איז זעהר א גרויס געשעפט. די קלייטען וואכסען. די קאַנטאָר ארבייט. מאָטעל פרידמאַן איז שטענדיג פערנומען מיט זיינע חשבונות. ער איז שטענדיג פערטראָגען. ער איז אײַנגעטונקט פון קאָפּ ביז פים אין ציפער... אז זיין זוהן איז דאָס ערשטע מאָל געקומען אהיים צו־גאַסט מיט זיין גרויסארטיגער פרוי „יאדוויגא", די טאָכטער פון ס' וואַרשעווער באַנקיר לודוויג עסיגמאַכער, איז מלכה געווען אזוי גליקליך, אז זי האָט ארומגעחאפט דעם מאן קושען.

— וואָס זאָגסט דו עפּים, מאָטעל, אויף אונזער באַריסען און אויף זיין פרוי, אויף יאדוויגא'ן?...

— יאָ, אויב אונזער פויגעל וועט אוועקווארפען די שארלאַטאנסקע שטיק, קאָן פון איהם ווערען מיט דער צייט א שטיקעל מענטש, דו פאַרשטעהסט צי ניין?... איך האָב געהאט א דעפּעש פון זימעלשטיין. פאַרקויפט דרייסיג טויזענד פוד צוקער אויף חודש מאי — בין איך צופריעדען. דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

וואָס האָט געטהאָן מאָטעל פרידמאַן ביי מאיר פוהרמאַן, בעת יענער איז געבליבען איין אלמן? עס ווייזט אוים, אז אין פרידמאַנען האָט פלוצים אָנגעהויבען צו רעדען זיין געוויסען. צי אפשר האָט ער זיך דערמאַנט, אז ער, מאָטעל־מזיק, איז

העלדען, עהרליכע און פערדאַרבענע. זי זאָגט נאָך עד היום: „א, מענער, מענער!"...

* * *

אָט אזוי נישט־פרייליך האָט זיך אויסגעלאָזט אונזער ראָמאן — א ראָמאן, אין וועלכען די הויפט־דאָלען האָבען געשפּיעלט נישט קיין העלדען, נאָר קינדער.

ענדע.